

MILAN
ŽEVART

po sledovih
narodnoosvobodilne
vojne v mariborskem okraju

V Pomnikih naše revolucije (Mladinska knjiga 1961) je bila izražena želja, naj bi jim sledili podrobnejši vodniki po zgodovinskih krajih narodnoosvobodilnega boja za posamezne okraje. Pričujoče delo je tak vodnik za mariborski okraj.

Knjiga naj v prvi vrsti pomaga šolnikom pri obravnavanju naše narodnoosvobodilne vojne in pri pripravi ekskurzij v kraje in na mesta, ki so povezana z zgodovino naše ljudske revolucije. Upoštevajoč ta namen knjige, je avtor dogajanje razporedil po posameznih krajih, ki so v knjigi razvrščeni po abecednem redu. Za lažje priprave ekskurzij je dodan še seznam krajev oziroma gesel po občinah. Pri obravnavanju posameznih tem bodo pomagala še druga kazala.

Avtor je zajel celotno dogajanje narodnoosvobodilnega boja na obravnavanem področju: vojaško in politično dogajanje, partizanske postojanke in sodelovanje ljudi, partizansko saniteto in tehnike, kurirske zveze, okupatorjevo nasilje itd. Predstavljeni so tudi važnejši dogodki iz revolucionarnega gibanja med obema vojnama. Poleg tega so v delu registrirani spomeniški objekti narodnoosvobodilne borbe na mariborskem območju. Priročnik prinaša strnjeno napisane vodiče po vseh sedmih muzejskih razstavah v okraju, ki prikazujejo revolucionarno gibanje med vojnama in narodnoosvobodilno borbo.

Knjiga pa ne bo služila samo šolam, ampak bo zanimivo branje

po sledovih
narodnoosvobodilne
vojne v mariborskem okraju

MILAN ŽEVART

**PO SLEDOVIH
NARODNOOSVOBODILNE VOJNE
V MARIBORSKEM OKRAJU**

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

1962

Opremil Janez Vidic

»Včasih so Slovence imenovali narod hlapcev. Toda ta ,narod hlapcev‘ je zamahnil s svojo oboroženo pestjo po svojih tlačiteljih prav tedaj, ko je kazalo, da ga je zaslužnjila najteže premagljiva sovražnikova premoč.«

Boris Kidrič

UVODNE BESEDE

Tri domače ustanove proučujejo zgodovino ljudske revolucije v mariborskem okraju: Muzej narodne osvoboditve v Mariboru, Muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu in oddelek ljudske revolucije Mestnega muzeja v Ptujju. Vse tri ustanove s svojimi stalnimi razstavami posredujejo razvoj revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilne vojne v mariborskem okraju. Bogato gradivo, ki priča o velikih časih, je razporejeno skupno v petindvajsetih razstavnih prostorih. Poleg tega pa so bile urejene še štiri spominske razstave. Na Osankarci je razstava o Prvem pohorskem bataljonu, na Borlu o borlskih gestapovskih zaporih, v Dravogradu o tamkajšnji gestapovski mučilnici, v Srecah pri Makolah je v dveh sobah krajevna muzejska zbirka. Obnovljeni sta bili dve partizanski bolnišnici, Jesen v bližini Treh kraljev in Trška gora pod Malo kopo. Urejeni so bili številni grobovi padlih borcev. O časih revolucije pa pričajo tudi številni spomeniki in spominske plošče. Vse to že v veliki meri omogoča, da se mlade generacije seznanjajo z zgodovino boja za narodno in socialno osvoboditev, ki so ga naši narodi pod vodstvom Komunistične partije zmagovito zaključili. Razmeroma veliko delo je bilo torej v našem okraju pri utrjevanju in posredovanju tradicij narodnoosvobodilne vojne že opravljeno. Velike naloge pa nas še čakajo.

Že dolgo smo občutili potrebo po priročniku, ki bi nas vodil po krajih, povezanih z zgodovino narodnoosvobodilne vojne v našem okraju. Zlasti šolniki so si želeli take knjige, ki bi jim pomagala pri pouku domoznanstva in zgodovine narodnoosvobodilne borbe. Pouk te zgodovine je najuspešnejši, če jo skušamo mladini približati z domačim dogajanjem. Tem potrebam naj bi predvsem zadostila Založba Obzorja z delom Po sledovih narodnoosvobodilne vojne v mariborskem okraju. Pomniki naše revolucije, ki so izšli 1961. leta pri Mladinski knjigi, obravnavajo vso Slovenijo in zato posamezni okraji v njih niso dobili natančnejše podobe.

Tudi ta vodič ni popoln, kar danes še ne more biti. Za mnoge kraje viri še niso v celoti zbrani in urejeni. Že zbrano gradivo pa

spet še ni moglo biti v celoti preverjeno z znanstveno metodo. Tudi evidenca spomeniških objektov ni utegnila slediti odkrivanju novih spomenikov in spominskih plošč. Problem zase predstavlja lokacija vojaških in političnih dogodkov, ki jih zahteva delo te narave. Viri marsikdaj navajajo le širšo pokrajinsko enoto (Pohorje, Kozjak). Kolikor je bilo mogoče, smo takšne pomanjkljive vire na terenu dopolnili z novimi podatki in tako omogočili natančnejšo lokacijo. V nekaterih primerih pa nam to še vedno ni uspelo. Kjer lokacije nismo mogli dovolj precizirati, smo obravnavo določenega dogajanja ali objekta opustili. Nadaljnje zbiranje podatkov in preiskave le-teh bodo lahko knjigo dopolnile ter tu in tam kaj korigirale.

Potrebna pa je bila tudi selekcija pri navajanju že poznanih in raziskanih podatkov. Nemogoče je bilo vse omeniti, ker bi delo preveč narastlo. Tudi nismo mogli obravnati vseh postojank in dogodkov narodnoosvobodilnega gibanja v Mariboru in v drugih krajih. Zlasti pa v tem priročniku ni velike večine imen žrtev za svobodo, partizanov in sodelavcev narodnoosvobodilnega gibanja. Navajanje vseh teh imen tudi ni bilo mogoče, ker je bila vstaja res množična. Prav tako ni šlo, da bi vključili vse spopade med partizani in okupatorjem, vse partizanske objekte in politične manifestacije. Kljub temu pa upamo, da smo navedli važnejše stvari in da bo knjiga razgrnila pred bralcem panoramo dogajanj v mariborskem okraju. Čeprav narava knjige (vodilo) zahteva, da smo imeli za izhodišče obravnave krajevni vidik, smo vendar skušali ohranjati tudi kompleksnost obravnavanih tem. Knjiga bo poleg svojega osnovnega namena, biti priročnik, lahko pomagala tudi raziskovalcu zgodovine narodnoosvobodilne borbe.

Narodnoosvobodilna vojna je bila nadaljevanje borbe komunistov in delavskega razreda iz časov stare Jugoslavije. Zato so v tem vodiču omenjeni tudi nekateri važnejši dogodki iz zgodovine revolucionarnega boja v letih 1918 do 1941. Zbrano gradivo sem skušal razporediti v okvir krajev, ki jih navaja Imenik naselij LRS iz leta 1961. Vendar so nekateri dogodki terjali opredelitev po geografskih območjih (n. pr. Klopni vrh namesto Kumen) in drugi spet še natančnejšo lokalizacijo po ledinskih imenih.

Ker je pričujoče delo zamišljeno kot priročnik, nisem navajal virov. Omenim naj, da je napisano predvsem na podlagi arhivskega gradiva, ki ga hranijo Muzej narodne osvoboditve v Mariboru, Muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu in oddelek Mestnega muzeja v Ptujju. Zlasti za vojaške akcije pa sem uporabljal tudi gradivo arhiva Instituta za zgodovino delavskega gibanja LRS v Ljubljani. Upoštevani so bili dokumenti partizanskega in okupatorskega izvora,

memorialno gradivo in podatki, ki so jih zbrale muzejske ustanove za topografijo NOB slovenskega naroda. Uporabil sem seveda tudi ustrezno literaturo.

Iskreno se zahvaljujem ravnatelju slovenjegraškega muzeja ljudske revolucije, Bogdanu Žolnirju, ki mi je dal na razpolago topografijo svojega področja in mi pomagal razčistiti nekatere probleme na slovenjegraškem terenu. Prav tako se za pomoč zahvaljujem tudi vodji oddelka ljudske revolucije Mestnega muzeja v Ptujju, Vidi Rojčevi. Ljubeznivo so mi pomagali pri delu tudi moji delovni tovariši v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru: Mirko Fajdiga, Lojze Penič in Zdenka Rogl. Na marsikaj sta me opozorila tudi književnik France Filipič in prof. Milica Ostrovška.

Vodič ima predvsem namen registrirati vse najvidnejše dogodke in objekte v posameznih krajih in bojimo se, da ne bi izzvenel preveč statistično in da bralec ne bi v zadostni meri začutil nadčloveških naporov in žrtev, svetlih humanih dejanj, etične veličine in moči našega narodnoosvobodilnega boja. Zato se naj skuša popotnik, ki bo šel z nami po sledovih narodnoosvobodilne vojne v mariborskem okraju, vživeti v tisti veliki čas in razumeti, da se za suho navedbo »v tem kraju je bila partizanska bolnišnica« skriva nešteto težavnih poti, prečutih noči in tveganj, ki jih je bilo treba, da so bili ranjenci na varnem! Koliko energij je šlo za širjenje uporniške besede! Družinam, pri katerih so bile partizanske postojanke, je vsak hip grozila nevarnost aretacije, mučenja, taborišča in smrti. Kolikor številke o ustreljenih talcih, toliko doživljanj groze nasilne smrti in krčevitega spopada z najtežjim človekovim problemom, problemom življenja in smrti, toliko uničenih družin, toliko ugrabljenih otrok in njihovih usod po taboriščih. Ob naštevanju spopadov in borb si skušajmo predstavljati, kolikšno je bilo junaštvo naših borcev, ki so se utrujeni, premraženi in s pomanjkljivo oborožitvijo bili z moderno opremljeno okupatorsko vojsko in so vendar zmagovali, ker jih je prežarjala zavest, da se bore za pravično stvar.

Preveč je tega! Težko bi opisali, kolikšno je bilo junaštvo organizatorjev ustaje, ki so dali svoje življenje že v prvih mesecih borbe, kako je ljubila svojega sina tista mati, ki je hitela sredi svinčene toče srdite bitke preko sovražnih in partizanskih položajev do svojega sina, kako je bil predan stvari in prežet s plemenitim čutom tovarištva tisti mladi kurir, ki je raje umrl pribit na križu, kakor da bi izdal ranjence!

Milan Ževart

BISTRA

12. in 13. maja 1943 je bila pod Belo pečjo južno od Bistre konferenca koroških političnih in vojaških voditeljev. Na tej važni konferenci so razpravljali o širjenju Osvobodilne fronte in drugih političnih organizacij na Koroškem ter o izvedbi mobilizacije v partizansko vojsko na Koroškem. S te konference so poslali pozdrave in poročila tovarišu Titu, centralnemu komiteju KPS in izvršnemu odboru Osvobodilne fronte. Po tej konferenci se je narodnoosvobodilno gibanje na Koroškem zelo razmahnilo.

*Koroški partizani
v času konference
pod Belo pečjo*

Maja 1943 so partizani na področju Bistre uredili zasilno partizansko bolnišnico. Po prihodu XIV. divizije so jo preselili v Toplo.

28. junija 1944 je pridrla policija iz Črne h kmetu Plazniku v Bistru. Plaznikov sin je malo prej padel, ko je 1. bataljon Vzhodnokoroškega odreda pri Slovenjem Gradcu rušil drogove električnega voda. Nemci so za to zvedeli in zdaj so prišli po Plaznikove, da bi jih selili. Nemci so postavili tri zasede. Na eno od teh je trčila štiričlanska patrulja Vzhodnokoroškega odreda, ki se je vračala iz Solčave. Dva partizana sta bila ranjena, enega od njiju so ujeli Nemci. 1. bataljon Vzhodnokoroškega odreda s štabno zaščito je bil tedaj v Bistri ter je Nemcem, ki so selili Plaznikove, postavil zasedo na Mlinarskem. Ko se je nemška kolona pomikala od Plaznika, so bili partizani že pripravljeni na boj. V nemški koloni je vlekel Plaznikov oče gare, na katerih je bil privezan ujeti ranjeni partizan, za garami pa je šla Plaznikova mati z otroki. Nemci so gnali seboj tudi Plaznikovo živino. Ko so partizani udarili po nemški koloni, so se Plaznikovi razbežali in se rešili. Po prvih udarcih se je sovražnik zbral in je skušal nuditi odpor. Del Nemcev se je upiral za zidovi požganega Mlinarskega. Partizani so tja jurišali. V triurni borbi je padlo osemindtirideset Nemcev, osemnajst pa jih je bilo huje ranjenih. Padla sta dva partizana: mitraljezec, krogla pa je med bojem zadela tudi na gare privezanega ranjenega partizana. Nemcem so hitele na pomoč nove sile iz Črne, ki so se približale kraju bitke ravno tedaj, ko so partizani pričeli pobirati orožje. Partizani so se umaknili, Nemci pa so izgubili še tank, ki se je pogreznil ter pričel goreti.

Bistra je bila važno področje partizanskega gibanja na Koroškem. Tam, kjer se neha Koprivna in prične Bistra, so koroški partizani sredi 1944. nad Boštelovo hišo (Bistra št. 20) postavili zasedo. Druga skupina pa je bila v gozdu nad cesto proti Pucu. Partizani so napadli močno nemško kolono, ki je rano zjutraj prodirala iz Črne proti Koprivni. Partizani so udarili na Nemce, ki so prišli po cesti. Pri Čarfu pa je bila zdaj še druga skupina Nemcev, ki je krenila v gozd nad partizansko zasedo in partizani so se morali umakniti. Pri Pucu je padel en nemški orožnik, nad Boštelom pa partizan Markovič Kristi.

Od 18. do 24. avgusta 1944 se je Vzhodnokoroški odred v okolici Črne spopadel v velikih bitkah s sovražnikom, ki je silil iz svojih postojank na področje Vzhodnokoroškega odreda. Na zadnji dan teh operacij so bili spopadi v Bistri. 1. in 3. bataljon Vzhodnokoroškega odreda sta v Bistri postavila zasedo sovražnim kolonom, ki so se po končani ofenzivi vračale v postojanke. Partizanska patrulja je napadla sovražno kolono, Nemci so se razbežali po gozdovih. Borbe od 18. do 24. avgusta so znane tudi pod skupnim imenom »bitka v Bistri«.

*Uničen nemški
tank v Bistri*

Junija 1944 je v Beli peči pričela delovati partizanska bolnišnica, ki je imela prostora za približno dvajset ranjencev. Februarja 1945 je bila izdana ter je bila opuščena.

BISTRICA

Koroško progo so tudi na odseku Limbuš-Bistrica-Ruše partizani večkrat rušili, in sicer predvsem enote Pohorskega odreda. 27. decembra 1944 pa je četa Lackovega odreda, ki je operirala na Pohorju, napadla nemško postojanko pri železniški postaji v Bistrici. Partizani so vdrli na postajo proti jutru, ko so tu pričakovali prihod prvega delavskega vlaka. Petindvajset nemških vojakov se je predalo, padel je le en Nemec, ki je hotel nuditi odpor. Partizani so potem uničili postajne naprave, izvedli nekaj drugih manjših akcij in se z bogatim plenom vrnili na Pohorje.

BOHOVA

18. julija 1941 je sabotažna skupina komunistov in skojevcev iz Maribora na področju Bohove prerezala mednarodni telefonski kabel.

11. julija 1944 so gestapovci iz Maribora ubili priletnega učitelja Matijo Tuška in njegovo že sivolaso ženo Jožefo. Gestapovci so ju ubili na njunem domu (Bohova št. 13) ter jima na prsi pripeli listek z znakom črne roke.

BOLFENK V HALOZAH

Na področju Bolfenka je bil v letu 1944 sedež okrožnega odbora Osvobodilne fronte in okrožnega komiteja KPS za ptujsko okrožje. Januarja 1945 sta se oba foruma preselila proti Kočicam. Na tem področju se je zadrževala tudi kurirska postaja TV 8, potem ko se je preselila iz gozdov med Hajdino in Kidričevim v Haloze. Januarja 1945 so Nemci hoteli seliti partizanske družine pri Bolfenku. O prihodu gestapovcev je bila pravočasno obveščena druga četa 1. bataljona Kozjanskega odreda, ki se je tedaj zadrževala v bližini Bolfenka. Borci Kozjanskega odreda so Nemce napadli ter jih trinajst pobili, le eden jim je pobegnil. V boju je padel partizanski mitraljezec.

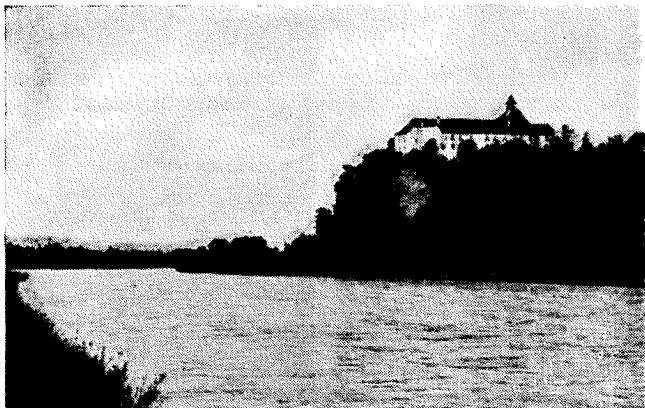
BORL

Na gradu Borlu so bili od maja 1941 do marca 1943 gestapovski zapor. Prve skupine aretiranih so zaprli v grajske hleve, nato pa so z zaporniki napolnili grad. Najprej so Nemci zaprli na Borlu tiste Slovence, ki so jih potem izgnali v Srbijo in na Hrvaško, nato pa so bili na Borlu zaprti pripadniki narodnoosvobodilnega gibanja. S ptujskega področja in ostale severovzhodne Slovenije je bilo med okupacijo zaprtih na Borlu več tisoč ljudi. Gestapovci so jetnike pri zasliševanjih strašno pretepali, jih zapirali brez hrane v klet ter jih mučili še na druge načine. Z Borla so pošiljali zapornike tudi na streljanje. Prvi zapornik z Borla je bil ustreljen 23. septembra 1941 v Mariboru. Temu so sledili številni drugi. Jeseni 1941 so že pričeli

*Moštvo kurirske
postaje 8 S v bližini
Bolfenka*

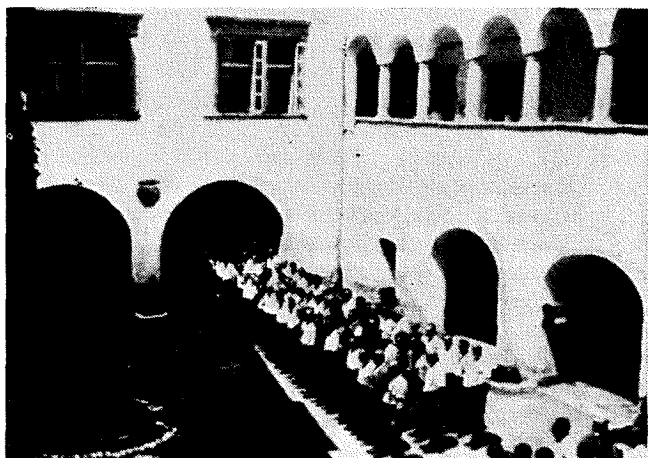
Grad Borl

pošiljati skupine borlskih jetnikov v najhujša nemška koncentracijska taborišča. Poleti 1942 je bil zasnovan načrt za osvoboditev jetnikov z Borla. Borl naj bi napadla podnevi Slovenjegoriška partizanska četa, istočasno pa bi se uprli zaporniki. Do te akcije pa ni prišlo, ker so bile priprave izdane in Slovenjegoriška četa uničena. Pobudnik akcije za osvoboditev borlskih jetnikov je bila Milena Berce, ki je bila zaprta že od decembra 1941. Odpora junaške Milene Berce ni strl razglas o streljanju talcev, ki so ga gestapovci obesili na dvorišču Borla in ki je naznanjal tudi smrt njenega moža. Inženir Leopold Berce je bil ustreljen marca 1942, Milena pa je bila ustreljena 2. oktobra 1942 v Mariboru. V nemški obrazložitvi njene smrtnе obsodbe je posebej navedeno, da je pripravljala osvoboditev borlskih zapornikov.

Oddelek NOB Mestnega muzeja v Ptujju je v prvem nadstropju gradu Borl postavil spominsko razstavo o gestapovski mučilnici. Na začetku razstave je kratka zgodovina fevdalnega Borla. Nato pa razstava prikaže prihod prvih jetnikov na Borl ter prve zapore v grajskih hlevih. Sledi zemljepisna skica, ki pokaže območja in kraje, od koder so Nemci vozili na Borl aretirane Slovence. S fotografijami in drugim gradivom je predočeno trpljenje zaprtih na Borlu in pomoč, ki so jo nudili zapornikom zavedni ljudje iz okolice. Zemljevid pove tudi, kam so Nemci pošiljali zapornike z Borla. V vitrini so razstavljeni razni dokumenti, med njimi risba Borla s podpisi zapornikov. Zanimivi so spominski sestavki nekdanjih zapornikov. Sledijo fotografije nekaterih od tistih borlskih jetnikov, ki so jih Nemci poslali v smrt zaradi sodelovanja z narodnoosvobodilnim gibanjem. Raz-

*Zaporniki
na dvorišču
gradu Bori*

stavljena je tudi fotokopija poslovilnega pisma študenta Franca Toplaka, ki je bil ustreljen kot talec.

Na notranjem grajskem dvorišču je bila 1956. leta odkrita spominska plošča, ki opozarja obiskovalce Borla, da je bil ta grad med okupacijo hiša trpljenja.

*Zaporniki z Borla
vozijo vodo*

BOŽJE

V letu 1943 so pri Sevšku napadli Nemci skupino pohorskih partizanov, enega ranjenega so zajeli. V Božjem so kmetje požrtvovalno podpirali partizane. Zlasti so prispevali za partizanske bolnišnice. Po živež za bolnico so prihajali kurirji ekonomata sektorja P 2 pohorskih partizanskih bolnišnic. Ko so se nekega dne zopet oglasili štirje kurirji tega ekonomata, so prespali na Grofovem skednju (Božje št. 19). Zjutraj so prišli Nemci. Gospodar je hitro obvestil kurirje o nevarnosti. Trije so srečno ušli. Intendanta Krausa pa je dohitela krogla. Vaščani so ga pokopali tam, kjer je padel. Krausov grob je nekaj metrov nad cesto, ki pelje iz Lukanje v Božje. Od vasi je oddaljen kakih dvesto metrov. Na grobu je spomenik.

Prvi odbor OF za Božje je bil ustanovljen 1944. leta pri Alojzu Kokolu (Božje št. 15). Z Božjim je povezano ime Franca Mernika, ki je že v prvih letih vstaje pričel sodelovati s partizani. Njegova brata Antona in Jurija so Nemci ustrelili marca 1944 v Zrečah. Franca to ni zlomilo in je nadaljeval borbo proti okupatorju. Marca 1944. leta

Franco Mernik

*Pogled na Božje,
kjer je delovala
tehnika Mernik*

so ga Nemci aretirali in v mariborskih zaporih strašno mučili. 16. junija 1944 so ga v Framu ustrelili. Tako so padli pod nemškimi kroglami trije bratje, zavedni slovenski kmetje s Pohorja, za svobodo.

Po Merniku je dobila ime ena največjih pohorskih partizanskih tehnik, ki je imela sedež v bližini Božjega. Tehnika Mernik je delovala od srede 1944. leta pa do osvoboditve. Prvi bunker tehnike je bil v gozdu na področju vasi Koritno. Oddaljen je bil sedem minut od kmetije Lipnik (Koritno št. 34). Zaradi varnosti so septembra 1944 zgradili za tehniko nov bunker. Ta je bil od prvega oddaljen kakih dvanajst minut in je bil že na področju Božjega. Sledovi obeh bunkerjev so še vidni in do njih se najlaže pride od Lipnikove kmetije, ki je bila s tehniko Mernik tesno povezana. Z živežem pa so osebe

*Tehniki Mernik je
dostavljala pošto
kurirska postaja 10 S*

**Tovarišu C a n k a r j u
pokrajinskemu tehniku EPS za Štajersko
v tehniki "Mernik"
preko TV 31 - 9 - 11 - 10 s**

pošilja "Krištof - Stanelec" TV 31 - 2. maja 45.

Naslovna stran
brošure iz tehnike
Mernik

*Radlj
o današnjih
glavnih
nalogah*

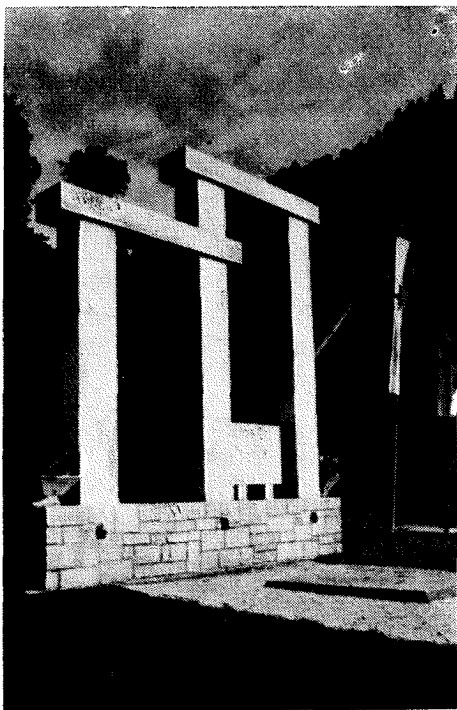

tehnike zalagale tudi domačije v Božjem. Pošto so dostavljali tehniki kurirji postaje 10 S. Tehnika Mernik je izdala številne partizanske tiske, ki so bili med vojno razširjeni na velikem področju. Veliko njenih izdaj hrani Muzej narodne osvoboditve v Mariboru, kjer je razstavljen tudi razmnoževalni stroj te tehnike.

BRANIK

Na pokopališču pri cerkvi Sv. Jerneja so bili pokopani borci Laskovega odreda, ki so padli pri Pušniku preko meje. Na dan praznika občine Radlje so avgusta 1962 tem borcem odkrili spomenik pri novi šoli, kamor so jih prekopali.

Domačija v Braniku št. 3 je bila last Miha Štramca, pri katerem se je po začetku okupacije zadrževal akademski slikar Ivan Šušmelj. Štramec je bil 24. junija 1942 v Celju ustreljen, njegovo družino pa so Nemci odpeljali v taborišče.

*Spomenik na grobu
borcev Lackovega
odreda v Braniku*

V bližini Branika je bila v Ižkovi koči vojaška kurirska postaja. Nad kočo v gozdu je bil bunker, v katerega so se v primeru nevarnosti zatekli kurirji. Sledovi bunkerja, v katerem je bilo prostora za šest ljudi, so še vidni.

BRATISLAVCI

9. februarja 1945. leta se je zadrževala pri kmetu Kovačiču skupina političnih aktivistov in kurirjev. Zaradi izdajstva so Nemci partizane z veliko premočjo obkolili. Izdani partizani so se borili. Med borbo je hiša pričela goreti. Padlo je sedem partizanov, nekaj pa so jih Nemci ujeli.

Lazarjeva domačija

BRDA

so bila tesno povezana s partizanskimi enotami. Lazarjeva domačija je bila ena najbolj slovečih partizanskih hiš na pohorskem območju. Ilegalno ime te hiše »Pri srčku« izvirja že iz leta 1942, ko se je tu oglašal komandant II. grupe odredov Franc Rozman-Stane. Pri Lazarjevih so se zadrževali kurirji. Ta hiša je bila važna javka. Lazarjev sin je padel kot partizan tik pred osvoboditvijo.

BRESTERNICA

Pri kamnolomu ob cesti Bresternica-Šober stoji na mestu, kjer je 8. julija 1944 padel partizan Marjan Koren, spomenik. Mladi partizan Marjan se je podal s Kozjaka, da bi obiskal mater, a ga je nemška zaseda pri kamnolomu prestregla in ubila.

BREZJE PRI OPLOTNICI

Pri Vivodovih (Brezje št. 25) so Nemci 3. oktobra 1944 presenetili tri partizane. Partizani so bili na seniku. Eden se je rešil, drugega so zajeli, partizan Franc Šajtegl je zgorel. Njegove ostanke so pokopali kakšnih sedemdeset metrov stran od Vivodove kmetije. Po osvoboditvi so grob prekopali. Družina Vivod je po tem dogodku zbežala od doma.

*Požgana Rakitnikova
domačija*

BREZNICA nad Prevaljami

28. novembra 1944. leta so nacisti zagrešili v tem kraju strahoten zločin. Pridrli so na Rakitnikovo domačijo in ubili Rakitnikovega očeta in mater ter pet otrok (tri sinove in dve hčeri). Sin Andrej je bil partizan. Ubili so tudi pastirico Fužirjevo Angelo ter Košakovo mater, ki je bila na ta usodni dan pri Rakitnikovih. Nacistične zveri so nato domačijo izropale in požgale. Rakitnikova domačija je bila obnovljena. Po osvoboditvi pa so stale nekaj časa le očrnele razvaline, pred katerimi pa je bilo zasajenih v zemljo devet brezovih križev v spomin na devet pobitih. Danes stoji pri Rakitnikovi domačiji spomenik iz kamnja v obliki Triglava.

BREZNI VRH

Kmetije na Breznem vrhu so bile v času, ko je narodnoosvobodilno gibanje zajelo tudi Kozjak, močno povezane s partizani. Tako sta bili na primer pri Landfridovi kmetiji (št. 14) in Kolaričevi domačiji (št. 58) pomembni postojanki. Na Breznem vrhu se je često zadrževal Lackov odred in konec leta 1944, zlasti pa še v letu 1945, bojeval na tem področju več bitk. Borbe so bile tudi tik ob meji pri cerkvi Sv. Pankracija. Na Breznem vrhu se je zadrževala tudi kurirska postaja.

BREZNO

15. avgusta 1944 je Lackov bataljon Pohorskega odreda, ki je že operiral na Kozjaku, napadel Brezno. V bližini Brezna je bila tedaj ob Dravi nastanjena nemška policija. Lackov bataljon je vpadel v Brezno razdeljen na tri skupine. Postavljene pa so bile tudi zasede ob cesti Maribor-Radlje. Partizani so zlomili odpor postojanke, razorožili člane deželne straže ter zažgali industrijsko žago, ki je delala za nemško vojsko. Na Kozjak je Lackov bataljon odpeljal velik plen. Ustavil se je v Radelci (glej Radelca).

1. oktobra 1944 je v Breznem rekviriral 2. bataljon Lackovega odreda. Partizani so razbili tudi prostore Štajerske domovinske zveze in izdali izselitveni nalog Nemcu, ki se je naselil v stanovanju slovenskega izseljenca. Zaseda, ki je bila ob cesti proti Mariboru, je zastavila tovorni avtomobil, ki je vozil orožje za vermane v Radljah. Na avtomobilu so partizani našli triintrideset pušk in še veliko druge vojaške opreme. Iz Radelj pa je pripeljal tudi osebni avto, ki je bil prav tako uničen.

CEZLAK

V noči med 23. in 24. oktobrom 1942, ko je 1. pohorski bataljon napadel Oplotnico, so borci Pohorskega bataljona zasedli granitolom v Cezlaku. V granitolomu so izpraznili skladišče streliva ter nato razstrelili strojnico in cepilnico kamnoloma. Narodni heroj dr. Dušan Mravljak-Mrož je govoril tamkajšnjim delavcem in jim prikazal tudi pomen akcije.

17. marca 1944 so partizani zažgali garaže granitoloma. Več vozil je bilo uničenih. 22. maja 1944 je krenil proti Cezlaku 2. bataljon Zidanškove brigade, da bi izvedel mobilizacijo v kamnolomu. V bližini kamnoloma so partizani opazili policijske avtomobile. Zato je bataljon postavil zasedo ob cesti Oplotnica-Lukanja. Partizani so uničili osebni policijski avtomobil in ubili enega policista. Ko so se partizani že odpravljali, pa je pripeljal izza ovinka še drugi osebni policijski avtomobil. Komandant 2. bataljona, Murat, je začel streljati v avto, ki se je zaletel v bližnjo smreko. V avtomobilu so bili oficirji. Več jih je bilo mrtvih. Proti položaju bataljona je pričel prodirati sovražnik iz Oplotnice. Bataljon se je po povelju štaba brigade umaknil nazaj v sestav brigade. V bližini Cezlaka so bili boji tudi naslednjega dne, ko so se enote Zidanškove in Bračičeve brigade spopadle z Nemci ter dosegle veliko zmago.

*Spomenik v Cezlaku,
posvečen
Smogavcu in Šegi*

V Cezlaku so svojci postavili spomenik Ferdu Smogavcu in Matvžu Šegi. To sta bila kmeta iz Kota, ki so ju okupatorski vojaki odpeljali od doma in 29. marca 1945 pri Cezlaku ubili.

CIGLENCE

V gozdu približno sto metrov pod Zelenkovo domačijo (Ciglenca št. 52) še lahko vidimo sledove velike zemljanke, v kateri je bila med vojno kurirska postaja TV 17. V zemljanki je bilo dvanajst do petnajst ležišč. Imela je glavni in zasilni izhod. Preko bunkerja je vodila pot do studenca. To zemljanko so kurirji zgradili novembra 1944. Prej je imela postaja TV 17 S bunkerja v Vodanovi grapi pri Vurbergu in pri Hrastovcu.

*Kurirji
postaje 17 S*

Kurirska postaja TV 17 S, ki je bila ustanovljena v začetku junija 1944, je vzdrževala zvezo s postajami 14 S, 16 S in 14 A čez Dravo na Pohorje. Zvezo je imela tudi z okrajnim odborom Osvobodilne fronte Lenart. Kurirji te postaje so poleg svojega rednega dela izvedli tudi nekaj napadov na nemške postojanke (v Koreni, v Dupleku) in zajeli več Nemcev. 12. aprila 1945 so kurirji ravno večerjali pri Zelenku, ko so do hiše prišli Nemci iz Vurberga. V spopadu je bil en Nemec ubit, eden ujet. Kurir Premrzel je bil hudo ranjen.

CIRKOVCE

20. oktobra 1944 so borci Lackovega odreda napadli orožniško postajo ter zaplenili nekaj orožja in municije.

11. januarja 1945 so Nemci v Cirkovcih ustrelili deset talcev. Na pokopališču, kjer so pokopani, stoji nagrobnik.

Na šolskem vrtu pred šolo je bil 1. oktobra 1961 odkrit spomenik desetim padlim borcem.

CIRKULANE

Na pokopališču blizu vhoda je pokopanih šest neznanih borcev Jugoslovanske armade, ki so padli 9. maja 1945 v boju z zadnjimi umikajočimi se nacističnimi tolpami pri Gradišljah. Na Dan repu-

*Spomenik talcem
pri Cirkulanah*

blike 1961. leta je bil na grobu odkrit spomenik. Na pokopališču je tudi grob treh partizanov brez spomenika.

Izven vasi ob cesti proti Paradižu stoji spomenik, posvečen devetim talcem, ki so jih Nemci tam ustrelili 26. januarja 1945.

CVETKOVCI

Tudi v tej vasi je imela postojanko kurirska postaja TV 14.

Na poslopju gasilskega doma je plošča v spomin talcem in padlim borcem iz Cvetkovcev.

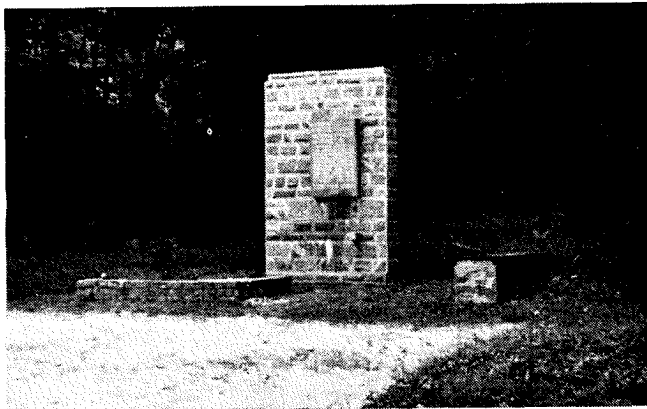
ČADRAM

Prvi odbor OF je bil osnovan v Čadramu sredi leta 1943 v Škorjančevi kleti (Čadram št. 34).

Decembra 1944 so vermani prišli k hiši Štefana Cenca, partizana, ki je bil tedaj doma. Štefan jim je ušel in zato so vermani vrgli v hišo bombo, da bi jo zažgali. Vendar hiša ni zgorela. Istega dne so vermani ujeli partizana Muca in Čokla v hiši, ki je sedaj last Katarine Muc. Nemci so ta dva partizana kasneje ubili.

Na pokopališču v Čadramu je pokopanih štirinajst padlih borcev narodnoosvobodilne vojske.

*Spomenik na grobu
talcev v Čreti*

ČRETA

6. decembra 1944 so Nemci približno osemdeset metrov proč od gospodarskega poslopja graščine v Čreti (št. 1) ob robu gozda ustrelili dvajset talcev. Tam, kjer so bili talci ustreljeni, je njihov skupni grob. Nad grobom se dviga tri metre visok spomenik, ki je viden tudi s ceste Maribor-Fram (desno).

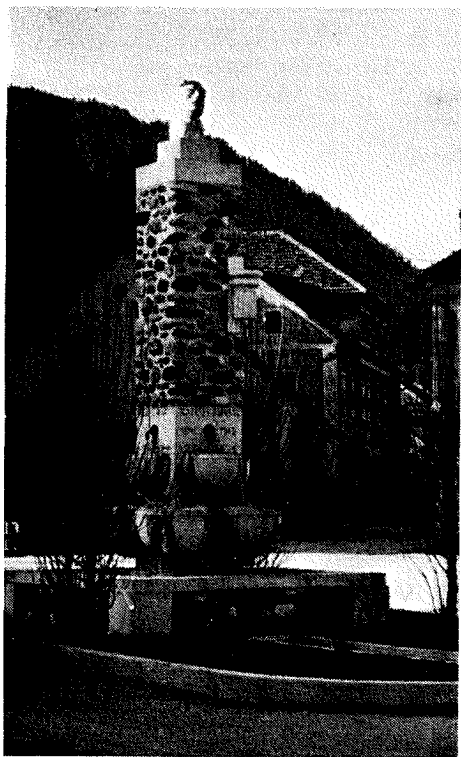
ČRMLJENŠAK

V hiši posestnika Vladka Čučka so Nemci poleti 1944 obkolili partizanske aktiviste. Partizani so odbili nemški poziv k predaji, ustrelili nemškega orožnika in se nato pričeli prebijati. Prvi je skočil iz hiše sekretar slovenjgoriškega okrožja OF Srečko Rojs-Niko. Prebili so se do bližnjega gozda. Partizan Jože Vogrin, ki se je zadnji pognal iz hiše, je bil smrtno zadet, en partizan pa je bil ranjen.

Aprila 1945 so člani okrajnega odbora OF Lenart, ki so imeli sejo v bližnjem gozdu, napadli skupino esesovcev pri kmetu Alojzu Muršču. Enega Nemca so ubili in enega zajeli. Vojaki so pobirali kmetom konje. Naslednji dan zgodaj zjutraj je pridrla v Črmljenšak vojaštvo. Oplenili so Murščevo domačijo ter jo požgali, družino in več sosedov pa so odpeljali seboj, jih zaprli v Trnovski vasi v šolo in jih pretepali. Gospodarja Alojza Muršča so skupaj z njegovim bratom iz Biša obesili.

ČRNA

z okolico je bila izredno pomembno partizansko ozemlje. Dvestopetindvajset domačinov s področja bivše občine Črna je v času narodno-osvobodilne vojne darovalo svoje življenje za svobodo (iz same Črne devetinosemdeset). Tem padlim in zmagam nad okupatorjem je posvečen veličasten spomenik, ki stoji na trgu v Črni. Na pokopališču v Črni je skupno grobišče padlih partizanov s spomenikom. Poleg je še manjši spomenik v spomin Henriku Zagerniku, organizatorju vstaje v Mežiški dolini, ki so ga Nemci 20. avgusta 1941 ustrelili na Gorenjskem. Na gasilskem domu pa je plošča, posvečena petim padlim gasilcem-partizanom. 11. avgusta 1942 je prišla v Črno patrolja 1. štajerskega bataljona. Partizani so bili oblečeni v civilne obleke. Patrolja je bila izdana. Padel je partizan Rudi Aram. Ferda

Spomenik v Črni

Zajca so ujeli in ga potem ustrelili. Tema dvema je posvečena plošča na hiši, v kateri je pošta.

V Črni so imeli Nemci močno postojanko. V noči od 21. na 22. januar 1944 je nemško posadko, ki je bila v šoli, napadel 3. bataljon Šlandrove brigade. Partizani postojanke niso zavzeli, to je bil predvsem demonstrativni napad. 30. julija 1944 je 1. bataljon Vzhodnokoroškega odreda blokiral Črno z nemško posadko, ki je štela tristo mož in je imela tudi težko orožje. Partizani so se ugnezdili v neposredni bližini sovražnih bunkerjev. Patrulje so večkrat izzvale sovražnika ter ubile dva Nemca. Partizani so blokirali Črno še ves naslednji dan do 1. avgusta. Ta čas pa je minerski vod Vzhodnokoroškega odreda porušil na cesti Črna-Mežica železni most. Partizani so hkrati požagali vse lesene mostove na cesti Črna-Javorje in temeljito zasekali cesto. 3. bataljon Vzhodnokoroškega odreda, ki je varoval dostope ob cesti proti Koprivni in Bistri, je porušil šest mostov na tej cesti in tudi zasekal cesto.

Borbe na Koroškem leta 1944 so dosegle višek v veliki bitki pri Črni od 18. do 24. avgusta 1944. Ko so partizani zvedeli, da so prišle v Črno močne nemške sile, sta 1. in 3. bataljon Vzhodnokoroškega odreda postavila 18. avgusta zasede okrog Črne ter zaprla dostope v Bistvo in Koprivno. 2. bataljon Vzhodnokoroškega odreda pa je z zasedami na planinah Olševe in Pece varoval hrbet enotam pred Črno. 19. avgusta zgodaj zjutraj so partizanske zasede odbile prvo sovražno kolono, ki je rinila iz Črne proti Koprivni. Nemci so znova napadli partizanske položaje, a so bili zopet odbiti. Pri tem so partizani uničili tudi nemški tank. 3. bataljon je v Pristavi pri Črni udaril v hrbet sovražni koloni ter uničil Nemcem vso komoro. Tedaj so pričeli Nemci iz Črne tolči na položaje 3. bataljona in ta se je umaknil. 1. bataljon pa je bil na položajih pred Črno do dveh popoldne. Ker pa se je pričela pomikati nova nemška kolona izpod Podpece in je bil tako ogrožen hrbet 1. bataljona, se je ta pomaknil za dva kilometra nazaj proti Koprivni in tam proti večeru znova odbil nemško kolono. 20. avgusta so se boji nadaljevali. 1. bataljon je zopet odbil Nemce, ki so se proti večeru morali vrniti v Črno. Ker je od Železne Kaple krenila proti Koprivni močna sovražna kolona v pomoč nemškim silam, ki so bile zbrane v Črni, se je 1. bataljon pomaknil na greben Koprivna-Bistra, 3. bataljon pa je zavaroval prehode na področju Bela peč-Bistra. Tudi 21. avgusta so se borbe nadaljevale. V Črno so prišle nove nemške sile iz Celovca, ki so takoj stopile v akcijo. Boji so se pričeli že zjutraj. Nemci so končno prodrli v Logarsko dolino, a ko so se vračali, so jih partizani še napadli v Bistri. 24. avgusta so se boji, v katerih je Vzhodnokoroški odred dosegel velik uspeh, zaključili. Najnižje po

partizanih ocenjene izgube Nemcev so znašale okoli sto mrtvih in petdeset do šestdeset ranjenih. Po drugih poročilih pa so bile nemške izgube še dosti večje (nad tristo mrtvih). Partizani so po zaključku bojev našli le tri ranjene in pet pogrešanih, za katere pa so domnevali, da so izgubili zvezo. V bojih okoli Črne je sodeloval zavezniški major, ki je pošiljal svoji komandi poročila o poteku boja. Komandant zavezniških sil v Italiji, Aleksander, je izrekel za uspehe, dosežene v bojih pri Črni, Vzhodnokoroškemu odredu posebno pohvalo.

V noči med 27. in 28. avgustom 1944 je 2. bataljon Vzhodnokoroškega odreda napadel sovražno postojanko v Črni. To je bil predvsem demonstrativni napad v zvezi z ofenzivo enot IV. operativne cone v Zgornji Savinjski dolini. 5. maja 1945 so napadle Nemce v Črni enote XIV. divizije. Naslednji dan je bila Črna osvobojena.

V Črni so bili poleg ostalih aktivistov zelo aktivni mladinci. Oktobra 1944 so Nemci aretirali v Črni večjo skupino mladincev, ki so trosili letake.

ČRNEČE

Na desni strani ceste Črneče-Libeliče nad Sušnikovim klancem so gestapovci iz Dravograda pobijali zapornike iz dravograjske gestapovske mučilnice. Mučeniki, ki so dotrpeli na robu gozda nad Sušnikovim klancem, so si morali sami izkopati jame. Tam, kjer so dravograjski gestapovci pobijali žrtve, stoji ob cesti spomenik.

V gozdu nad Dravo je skupni grob žrtev, ki so jih gestapovci pobili v tem gozdu 1945. leta. Domačini so na dan zločina v tem

*Skupni grob žrtev
v gozdu nad
Dravo pri Črnečah*

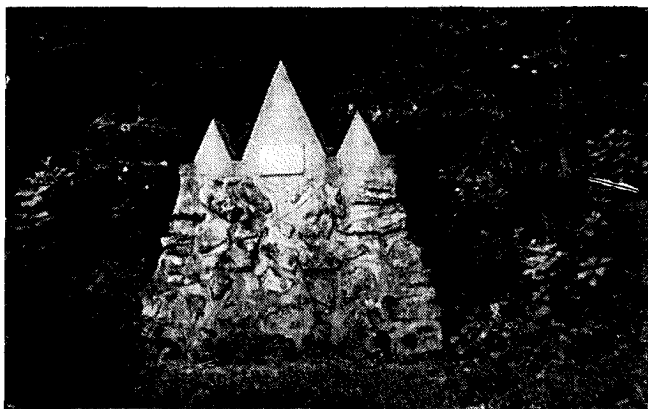
*Spomenik nad
Sušnikovim klancem
v Črnečah*

gozdu opazili sprevoz dvajsetih zapornikov iz dravograjske gestapovske mučilnice, ki so zastraženi nosili krampe in lopate. Gestapovci so jih iz Dravograda privedli preko polja nad Dravo in kmalu zatem je bilo slišati streljanje. Tam, kjer so bili jetniki ustreljeni, je v gozdu nad desnim bregom Drave urejen grob s skromnim spominskim kamnom, na katerem piše, da počiva v grobu šestnajst žrtev. Nekateri domačini so namreč opazili, da so štiri jetnike, ki so morali zagrebsti šestnajst ustreljenih tovarišev, pobili nad Sušnikovim klancem.

Na začetku vasi Črneče je bilo pod cesto v času okupacije močno zastraženo taborišče sovjetskih vojnih ujetnikov. Še danes so vidne terase, na katerih je stalo pet barak. Poleg barak je bila tudi mrtvašnica. Zaradi neznosnih razmer v taborišču je večina ujetnikov pomrla. Okoli stopetdeset metrov nad cesto je ob potoku, ki se izliva v Dravo, skupno grobišče tristotih sovjetskih vojnih ujetnikov. Na grobišču

*Spomenik na
grobišču sovjetskih
vojnih ujetnikov
v Črnečah*

stoji kamnit spomenik v spomin na tu pokopane vojne ujetnike. Na ta spomenik opozarja ob cesti napisna deska.

ČRNE MLAKE NA POHORJU

Po padcu Prvega pohorskega bataljona je komandant IV. operative cene Franc Rozman-Stane kmalu znova pričel borbo za Pohorje. Po napadu 1. koroškega bataljona na Mežico v začetku aprila 1. 1943 je poslal iz Koroškega bataljona skupino partizanov na Po-

*Kolona Pohorskega
odreda po napadu
na Zreče
konec leta 1943*

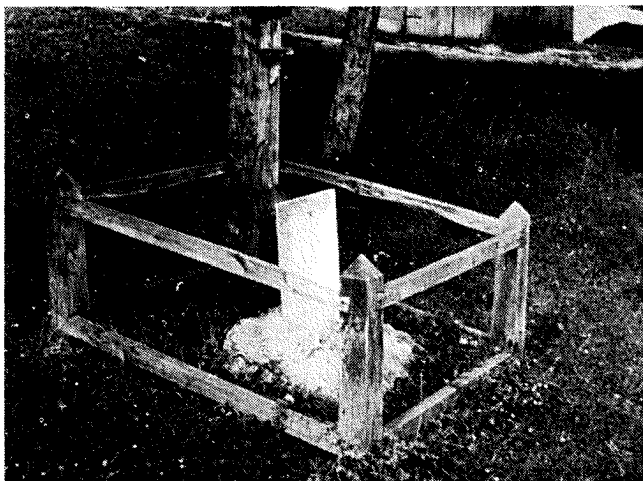
horje. Maja 1943 je ta skupina že prerasla v 2. pohorski bataljon. Pred kapitulacijo Italije je 2. pohorski bataljon s tremi četami krenil proti Dolenjski, na Pohorju pa je ostala le ena četa. Na Pohorje so prihajali vedno novi partizani. Z Dolenjske se je po kapitulaciji Italije vrnil del borcev 2. pohorskega bataljona, ki je prinesel tudi težje orožje. Meseca oktobra pa je štab IV. operativne cone poslal na Pohorje še en bataljon Šlandrove brigade. Iz borcev Pohorskega bataljona in iz borcev Šlandrove brigade je bil 25. oktobra 1943 pri Črnih mlakah ustanovljen Pohorski odred.

DEDNI VRH

Februarja 1945 so Nemci in ustaši obkolili pri kmetiji Mesarič kurirje TV 4. Padlo je osem kurirjev. V sadovnjaku Mesaričeve kmetije je spomenik, posvečen padlim kurirjem.

DESENCI

V Desencih je imel svojo domačijo kmet Franc Osojnik, komunist in organizator vstaje na ptujskem področju. Osojnik je bil zadnji politični komisar Slovenjgoriške čete. V zadnjem boju te čete je bil ranjen, a se je prebil in se je potem priključil pohorskim parti-

*Spomenik padlim
kurirjem na
Dednem vrhu*

zanom. Bil je v Ruški četi ter se je z njo vključil v Prvi pohorski bataljon. Iz bataljona je odšel na politično delo v ptujski okoliš, a se je še vračal v bataljon. Konec decembra 1942 je ponovno odšel iz bataljona na teren. 29. decembra 1942 je padel v Krčevini pri Ptuj. 1949. leta je bila na njegovi domačiji odkrita spominska plošča.

DESTRNIK

V Destrniku, kjer je bil pred vojno sedež Društva kmečkih fantov in deklet, so delovali že 1941. leta pristaši OF. Na stavbi prosvetnega doma sredi vasi je vzdana spominska plošča padlim borcem, talcem in tistim, ki so umrli v taborišču. Iz Destrnika in okolice je dalo življenje za svobodo dvaindvajset oseb.

DEŽNO

27. septembra 1944 so kurirji postaje TV 8 taborili v gozdičku pri Dežnem blizu Vinkove hiše. Kurirje je opazila neka Nemka, ki je to javila orožnikom v Podlehniku. Ti so klicali po pomoč v Ptuj. V Ptuj se je ravno tedaj ustavila spotoma neka SS enota, ki je krenila v napad na izdane kurirje. Nemci so kurirje obkolili z več obroči. Obkoljeni partizani so se velikanski nemški premoči junaško uprli. Bitka se je začela pri Dežnem, končala pa pri Dravinji, kjer so padli štirje kurirji. Tri ranjene kurirje so Nemci zajeli. V boju je padlo okoli dvajset Nemcev.

DOBRIJE

Na Dobrijah so Nemci 1941. leta podrli Malgajev spomenik, ki je bil odkrit 1924. leta. Junija 1947 pa je bil odkrit na tem mestu, tam, kjer se prevesi Blatnikov klanec, nov spomenik poročniku Malgaju in tistim, ki so padli v borbi za Koroško po prvi svetovni vojni in v času narodnoosvobodilne vojne. Spomenik je pet metrov visok kvadratni steber iz granitnih kock z likom knežjega kamna ter peterokrako zvezdo na vrhu.

Partizani so 1944. leta stalno rušili tudi progo Ravne-Dravograd. Več napadov na to progo je bilo pri Dobrijah. Naj omenimo nekatere akcije na progii pri Dobrijah. 13. septembra 1944 so partizani minirali progo in most, uničili vlak in dve lokomotivi. 15. oktobra 1944 je

naletel na mino pri Dobrijah osebni vlak. 22. oktobra je iztiril oklopni vlak. Tudi že v začetku novembra 1943 so partizani minirali most pri Dobrijah in razbili telefonske naprave.

Pred nemškim nasiljem se je moralo umakniti v Savinjsko dolino na osvobojeno ozemlje več partizanskih družin iz Dobrij.

DOBROVCE

Sredi vasi je skupni grob, v katerega so prekopali po osvoboditvi šest talcev, ki so jih Nemci ustrelili 10. avgusta 1941 pri Miklavžu na Dravskem polju, dvajset talcev, ki so jih Nemci ustrelili v Smukovem gozdu pri Skokah, in štiri partizane, ki so jih ustrelili 8. januarja 1945 v Dravskem dvoru.

10. septembra 1961 je bil nad skupnim grobom v Dobrovcih odkrit spomenik. Na spomeniku so z imeni navedeni le talci, ki so bili ustreljeni 10. avgusta 1941.

DOLIČ, Gornji in Spodnji

V prvem letu vstaje sta bili v Doliču dve uporniški trojki. Prvi sestanek je bil avgusta meseca v Fiserjevem gozdu. Člani teh trojk so zbirali orožje in konec leta 1941 izvedli tudi pomembno sabotažno akcijo, ko so 1. decembra 1941. leta minirali železniški most med postajo Pako in Hudo luknjo. Pomembna postojanka je bila pri Navršniku (Hofu), kjer so se 1942. leta večkrat oglasili borci Prvega pohorskega bataljona. V začetku marca 1943 so Nemci štiri Navršnikove aretirali. Skupina Prvega pohorskega bataljona je 30. septembra 1942 minirala progo Dolič-Velenje ter razbila 40 metrov proge in iztirila vlak. Nemci so poročali o treh svojih ranjencih pri tej akciji. 27. oktobra 1943 je del borcev Pohorskega odreda pod vodstvom Borisa Vinterja zažgal železniško postajo v Gornjem Doliču. Konec meseca so borci tega odreda izvedli ekonomsko akcijo v Spodnjem Doliču in zahtevali od nemških učiteljev, da se morajo takoj umakniti.

Ko se je februarja 1944 prebijala XIV. divizija na Štajersko, so jo Nemci ponovno obkolili na Paškem Kozjaku. V noči med 17. in 18. februarjem se je divizija spustila s Kozjaka do ceste Spodnji Dolič-Vitanje, da bi se prebila na Pohorje. Prvi napad najboljših bataljonov divizije so Nemci odbili. Razvila se je silovita bitka. V drugem napadu so partizani razbili Nemce. Ko se je pričela preko ceste pomikati kolona divizije, so Nemci izvedli z dveh strani protinapad ter s pod-

Tu so se prebili štirje bataljoni XIV. divizije na Pohorje

poro topništva in minometov znova sklenili obroč. Na Pohorje so se prebili le štirje bataljoni, in sicer 3. bataljon Tomšičeve brigade, 1. in 3. bataljon Šercerjeve brigade in 1. bataljon Bračičeve brigade. Ostali del divizije z ranjenci pa je ostal na južni strani ceste. Nemci so ta del divizije kmalu pričeli napadati. Po sledovih divizije pa so od Svetega Jošta prodirali drugi Nemci. Položaj je bil kritičen, ker so Nemci že zasedli Basališče. Borbena skupina divizije jih je pregnala z Basališča in nato se je v visokem snegu in pod sovražnim ognjem pomaknila glavnina divizije nazaj na Basališče. Tu je morala divizija sprejeti borbo, ki je trajala od desete ure dopoldne pa do mraka. (Glej Paški Kozjak.)

Konec marca 1944 so partizani napadli železniško postajo v Gornjem Doliču ter vse naprave uničili. V l. 1944 in 1945 so enote XIV. divizije in Pohorske brigade stalno napadale vlake in objekte na progi Mislinja-Gornji Dolič-Paka. Tako je 10. aprila 1944 Šercerjeva brigada zaustavila vlak pri Hudi luknji in ga pognala v predor. 25. aprila 1944 pa je pri Hudi luknji napadla vlak Bračičeva brigada. Vlak so partizani zažgali in gorečega pognali proti Velenju. Isti dan so partizani v bližini Doliča zažgali avtobus državnih železnic. 26. aprila 1944 so partizani znova zažgali vlak na progi Dolič-Velenje. 10. maja 1944 so zažgali vlak na progi Dolič-Velenje borci Tomšičeve brigade. V noči na 3. junij 1944 je del Bračičeve brigade napadel nemško postojanko pri Hudi luknji, ki je varovala progo. Največjo škodo na progi Mislinja-Velenje pa je prizadela okupatorju Zidanškova brigada, ki je 18. junija 1944 porušila železniški viadukt pri Gornjem Doliču. Istočasno pa so partizani minirali tudi železniški predor pri Doliču ter na osemnajstih

Štev.: 14

DNE VNO POVELJE

Dne 17. junija je XI.ŠKOB Milana Zidanška izvedla rušilno akcijo na progi Celje-Sp. Dravograd med železniškima postajama Mislinja-Huda Luknja. Visokt pri Zg. Doliču je bil porušen v dolžini 60 m. Razrušen je bil tudi vhod v tunel v Sp. Doliču. Minirana je bila železniška proga na odseku Velenje-Huda Luknja in Dolje-Mislinja. Proga je bila minirana na 18 mestih in porušen še en manjši most. Železniški promet na progi Celje-Sp. Dravograd je prekinjen.

Za iznajdljivost in hrabrost v borbah za uničenje železniške komunikacije na liniji Celje-Dravograd proti mnogokrat nemogočemu sovražniku, izreka Glavni štab NOV in PO Slovenije borcem, posebej njim, oficirjem in politkomisarjem XI.ŠKOB Milana Zidanška

priznanja in pohval!

Spartakizmu - Svobodo narodov!

Politkomisar:

S. Krašinsky

Komendant:

generalmajor

mestih porušili progo. Za to uspešno akcijo je Glavni štab NOV in PO Slovenije izrekel Zidanškovi brigadi posebno priznanje in pohvalo. V noči med 27. in 28. aprilom 1945 je drugi bataljon Šercerjeve brigade napadel postojanko pri Hudi luknji, a je ni mogel zavzeti. Že pred tem pa je 18. aprila 1945 napadla postojanko pri Hudi luknji Bračičeva brigada in je po dveurni borbi pregnala posadko. Na tej progi bi lahko našteali še nekaj partizanskih akcij.

V začetku maja 1945 so v Spodnjem Doliču napadli borci Vojske državne varnosti kolono orožnikov ter jih pognali v beg, njihovo opremo pa zaplenili. V zadnjih dneh vojne, že po kapitulaciji Nemčije, so se razvile v dolini Pake, med Doličem in Hudo luknjo, velike borbe med enotami Jugoslovanske armade in umikajočim se sovražnikom. Enote Jugoslovanske armade so pri Doliču zaprle pot ustaškim kolonom, ki so še vedno ropale, pobijale in požigale. Ker sovražnik ni hotel položiti orožja, se je razvila srdita bitka, ki je trajala tri dni. Več sto sovražnikov je padlo.

Tam, kjer so se prebili štirje bataljoni XIV. divizije preko ceste Spodnji Dolič-Vitanje na Pohorje, stoji pri klanecu Lošperk granitni spomenik.

DORNAVA

Po prvi svetovni vojni je bilo v Dornavi razgibano revolucionarno gibanje z močno vaško organizacijo KPJ. Leta 1941 je bil osnovan odbor OF. Leta 1942 je okupator ubil šest pristašev OF iz dornavskega okoliša. 1943 je bil v Dornavi ponovno osnovan odbor OF.

Na dornavskem pokopališču je skupni grob treh borcev. Na stavbi zadružnega doma je plošča, posvečena spominu enajstih padlih in žrtvam fašističnega terorja.

DOVŽE

V Dovžah so partizanske enote izvedle številne akcije. 27. septembra 1942. leta je Šaleška četa v Dovžah izvedla prehrambeno akcijo v trgovini in gostilni nemškega župana. Po padcu Prvega pohorskega bataljona je komandant IV. operativne cone Franc Rozman-Stane s svojim spremstvom 9. marca 1943 napadel v Dovžah nemško patruljo. Padel je komandir orožniške postaje iz Mislinje. Stanetovi borci so zaplenili večjo količino orožja. 28. oktobra 1943 je del Pohorskega odreda zažgal železniško postajo v Dovžah. 27. februarja 1944 so partizani napadli vlak pri postaji v Dovžah. V noči med

18. in 19. aprilom 1944 pa so partizani pri Dovžah požgali 14 telefonskih drogov. 28. maja 1944 je napadla sovražno postojanko v Dovžah Zidanškova brigada. Partizani so postojanko obkolili in jo pozvali k predaji. Posadka se je po pozivu predala. Partizani so tako zajeli osemindvajset članov posadke, ki so jim odvzeli uniforme in jih izpustili. Borci Zidanškove brigade so zaplenili sedemindvajset pušk, puškomitraljez ter drugo vojaško opremo. Postojanko so partizani zažgali. 30. maja 1944 je bila ena četa Bračičeve brigade v zasedi ob cesti Dovže-Turiška vas. Iz Slovenjega Gradca je pripeljal avto z nemškimi oficirji. Trije oficirji so bili ubiti, eden ujet, avto pa so partizani zažgali. 6. junija 1944 je patrolja 1. bataljona Bračičeve brigade napadla vermane v Dovžah. Dva vermana sta padla. 18. avgusta 1944 je ena četa Šercerjeve brigade ustavila vlak pri Dovžah, uničila lokomotivo ter prizadela sovražniku večje izgube. V noči med 3. in 4. oktobrom 1944 so enote XIV. divizije ponovno napadle progo Slovenj Gradec-Dolič. Del Tomšičeve brigade je napadel postojanko v Dovžah in na številnih mestih miniral progo. Postojanke partizani niso zavzeli, porušili pa so dva mostova med Dovžami in Turiško vasjo. 12. novembra 1944 je en vod 1. bataljona Šercerjeve brigade napadel sovražno patroljo na cesti Dovže-Slovenj Gradec v bližini Dovž. Trije sovražniki so padli, dva sta bila ranjena in dva ujeta.

DRAVOGRAD

Po napadu fašističnih sil na Jugoslavijo je skupina graničarjev in orožnikov vztrajala na položajih na desnem bregu Drave in se junaško upirala napadalcem. Odpor te skupine so Nemci zlomili z napadom v hrbet. V hudi borbi je padlo več branilcev meje.

Po okupaciji je v taborišču za delavce, ki so gradili elektrarno v Dravogradu, pričela delovati uporniška skupina. V tej skupini je bil tudi akademski slikar Franjo Golob. Člani dravograjske uporniške skupine so pripravljali večjo sabotažno akcijo, po kateri so mislili oditi v partizane. Gestapo pa je to uporniško skupino zaradi izdaje prehitel. 23. avgusta 1941 so večino članov uporniške skupine Nemci aretirali, le nekaj jih je že pred aretacijo odšlo v partizane na Gorenjsko. Goloba in njegove tovariše so Nemci 3. septembra 1941 pri Domžalah ustrelili.

Avgusta 1942. leta se je v prostore stavbe, v kateri je danes občinski ljudski odbor Dravograd, preselila iz Prevalj gestapovska izpostava in tako se je začela zgodovina ene najhujših gestapovskih

*Spomenik borcem
stare jugoslovanske vojske,
ki so padli nad Dravogradom*

mučilnic v okupirani Sloveniji. Največje zločine so zagrešili gestapovci iz Dravograda v letih 1943 do 1945.

V kletnih prostorih so imeli gestapovci zapore za svoje žrtve. Prvotno so bile v kleti na desni strani hodnika štiri celice. Ker pa te niso zadostovale, so dali spomladi 1944 urediti na levi strani hodnika še poseben bunker, ki so ga jetniki imenovali celica smrti. Ta bunker je bil le meter in pol visok. Od stropa je stalno kapljala voda, ki jo je bilo v bunkerju vedno za čevelj visoko.

V dravograjski mučilnici so gestapovci mučili in pobijali aretirane Slovence iz Mežiške in Laboške doline, Podjune ter Mislinjske doline in ujete partizane. Žrtve, ki so jih mučili do smrti, so ponoči pometali z dravskega mostu v vodo. Nekaj pa so jih pokopali kar na vrtu zgradbe, v kateri je bila mučilnica. Okolico Dravograda so posejali gestapovci z množičnimi grobovi (Črneče, Spodnji Vič, Sv. Boštjan, Selovec). Gestapovci iz Dravograda so zagrešili strašne zločine po

slovenskih vaseh. Izropali in požgali so številne domačije ter pobili cele družine.

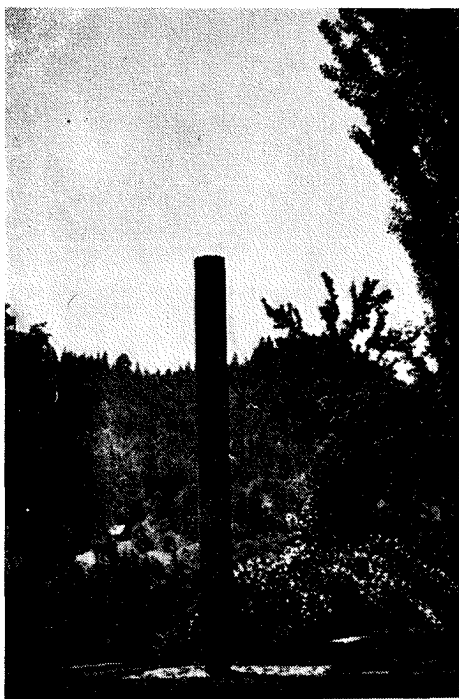
Prostori gestapovske mučilnice so danes dostopni za ogled. Na stenah celic so še vidni podpisi in zapisi tistih, ki so med vojno trpeli in umirali v teh zaporih. Na stenah četrte celice so tudi napisi, preneseni s sten ostalih celic. Na žalost so medvojni zapisi na stenah pomešani s povojnimi vpisi bolgarskih vojakov in drugih. Na hodniku zaporov je Muzej ljudske revolucije Slovenj Gradec uredil spominsko razstavo, ki je bila odprta julija 1962. leta. Razstava prikazuje zločine dravograjskih gestapovcev in strahote mučilnice. Podano pa je tudi širše ozadje nacističnih zločinov na Koroškem in Štajerskem. Prikazani so tudi zločini nemških okupatorjev na Koroškem in v Mislinjski dolini, ki niso v neposredni zvezi z gestapovsko mučilnico v Dravogradu. Razstavljenega je tudi nekaj gradiva o razvoju narodnoosvobodilnega gibanja med Peco, Uršljo goro in Pohorjem.

Na memorialni razstavi je zbrano gradivo z veliko dokumentarno močjo in pretresljivo vsebino. Za sedaj gradivo ni urejeno v kronološkem zaporedju. Obiskovalec se bo seznanil z gradivom, ki priča o prvih časih okupacije. V pozdravu, ki ga je naslovil prebivalec Mežiške doline, Dravograda in Jezerskega predstavnik okupacijske oblasti Kutschera, med drugim piše, da je prišla ura osvoboditve. Kakšna je bila ta osvoboditev, priča gradivo razstave o izseljevanju v Dravogradu, o aretacijah, o streljanju talcev, pobijanju in sežiganju domačij. Na razstavi je fotokopija transportne liste dravograjskih izgnancev. S fotografijami in dokumenti je prikazana usoda

*Ta plošča nas spominja
na gestapovsko mučilnico
v Dravogradu*

prvih uporniških skupin iz Dravograda in Mežiške doline. Dve fotografiji pričata tudi o težki usodi sovjetskih vojnih ujetnikov v taborišču v Črnečah. Na razstavi so številne fotografije in dokumenti, ki prikazujejo mučenje naših ljudi. Med drugimi je tam slika s skupino partizanov. Na sliki je tudi Ferdinand Oder iz Raven. Naslednja slika pa kaže Odrov skelet. Gestapovci so ga ubili in pokopali na vrtu mučilnice. Tam je fotografija šestnajstletnega Kotnikovega Drejčka iz Dobrij, ki so ga gestapovci ustrelili pri Sv. Neži. Na zločine okupatorja po slovenskih vaseh opozarja med drugim slika požgane Rakitnikove domačije nad Prevaljami. Vso Rakitnikovo družino so pobili. Na razstavi je slika Sabodinove družine z Libeliške gore, ki so jo pobili, in slika njihove požgane domačije. Naj omenimo še fotografijo o zločinu pri Peršmanovih v Podpeci pri Železni Kapli. Pri Peršmanu so Nemci pobili celo družino z otroki. Živ je ostal edino en sin, ki se je skril poleg ubitega bratca. Legenda pod sliko Dravograjčanke Marije Jakob pove, da so jo gestapovci ubili dan pred svobodo. Dravograjski gestapovci so svoja grozodejstva počenjali do

*Spomenik nad skupnim
grobom padlih v Dravogradu*

poslednje ure okupacije. O njihovih metodah priča med drugim fotokopija orožniškega poročila iz Črne, kjer beremo, da je tajna policija iz Dravograda sporočila, da sta dva od aretiranih iz Črne že likvidirana. Med razstavljenim gradivom naj obiskovalec na vsak način prebere poslovilne besede mladinke, ki je marca 1945 čakala v celovških zaporih na smrt pod sekiro, a je zaradi bombardiranja ostala živa. Prebere naj poslovilno pismo na smrt obsojenega Franca Feleta, ki ga je pisal svoji materi. Na razstavi je tudi statistični prikaz zločinov okupatorja v Mislinjski, Mežiški in zgornji Dravski dolini.

3. maja 1945 je Šerčerjeva brigada napadla iz Otiškega vrha z vsemi petimi bataljoni postojanko v Dravogradu.

Na pokopališču v Dravogradu je spomenik sedemnajstim borcem, ki so padli 1919. leta za meje domačije. Nad progo v bližini izliva Meže v Dravo stoji pod Podržanom granitni spomenik v spomin triindvajsetim borcem stare jugoslovanske vojske, ki so hrabro odbijali premočnega sovražnika in padli za domovino. Spomenik stoji na kraju, kjer so bile aprila 1941 borbe. Na zidu zgradbe občinskega ljudskega odbora, v kateri je bila gestapovska mučilnica, je spominska plošča. Ob tej zgradbi je urejena tudi skupna grobnica padlih borcev, talcev in mučenikov iz dravograjske gestapovske ječe. Tu počiva 47 padlih. 1958. leta je bil pri grobnici odkrit spomenik. Napis na spomeniku nas opozarja: »In si dolžnik grobovom!«

DRAVSKI DVOR

8. januarja 1945 so pridrli Nemci v Dravski dvor. Pri Brezniku so zajeli štiri partizane, ki so jih za gospodarskim poslopjem graščine ustrelili. Breznikovo domačijo so požgali, družino pa aretirali. Gospodar Anton Paher je bil potem obešen v Stranicaх pri Frankolovem. Med zajetimi partizani sta bila tudi dva Paherja. Nemci so požgali tudi Ribičevo domačijo na robu vasi. V Ribičevi hiši so zgoreli: Uršula Cebelj, Avgust Ritošek in njegova žena.

DUH NA OSTREM VRHU

Po umoru Djure Djakovića in Nikole Hećimovića v Šelovi grapi so domačini pokopali ubita revolucionarja na pokopališču na Duhu. Posmrtno ostanke Dj. Djakovića so leta 1949 prenesli v grobnico narodnih herojev na Kalemegdan. Na grobu na Duhu je spomenik Nikoli Hećimoviću. Na pokopališču poleg mrtvašnice sta pokopana dva partizana.

*Delavci so 1929. leta okrasili
grob Djakovića in
Hećimovića na Duhu*

V okolici Duha so se često zadrževale enote Lackovega odreda, ki so na tem področju bojevale tudi več bitk. Tako so 3. novembra 1944 Nemci obkolili pri Duhu Lackov odred in prišlo je do spopadov. Zaradi sovražne premoči se je odred prebil in umaknil na nove položaje.

Pod cerkvijo so graničarji postavili spomenik, ki je posvečen narodnemu heroju Djuri Djakoviću. Na šoli pa je vzdana plošča, ki je posvečena Djuri Djakoviću, Nikoli Hećimoviću in štirinajstim domačinom, ki so dali svoje življenje za svobodo.

DUPLEK (Zgornji in Spodnji)

20. novembra 1943 je bil pri dupleškem mostu v Zgornjem Dupleku sestanek političnih aktivistov iz Maribora in Slovenskih goric. Razpravljali so o širjenju Osvobodilne fronte. Po sestanku so se oglašili pri Janku Černčiču, kjer je bila partizanska postojanka.

Pri tem mostu je bil januarja 1944 sestanek med zastopnikom okrožnega komiteja KPS Maribor in fanti, ki so dezertirali iz nemške vojske in se skrivali. Na tem sestanku so se dogovorili o ustanovitvi Lackove čete. Ta četa, ki jo je ustanovil okrožni komite KPS Maribor, je operirala ob vznožju Pohorja v neposredni bližini Maribora. Med Teznom in Račami je imela več zemljank, v katerih se je prvotno zadrževala. V četo so prihajali vedno novi partizani in kmalu je prerasla v Lackov bataljon, ki je s svojimi četami zajel široko področje od Haloz do Kozjaka. Aprila 1944 je odšla prva skupina tega bataljona na Kozjak. Junija 1944 je Lackov bataljon krenil na Pohorje. Štab IV. operativne cone je del borcev razporedil po svojih brigadah, nekaj pa jih je prišlo v novo ustanovljeni Pohorski odred, ki se je 19. septembra 1944 preimenoval v Lackov odred.

V Spodnjem Dupleku se je pri Kristi Šprogar 1941. leta nekaj časa zadrževala aktivistka Mima Kovač. Pomembna postojanka je bila pri Janku Drozgu, ki je v svojem listnjaku 1944. leta zgradil velik bunker. V tem bunkerju so čakali novinci na zvezo s partizanskimi enotami. V letih 1944 in 1945 so bili ljudje v Spodnjem Dupleku močno povezani s partizani.

Na območju Dupleka je bila pri Koronku pozimi 1944—1945 zasilna partizanska bolnišnica. Ranjenci so bili v prostornem zidanem bunkerju. Vhod vanj je bil v kleti med sodi. Nad izhodom je rastlo drevo. V Dupleku so razmnoževali tudi radijska poročila.

Aprila 1945 so Nemci pridrli na Lauferjevo kmetijo na Dupleškem vrhu (št. 137). Pri Lauferju je bila partizanska postojanka. Nemci so mučili in ubili Rozalijo Kukovič (njen mož je bil pri partizanih), njeno mater Antonijo Laufer in petnajstletnega Franca Klinarja. Domačini so žrtve pokopali na pokopališču v Dvorjanah. Na kraju nacističnega zločina ob robu gozda je Rozalijin mož postavil žrtvam spominski kamen.

Kurirji postaje 17 S so napadli orožniško postajo in občino v Zgornjem Dupleku. Pobrli so orožje, uničili arhiv na orožniški postaji in na občini ter razbili en nemški osebni avtomobil.

Na šoli v Dupleku je plošča v spomin sedmim padlim borcem in štirim žrtvam fašističnega terorja.

DVORJANE

Na stavbi osnovne šole je plošča v spomin trem padlim za svobodo.

FALA

V noči med 28. in 29. septembrom 1944 je Lackov odred napadel hidroelektrarno v Fali. Pri elektrarni je bila močna nemška postojanka, elektrarna je bila obdana z bunkerji. V postojanki so bili tudi vermani, ki so imeli že pred napadom zveze s partizani. Pred napadom na Falo so člani štaba Lackovega odreda borcem podrobno razložili načrt in pomen napada na falsko elektrarno. Napad na elektrarno je izvedel 1. bataljon, razdeljen na štiri skupine. Vsaka skupina je imela točno določeno nalogo. 2. in 3. bataljon sta zavarovala napad z zasedami. Partizani so najprej prekinili telefonske zveze in nato presenetili stražo ter vdrli v prostore elektrarne in zastražili vhode. Prva in tretja skupina 1. bataljona sta po kratki borbi zlomili odpor policistov in pripadnikov obratne straže. Vermani v stražarnici so se predali drugi skupini brez boja. Med vermani pri mostu, ki jih je napadla četrta skupina, pa se je branil le njihov poveljnik. Partizani so tako hitro imeli v oblasti elektrarno. V boju je padlo devet Nemcev. Ostali del posadke, ki se ni sama predala, so partizani zajeli. Po končanem boju so partizani uničili generatorje in kabel ter spustili v Dravo velike količine specialnega olja za transformatorje. Borci Lackovega odreda so zaplenili tudi veliko orožja in drugega materiala. Po uspešno zaključeni akciji, s katero je Lackov odred prizadel nemškemu vojnemu gospodarstvu občutno škodo, je Lackov odred krenil po cesti do Ožbalta in od tu nazaj na Kozjak na Dvoršnikov vrh. Pri napadu na Falo je padel en partizan.

Partizani so izvedli več napadov na progo Ruše-Fala-Ruta. Že februarja 1944 je minerski vod Zidanškove brigade rušil progo med Falo in Rušami. Naj omenimo samo še dve akciji na tem odseku proge. 9. junija 1944 je 2. bataljon Zidanškove brigade z minerskim vodom miniral progo pred prihodom vlaka št. 612 iz Maribora. Razstrelivo zaradi vlažnosti ni eksplodiralo pravočasno, a poštni vagon je vendar iztiril. Partizani so vlak, s katerim se je vozilo nemško vojaštvo, takoj napadli. Pričela se je ostra borba za vsak vagon posebej. Po enournem boju so partizani postali gospodarji vlaka. Nemci so imeli večje število padlih in ranjenih, partizani pa le štiri ranjene. 31. avgusta 1944 je bil v zasedi na progi pri Fali v smeri proti Ožbaltu 3. bataljon Šercerjeve brigade. Zjutraj je pripeljal vlak z angleškimi ujetniki in z nemško stražo. Ko so ujetniki pričeli popravljati progo, so partizani s hitrim napadom iznenadili nemško stražo, ki se je predala. 3. bataljon Šercerjeve brigade je pri tej akciji osvobodil triinosemdeset angleških ujetnikov ter zajel petnajst Nemcev in zaplenil njihovo orožje.

FRAM

Na jugovzhodnem področju Pohorja s Framom je bilo narodno-osvobodilno gibanje v zadnjih dveh letih zelo močno. Prve zveze s partizani (z Ruško četo) pa je imelo to področje že 1942. leta. Odbor Osvobodilne fronte je bil v Framu ustanovljen 1944. Da bi ustražovali prebivalstvo framskega področja, so Nemci 16. junija 1944 pripeljali iz Maribora v Fram petindvajset talcev, ki so jih ustrelili v bližnjem gozdu nedaleč od glavne ceste. V Gaju pri Framu stoji tam, kjer so ustrelili talce, prav na parobku gozda, spomenik z imeni talcev.

V noči med 22. in 23. julijem 1944 je nemško postojanko v Framu napadla Bračičeva brigada. Postojanko, ki je bila v spodnjem delu Frama, je napadel 2. bataljon. 1. bataljon pa je z zasedami zavaroval napad proti Celju, Mariboru in Račam. Zaradi močnega odpora so

*Spomenik talcem
v Gaju pri Framu*

Kundmachung-Objava!

Vom Feldgericht wurden nachstehende Banditen, Bandenhelfer und Funktionäre der OF wegen begangener Mord- und Raubüberfälle an Untersteirern, sowie wegen Unterstützung kommunistischer Banden

Po prekem sodišču so bili sledeči banditi, pomagači in voditelji OF, radi izvršenih umorov ter roparskih napadov na spodnještajersko prebivalstvo, kakor tudi radi podpiranja komunističnih tolp

zum Tode verurteilt:

obsojeni na smrt:

1. Hlebec Josef, geb. 14. Dezember 1913 St. Martin, Zeilberg, Marburg, Bismarckstrasse 3;
2. Negro Anton, geb. 7. Jänner 1918 Laufen, Schneidergeb. 116, Marburg, Kärntnerstrasse 35;
3. Peitler Emil, geb. 5. September 1921 Pickern, techn. Zeichner, Marburg, Hans-Schemm-Platz 3;
4. Plavtschak Heinrich, geb. 21. Juni 1913 Marburg, Krankenkassenkontrollor, Marburg, Brüder-Grimmigasse 8;
5. Schroll Rudolf, geb. 1. März 1924 Marburg, Hilfsarbeiter Marburg, Grindelgasse 6;
6. Stuchetz Anton, geb. 17. Jänner 1904 Hermannsburg, Landwirt, Hermannsburg 18, Gmd. Klein-Sonntag, Krs. Oberallgörsburg;
7. Stuchetz Vinzenz, geb. 4. April 1906 Klein-Sonntag, Schneidermeister, Marburg, Valentin-Schalergasse 1;
8. Starz Friedrich, geb. 4. Nov. 1918 Contovelo, Vulkaniseur, Marburg-Drauweiler, Bolkegasse 30;
9. Stupnik Josef, geb. 23. Jänner 1912 Marburg, Chorsänger, Marburg, Schmiederallee 6;
10. Borko Johann, geb. 21. Sept. 1895 Zoggendorf, Besitzer, Königstrog 19, Gmd. Stainz, Krs. Pettau;
11. Bertalan Ernest, geb. 16. Okt. 1906 Eichtal, Lagerhalter, Ratschach 56, Krs. Trifail;
12. Istenitsch Josef, geb. 15. März 1895 Vrhnika, Versicherungsvertreter, Ratschach 66, Krs. Trifail;
13. Mernik Franz, geb. 31. Jänner 1908 Padeschberg, Landwirt, Gosdorf 2, Gde. Hagau, Krs. Marburg-Land;
14. Müllitsch Anton, geb. 13. Juni 1921 Mokronog, Hilfsarbeiter, unstaten Aufenthaltes;
15. Orter Alois, geb. 4. Mai 1914 Waldegg, Hilfsarbeiter, unstaten Aufenthaltes;
16. Ozepek Josef, geb. 29. Dezember 1915 Osterfeld, Landestagangestellter, Ratschach 66, Krs. Trifail;
17. Podlesnik Franz, geb. 5. Juni 1924 Niwitz, Landwirt, Niwitz 4, Gde. Ratschach, Krs. Trifail;
18. Resnik Franz, geb. 23. November 1923 Vosse, Landwirt unstaten Aufenthaltes;
19. Rakus Franz, geb. 1. Januar 1926 Rudenegg, Landarbeiter, Rudenegg 98, Gde. Rietz i. S., Krs. Cilli;
20. Nachrastrnik Josef, geb. 10. Oktober 1908 Ratschach, Maschinenführer, St. Margarethen 32, Gde. Ratschach, Krs. Trifail;
21. Simontschitsch Gottfried, geb. 23. September 1909 Ratschach, Gemeindeangestellter, Ratschach 12, Krs. Trifail;
22. Schuper Anton, geb. 15. Februar 1906 Packenstein, Steinmetz unstaten Aufenthaltes;
23. Wertschon Josef, geb. 6. Februar 1923 Bakar, Fotograf, unstaten Aufenthaltes;
24. Titouschek Franz, geb. 9. September 1924 Laibach, Zahntechniker, Ratschach 206, Krs. Trifail;
25. Tachsen Johann, geb. 8. September 1901 Laibach, Reichsbahninspektor, Steinbrück 7, Krs. Trifail;

Das Urteil wurde am 16. Juni 1944 in Frauhelm, Kreis Marburg-Land, am Tatort der letzten Verbrechen, vollstreckt.

Sodba je bila izvršena dne 16. junija 1944 v Frauhelm-u, Kreis Marburg-Land, na licu mesta zadnjih zločinov.

Marburg-Drau, am 16. 6. 1944.

Der Höhere ~~N~~- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII
gez. **RÖSENER**
N-Gruppenführer und Generalstabschef der Polizei

partizani postojanko trikrat zaminirali in stavba, v kateri so bili prostori orožniške postaje in občinskega urada, je bila povsem razdejana. Partizani so porušili tudi transformator v Framu. Po razbitju postojanke v Framu so Nemci skušali gospodariti v tem kraju samo čez dan.

23. septembra 1944 so Nemci izvedli v Framu veliko racijo. To akcijo je vodil vojni zločinec Kurt Stage, komandant varnostne službe in varnostne policije v okupirani Štajerski. Nemci so zjutraj obkolili Fram in aretirali okoli štirideset domačinov ter jih odpeljali v Maribor. Tedaj so zajeli tudi tri člane okrajnega odbora Osvobodilne fronte za Fram in Pragersko.

Na pročelju doma telesnovzgojnega društva Partizan v Framu je vzdana spominska plošča v spomin tistim, ki so v letih narodno-osvobodilne vojne dali svoja življenja za svobodo. Na plošči je triinpetdeset imen.

GAJ NA KOZJAKU

Tudi naselje Gaj se je po razmahu narodnoosvobodilnega gibanja na Kozjaku vanj aktivno vključilo. Šolo na Kozjaku so partizani leta 1944 požgali, da bi preprečili nastanitev nemške posadke. Z istim namenom so zaminirali tudi gostilno in župnišče februarja 1945. Kormonova kmetija (Gaj 13) je bila pomembna postojanka. Marca 1945 je bil pri tej hiši širši sestanek Slovenske protifašistične ženske zveze. Omeniti je še treba, da je Kormonova gospodinja 24. aprila

*Člani okrajnega
odбора OF
Maribor — levi breg*

*Častna salva borcev
Lackovega odreda
na partizanskem
pogrebu na Gaju*

1929. leta energično zahtevala od orožnikov, ki sta vodila v smrt Djuro Djakovića in Nikola Hećimovića, da jima morata dovoliti jesti in jima je postregla.

28. decembra 1944 je na Gaju priredil partizanski miting Lackov odred.

V začetku maja 1945 so Nemci zgodaj zjutraj obkolili Terbižarjevo domačijo (Gaj št. 53). Ubili so partizanska aktivista Zvonko in Vlada, ki sta se nedolgo pred tem poročila. Tedaj so ustrelili tudi gospodarja Karla Dobaja. Padle so pokopali na Gaju, kjer je bil nekaj dni pred osvoboditvijo velik partizanski pogreb. Kakih dvesto metrov vzhodno od Terbižarja je bil podzemni bunker okrajnega odbora Osvobodilne fronte Maribor-levi breg, ki je lahko sprejel devet ljudi.

Na šoli je plošča v spomin osmim domačinom, ki so padli v narodnoosvobodilni vojni. Spominska plošča je bila odkrita tudi na Terbižarjevi hiši.

GOČOVA

V Gočovi se je 1944. leta močno razmahnilo osvobodilno gibanje. Gočova je postala prava partizanska vas. Konec decembra 1944 je bil v Gočovi velik partizanski miting, ki so se ga udeležili vsi vaščani.

1948. leta je bil v Gočovi odkrit spominski kamen s posvetilom partizanskemu aktivistu Jožetu Bezjaku-Prleku, ki so ga Nemci ujeli in ga 11. januarja 1945 ustrelili v Cirkovcih.

GOLAVABUKA

je tesno povezana z zgodovino narodnoosvobodilne vojne. V tem kraju so bile pri kmečkih domačijah trdne partizanske postojanke. V Golavabuki so se pogosto ustavljale partizanske enote, ki so se na tem področju večkrat spopadle s sovražnikom. Na področju Golavabuke pa so bili tudi številni partizanski objekti.

V drugi polovici 1942. leta so se v Golavabuki večkrat ustavili borci Prvega pohorskega bataljona. Oglasili so se pri Črničnikovi domačiji in pri Kranjčevi, ki ji je dal Franc Rozman-Stane ilegalno ime Pri Slovencu. Kranjčeva hiša je dala dva fanta v partizane, oče in en sin sta preminila v koncentracijskem taborišču, hčerko Lenčko pa poznamo kot junakinjo s pridevkom Štajerska Lenčka, ki je padla 1. maja 1944. leta. Zelo znani partizanski domačiji sta bili tudi Turičnikova in Pridgerjeva. Turičnikovo domačijo so Nemci 1944. leta požgali.

Le nekaj dni pred ustanovitvijo Zidanškove brigade se je pri Turičniku 3. januarja 1944 spopadel z Nemci v večji bitki Pohorski odred. Borba je trajala nad eno uro. Partizani niso imeli mrtvih, Nemci pa so po partizanskih poročilih imeli petnajst mrtvih in več ranjenih. Februarja 1944 so se ustavili pri Turičniku in Pridgerju tisti bataljoni XIV. divizije, ki so se prebili s Paškega Kozjaka na Pohorje. Tudi kasneje so se v Golavabuki često zadrževale enote XIV. divizije in Zidanškove brigade. Tako je bila 4. maja 1944 na področju Golavabuke Zidanškova brigada. 1. bataljon je poslal eno četo v zasedo na greben pri Turičniku, ki je udarila po koloni ver-

*Domačini so obiskali
borce
Zidanškove brigade
(zahodno Pohorje
marca 1944)*

*Prvi bataljon
Zidanškove brigade
spomladi 1944 na
zahodnem Pohorju*

manov. 24. novembra 1944 so Nemci na področju Golavabuke napadli 4. bataljon Tomšičeve brigade, a so bili odbiti.

Naj naštejemo še nekatere partizanske objekte na področju Golavabuke! Že v jeseni 1943 so partizani zgradili podzemni bunker v Maroškovem gozdu. Ta bunker je ljudstvo imenovalo po partizanu Štefanu Goršku-Čakiju Čakijev bunker. Konec 1943. leta je Čaki zgradil še en bunker. V prvem Čakijevem bunkerju je bila prvotno baza partizanskih aktivistov, nato pa so bili v njem ranjenci, nekaj časa tudi kurirji postaje 31 S. Končno je ta bunker služil za sprejemanje ranjencev. Nemci so marca 1945 ta bunker odkrili in ga zažgali, a so se vsi ranjenci rešili. Sprejele so jih Pavčkove bolnice na zahodnem Pohorju. Po prihodu XIV. divizije je bila pri domačiji Rek-Javornik vojaška kurirska postaja. V prvi dobi so bili kurirji v barakah, ki so jih zgradili v Rekovem gozdu. V Turičnikovem gozdu je bila od maja 1944 zemljanka, v kateri je bila nameščena partizanska radiooddajna postaja do jeseni 1944. Pri Volavcu je bila od srede 1944 javka za Pavčkove bolnice. Na področju Golavabuke je bila močno razvita partizanska gospodarska dejavnost. V Kebrovem gozdu je bilo skladišče živeža gospodarske komisije okrajnega odbora OF Slovenj Gradec. Tudi bunker v Prostovem gozdu je služil za skladišče. V tem bunkerju so shranjevali meso in živež za partizanske enote. Ta bunker so Nemci marca 1945 odkrili. Tedaj so dobili v roke partizanskega aktivista Marjana Kranjca-Krivčevega. Marjana so Nemci ustrelili v Mariboru. V Plaznikovem mlinu vzhodno od cerkve sv. Lipša so stiskali olje za partizane. Na področju Golavabuke so si

maja 1944 zgradili bunker tudi partizanski obveščevalci. Tudi tega so Nemci marca 1945 zažgali.

V Razbornikovi hiši (pri Berti Habermut) je bila jeseni 1944 konferenca političnih aktivistov v zvezi z reorganizacijo okrožij in okrajev Osvobodilne fronte. Tedaj je bilo ustanovljeno okrožje Dravograd, ki je vključilo v svoje meje Mežiško dolino in mislinjski del šaleško-mislinjskega okrožja.

Julija 1962. leta so uredili v bližini Turičnika skupno grobišče padlih borcev, ki so jih prekopali iz raztresenih grobov. Na grobu je spomenik s posvetilom padlim borcem XIV. divizije in Zidanškove brigade. Grob s spomenikom je na seči zahodno od Turičnika in Zakršnika.

GORIŠNICA

4. februarja 1945 so se zadrževali v Toplakovi hiši št. 7 politični aktivisti in kurirji postaje TV 14. Partizani so bili izdani in Nemci so jih obkolili. Pet partizanov je padlo. Med temi je bil sekretar okrožnega komiteja KPS Ptuj Franc Belšak-Tone, organizator narodno-osvobodilnega gibanja na ptujskem področju v letu 1943. Nekaj partizanov so Nemci ujeli.

Na pokopališču je skupni grob devetih padlih borcev s spomenikom. V tem grobu so pokopani tudi partizani, ki so padli pri Toplaku.

*Skupina partizanov
v Halozah 1944;
drugi z leve je
Franc Belšak-Tone*

Na stavbi zdravstvenega doma, ki se imenuje po junaški aktivistki Osvobodilne fronte na ptujskem področju, Mimici Legvart-Nataši, je plošča v njen spomin.

GORNJI DOLIČ (glej DOLIČ)

GRADIŠČE — MALA KOPA

Na Pohorju je bilo važno središče partizanske sanitete. Na zahodnem Pohorju je bil sektor P 1 pohorskih partizanskih bolnic. Te bolnice so po zdravniku imenovali tudi Pavčkove bolnice. Večina bolnic sektorja P 1 je bila na področju Gradišča pod Malo Kopo.

Aprila 1944 je ekipa dr. Pavčka zgradila v Temnikarjevem gozdu bolnico Kozjak, ki so jo po ilegalnem imenu intendanta bolnišnice imenovali tudi Silvester. Bolnišnica je imela več objektov: barako za ranjence, za operacije, shrambo, kuhinjo in drvarnico. Za shrambo zdravil je bil še poseben bunker. V bolnišnici se je zdravilo od dvajset do štirideset ranjencev. 1945. leta so tu namestili ekonomat Pavčkovih bolnic. V bližini bolnišnice Kozjak so že marca 1944 pri Golobu uredili podzemni bunker za ranjence. Po dograditvi bolnišnice Kozjak pa so ga opustili.

V skupini partizanov je prvi z leve dr. Ivan Kopač-Pavček, prvi z desne pa dr. Zmago Slokan, upravnika partizanskih bolnišnic na Pohorju

*Objekt partizanske
bolnišnice
sektorja P 1
na Gradišču*

V Temnikarjevem gozdu je bila tudi bolnišnica Primož, ki se je po intendantu imenovala tudi Bertl. To so zgradili avgusta 1944. Februarja 1945 so jo začasno izpraznili, a so potem v njej zopet namestili ranjence. Bolnišnica je imela poseben objekt za ranjence, za operacije, za kuhinjo, shrambo in drvarnico. Sprejela je lahko nad štirideset ranjencev. Tu so umrli štirje partizani. Do mesta bolnišnice se lahko pride od kmeta Temnikarja.

V Kocovem gozdu je bil najprej ekonomat Pavčkovih bolnic. Ko so tega preselili v Jeznikov kamnolom, je v Kocovem gozdu pričela delovati bolnica Trška gora. Ta bolnišnica je imela tudi naziv Sladki, po ekonomu Štalekerju, ki je prinesel veliko medu. Ilegalno ime bolnišnice pa je dal zdravnik, ki je bil doma pod Trško goro na Dolenjskem. Ta bolnišnica je imela tri nadzemne objekte, sprejela je lahko do petindvajset ranjencev. Pri tej bolnišnici je bila tudi apoteka. Trška gora je bila pred leti obnovljena in obiskovalec zelenega Pohorja si jo lahko ogleda. Operacijska miza iz te bolnišnice je razstavljena v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru. Najboljši pristop k bolnici je od Tomaževe bajte navzgor ob potoku, nato po cesti na zahod in potem po prvi pešpoti na levo. Po tej poti je še kakšnih stošestdeset korakov do bolnišnice. Pri bolnišnici sta na grobovih umrlih ranjencev dva spominska kamna. Na enem je napis Rus, na drugem Slovenec.

Od Partizanskega doma pod Malo Kopo lahko pridemo do kraja, kjer je bila velika partizanska bolnišnica Krn, ki jo je Pavčkova ekipa zgradila maja 1944. Poleg objekta za ranjence je bila še posebna ba-

*Operacija v
partizanski bolnišnici;
operira dr. Robert
Kukovec, šef kirurške
ekipe IV. operativne
cone*

raka za operacije. Poleg shrambe je bila pri bolnišnici še baraka za prenočevanje osebja, kuhinja, razkuževalnica in sušilnica za drva. Ob osvoboditvi je bilo v bolnišnici petdeset ranjencev. Sledovi objektov se še lepo vidijo. Pod Malo Kopo je bila še bolnišnica Svoboda (glej Planina, občina Radlje ob Dravi).

V drugem bregu v Strmčnikovem gozdu proti področju Legna je bila še partizanska bolnišnica Dovže ali Kristl. To bolnišnico so zgradili februarja 1945 in je delovala do osvoboditve. Bolnišnica je imela tri objekte. Upravnik bolnišnice je bil Kristijan Pori-Kristl. Ta bolnišnica je spadala v okvir Pavčkovih bolnic. Operacijska miza je razstavljena v slovenjegraškem muzeju ljudske revolucije.

2. junija 1944 je Zidanškova brigada izbojevala na področju Male in Velike Kope veliko zmago. Nemci so hoteli brigado z velikimi silami potisniti v dolino in jo uničiti. Doživeli pa so popoln neuspeh. Najprej so opazili partizani vermansko patruljo. 2. bataljon je pognal vermane v beg proti Slovenjemu Gradcu. Potem ko je 2. bataljon pregnal vermane, je zasedel položaje na Malem sedlu proti Žvikartovemu križu. 1. bataljon pa je dobil povelje, naj postavi zasedo pod Malo Kopo. Tam pa je že bil sovražnik, ki je obsul četo 1. bataljona, ki bi morala v zasedo, z ognjem. Četa je na sovražni ogenj hitro odgovorila in se pripravila za boj. Za napad se je razporedil še ves ostali del 1. bataljona. Borci so jurišali na sovražnika, ki ni vzdržal napada in se je umikal proti vrhu Male Kope. 1. bataljon je gonil Nemce preko vrha Male kope na vrh Velike kope. Tam jih je pričel obkoljevati. Med tem pa so policistom prišli od Turičnika na pomoč vermani. 2. bataljon pa je v tem času udaril na drugo kolono vermanov in jih pognal v dolino. Vermani so v paničnem begu odmetavali orožje in

opremo. 1. bataljon se je zaradi premoči sovražnika umaknil in vsa brigada je krenila na položaje pri Mačkovem križu. Nemci so sledili koloni brigade, a je ena četa 2. bataljona, ki je bila postavljena v zasado, udarila po njih iz neposredne bližine. Nemci so v tej borbi imeli veliko število mrtvih in ranjenih, partizani pa le enega ranjenega. Zidanškova brigada je med drugim zaplenila tudi dva mitraljeza in ujela dva Nemca. Na dan te zmage Zidanškove brigade praznuje Slovenj Gradec svoj občinski praznik.

Na Partizanskem domu je vzdana plošča z napisom: »V svobodi naših gor čuj partizanskih let spomin!«

GRADIŠČE NA KOZJAKU

Na planoti nekako 400 m od Bukovčeve koče, ki je po vojni pogorela, se je približno mesec dni zadrževala prva partizanska enota na Kozjaku. To je bila Kozjaška četa, ki je spadala v okvir Lackovega bataljona. Na Kozjak je prišla aprila 1944.

Pri Klavževi domačiji (Gradišče št. 36) je bila partizanska postojanka. Približno 300 m od te kmetije je bil v gozdu bunker partizanskih obveščevalcev. Sledovi bunkerja so še vidni. Pri Klavževi domačiji je padel en partizan. Bunker obveščevalcev je bil tudi v Železnikovem gozdu. Partizani, ki so se zadrževali v tem bunkerju, so imeli povezavo s Kranjčevo domačijo (bivša kovačnica).

V gozdu približno 300 metrov nad Drolekovim mlinom je bila partizanska bolnišnica Tevakin. To je bila zemljanka, dolga deset metrov in široka štiri metre. V zemljanki, ki je bila obdana z lesom, je bilo prostora za dvajset ranjencev. Zgrajena je bila v začetku leta 1945. V bolnišnici je umrl en ranjenec, ki je bil pokopan šest metrov stran od bolnišnice. Sledovi bolnišnice so še lepo vidni.

31. januarja 1945 je bojna patrulja Lackovega odreda na področju Gradišča napadla gestapovce. V enourni borbi so padli štirje gestapovci in trije partizani. V teku borbe so dobili gestapovci pomoč. Tudi v začetku aprila 1945 je bil na Gradišču spopad borcev Lackovega odreda z Nemci. Istega meseca je patrulja Lackovega odreda na področju Gradišča uničila nemški avto.

V bližini šole na Gradišču je skupno grobišče prekopanih borcev Lackovega odreda. Ti so padli novembra 1944 v Zgornjem Boču. 28. maja 1962 je bil pri grobišču odkrit nad osem metrov visok spomenik.

*Spomenik v Gradišču
v Slovenskih goricah*

GRADIŠČE V SLOVENSKIH GORICAH

V Gradišču se je narodnoosvobodilno gibanje pričelo razvijati konec 1943. leta. Prvi sestanki so bili v hiši Ernesta Goloba. Partizani so se sestajali z domačini tudi v Bukovju za pokopališčem. Pomembna postojanka je bila tudi pri Jožetu Golobu v hiši št. 20. Ta del Gradišča je imel naziv Partizanska ulica. 31. decembra 1944 so partizani demonstrativno napadli orožniško postajo v Gradišču.

V središču trga je bil 1950. leta odkrit spomenik desetim padlim za svobodo. Na pokopališču so pokopani trije padli borci.

GRAJENA

Po letu 1933 je bila v Grajeni ustanovljena celica KPJ. Ob volitvah 1938. leta so grajenske komuniste za nekaj časa zaprli. 1941. leta

je komunist Rudi Ileč zbral okoli sebe skupino nasprotnikov nemškega okupatorja.

Po nemškem poročilu so 1. aprila 1945 Nemci v Klinarjevi hiši naleteli na partizana. Ta je enega podoficirja ubil, drugega Nemca pa ranil in pobegnil.

GRAŠKA GORA

Graški gori gre zelo važno mesto v zgodovini narodnoosvobodilne vojne na Štajerskem. Na Graški gori, ki ima vmesni položaj med Pohorjem in savinjskim področjem, so se često ustavljale partizanske enote in bojevale številne bitke z Nemci. Po pravici zasluži Graška gora ime »gora jurišev«.

Septembra 1941. leta se je na področju Graške gore nekaj časa zadrževala 1. pohorska četa. V začetku oktobra 1941 pa so se na bližnjem hribu Grmadi nad Plešivcem sestale Pohorska, Savinjska in Revirska četa. Tedaj je bil na Grmadi ustanovljen 1. štajerski bataljon, ki je potem napadel mesto Šoštanj. V letu 1942 pa je bila na Graški gori večkrat Šaleška četa. 19. januarja 1943 so nemški policisti presenetili na Graški gori dva partizana, ki sta se hrabro uprla nemški premoči in hudo ranila enega policista. En partizan je v boju padel, drugi pa je bil ranjen. 26. januarja 1943 je zopet prišlo do spopada med partizani in nemško policijo. Spopadel se je komandant Franc Rozman-Stane s svojim spremstvom. Po krajši borbi so se partizani brez izgub umaknili.

*S pohoda
XIV. divizije
februarja 1944;
v ospredju Karel
Destovnik-Kajuh*

20. februarja 1944 zjutraj se je glavnina XIV. divizije prebila s Paškega Kozjaka in je v bližini železniške postaje Paka prekoračila železnico in cesto ter krenila preko Cirkovc v Plešivec. Od tedaj, ko je XIV. divizija prekoračila Sotlo, je minilo že štirinajst dni neprestanih bojev s številčno močnejšim sovražnikom in nepretrganih pohodov v hudi zimi. Nemci pa so nadaljevali z ofenzivo.

Iz Plešivca je divizija krenila proti Velunjskemu grabnu, ki pa so ga Nemci že zasedli. Divizija je zato v treh kolonah krenila proti Graški gori. 21. januarja se je potem divizija bojevala ves dan do večera. Vse tri kolone divizije so se združile na Fergunovem vrhu. Na tem vrhu je bila ena najhujših bitk v času pohoda XIV. divizije februarja 1944. Na tem vrhu so borci XIV. divizije odbili številne napade Nemcev. Med drugimi sta padla na Fergunovem vrhu tudi narodni heroj Vlado Mavsar-Ronko in kipar Janez Weis-Belač. Z nočjo se je divizija prebila preko Puste gore nazaj v Plešivec, od tu pa je krenila proti cesti Zavodnja-Šoštanj, kjer se je prebijala 22. februarja.

23. marca 1944 so se na področju Graške gore in Završ prvič po februariski ofenzivi zbrale vse enote XIV. divizije. Tedaj je bila izvedena reorganizacija njenih močno razredčenih enot. Enote XIV. divizije pa so se tudi po tem zboru pogosto ustavljale na Graški gori in bojni hrup na tej gori ni utihnil vse do osvoboditve. Konec aprila 1944 je bila na Graški gori Šercerjeva brigada. Dve četi brigade sta napadli Nemce, ki so prodirali proti partizanskim položajem preko Plešivca in Cirkovc ter jih pognali v beg. Pred 1. majem 1944 je bila na področju Graške gore in Plešivca zbrana vsa XIV. divizija, ki je

*Borci XIV. divizije
februarja 1944*

od tu izvedla velik napad na nemške postojanke v Šaleški dolini v noči na 1. maj.

23. maja 1944 je 1. bataljon Šerčerjeve brigade pognal na Graški gori v panični beg vermane 2. alarmne čete Ljutomer. Vermani so utrpeli večje izgube. Partizani so zaplenili večjo količino orožja in municije, ki so ga odvrgli bežeči vermani. Šerčerjeva brigada ni imela izgub. To zmago je Šerčerjeva brigada dosegla v času velike koncentracije nemških sil okoli Graške gore.

17. septembra 1944 se je na Graški gori spopadla v velikem boju s Treeckovo bojno skupino Tomšičeva brigada. Nemci so prodirali proti položajem brigade iz Velenja preko Plešivca in iz Šoštanja. Hkrati pa je motorizirana četa Treeckove skupine zaprla cesto med Doličem in Dovžami. Boj je trajal ves dan do večera. Številni nemški napadi so bili zavrženi. Tomšičeva brigada je tega dne prizadela Nemcem hude izgube. Zvečer pa je brigada krenila z Graške gore na Pohorje.

24. januarja 1945 je bil na Graški gori 1. bataljon Tomšičeve brigade. Že zjutraj so začele proti položajem bataljona prodirati tri nemške kolone. Boj je trajal od osme ure zjutraj do sedmih zvečer, ko so se Nemci kljub premoči umaknili. Še 27. aprila 1945 je bil boj na Graški gori.

Kmečke domačije na Graški gori so bile tesno povezane s partizani. Nemci so nekaj družin aretirali in požgali več domačij. 24. januarja 1945, ko je bila borba na Graški gori, so ponovno požigali in terorizirali domačine. Poleg tega so pobrali nekaj otrok in jih tirali pred seboj proti partizanskim položajem. Dva od teh sta padla.

Ob dvajseti obletnici vstaje 1961. leta je bil v bližini Metula odkrit granitni spomenik, ki nas spominja na boje na Graški gori in na tiste, ki so tu padli za svobodo.

GRIS NA DRAVI

Na tem dravskem otoku pod Mariborom (med Zrkovci in Malečnikom) so bili že pred vojno sestanki skojevcev. 22. junija 1941 popoldne pa so se na tem otoku zbrali organizatorji vstaje v Mariboru in na Štajerskem. Na tem sestanku so sprejeli sklep o ustanovitvi sabotažnih skupin. Določen je bil štab za organizacijo in vodstvo teh skupin. Sklenili so tudi, da se morajo vsi partijski funkcionarji umakniti v ilegalo. Razpravljali pa so tudi že o ustanovitvi partizanske enote. Sestanek na Grisu je pomenil važno stopnjo pri pripravi oboroženega upora.

Otok Gris

HAJDINA

Na Hajdini je bila 1941. leta pomembna postojanka narodno-osvobodilnega gibanja. Kljub udarcem, ki jih je zadal okupator prištašem OF, se je osvobodilno gibanje po letu 1942 znova razmahnilo. 1944. leta je bila na Hajdini pri Ferdu Šrajberju osnovana kurirska postaja TV 8, ki se je nekaj časa zadrževala v gozdovih med Hajdino in Kidričevim, nato pa se je preselila v Haloze.

V hajdinskem gozdu so pristaši Osvobodilne fronte leta 1941 zakopali tri puškomitraljeze, nekaj pušk in precej municije. Dva puškomitraljeza sta skrila po okupaciji Miha Vidovič in Zvonko Sagadin v Jurovcih pri Vidoviču, tretjega pa Rudi Korošec iz Zabovca. Dva puškomitraljeza so spravili v Hajdino Milan Lacko in Zvonko Sagadin z mlajšim bratom. Tretji puškomitraljez so prinesli v Hajdino preko Koroščevega mlina. Mesto, kjer je bilo orožje zakopano, leži ob cesti Ptuj-Pragersko pred odcepom ceste v Kidričevo (levo). Konec avgusta so se v hajdinskem gozdu sestali ptujski prvoborci s patruljo Pohorske čete, da bi izkopali orožje. Še pred tem pa je pripeljal policijski avto, ki so ga partizani napadli. Orožje so odnesli na Pohorje in odigralo je važno vlogo v bojih 1. pohorske čete in 1. štajerskega bataljona. Na kraju, kjer je bilo zakopano orožje, je postavljen spominski steber brez napisu.

Na šoli je vzidana plošča v spomin osemnajstim borcem in talcem iz Hajdine in okolice.

HERMANCI

Na hiši št. 8, v kateri se je rodila znana mladinska aktivistka Štefka Sovič, je vzidana spominska plošča. Štefka Sovič je padla 28. decembra 1944 pri Veliki Nedelji. Na hiši št. 52 pa je plošča v spomin na Vinka Miklošiča, ki so ga Nemci ustrelili 25. aprila 1944 v Cezanjevcih.

HOŠNICA

Ko so spomladi 1945 nemški vojaki plenili pri kmetih, so bili v Hošnici partizani — politični aktivisti, ki so Nemcem postavili zasedo in jih napadli. Nekaj Nemcev je padlo, več jih je bilo ranjenih. Partizani so imeli samo enega ranjenca.

HUDI KOT

To naselje visoko na Pohorju je bilo že od časov Prvega pohorskega bataljona v drugi polovici leta 1942 povezano s partizanstvom. Pomembna partizanska postojanka je bila med drugimi pri zavednem kmetu Kralju (Gregor Miklavc). Partizani so kmeta Kralja imenovali Dobrotnik.

IVANJKOVCI

26. januarja 1945 so Nemci v Ivanjkevcih ustrelili devet talcev. Na robu gozda pri Ivanjkevcih, kjer so streljali talce, stoji spomenik.

JAKOBSKI DOL

Pri Vračkovi domačiji so se 11. avgusta 1944 zbrali partizanski aktivisti iz Slovenskih goric. Sestanek aktivistov pa je bil izdan. Policija je obkolila hišo. Aktivist Ernest Golob-Peter iz Gradišča je padel. Sekretarja slovenjegoriškega okrožja Srečka Rojsa-Nika in Jadvigo Golež-Špelo ter aktivista Vojka Lovšeta pa so Nemci ujeli. Srečko Rojs-Niko, ki je bil uklenjen z Vojkom, je skočil z drvečega avtomobila in pobegnil. Pri skoku je počila veriga. Vojku ni uspelo pobegniti. Jadviga Golež se je naslednji dan v zaporu sama končala.

*Spomenik talcem
pri Ivanjkevcih*

V jeseni 1944 so se nemški orožniki naselili v hiši Alojza Vračka. Ti so mučili aretirane Slovence na dvorišču in jih nekaj tudi ubili. Mučili so jih tudi na ta način, da so jih obešali na kostanj in jim kurili pod nogami. Med žrtvami, ki so jih našli zakopane na dvorišču pred hišo, je bil tudi Adam Cegnar, ki so ga ubili nekaj dni pred osvoboditvijo. 1944. leta so partizani razdejali občinski urad v Jakobskem dolu in pregnali nemško učiteljstvo.

Na Vračkovi domačiji je spominska plošča v spomin na usodni sestanek in Ernesta Goloba, ki je tam padel. Na šoli pa je plošča v spomin desetim, ki so dali življenje za domovino.

JAMNICA

Ko so v začetku maja 1943 prišli na Strojno koroški partizani, so imeli v Jamnici prvi sestanek v začetku maja 1943 pri Riflju-Marinu. V Lužnikovem gozdu so tedaj partizani uredili dobro skrit podzemni bunker. Oskrbovali so jih domačini. Ta bunker so Nemci odkrili. Tedaj so padli trije partizani. Med njimi je bil tudi Pavle Sekalo iz Jamnice. Kmeta Lužnika in njegovega štirinajstletnega sina ter še nekaj drugih so Nemci aretirali.

Januarja 1945 so Nemci požgali Zabernikovo ter ubili štiri partizane. Tedaj je padel sekretar okrajnega odbora Osvobodilne fronte Prevalje Nestl Lešnik.

JANEŽOVCI

V Frasovi hiši so se pred vojno sestajali komunisti.

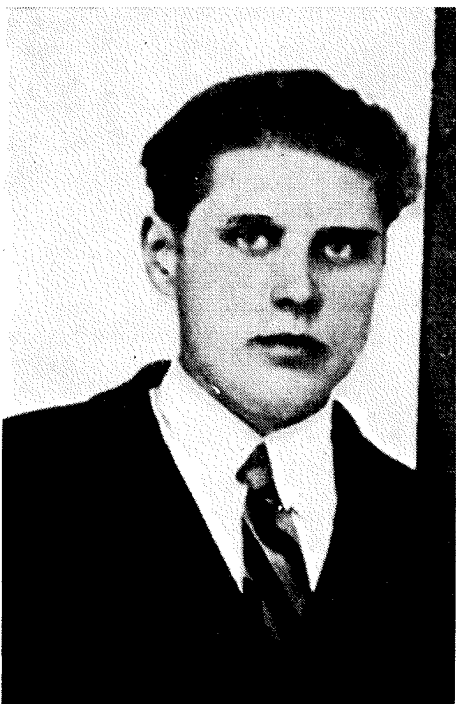
Na podstrešju opekarne se je julija 1942 v času nemške hajke zadrževala kakšne tri dni Slovenjgoriška četa.

JANŠKI VRH

V tem kraju so se 1945. leta partizani spopadli z Nemci. Zajeli so enega oficirja in dva vojaka.

JANŽEVSKI VRH

Na Janževskem vrhu so bili že v prvem letu vstaje ljudje, ki so bili povezani z osvobodilnim gibanjem. V tem kraju je bil doma tudi

Edo Grubelnik

organizator vstaje na ribniškem področju Edo Grubelnik, kamnosek, ki so ga Nemci po napadu na Ribnico avgusta 1941 aretirali. Pred avtobusom v Ribnici pa je vklenjeni Grubelnik s tako silo udaril orožnika, da se je veriga pretrgala. V zmedu, ki je nastala, je Grubelnik pobegnil. Po nekaj dneh pa so ga Nemci zaradi izdaje zopet prijeli in ga 25. avgusta 1941 v Mariboru ustrelili.

Od leta 1943 so se na Janževskem vrhu stalno zadrževali partizani. V času velike nemške ofenzive »snežni metež« na Pohorju se je Pohorski odred za nekaj časa decembra 1943 umaknil na Janževski vrh.

V bližini Janževskega vrha je bila v Stepišnikovem gozdu baza kurirske postaje TV 9. Na področju Janževskega vrha so bili tudi bunkerji političnih forumov.

Na domu talca Edija Grubelnika je spominska plošča.

JARENINSKI DOL

Organizirano osvobodilno gibanje se je v tem kraju razmahnilo 1943. leta. Tedaj so sodelavci Osvobodilne fronte pričeli v poslopju okupatorskega občinskega urada razmnoževati partizanski tisk.

Sredi vasi je bil 1955. leta odkrit spomenik padlim borcev in žrtvam fašističnega nasilja.

JASTREBCI PRI KOGU

V tem kraju se je 9. marca 1915. leta rodil narodni heroj profesor Jože Kerenčič. Učiteljišče je končal v Mariboru, filozofsko fakulteto pa v Ljubljani. Že kot dijak je postal član SKOJ, 1935. leta pa je postal član KPJ. Po diplomi je bil nekaj časa brezposeln. 1940. leta je dobil službo na meščanski šoli v Gornji Radgoni. Jože Kerenčič je spadal v vrsto tistih revolucionarjev, ki so delovali na podeželju. Kot publicist nam je zapustil študijo Zemljiški odnosi v jeruzalemskih goricah. Kmalu je pokazal organizatorske sposobnosti. Sodeloval je pri pripravah za kmečki shod v Ljutomeru, ki je bil 1. septembra 1935. leta. Na tem shodu je govoril tudi on.

Pred napadom Nemčije na Jugoslavijo je bil Jože Kerenčič mobiliziran v staro jugoslovansko vojsko. Po razsulu Jugoslavije se je vrnil v Slovenske gorice in začel pripravljati svojo okolico na odpor. Prevzel je vodstvo OF v svojem okrožju in opravljal to funkcijo do novembra 1941, ko je bil zaradi izdaje na Kogu aretiran v Pesnici

*Narodni heroj
prof. Jože Kerenčič*

pri Kerenčičevih. 27. decembra 1941 je bil skupaj s svojim bratom Slavkom ustreljen na dvorišču mariborskih sodnih zaporov. Pred smrtjo je napisal poslovilno pismo, v katerem med drugim pravi svoji ženi: »Jaz bi raje zate in za druge živel, pa tudi umreti se ne bojim. Vzgaaj Jelko, da bo vredna spomina svojega očeta in vseh, ki jih je združila usoda.«

Kerenčičeva hiša v Jastrebcih je bila leta 1941 važna postojanka osvobodilnega gibanja.

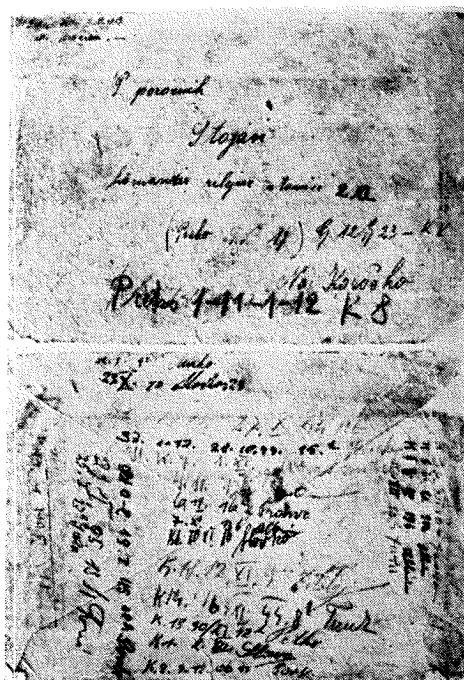
JAVORJE

V začetku junija 1943 so Nemci odkrili bazo tehnike koroškega okrožja KPS na Ludranskem vrhu. Novo bazo tehnike so partizani zgradili v Javorju. Dva lesena nadzemna objekta tehnike sta bila jugovzhodno od Hribskega vrha na senčni strani Javorja. Tehnika na Javorju je pričela delati junija 1943 in že 3. septembra so jo Nemci

uničili. Razmnoževala je osrednje liste, izdajala radijska poročila in izdajala razne letake v slovenskem in nemškem jeziku. Sledovi objektov so še vidni.

V tem kraju so se pogosto zadrževali partizani. Na področju Javorja je bilo več spopadov. V začetku aprila 1944 je v tem kraju priredila miting Bračičeva brigada. Ta brigada je v začetku maja 1944 mobilizirala novince na področju Mežiške doline. 7. maja 1944 sta Bračičeva brigada in en bataljon Vzhodnokoroškega odreda skupaj taborila na Javorju. Dve četi, ki sta šli po hrano, so na povratku v tabor napadli Nemci. Kmalu po povratku teh čet v taborišče so Nemci napadli taborišče iz severne in zahodne smeri. Napadli so opolnoči. Sovražnik je neprestano napadal partizanske položaje, a so jih partizani z uspehom odbijali. Borba je trajala okoli dve uri, na kar so partizani prebili nemške položaje. Nekaj partizanov je v boju padlo.

Avgusta 1944 so raztrganci pri Pečelu ubili pet članov družine. Oktobra 1944 je bila na Javorju konferenca aktivistov iz Mežiške doline. 11. februarja 1945 so Nemci napadli bazo okrajnega odbora

Primerek pisma,
ki je šlo preko
kurirskih postaj

OF Prevalje, ki je bila v Lukeževih gozdovih na senčni strani Javorja. Padlo je sedem partizanov, rešilo pa se jih je pet.

Na betonski ograji poleg Mežnarjeve hiše je kovinska plošča v spomin na borbe in padle v narodnoosvobodilni vojni.

JAZBINA

7. novembra 1943 se je pričela nemška ofenziva proti koroškim partizanom. V času te ofenzive so Nemci napadli skupino partizanov pri Petriču. Padli so štirje partizani. Nemci so ubili Petričevo Marico-Miško in zažgali hišo, družino pa odpeljali v taborišče. Tedaj so Nemci ujeli tudi štiri ranjene partizane.

17. septembra 1944 je 1. bataljon Vzhodnokoroškega odreda bojeval večje bitke z Nemci na področju Plešivca in Jazbine.

JELENČE

Pri Zupaničevih v Jelenčah so se 12. novembra 1944 oglasili štirje partizani Lackovega odreda. Nemci so jih napadli, ko so bili še v hiši. V sobi so pokosili tri partizane, medtem ko je četrti skočil v vežo in je bil v sosednji sobi ubit. Zupaničeva družina, ki je tedaj ni bilo doma, je po tem dogodku odšla v partizane. V spomin padlim partizanom je bila 1957. leta pri Zupaničevih odkrita spominska plošča.

JEZERSKI VRH

10. septembra 1961 je bil odkrit na Jezerskem vrhu na Pohorju dvanajst metrov visok spomenik padlim partizanom. Na plošči pri spomeniku je napis:

KDO NAJ BI UNIČIL POGUM VSEH SRC ZA SVOBODO GOREČIH?
BAKLO JE UTRNILA NOČ, ISKRA JE VNELA POŽAR.
DUH VAŠ OSTAL JE V LJUDEH, SE V MOČNIH SRCIH SPET ZBUJA,
V RITMU VREten IN KLADIV, V SILNEM ŠUMENJU GOZDOV.

Spomenik je postavilo Planinsko društvo Maribor.

JOSIPDOL

Med delavci v kamnolomu je bilo pred vojno močno središče revolucionarnega gibanja. Leta 1931 so delavci stavkali zaradi neplačanih nadur. 1938. leta so se delavci kamnoloma zopet s stavko borili za izboljšanje svojega položaja. 1941. leta so bili komunisti kamnoseki pobudniki narodnoosvobodilnega gibanja na območju Ribnice.

V noči med 3. in 4. decembrom leta 1942 so borci Prvega pohorskega bataljona pod vodstvom komisarja II. grupe odredov Dušana Kvedra-Tomaža vdrl v Josipdol. Bataljon se je razdelil na dve skupini. Ena skupina s Kvedrom je napadla Lenarčičevo vilo, v kateri so bili zagnizeni nacisti, ki so strahovali delavce in prebivalstvo. Pri napadu je bil ranjen Kveder. Odpor nacistov je bil dokončno zlomljen šele tedaj, ko so se partizani umaknili iz hiše in jo zažgali. Druga skupina bataljona je krenila proti josipdolski graščini, da bi rekvirirala živino, a ji ni uspelo. Partizani so v Josipdolu tudi v naslednjih letih izvajali akcije, med drugim tudi 2. pohorski bataljon v letu 1943.

*Partizanski kurirji
na Pohorju
konec leta 1944*

19. marca 1945 se je pojavila v Josipdolu Šercerjeva brigada, ki je napadla kolono nemške policije ter jo povsem razbila.

JURSKI VRH

16. septembra 1944 je napadel postojanko v Jurskem vrhu 3. bataljon Pohorskega odreda. Z vojno zvijačo jo je zavzel brez vsake borbe.

JURŠINCI

V Juršincih je bila v začetku vstaje uporniška skupina, ki pa je bila zaradi aretacij prizadeta že avgusta 1941. leta.

Na zdravstvenem domu je plošča v spomin na dr. Metoda Špindlerja, ki je bil ustreljen 30. oktobra 1941 v Mariboru skupaj s svojim bratom Bogdanom. V Juršincih je tudi spominska plošča desetim padlim za svobodo.

KAMNICA

Kmalu po okupaciji je v Kamnici pričela delovati močna uporniška skupina. V prvih mesecih vstaje so v Kamnico prihajali najvidnejši organizatorji vstaje iz Maribora. Kamniška skupina je bila aktivna tudi še potem, ko so bile zaradi velikih izdaj konec leta 1941 pretrgane zveze. V začetku 1942. leta pa je gestapo že zadal udarce kamniški skupini. Jurij Konfidenti iz te skupine je bil ustreljen 28. aprila 1942.

Ponovno je oživel ilegalno gibanje leta 1943. Postojanke pa so bile izdane in Nemci so novembra 1943 izvedli obsežne aretacije. Večino aretiranih je okupator poslal v koncentracijska taborišča, nekaj pa so jih ustrelili. Pomembna postojanka v letu 1943 je bila tudi pri Klinčevih (Kamnica št. 76). Brata Jože in Ludvik Klinc sta bila ustreljena v Velenju januarja 1944, starši pa so preminili v koncentracijskem taborišču. Pri Ferlinovih so bili 1943 sestanki okrožnega komiteja KPS. Ferlin je umrl v taborišču. V jeseni 1944 je bilo kamniško področje povezano z aktivisti na Kozjaku in z Lackovim odredom.

Ob glavni cesti stoji spomenik v spomin padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja. Na spomeniku je štirinštirideset imen.

Spindler Alois

Prijelo Polje kod Valjeva
Serbien

Ljuba stek in nudnaka!

Brat moj, vama pošiljam srčne pozdrave.

Pomagašta žena, ki je pred dvema dnevnoma
rodila krepkega sinčka in ki ostane sedaj sama
z dvema malim otročkom, prepuščen
usodi na milost in nemilost. Pomagašta pro-
šiti in vzgajati otroci, sprejmeta moja dva
sinčka namesto mene. Želim vama zdravlja,
dolgega življenja in vse srečo. Ohranite naj-
mlajšega sina v lepem spominu. Zdravje
nišči so pri žarki, otročkah, pri vama ter
pri vseh bratih in sestrah

Nebrezgubov vam vsem

Zdravljikrat pošilja

Vajin za vsa bratstva in.

Bogdan

30/E/1941
Maribor

KICAR

V tem kraju je rojstna hiša narodnega heroja Jožeta Lacka. Lacko se je rodil 17. novembra 1894. leta. Gospodaril je na majhnem posestvu v Novi vasi pri Ptuj. Povezal se je s komunisti, zlasti še z Jožetom Potrčem. 1932. leta je bil sprejet v KPJ. Kot komunist je bil zelo aktiven. Pred vojno je bil član ptujskega okrožja KPS. Na partijski konferenci blizu Zaloga je bil Lacko izvoljen v centralni komite KPS. Januarja 1941 je bil kot komunist poslan v taborišče Medžurečje blizu Ivanjice v Srbiji, od koder se je vrnil šele po 27. marcu 1941, ko je bilo taborišče razpuščeno.

V letih 1941 in 1942 je bil Lacko med vodilnimi organizatorji vstaje na ptujskem področju. Bil je član ptujskega vojnorevolucionarnega komiteja. Poleti 1941 je bil prvič aretiran, a mu je uspelo zbežati. Nato je deloval kot aktivist v ilegali. 7. avgusta 1942 se je priključil Slovenjgoriški četi. Ko je bila ta 8. avgusta razbita, je bil Lacko ranjen, a se mu je posrečilo zbežati. Že dva dni nato je bil v Spodnjem Velovleku izdan gestapovcem, ki so ga zajeli. V Ptuj je Lacka strahotno mučili in ga vsega pretepenega vodili po Ptuj. Zaradi nezaslišanega mučenja je že 18. avgusta podlegel mukam.

Njegovo ime je prevzel Lackov bataljon in nato Lackov odred. 20. decembra 1951 je bil proglašen za narodnega heroja.

V svoji rojstni hiši je Lacko vodil konec junija 1942 važen sestanek. V Kicarju se je večkrat zadrževala Slovenjgoriška četa.

Na rojstni hiši narodnega heroja Lacka je vzdana spominska plošča.

*Narodni heroj
Jože Lacko, ko so ga
mučili in zasramovali
v Ptuj*

KIDRIČEVO

1941. leta so Nemci zgradili v Strnišču taborišče za vojne ujetnike. 1942. leta je v Strnišču nastalo taborišče za kaznjence. Spomladi 1943 pa so nacisti na gradbišču tovarne glinice ustanovili še taborišče za tako imenovane posebne delovne obveznike. To je bilo taborišče za zaščitence, kot so imenovali tiste, ki zaradi političnih ali rasnih razlogov niso bili sprejeti v Štajersko domovinsko zvezo. Ustanovljeno je bilo taborišče za zaščitence, »kjer bi do kraja izrabili njihovo delovno moč za nemško ljudstvo«. Strniško taborišče naj bi imelo značaj vmesne stopnje med koncentracijskim taboriščem in taboriščem za inozemske delavce. Taborišče pa je postajalo vedno bolj podobno pravemu koncentracijskemu taborišču. Od spomladi 1943 pa do osvoboditve je trpelo v tem taborišču okoli 1400 moških in 500 žensk. Prvotno so bile pripravljene barake za tristo posebnih delovnih obveznikov. Kljub intenzivnim naporom Štajerske domovinske zveze, da bi taborišče čimprej napolnili, pa je bilo julija 1943 v taborišču šele šestdeset ljudi. Septembra 1943 pa je bilo taborišče že prenatrpano. V Strnišče so namreč poslali zaščitence, ki so prej delali pri kmetih na nemškem Štajerskem. 11. oktobra 1943 je bilo v taborišču, ki je bilo pripravljeno le za tristo ljudi, že šeststooseminšestdeset oseb. Zaradi prenatrpanosti so bile razmere v taborišču po mnenju samega taboriščnega vodstva »takšne, da so dosegle mejo komaj še mogočega«. Zaradi takih razmer so prisilni delavci bežali iz taborišča in do 1. novembra 1943 je število ubežnikov narastlo že na 249. Zato je vojni zločinec Steindl povečal vermansko stražo in ji ukazal, naj brezobzirno strelja na vsakega taboriščnika, ki bi hotel samovoljno zapustiti taborišče.

V začetku 1944. leta so ustanovili taborišče za posebne delovne obveznike v Studencih pri Mariboru. Tja so preselili del taboriščnikov iz Strnišča. V Strnišču so ostali predvsem zaščitenci iz političnih razlogov. Avgusta 1944 so nacisti v Strnišču ustanovili še ženski oddelek taborišča. V ta oddelek so preselili taboriščnice iz taborišča pri Celju. Po juliju 1943 so pričeli pošiljati v Strnišče tudi sorodnike partizanov in talcev, a le posamezne, po marcu 1944 pa tudi v večjem številu. Te družine so razdelili tako, da so za delo sposobne poslali v Strnišče, otroke pa v taborišča na nemškem Štajerskem. Z deportacijami članov partizanskih družin v Strnišče so nadaljevali v letu 1945.

Življenje v strniškem taborišču je bilo zelo težko. Stanje se je poslabšalo zlasti v jeseni 1943. Že celotno gradbišče je bilo obdano z bodečo žico, taborišče pa še posebej. Ob žici so patroljirali vermani.

Postavili so tudi stražni stolp. Dnevni red je bil podoben redu v koncentracijskih taboriščih. Taboriščniki so morali ob nezadostni prehrani trdo delati po enajst ur na dan. Izpostavljeni so bili neprestanemu preganjanju, pretepanju in drugim vrstam maltretiranja. Za vsako malenkost so metali taboriščnike v bunker. Več so jih do smrti pretepli.

KLOPNI VRH

Po spopadu pri Ruški koči 3. septembra 1941 si je Pohorska četa uredila taborišče ob vznožju Rogle. Od tam je četa krenila na Klopni vrh ter v noči med 4. in 5. septembrom obkolila od okupatorja zaplenjeno lovsko kočo. Partizani so pobrali živila in druge stvari, ki so jih potrebovali. V koči so tedaj pustili pet izvodov mariborske izdaje Slovenskega poročevalca. Enega od teh hrani mariborski muzej narodne osvoboditve. Nemci so kmalu po tej akciji poslali na Klopni vrh patroljo orožnikov in vermanov iz Lovrenca, tej pa je sledila policijska patrolja iz Maribora.

12. septembra 1941 proti večeru je 1. pohorska četa ponovno odšla na Klopni vrh. Malo prej so se četi priključili partizani, ki so prinesli iz hajdinskega gozda puškomitraljeze. Partizani so ponovno vdrli v lovsko kočo. Z vozom so odpeljali živila in blago, ki jim je bilo potrebno, zaposleno osebje pa je lahko odneslo svoje stvari. Temu osebju so partizani tudi razložili pomen borbe proti okupatorju. Nato so partizani, da bi preprečili nastanitev nemške posadke, zažgali kočo, gospodarsko poslopje in žago s skladiščem lesa, ki je pripadala posestvu. 13. septembra zjutraj je odšla na Klopni vrh policijska patrolja, ki je štela sedemdeset mož, a do spopada s partizani ni prišlo. Iz nemških poročil o prvih dveh partizanskih akcijah na Klopnem vrhu je razvidno, da so zelo vznemirile okupatorja, zlasti še Nemce v Lovrencu na Pohorju, ki so pričakovali partizanski napad na Lovrenc.

15. septembra 1941 opoldne so borci Pohorske čete izvedli rekvizicijo v planinski koči na Klopnem vrhu. Istega dne popoldne okoli šeste ure pa je kočo na Klopnem vrhu zasedel oddelek 138. planinskega polka. Nemci so poleg policije, orožništva in vermanov poslali v boj proti Pohorski četi še vojaštvo.

17. septembra 1941 sta odšla iz taborišča Pohorske čete, ki je tedaj štela triindvajset borcev, na Klopni vrh dva voda. Partizani so si hoteli v krušni peči planinske koče speči kruh. S seboj so vzeli dva puškomitraljeza. Partizani niso vedeli, da se je v koči že nastanila nemška posadka. Ko so se približali koči, so naleteli na Nemce in v

c) Napad na goph. Ziske pri vseh
 To na klopnem vrhu. Plan črta 100
 kg živeža.
 Pod t. in c na part. žurinjah in
 žinčadi in vrnica. Poni splošno
 varno vse nplote stvari, žirino
 so postrelili, nato pa postrelili
 gozptoli, jbravni ^{medelavci} in gozptoli so postrelili
 pomeni častit in to gozptoli, odme
 zelo dolga.

med
 stoprocent
 žand na
 steno je
 anletela
 -čl. patr.
 matke bork
 kotni je
 medel bork
 in žandari
 brez žandari
 bojebrani
 mudi.

d) Napad na klop na klopnem vrhu
 ki je bila poredna od žandarmov
 in perkapo. Prišlo je do napada na
 odprtan terenu, ker je žandarmov
 odleila namero. Boj je trajal 2-3
 ure, morale in držanje ~~in~~ č
 23 novih odličij: Na mestu je pa
 lo 7 žandarmov, vti pa je bila
 ko naupenit od teh je en oficir
 čer dva dni mudi v bolnici. Žan
 dari so pobegnili, pušili enega tepe
 ga naupenca na bojišči in so
 ga partizani obzeli in mu mudi
 prosoj pomot. - Nato so klop izp
 nili in gozptoli. Plan prespeš, se
 der zelo malo nameniše in vrnica
 puška. Politicni odme so vti čer
 dri, tudi v gradcu. Pšor je, Šper
 fe bič, prepovedani vseh kuržini
 varuše, natirane jrgod in gozptoli
 obkoljeno od 1500 žandarmov, ki so jih
 pobili in gradcu. Maršoni in al
 apovabijo ga boji tudi Wehrmannu
 Eva žata (ime klop) naupenec (čer)

Razglas

S takojšnjo veljavnostjo se proglasi

Bacherngebirge

v celotnem obsegu kot

zaprto ozemlje

**Vsak turistiški promet kakor tudi nabiranje
lagodnih sadežev, gob, drv itd. je prepovedano
in kaznjivo.**

**Vse do sedaj izdane dopustnice za nabiranje
so na tem ozemlju do nadaljnjega neveljavne.**

Osebe, ki se brez dovoljenja zadržujejo na zaprtem ozemlju, ogrožajo lastno življenje.

Marburg a. Drau, dne 19. septembra 1941.

Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD in der Untersteiermark

spopadu s stražarjem je padel prvi strel. Komandir Pohorske čete, narodni heroj Miha Pintar-Toledo, je ukazal po umiku partizanske predhodnice napad na Nemce. Partizani so se razvrstili v strelce in z dvema kriloma napredovali. Nemci, ki so bili v številčni premoči, niso vzdržali odločnega napada partizanov in so zbežali v Lovrenc na Pohorju. Na bojišču so pustili hudo ranjenega vojaka, ki so ga partizani položili na žimnico in obvezali. Poleg tega ranjenca so imeli Nemci še več izgub. Padel je nemški mitraljezec. Dva hudo ranjena pa so Nemci odvedli s seboj. Eden od njiju, oficir, ki je poveljeval posadki, je naslednji dan umrl.

V boju na Klopnem vrhu je bil smrtno zadet partizan Franc Soklič-Brko iz šaleške partizanske skupine. To je bil prvi partizan, ki je na Pohorju izkrvavel v odprtem boju proti okupatorju. Soklič je bil med štirimi člani šaleške skupine, ki so se pred bitko na Klopnem vrhu priključili Pohorski četi.

Spomenik na Klopnem vrhu

Po boju so partizani pobrali plen in zažgali kočo. V plamenih požara so upepelili truplo padlega tovariša.

Nemci so poslali na Klopni vrh orožniško patroljo, ki naj bi pomagala planinskim lovcem, a ti so že zbežali v Lovrenc. V Lovrenc sta prispeli dve četi 138. planinskega polka iz Gradca in četa zaščitne policije iz Maribora. Vojaki in orožniki so 18. septembra zjutraj krenili na Klopni vrh, policija pa je ščitila Lovrenc. Orožniška postaja iz Lovrenca je ponovno prosila za pomoč, češ da bodo partizani po uspehu na Klopnem vrhu napadli Lovrenc. Nemci so v svojih poročilih o boju na Klopnem vrhu močno povečali število partizanov. Trdili so, da je nemško posadko napadlo sto komunistov s šestimi puškomitraljezi. To pretiravanje je dokaz o udarnosti Pohorske čete.

Borba Pohorske čete na Klopnem vrhu spada v vrsto najpomembnejših zmag štajerskih partizanov v letu 1941. Po tej zmagi je komandant varnostne policije in varnostne službe za spodnjo Štajersko proglasil Pohorje za zaprto ozemlje. Orožniška postaja v Rušah pa je še 26. septembra 1941, ko Pohorske čete že ni bilo več na Pohorju, poročala, da se Nemci in nemški upravni aparat v Rušah pritožujejo, ker jih država ni dovolj zaščitila in se čutijo ogrožene zaradi ponovnih partizanskih napadov. K strahu Nemcev so veliko pripomogle akcije Pohorske čete na Klopnem vrhu.

V spomin na zmago Pohorske čete 17. septembra 1941 in na padlega borca Franca Sokliča so v bližini razvalin planinskega doma postavili spomenik.

KOG

Na severni steni šole na Kogu je vzdana plošča v spomin na narodnega heroja Jožeta Kerenčiča. V avli šole je doprsni kip Jožeta Kerenčiča, na steni avle pa sta plošči z imeni domačinov, ki so padli za svobodo.

Julija 1944 je bila na Kogu ustanovljena kurirska postaja TV 15, ki je vzdrževala zvezo s Prekmurjem, Medžimurjem, Radgono ter ptujskim področjem.

KOT

V Kotu so se partizanske enote večkrat spopadle z Nemci. 21. avgusta 1943 se je tu spoprijel z Nemci 2. pohorski bataljon. V zimi 1943/44 sta se pri Vukovi domačiji (Kot št. 31) spopadla z vermani dva

*V času bitke v Kotu
je vodil Zidanškovo brigado
narodni heroj
Andrej Cetinski-Lev*

partizana. Enega od njiju so Nemci ranili že na Tinjah. Partizana sta s težavo pribežala do Vukovih in tu je ranjeni padel. En verman je bil ranjen. V l. 1944 je bilo na območju Kota več borb. Najhujša je bila celodnevna borba 23. maja 1944. Povod zanjo je bil napad borcev 11. brigade na dva nemška avtomobila pri Cezlaku in rekvizicija Zidanškove brigade v Oplotnici v noči med 22. in 23. majem. Po rekviziciji je dobil 2. bataljon nalogo, naj skrije zaplenjeno blago, 1. bataljon pa je med tem prežal v zasedi nad Cezlakom. Že ob pol osmih zjutraj je naletela na partizansko zasedo nemška kolona, ki je prihajala iz Oplotnice. Sovražnik je skušal priti zasedi za hrbet. 1. bataljon se je postopoma umikal iz Cezlaka proti Kotu in je tako preprečil obkolitev. Medtem je 2. bataljon že skril blago in napadel sovražnika z boka s položaja Višič-Jarc-Vuk. 2. bataljonu Zidanškove brigade je prihitel na pomoč še en bataljon Bračičeve brigade. Tudi Nemcem

je prišla na pomoč nova kolona iz Slovenske Bistrice in še ena od Treh kraljev. 1. bataljon Zidanškove brigade, ki je bil pri Kosu in Kapunu, se je umaknil iz boja in se pripravil na juriš. Največje preglavice je delal partizanom nemški mitraljezec v Kosovem pečevju, ki je imel odličen položaj. Ko so ga odstranili, so vse partizanske enote prešle v napad. Najprej je jurišal 1. bataljon Zidanškove brigade, nato pa še drugi bataljon in borci Bračičeve brigade. Nemci so pričeli bežati iz Kota proti Cezlaku. Do večera so se Nemci obdržali še pri Kapunu. Ob sedmi uri zvečer je bila bitka končana. Nemci so imeli dvajset mrtvih in mnogo ranjenih, partizani pa šest mrtvih in trinajst ranjenih.

Na območju Kota sta se v letu 1944 borili še Tomšičeva in Šerčerjeva brigada. Borbi sta trajali po nekaj ur.

Na bitke v Kotu spominjajo partizanski grobovi. V bližini Kapunove hiše (Kot št. 17) so bili pokopani trije partizani. Eden je bil po vojni prekopan. Na Kosovem posestvu (Kot št. 20) so bili pokopani štirje borci. Dva grobova, v katerih so pokopani trije partizani, sta v Kosovem gozdu. En grob, ki je bil prekopan, je bil na travniku. Zahodno od Vukove domačije (Kot št. 31) sta bila v gozdu pokopana dva partizana. Eden izmed njiju je bil po vojni prekopan. Prekopani so bili tudi ostanki borca, ki je imel svoj grob blizu Zgornjega Višiča (Kot št. 30). V Gujznikovem gozdu še počiva neznan kurir.

V Kotu je imela svoj sedež kurirska postaja TV 10 S, ki je bila ustanovljena junija 1944. Do konca vojne so kurirji te postaje štirikrat menjali svoje bivališče. Prvo kolibo so imeli v Jarčevem gozdu, drugo v Bočkovem, tretjo v Koširjevih in četrto na meji med Ko-

*Politična ura
v Zidanškovi brigadi*

GLASILO

OSVOBODILNE FRONTE MARIBORSKEGA OKROŽJA

15.
januar
1945
Leto I. Št. I.
Cena 40 Rpf.

*Glava glasila OF mariborskega okrožja. Glasilo je razmnoževala
tehnika Mernik*

širjevim in Gujznikovim gozdom. V tej zadnji so se najdlje zadrževali.

Nad Kosovo žago so ostanki partizanskega bunkerja. Pri Bočku (Kot št. 33) je bila zasilna partizanska bolnišnica, v katero so začasno nameščali ranjence, kadar jih niso mogli prepeljati v partizanske bolnišnice na Pohorju. Ranjence so skrivali na svislih. Če je bilo nevarno, so jih spravili v pečino blizu hiše.

Proti koncu vojne je bil v Kotu sedež okrožnega odbora Osvobodilne fronte za mariborsko okrožje. Tu sta se zadrževala tudi okrožni odbor Zveze slovenske mladine in okrožni komite SKOJ za mariborsko okrožje.

Zadnji žrtvi iz Kota sta bila kmeta Matevž Šega in Ferdinand Smogavc, ki so ju odpeljali in ubili Vlasovci v Cezlaku 29. marca 1945.

TUKAJ SO 1944 HITLERJEVI POLICISTI
Z GLAVO NAVZDOL KRIŽALI
ROŽANKOVEGA ANZANA
OBESILI ROŽANKOVEGA ZEPa
UBILI KOTNIKA AVGUSTA
IN APOHALJO MICO
USTRELILI ŠTAJNERJEVEGA LOJZNA
PLAZILI SE PO NAŠIH TIH GORAH
KRVAVA ZVER
KI BREZ SRCA MORI IN DAVI

*Napis na spominski plošči na
poslopju pri Rimskem vrelcu*

KOTLJE

in druga naselja pod Uršljo goro so izredno veliko prispevala k boju za osvoboditev. Številni Hotuljci so dali življenje v boju proti okupatorju. Odbor Osvobodilne fronte za Kotlje je bil ustanovljen jeseni 1942. V začetku leta 1943 so že odhajali hotuljski fantje v Koroško četo. Po ustanovitvi 1. koroškega bataljona so eni četi tega bataljona rekli kar Hotuljska četa. Prvo akcijo v Kotljah so koroški partizani izvedli sredi 1943. leta, ko so požgali taborišče nemške delovne službe za dekleta.

Na nedeljo konec oktobra 1943 so koroški partizani prišli v Kotlje, ko je bila v cerkvi maša. Partizani so prikorakali s slovensko zastavo in zapeli so slovensko pesem. Po maši je odšla partizanska četa pod vaško lipo in z njo domačini. Tam pod lipo se je začel partizanski miting, ki je trajal skoraj tri ure. Sekretar Matjaž (inž. Pavle Žaucer) je govoril o Osvobodilni fronti. Drugi so govorili o partizanskem gibanju, o bratstvu jugoslovanskih narodov, o nalogah mladine in delovanju izdajalcev. Po končanem shodu je komandir čete odpoklical zasede in partizani so odšli proti Rimskemu vrelcu. Tako so bile Kotlje oktobra 1943 en dan osvobojene.

V bližini lipe pri cerkvi stoji v spomin na znameniti hotuljski tabor oktobra 1943 presekana piramida z marmornato ploščo.

Nekaj dni po tem mitingu so Nemci priredili veliko hajko ter aretirali okoli petdeset ljudi. Pri Rimskem vrelcu so nastanili bataljon SS policije, ki je strahovala prebivalstvo in napravila veliko zločinov pod Uršljo goro. Pri Rimskem vrelcu so križali Rožankovega Anza z glavo navzdol. Več družin se je pred nacističnimi zvermi umaknilo v gozdove.

Na poslopju pri Rimskem vrelcu je vzdana plošča v spomin petim žrtvam, ki so jih na zverinski način pobili policisti iz postojanke pri Rimskem vrelcu.

Na področju Kotelj so partizani 1944. leta izvedli več napadov in akcij. Tako je 1. bataljon Vzhodnokoroškega odreda 22. junija 1944 napadel nemško zasedo nad Kotljami. Zaplenil je mitraljez in muni-

cijo. 15. septembra so partizani med Kotljami in Ravnami uničili poštni voz.

Na pokopališču v Kotljah je pokopan pisatelj in revolucionar Lovro Kuhar-Prežihov Voranc.

KOT PRI PREVALJAH

Na Obretanovi domačiji, ki je imela ilegalno ime Pri jopiču, so bili spomladi 1943 sestanki koroških aktivistov. V bližini te kmetije so imeli koroški partizani 1943 v gozdu taborišče, ki so ga imenovali »Bukov logor«. Obretanovo domačijo so Nemci 1944. leta požgali.

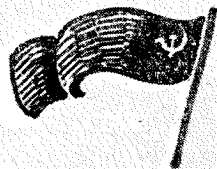
Na področju Kota je delovala od junija 1944 partizanska tehnika, ki se je prvotno imenovala Okrožna tehnika Mežica, potem pa Netopir. Prva baza tehnike je bila v Obretanovem plazu. Tam je tehnika delovala v skromni kolibi. Od tu se je preselila v naravno skalno votlino, imenovano Vranska peč. Tisk so razmnoževali pred vhodom v votlino. V tej bazi so izdelki tehnike dobili oznako Netopir, ker je bilo v votlini mnogo netopirjev. V jeseni 1944. leta pa so zahodno od te votline zgradili novo kolibo iz lesa, v kateri so razmnoževali tiske od septembra 1944 pa do osvoboditve. Tehnika Netopir je imela javko pri kmetu Ocvirku v Kotu. Izdajala je letake, brošure, trosilne lističe in radijske vesti. Seznam njenih izdelkov je zelo obširen.

*Požgano Macegojevo
pod Uršljo goro.
Požgano je bilo
novembra 1944*

Priloga
PROLETARCI VSEH DEŽEL ZORUŽITE SE!

KARL MARX

*Naslovna stran brošure
iz tehnike Netopir*

Januarja 1945 so Nemci pri kmetu Ravnjaku presenetili skupino partizanov in političnih aktivistov okraja Prevalje. Večina aktivistov se je srečno prebila. Nemci pa so dobili v roke aktivista »Telina« iz Raven in »Gamsa« iz Prevalj, ki so ju ubili.

KOPRIVNA

Poleg Bistre in Tople je bila Koprivna zibelka partizanstva na območju zgornje Mežiške doline. Konec leta 1944 je okrožni komite KPS Prevalje v svojem poročilu med drugim zapisal, da je prebivalstvo Koprivne v celoti za Osvobodilno fronto.

Konec avgusta 1942 je na svoji poti na Štajersko prišel v Koprivno Kranjčev bataljon II. grupe odredov. Pri Mravljaku je imela javko 1. koroška četa. Konec marca 1943 so se v Koprivni srečali partizani 1. koroške čete s skupino partizanov, ki je prišla z Gorenjske. S to skupino je prispel Franc Pasterk-Lenart. Za temi je na

*Skupina partizanov
na Koroškem leta 1944.
V sredini je narodni heroj
Majda Vrhovnik-Lojzka*

Koroško prišel še komandant IV. operativne cone Franc Rozman-Stane, ki je formiral 1. aprila 1943 1. koroški bataljon. Komandant tega bataljona je postal Franc Pasterk-Lenart, narodni heroj. V bližino Sv. Jakoba v Koprivni se je februarja 1944 prebil del XIV. divizije. Ko so se borci pomikali naprej od Janška, je prišlo na vrhu Janškega vrha do spopada.

Kmalu po prihodu XIV. divizije je bila pri Šoparju v Koprivni konferenca aktivistov Mežiške doline. Na področju Koprivne so se večkrat spopadle z Nemci enote Vzhodnokoroškega odreda. Veliko zmago je izbojeval 23. junija 1944 2. bataljon pri Šumelu. Tega dne so Nemci hajkali na področju Tople in Koprivne. Bataljon pa jim je postavil zasedo v dolini pri Šumelu. Borci so zasedli položaje na Hedovem vršiču in Šumelovem hribu na desni strani ceste Koprivna-Črna. Ko so se Nemci vračali s hajke in pričeli sedati v kamione, ki so jih pri Šumelu čakali, so partizani udarili. Po prvih partizanskih ugotovitvah je padlo enaintrideset Nemcev, osemnajst pa jih je bilo

ranjenih. Naknadna poročila govore o še večjih nemških izgubah. Partizani, ki so bili v zasedi v gozdu nad cesto, niso imeli izgub. Na Šumelovo domačijo je padla nemška raketa, tako da je pogorela.

V času velikih bojov Vzhodnokoroškega odreda z Nemci od 18. do 24. avgusta so partizani odbijali nemške kolone tudi na področju Koprivne. 1944. leta so bili večkrat spopadi tudi na Jeklovem vrhu.

20. septembra je padel na Lužah, ne daleč od kmeta Jekla (Luže so že preko meje), v nemško zasedo 2. bataljon Vzhodnokoroškega odreda. Padla sta dva partizana in okoli sedemnajst Nemcev. V jeseni 1944 je prišlo do spopada pri cerkvi sv. Jakoba, in sicer ravno v času maše. Partizani so najprej pregnali Nemce iz župnišča, potem pa je prišlo do spopada kakšnih deset minut od cerkve. Nekaj Nemcev je obležalo. Novembra 1944 so bili zopet boji na področju Koprivne.

Pri Potočniku v Koprivni se je zadrževala kurirska postaja K 10. V Koprivni je bilo tudi središče Varnostne obveščevalne službe za Koroško. Nekaj časa je bil v Koprivni po umiku iz Tople tudi obveščevalni center. Oktobra 1944 so v Koprivni potekale priprave za partizansko šolo.

Na pokopališču v Koprivni je grob padlih partizanov s spomenikom. Na novi šoli pa je plošča v spomin na padle in na koroško partizansko srečanje.

KORENA

Ko sta v jeseni 1943 prišla v Slovenske gorice partizana Franc Zalaznik-Leon in Srečko Rojs-Niko, sta se ustavila v korenski šoli pri Eli Jaut-Tanji, ki je kasneje padla kot partizanka. Kmalu za tem je bil v šolskem poslopju sestanek, na katerem je bil ustanovljen odbor Osvobodilne fronte. Po tem sestanku, ki je bil v začetku oktobra 1943, je pričela v Koreni delovati partizanska tehnika, ki je izdajala letake, radijska poročila in še drugo.

Kurirji postaje 17 S so oktobra 1944 napadli orožniško postajo v Koreni. Najprej so prerezali telefonske žice. Orožnike so presenetili pri večerji v gostilni. Takoj so dvignili roke in kurirji so jih peljali do postaje, jih slekli ter jim pobrali orožje in municijo. Partizani so uničili tudi občinski arhiv in zaplenili živilske izkaznice.

20. oktobra 1944 so Nemci po izdaji aretirali okoli dvajset ljudi v Koreni in zažgali hišo Zore Drnovšek.

Na stavbo šole so vaščani vzdali ploščo v spomin trem padlim.

KORITNO (glej BOŽJE)

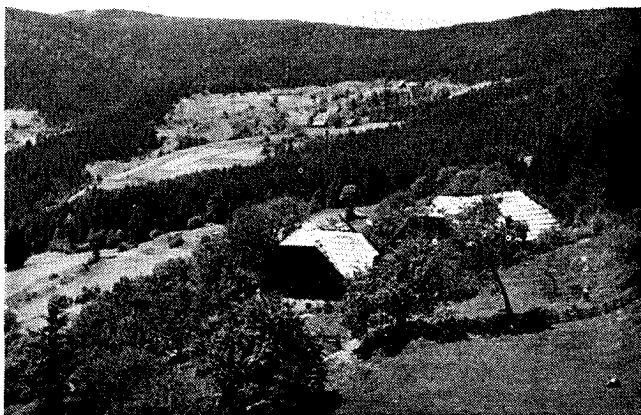
SEŽGALI DOM SO IN DRUŽINO.
KRES KRVAV JE GOREL,
KRIK OBTOŽBE GROZNE:
KJE SI, ČLOVEK?

*Napis na spominski plošči pri
Kohu na Kozjem vrhu*

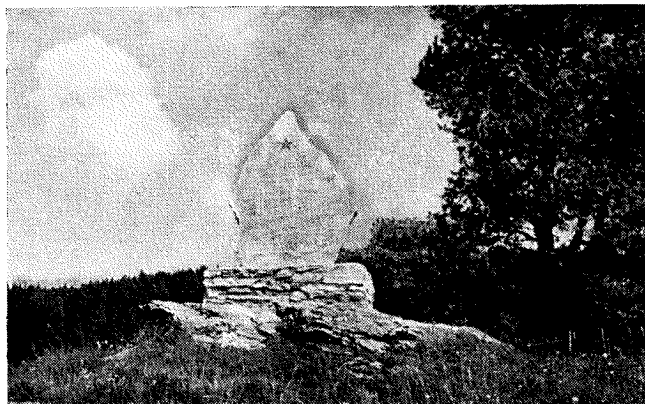
KOZJI VRH

V jeseni 1944 so gestapovci iz Dravograda požgali mežnarijo pri cerkvi sv. Urbana. Družina, ki je tam stanovala, je pobegnila iz goreče hiše. Ženo so ujeli in jo umorili v Dravogradu. Istočasno kot mežnarijo so požgali tudi Kohovo domačijo. Gospodar Jože Kobolt, ki je bil tedaj v mlinu, je lahko pobegnil. Z domačijo pa so Nemci zažgali gospodinjo Marijo Kobolt in njeno hčerko Antonijo ter trinajstletnega Petrčka Koha. V ogenj Kohove domačije so Nemci pometali tudi štiri zapornike iz dravograjske gestapovske mučilnice, ki so jim morali nositi municijo.

V začetku marca 1945 so se zadrževale pri Bogatčevi domačiji (Kozji vrh št. 2) in pri Junčku (Kozji vrh št. 3) enote Lackovega odreda. 3. marca 1945 opoldne so Nemci pri Junčku ubili dva partizana in se nato umaknili. Zvečer tega dne pa se je vnela bitka nad Bogatčevo domačijo. Tedaj je padlo okoli dvajset borcev Lackovega odreda. Padel je tudi šestnajstletni Bogatčev sin. Bogatčevo družino so Nemci odpeljali. Junčkova družina pa je bila odpeljana že konec novembra 1944, ker so se pri njih pogosto zadrževali partizani. Obe domačiji so Nemci požgali.

*Pogled
na Kozji vrh*

*Spomenik
na Kozjem vrhu*

V bližini Junčkove domačije stoji spomenik padlim borcem Lackovega odreda in žrtvam, ki so bile zažgane. Na spomeniku je napačen datum borbe nad Bogatčevo domačijo. Pri Kohu je bila junija 1961 odkrita spominska plošča.

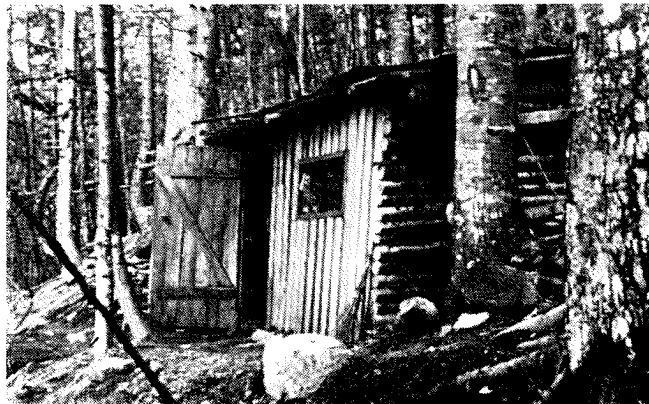
KRČEVINA PRI VURBERGU

Ko je Franc Osojnik konec decembra 1942 odšel iz 1. pohorskega bataljona nazaj na ptujsko področje, se je oglasil pri svojem prijatelju Francu Krambergerju v Krčevini. Opazil ga je gestapovski ovaduh in ga izdal. Gestapovci so Osojnika, enega izmed organizatorjev vstaje na ptujskem področju, na hišnem pragu pri Krambergerjevih ubili. Osojnikovo truplo so naložili na voziček, ga odpeljali v Ptuj in ga tam razkazovali. Na begu so gestapovci smrtno zadeli tudi Franca Krambergerja. To je bilo 29. decembra 1942. leta.

KRESNICA

Na hiši Ignaca Celcarja je spominska plošča. Besedilo na plošči pove, da so člani Osvobodilne fronte osnovali v tej hiši 22. februarja 1945 prvi narodnoosvobodilni odbor za območje Šentilja.

*Kurirska postaja
12 S v Smrečniku
(Lobnica)*

KUMEN

26. oktobra 1942 je krenila v Kumen skupina borcev 1. pohorskega bataljona s komisarjem Rajkom, da bi izvedli akcijo na Lakožičevem posestvu, ki so ga zaplenili Nemci. Partizani so bili izdani in pol ure pred polnočjo so Nemci udarili po njih. Smrtno je bil ranjen partizan Jože Tekavec-Pumi. V ženskem vođu Pohorskega bataljona je bila tudi njegova mati. Vsa Tekavčeva družina iz Šoštanja je odšla v partizane junija 1942. Očeta so Nemci ustrelili že 19. junija 1942. Pumijeva sestra je bila zverinsko ubita 24. julija 1942, mati pa je padla s patroljo Pohorskega bataljona 17. januarja 1943.

KURJA VAS NA POHORJU

15. septembra 1944 je Pohorski odred taboril pri Kurji vasi na Pohorju. V odredu je bilo tedaj veliko novincev. Tako je bilo v taborišču okoli sedemsto mož, a oboroženih le dvestodvaindvajset. Ob eni popoldne so Nemci napadli taborišče odreda. V prvih napadih je sovražnik zažgal tri poslopja v Kurji vasi. Borba v taborišču je trajala eno uro. Odred se je umaknil iz taborišča, a je naletel na sovražne zasede in se je razdelil v več skupin, ki so se prebijale v razne smeri. Padlih odred sicer ni imel, a nekaj borcev so Nemci zajeli. Večje število se jih je razgubilo. Nemci so imela dva mrtva. Ko se je odred zopet zbral, je bila izvedena reorganizacija. Iz Pohorskega odreda je bil 19. septembra 1944 formiran Lackov odred.

LAPORJE

1961. leta so odkrili na hiši, v kateri so se v letih 1941 in 1942 sestajali pri Lojzki Šifrer prvi organizatorji vstaje na tem območju, spominsko ploščo. Prvo uporniško skupino je gestapo zaradi izdaje leta 1942 razbil. Konec junija 1942 so Nemci prišli po Marka Žitnika na Križni vrh. Marko Žitnik, organizator vstaje na laporskem območju, se je gestapovcem iztrgal in zbežal proti gozdu. Ob robu gozda ga je zadel strel. Nemci so več članov uporniške skupine aretirali. Jurij Kušar in Miha Geršak sta bila sredi leta 1942 ustreljena. Razbita laporska skupina je bila povezana s poljčansko.

1944. leta se je narodnoosvobodilno gibanje v Laporju razmahnilo. V Kersnikovi kleti je bil ustanovljen odbor Osvobodilne fronte. Pri Štimečevih — partizani so to hišo imenovali Pri mamici — je bila kurirska javka. Tu je bil pripravljalni sestanek za ustanovitev Slovenske protifašistične ženske zveze za območje Laporja, Pri mamici so izbrali tudi prvi odbor Zveze slovenske mladine. Sin Stanko je padel nekaj dni pred osvoboditvijo kot partizan. V novembru 1944 so se partizani zadrževali v mrtvašnici pokopališča v Laporju.

18. marca 1945 so Nemci na Laporski gorci napadli skupino partizanov. Padel je partizan Oto Ogrizek-Bojan, ki so ga pokopali na pokopališču v Laporju.

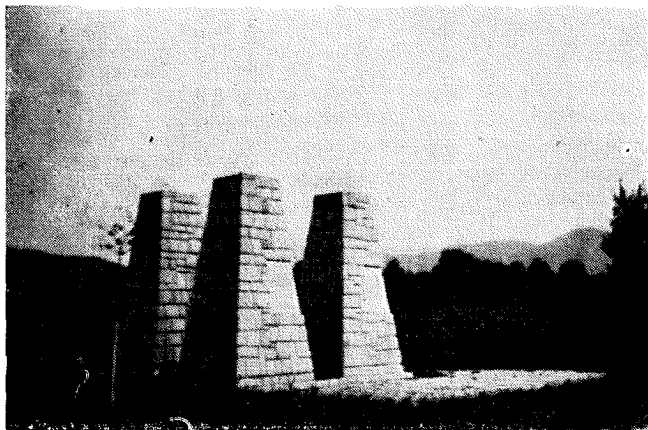
LEGEN

Pri Plesniku v Legnu je bil doma Karel Rotovnik-Gojko, borec 1. pohorskega bataljona. 21. novembra 1942 je Gojko vodil patroljo Pohorskega bataljona v svoj kraj. Patrolja se je tedaj v Legnu spopadla z orožniki. Gojko je padel 17. januarja 1943 v Završah. Na Plesnikovi hiši je v spomin na tega borca Pohorskega bataljona vzi-dana plošča. Domačije v Legnu so 1942. leta pogosto sprejemale borce 1. pohorskega bataljona.

V kleti podrtega graščinskega poslopja, ki je last kmeta Šisernika, je partizan Slavko Gams-Lipe oktobra 1943 uredil partizansko tehniko (Lipetov bunker). To je bila tehnika šaleško-mislinjskega okrožja KPS. V tej tehniki so razmnoževali radijske vesti in propagandne letake. Največ materiala za tehniko je zbrala mladina iz Slovenjega Gradca. Tehnika v Lipetovem bunkerju je delovala do marca 1944.

Na področju Legna je bil nekaj časa tudi ekonomat Pavčkovih bolnic.

*Spomenik
na legenskem polju
pri Šmartnem*

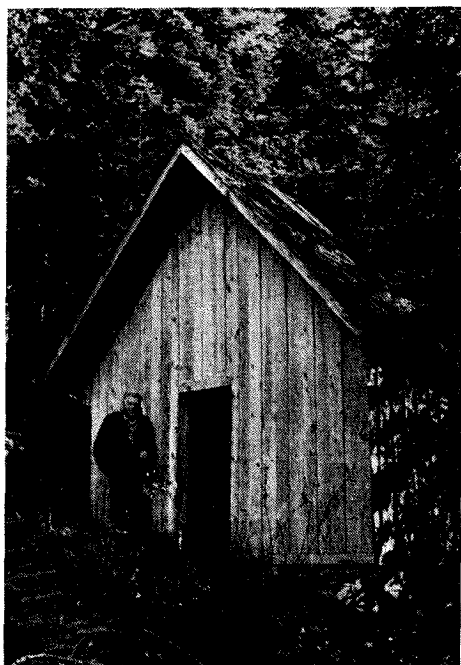

V jeseni 1944 so partizani kakšnih petsto metrov od Brdinska zgradili podzemni bunker, ki je služil do konca vojne za skladišče partizanske tehnike Krištof-Stane Ilc. Bunker so imenovali Pri Povodniku ali Bunker pod hrastom.

Na legenskem polju v bližini Šmartnega pri Slovenjem Gradcu so Nemci 9. marca 1944 ustrelili deset talcev. Tam, kjer so ustrelili talce, stoji spomenik, ki ima dve plošči. Na eni so imena talcev, na drugi pa Legenčanov, ki so padli za domovino.

LEHEN

Pri kmetu Urbancu (Lehen št. 17) so se 1941. leta v začetku vstaje oglasili organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja iz Maribora in se z Urbancem pogovorili o ureditvi partizanskega taborišča na Pohorju. Okoli 20. julija 1941 je prispela s Smolnika k Urbancu prva skupina pohorskih partizanov, ki so si uredili taborišče v Urbančevi lovski koči. Ta koča, ki stoji še danes, je približno tri četrt ure oddaljena od Urbančeve kmetije. Potem so k Urbančevi lovski koči prihajale nove skupine partizanov. Taborišče je bilo deloma v koči, deloma pa pod šotori okoli koče. To je bilo šolsko taborišče 1. pohorske čete, ki je bila slovesno ustanovljena na jasi pred kočo. Nemci so zavohali, da se na lehenskem področju zadržujejo partizani. Partizani so bili še obveščeni o nevarnosti, a v času nemške hajke je bila slabo oborožena četa 31. julija 1941 delno razbita. Pri razbegu so Nemci del članov čete zajeli in jih nekaj kasneje tudi ustrelili. Številčno manjša,

Urbančeva lovska koča

a utrjena četa je kmalu začela z akcijami. Postala je ena najpomembnejših partizanskih čet na Štajerskem v letu 1941. Novembra 1942 so se pri Urbancu oglasili borci Prvega pohorskega bataljona.

Na področju Lehna je bilo tudi več bitk. Spomladi 1944 je Zidanškova brigada prebila nemške obroče pri Trjenku. Po akciji v Lovrencu se je Bračičeva brigada 16. maja 1944 ustavila v Langesvaldu. Ob enajsti uri dopoldne so brigado začeli napadati Nemci. Razvili so se izredno ostri boji. Zaradi premoči sovražnika se je morala Bračičeva brigada premakniti više, krenila je v Hudi kot. V boju v Langesvaldu je padlo sedem partizanov, pa tudi sovražnik je imel velike izgube. Jeseni 1944 se je pri Planškovi koči spopadla z Nemci Šercerjeva brigada. Padlo je pet partizanov in dosti Nemcev. Konec novembra 1944 so borci Tomšičeve brigade pognali v beg policijo, ki se je nastanila pri Urbancu.

Na področju Lehna je bila 1944. leta v Radoljni partizanska bolnišnica Zaklon, ki je bila decembra 1944 uničena. Nadomestila jo je bolnica Pomlad v Mislinjskem jarku. Pri Kolmanu je bila kurirska postaja TV 11 S.

LENART

Junija 1942 so borci Slovenjgoriške čete poskušali zažgati tovarno usnja v Lenartu. V skladišče tovarne so vrgli steklenico z gorivom, a se akcija ni posrečila.

6. oktobra 1943 sta se na travniku za pokopališčem sestala partizana Srečko Rojs-Niko in Franc Zalaznik-Leon s prvimi sodelavci Osvobodilne fronte iz Lenarta. Ta sestanek je položil temelje organizaciji Osvobodilne fronte v Lenartu. Nekaj mesecev po tem sestanku se je narodnoosvobodilno gibanje v Lenartu razvijalo še v okviru zaupniškega sistema. Ena prvih postojank OF v Lenartu je bila hiša Janeza Murška na Cmureški cesti št. 14. Gospodar je umrl v koncentracijskem taborišču.

Na pokopališču v Lenartu je grob treh padlih, ki so jih gestapovci pobili v Spodnjih Žerjavcih. Na grobu je spomenik. Na kulturno-prosvetnem domu je plošča, ki nas spominja na ustanovni sestanek Osvobodilne fronte 6. oktobra 1943. Na stopnišču osnovne šole pa je plošča, posvečena tistim učencem šole, ki so dali življenje za svobodo.

LEŠE

V Lešah je pred vojno delovala organizacija KPS. 1939. leta so napredni visokošolci priredili v Lešah pod vodstvom KPS pomemben narodnoobrambni tabor. Po okupaciji so se komunisti iz Leš vključili v prevaljsko uporniško skupino, ki je bila zaradi izdaje razbita.

V začetku novembra 1943 so prišli v Leše partizani Koroškega bataljona. Aprila 1944 so partizani rušili električni vod pri Lešah. 20. maja 1944 so ponovno podirali drogeve električnega voda med Lešami in Mežico pri kmetu Andreju.

Sredi Leš stoji spomenik padlim za svobodo, ki je bil odkrit 1947. leta.

LEŠJE-MAJŠPERK

Na sredi vasi je bil leta 1956 odkrit lep spomenik šestinštiridesetim padlim za svobodo.

LIBELIČE

Sredi vasi stoji spomenik, ki je posvečen spominu Sabodinovih z Libeliške gore. Sabodinova družina je zgorela v ognju, ko so jim nacisti požgali domačijo. Ostanke Sabodinovih so pokopani na pokopališču v Libeličah. Na grobu je spomenik.

LIBELIŠKA GORA

23. julija 1944 so nemški orožniki iz Libelič in gestapovci iz Dragovgrada naleteli na partizane pri Sabodinu. Tu so se zadrževali borci Vojske državne varnosti, ki so pripravljali napad na nemško postojanko v Libeličah. Po spopadu s partizani so napravili nacisti strahoten zločin. Pobili in skupaj z domačijo so zažgali gospodarja Martina in njegovo ženo Marijo, sina Matevža in njegovo ženo Uršulo, sina Valentina in hčerko Marico. Živ je ostal le osem mesecev stari Sabodinov Martinek, ki ga je odnesla dekla Lena.

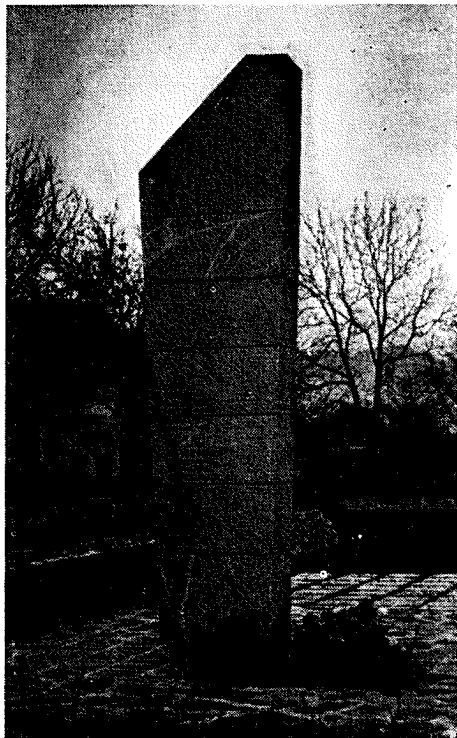
LIMBUŠ

Začetki organiziranega osvobodilnega gibanja v Limbušu segajo že v prve dni vstaje. 30. maja 1941 je bil v hiši št. 56, ki je bila last vdove Pavle Robič, sestanek, ki je položil temelje Osvobodilni fronti v tem kraju. V Robičevi hiši je bila v prvih letih vstaje važna postojanka osvobodilnega gibanja. Sin Vlado je bil med prvimi partizani na Pohorju. V partizanih je padel drugi sin Rado 1944. leta. Mater Pavlo so avgusta 1942 aretirali gestapovci in še isto leto je zgorela v krematoriju koncentracijskega taborišča.

Pri Robičevih so se tudi po dekoncentraciji Prvega štajerskega bataljona decembra 1941 oglasili partizani. V tej hiši je imel 1942. leta pri Ančki Roškar-Lobnikovi važno javko sekretar Tone Grčar-Johan, ki je tedaj vodil osvobodilno gibanje na mariborskem področju. Tudi po aretaciji gospodinje je bila pri Robičevih še važna postojanka. V začetku oktobra 1942 je aktivistka Vida Kosi prinesla v to hišo šapirograf. Pri Robičevih je pričela delovati tehnika. Pri razmnoževanju letakov je sodelovala Ančka Roškar-Lobnikova, požrtvovalna aktivistka.

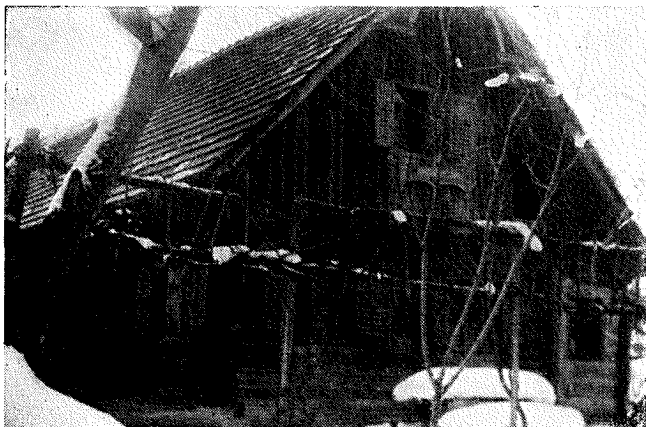
Oktober 1942 so gestapovci zaradi izdaje aretirali večjo skupino sodelavcev Osvobodilne fronte v Limbušu in so za nekaj časa pretrgali zveze. V letu 1943 pa se je krog sodelavcev OF znova razširil.

Spomenik v Limbušu

Vendar je povzročil nove aretacije in žrtve izdajalec Hanibal. V letu 1943 so pohorski partizani vdrl v poslopje štajerske domovinske zveze in zaplenili vermanske uniforme. V letu 1944 se je osvobodilno gibanje v Limbušu močno razmahnilo. Številne napisne in druge akcije so izvedli mladinci. Skrivališče letakov so imeli v Urbasovi kapelici poleg sedeža občine.

Na padle borce in žrtve fašističnega nasilja nas spominja lep spomenik v Limbušu. Na hiši, ki je bila last Robičevih, pa je plošča, ki spominja na prvi uporniški sestanek 30. maja 1941. Na pokopališču je grob dveh žrtev, ki sta padli 8. maja 1945. Tedaj so terenci (aktivisti) napadli vlak umikajočih se Nemcev in dva sta padla.

*Šarhova domačija
(pred obnovo)*

LOBNICA

V Lobnici na prenovljeni Šarhovi domačiji je plošča v spomin Šarhovim, ki so dali življenje za svobodo.

Alfonz Šarh se je rodil 23. avgusta 1893. leta na majhni kmetiji. Bil je zaveden Slovenec in je že v stari Jugoslaviji sodeloval pri razbijanju nemških petokolonskih shodov v Dravski dolini. Takoj po okupaciji so ga Nemci aretirali, a so ga izpustili. Pred Nemci se je aretirani Šarh zadržal izredno pogumno in ponosno. Prvi pohorski partizani so ga 1941. leta že našli v ilegali na Smolniku. Sodeloval je s Prvo pohorsko četo. 3. avgusta 1942 so Nemci aretirali Šarhovo družino. Aretirali so mater in osem otrok. Najmlajše dete je bilo tedaj pri teti v Mariboru. Šarhovo domačijo so opleni. Šarha pa niso dobili. Bil je v bunkerju, ki ga je imel v hiši. Šarhovo ženo so Nemci poslali v taborišče Auschwitz, kjer je kmalu umrla. Otroke so poslali v taborišče Frohnleiten pri Gradcu. Trije sinovi: šestnajstletni Lojzek, petnajstletni Pepček in dvanajstletni Vanček so še v istem mesecu pobegnili iz taborišča. Priključili so se očetu — borcu Ruške čete. Tako so bili v Ruški četi štirje Šarhi. Šarhi so se udeleževali akcij Ruške čete in Prvega pohorskega bataljona. Junaški Šarh z brado je slovel med Pohorci kot pohorski kralj. 8. januarja 1943, v času poslednjega boja Prvega pohorskega bataljona, so Šarhi padli. Julija 1953 je bil Alfonz Šarh proglašen za narodnega heroja.

Blizu Šarhovich je v Lobnici domačija Žampovich. Gospodinja je bila Šarhova sestra. Pri Žampovich je našel Šarh svoje sinove, ki so pobegnili iz taborišča. Pri Žampovich je bila postojanka Ruške čete.

*Narodni heroj
Alfonz Šarh je padel
8. januarja 1943*

Žampova mati in njena hčerka Danica sta zgoreli v krematoriju taborišča Auschwitz.

19. marca 1945 so Nemci spet pridrli k Žampovim. V hiši so našli hčerki Anico in Mileno. Anica se jim je iztrgala in pričela bežati. Zadelala sta jo dva strela, a se je vendar rešila. Mileno so ustrelili v glavo in hrbet. Svojci so jo našli v zadnjih vzdihljajih. Domačijo so Nemci zažgali. Na skednju je zgorel štiridesetletni Jože Serbec, ki je bil pri Žampovih. Preostali Žampovi so se umaknili v gozd.

27. marca 1945 so Nemci požgali tudi Mihovo domačijo, gospodarja Jožka pa so odvedli na Glažuto in ga ubili. Sin Stanko, ki je bil kurir postaje 12 S, je padel pri Rušah prav ob osvoboditvi. Aprila 1944 je bila v Lobnici ustanovljena kurirska postaja 12 S, ki je vzdrževala zveze s postojankami 10 S, 11 S in 13 S. Zadnja baza postaje 12 S je bila v gozdu Smrečniku (gl. sliko na str. 97). Trije kurirji te postaje so padli za svobodo.

Pri Apnici na koncu Lobnice je Ruška četa 19. oktobra 1942 napadla vermane. Dva vermana sta padla, eden je bil težko ranjen.

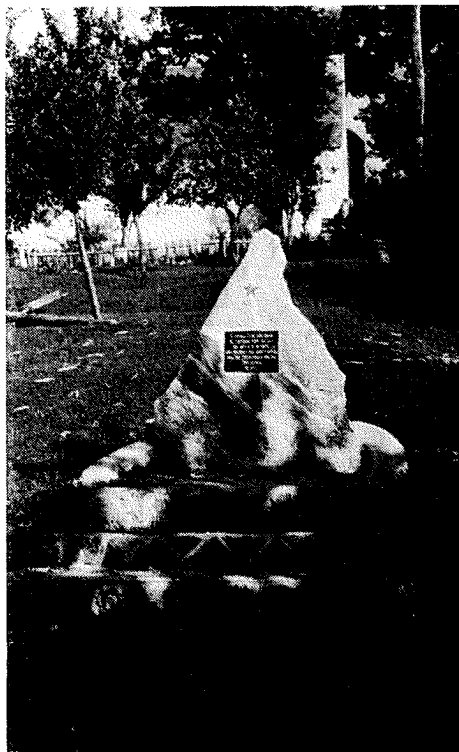

*Šarhova sinova
Pepček in Vanček,
ki sta padla
8. januarja 1943*

LOKA PRI FRAMU

Pri kmetu Francu Hojniku (po domače pri Šternu v Loki št. 30) se je dalj časa zadrževala skupina borcev Vojske državne varnosti, ki je štela okoli dvajset partizanov. 2. decembra 1944 je v Loko pridrla velika nemška kolona in obkolila Šternovo domačijo. Na Šternovem skednju so tedaj počivali partizani. Zaradi nenadnega napada se je rešilo le nekaj partizanov, večina pa je padla. Štiri ranjene so zajeli Nemci. Nekaj partizanov je zgorelo s skednjem, ki so ga Nemci zažgali. Padel je tudi gospodarjev sin. Šternovo in še dve sosednji domačiji so Nemci po borbi oplenili. Ostanke zgorelih partizanov so pokopali v bližini Šternove hiše. Pri grobu so odkrili 1961. leta spomenik, ki je posvečen enajstim borcem Vojske državne varnosti, ki so padli pri Šternu.

Nekaj časa se je na Loki zadrževala kurirska postaja S 13. V gozdu blizu Loke je bila tudi partizanska tehnika, ki se je imenovala po narodnem heroju Tonetu Žerjalu. Žerjal je bil že pred vojno obsojen zaradi delovanja v ilegalni partijski tehniki. Po okupaciji je bil vodja ciklostilnih tehnik v Ljubljani. Junija 1942 je bil ustreljen kot talec. Osebe tehnike je pričelo graditi bunker za tehniko Tonček Žerjal 28. septembra 1944. leta, delati pa je tehnika pričela oktobra tistega leta. V začetku novembra so prvi bunker tehnike opustili in pričeli na drugem mestu graditi novega. Tudi drugi bunker je bil skrit v gozdu. Že decembra 1944 je bila tehnika Tonček Žerjal opuščena. Njen inventar so prenesli v tehniko Mernik.

Spomenik v Loki

LOPERŠICE

V času bojov aprila 1945, ko so se Nemci umikali, je pogorelo osemnajst domačij. Bilo je tudi šest žrtev.

LORMANJE

19. decembra 1944 so imeli partizani dogovorjen sestanek v Lormanju št. 22 (pri Bajdetu). V hiši je že bilo pet partizanov, ki so čakali še na druge. Nemci so nenadoma obkolili hišo. Ko so vdrli v hišo, je en partizan spustil po njih rafal in dva Nemca sta padla. Partizani pa so se brez izgub prebili pri zadnjih vratih. Družina Bajde se je med tem skrila v bunkerju, ki je bil v kleti med korenjem. Po tem dogodku se je družina umaknila, gospodar pa je odšel v partizane.

LOVNIK

Ob cesti Poljčane-Rogaška Slatina stoji Zorkova kmetija. Zorkovi so se kmalu vključili v narodnoosvobodilno gibanje. Pri njih so bili sestanki prve uporniške skupine. Zaradi Platinovškove izdaje so Nemci aretirali najprej sina Antona Zorka in nato še očeta Antona. Oba so ustrelili 22. julija 1944 v Celju. Zorkovo mater oziroma ženo so poslali v Auschwitz, kjer je umrla še isto leto. Trinajstletna hči Veronika in njen mlajši bratec Franc sta se po osvoboditvi sama vrnila domov. Trpela sta po številnih nacističnih taboriščih.

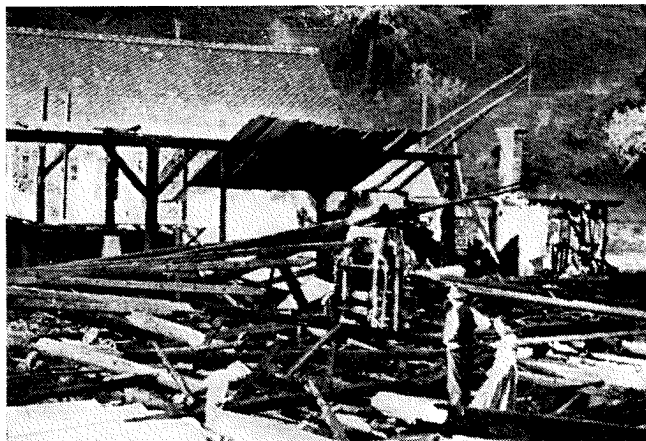
LOVRENC NA POHORJU

V Lovrencu je bila 1941. leta močna uporniška skupina. Ta je pripravila načrt za napad na orožniško posadko v Lovrencu. Pri tem

Štefan Vresnik

*Razvaline žage,
pri Lovrencu,
ki jo je zažgala
Ruška četa*

napadu bi sodelovali lovrenška uporniška skupina in 1. pohorska četa. Po akciji pa so nameravali člani lovrenške skupine oditi v partizane. Napad na orožniško postajo naj bi bil 23. avgusta 1941. leta. Lovrenški uporniki pa so bili izdani in prav na dan, ki je bil določen za napad, so gestapovci aretirali pripadnike uporniške skupine. Organizator skupine Štefan Vresnik je napadel z golimi rokami policiste, ki so ga peljali v zapor, in skušal pobegniti. Pri poskusu bega pa je bil hudo ranjen in naslednji dan je v Mariboru umrl. 24. avgusta so bili ustreljeni v Mariboru še trije člani lovrenške skupine, med njimi tudi Vresnikova sestra. Vresnikova mati pa je umrla v koncentracijskem taborišču.

V noči med 16. in 17. agustom 1942 je Ruška četa požgala veliko industrijsko žago pri Lovrencu. V 1943. letu so v Lovrencu ponovno izvedli akcijo pohorski borci. V začetku januarja 1944 je 2. bataljon Pohorskega odreda uničil skladišče kemikalij tovarne srpov in kos v Lovrencu in tako zaustavil nadaljnjo proizvodnjo. Pri tej akciji je zaplenil tudi dve puški, pištolo in nekaj drugega vojnega materiala.

V noči med 14. in 15. majem 1944 je Lovrenc napadla Bračičeva brigada. Ker je imela nemška posadka v Lovrencu zelo močne utrdbe, borci Bračičeve brigade postojanke niso mogli uničiti. Pač pa so zaplenili več voz raznega materiala. Po umiku partizanov iz Lovrenca so Nemci brigado napadli na Langesvaldu.

V noči med 19. in 20. julijem 1944 je del 1. bataljona Bračičeve brigade napadel utrjeno posestvo nacističnega veljaka v Lovrencu. Poslopje so branili policisti. Partizani so Krambergerjevo hišo minirali in delno porušili. Po eksploziji so napadli borce Bračičeve brigade

S T A B

U.B. "Lj. Serčerja"
Propagandni odsek
Na položaju, 25. VIII. 1944

9/2

Stabu... *M. Dierri...*
Propagandni odsek

VOJNO POROČILO

Dne 22. VIII. 1944 je II. U.B. "Lj. Serčerja" izvršila akcijo na St. Lovrenc, kjer so se nahajale dve posadki ena Vermanška druga Nemška orožniška in Lantvahe. Vermanška posadka se je po kratki borbi predala, pri tem je bilo ujetih 34 Vermanov. Orožniška posadka je dajala močan odpor zato je bila stavba trikrat minirana. Tu je bilo ujetih 8 orožnikov in 7 Lantvahov. Zaplenjeno je bilo:

- 1 Svarcloze (tri rešeniki, 1 naprava za polnjenje, 1 zaboj rezervnih delov)
- 15 Sežerjev za nemški puško itrolez
- 2 Signalnih pištoli
- 1 Zbrojevka
- 3 Brzo streljke
- 14 Pištoli
- 70 Pušk
- 45 Lovskih pušk
- 1 Polavtomatska kauer puška
- 170 Ročnih bomb
- 120 Tromblonskih bomb
- 1 Tromblonska cev
- 7.500 Nabojev kauer municije
- 1.200 Nabojev kauer municije cvetleče
- 700 Nabojev Panlicher municije
- 1000 Nabojev Italjanske municije
- 140 Nabojev municije za brzo streljko
- 30 Rakete za signale
- 5 Pisalnih strojev

Zaplenjeno je tudi velika količina hrane, sprete, obutve in obleke. Po izvršeni akciji sta bile obe stavbi zažgane. Na naši strani smo imeli dva mrtva in sedem ranjenih.

Strt fašizem - svoboda narodu

Referent prop. odseka:

Poročilo o napadu na Lovrenc

LUDRANSKI VRH

Konec aprila 1943 je pričela v mlinu kmeta Staneta na Ludranskem vrhu delovati tehnika okrožnega komiteja KPS za Koroško. Izdajala je radijska poročila, letake in proglase ter ponatise osrednjih listov. Tehniko so v začetku junija 1943 odkrili Nemci, a partizani so inventar tehnike rešili neposredno pred prihodom Nemcev.

Po napadu na Črno v noči med 21. in 22. januarjem 1944 se je vračal 3. bataljon Šlandrove brigade preko Ludranskega vrha. Sledili so mu Nemci, ki so ubili dva ranjenca Šlandrove brigade in požgali Podbržnikovo kmetijo. Gospodarja Jožeta Gutovnika in njegovo ženo so ubili.

Februarja 1944 so se v zadnjih dneh nemške ofenzive enote XIV. divizije prebijale preko Rome in Smrekovca v dolino južno od Ludranskega vrha. Najprej je krenila v to smer iz Zaloke predhodnica Šercerjeve brigade z namestnikom komandanta divizije Tone-
tom Vidmarjem-Luko. Za njo je krenila Šercerjeva brigada, ki se je pri Lahu spojila s predhodnico. 25. februarja 1944 dopoldne so Nemci pri Lahu napadli enote Tomšičeve brigade.

Tam, kjer privede markirana planinska pot iz Črne preko Ludranskega vrha do kapele na Kramarici, počivajo borci XIV. divizije, ki so padli februarja 1944. Pri grobu je spomenik.

Na tem področju so bile še večkrat borbe. V času velike nemške ofenzivne akcije »Anton 1« se je 15. maja 1944 pomikala proti koti 1163 severno od Kramarice kolona štaba IV. operativne cone in 1. bataljona Vzhodnokoroškega odreda. Partizani so pri imenovani koti napadli nemško kolono in jo razbili. Del Nemcev se je umaknil nazaj v Črno, drugi pa je bežal na Kramarico. Naslednji dan se je spopadla z nemško zasedo na Kramarici patrulja Tomšičeve brigade.

LUKANJA

Na področju Lukanje je bilo več partizanskih objektov. Na desnem bregu potoka Oplotnice, kakšnih stopetdeset metrov nad potokom, je bil bunker, v katerem je bila leta 1944 nekaj časa nameščena partizanska tehnika. To je bila predhodnica tehnike »Sever«, vojaške tehnike IV. operativne cone. Bunker tehnike, ki je imel ilegalno ime Miška, je bil oddaljen okoli tristo metrov od Videčnikove domačije (Lukanja št. 3). V tej tehniki, ki so jo po vodji imenovali tudi Miloš, so razmnoževali radijska poročila, letake in brošure. Hrano je osebju tehnike kuhala Videčnikova gospodinja. Julija ali avgusta 1944

*Prenos ranjenega
partizana na Pohorju
leta 1944*

so se tehniki z inventarjem preselili v Škratkov gozd nad Pameče. Sledovi tehnike so še vidni. Še en partizanski bunker je bil na desni strani potoka Oplotnice v gozdu Jureta Oblovnika. Na levem bregu Oplotnice sta bila kakšnih tristo metrov nad cesto v gozdu dva objekta. To sta bili baraki, v katerih so se 1945. leta zadrževali politični aktivisti. V zgornji baraki je bil pograd za spanje, v spodnji pa je bila kuhinja.

Nad Lukanjo je ob avtomobilski cesti Lukanja-Pesek zaselek Jurgovo. Nad Jurgovim je bil 1944-1945 v gozdu na desni strani imenovane ceste centralni ekonomat pohorskih bolnišnic sektorja P2. Imel je naziv Košuta kot bolnica ob cesti Lovrenc-Pesek. Pri ekonomatu je bila tudi sprejemna bolnišnica. V neposredni bližini sledov te postojanke je grob partizanskega oficirja. Na tem področju je bila tudi centralna apoteka Granit. Na Jurgovem je ob cesti spomenik dvema padlima partizanoma.

Ohranjeno je nemško poročilo, ki pravi, da so partizani 2. novembra 1942 napadli vermansko oporišče v Lukanji. Doslej o tej borbi ni znano kaj natančnejšega.

MAKOLE

V Makolah je bila 1941. leta pomembna postojanka Osvobodilne fronte. 11. aprila 1942 je bil ustreljen v Mariboru prvi član makolske uporniške skupine. Najhujši udarec pa so zadali Nemci uporniški organizaciji v Makolah s številnimi aretacijami avgusta 1942. Devet od aretiranih so ustrelili, deset pa so jih poslali v taborišče.

KUNDMACHUNG

Wegen hinterhältiger Raub- und Mord-
überfälle auf die untersteirische Bevöl-
kerung, denen mehrere Hoheitsträger, da-
runter die Ortsgruppenführer Martischin-
ko von Kranichsfeld, Machoritsch von
Maxau und Staraschina von Stauden
zum Opfer fielen, hat das Feldgericht nach-
folgende 30 Banditen

zum Tode verurteilt:

1. Ostrowsnik Rudolf, geb. 2. 4. 11 in Wöllan
2. Lipar Josef, geb. 27. 3. 06 in Gratwein
3. Prpadnik Johann, geb. 19. 4. 05 in Hornbach
4. Sebladnig Philipp, geb. 1. 3. 10 in Schwarzenbach
5. Horwath Wenzel, geb. 27. 9. 23 in Steinberg
6. Gabriel Stanislaus, geb. 3. 11. 12 in Trebnje
7. Gorenschek August, geb. 22. 8. 20 in Sternstein
8. Pleunik Rochus, geb. 13. 8. 01 in Mittenwald
9. Dolar Franz, geb. 6. 11. 21 in Edlingen
10. Gregoritz Peter, geb. 29. 10. 02 in Schütze
11. Jakob Josef, geb. 8. 4. 26 in Bad Neuhau
12. Leskowiak Franz, geb. 7. 4. 02 in Straache bei Hag
13. Paulich Stanislaus, geb. 11. 11. 09 in Unter-Höftinsch
14. Rudanowitsch Franz, geb. 8. 4. 24 in Slogonsko
15. Rasgorschek Josef, geb. 16. 2. 14 in Rabenstein
16. Semlak Stanislaus, geb. 11. 12. 19 in Trifail
17. Spiegel Andreas, geb. 26. 9. 08 in Oberpack
18. Prevolaik Karl, geb. 24. 10. 20 in Hartenstein
19. Kallinschek Michael, geb. 3. 9. 16 in Hartenstein
20. Kraschewitz Rudolf, geb. 13. 1. 22 in Bärenthal
21. Kritsche Alois, geb. 4. 6. 12 in St. Danie-Präval
22. Sadek Emil, geb. 16. 10. 21 in Marburg
23. Kostanjewetz Franz, geb. 1. 9. 10 in Steindorf
24. Pessek Johann, geb. 14. 12. 16 in Prebühel
25. Aitschkun Valentin, geb. 19. 2. 15 in Eichtal
26. Beslak Josef, geb. 3. 7. 10 in Wurnberg
27. Hoderowitsch Albin, geb. 17. 5. 23 in Gotschee
28. Pirnat Martin, geb. 10. 9. 13 in Essen
29. Petantschitsch Josef, geb. 4. 11. 12 in Pöschitz
30. Salar Wilhelm, geb. 4. 6. 27 in Landstraß a. d. Gurk

Das Urteil wurde am 11. Jänner
1945 an den Tatorten der letzten
Verbrechen in Kranichsfeld, Maxau
und Stauden durch Erschießen
vollstreckt.

Marburg/Drau, den 11. Januar 1945.

Der Höhere H- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII
gez. **Rösener**

H-Obergruppenführer, General der Waffen-H und Polizei.

OBJAVA

Radi zahrbtnih roparskih in umorskih
napadov na spodnještajersko prebivalstvo,
ob kateri priliki je padlo kot žrtev več pred-
stavnikov stranke, med njimi Ortsgruppen-
führer-ji Martischinko iz Kranichsfeld-a,
Machoritsch iz Maxau-a, ter Staras-
china iz Stauden-a, je prekosodišče ob-
sodilo sledgeh 30 banditov

na smrt:

Sodba je bila izvršena dne
11. januarja 1945 potem streljanja
na licu mesta zadnjih zločinov v
Kranichsfeld-u, Maxau-u in Stau-
den-u.

11. januarja 1945. leta so Nemci pripeljali v Stodrež pri Makolah deset talcev. Osem so jih tam ustrelili, dva sta pobegnila, a so ju Nemci izsledili in ustrelili. V sadovnjaku kmeta Facingerja, kjer so bili talci ustreljeni, stoji granitna skala z belo marmornato ploščo v spomin na ustreljene talce. Na pokopališču je skupni grob partizanskih kurirjev, ki so padli na Dednem vrhu in partizana Franca Horvata, ki je padel v Mostečnem decembra 1944. Na poslopju krajevnega urada je plošča v spomin na petintrideset borcev, talcev in žrtev fašističnega nasilja.

Na področju Makol so partizani izvedli več akcij. Tako je sabotažna grupa Pohorskega odreda 28. avgusta 1944 zaplenila v Makolah voz usnja. 29. septembra 1944 so Nemci v bližini Makol napadli Šerčerjevo brigado, ki se je pomikala proti sv. Ani. Po kratki borbi se je sovražnik umaknil. Vzhodno od sv. Ane so Nemci brigado ponovno napadli. V teh dveh spopadih je imel sovražnik velike izgube, partizani pa dva ranjena.

MALA KOPA (glej GRADIŠČE)

MALA MISLINJA (glej MISLINJA)

MARIBOR — Aškerčeva ulica

V hiši št. 7 se je po okupaciji naselil s svojim uradom vojni zločinec Lurker, komandant varnostne policije in varnostne službe za okupirano Štajersko. V tej hiši so gestapovci zasliševali in mučili zapornike, ki so jih privedli iz sodnih zaporov. Tu so izrekli smrtne obsodbe. V Aškerčevi ulici je bil sedež komandanta varnostne policije in varnostne službe do spomladi 1943.

MARIBOR — Cankarjeva ulica št. 22

V stanovanju komunista Mirka Lorgerja je bil v začetku junija 1941 ustanovljen mestni odbor Osvobodilne fronte za Maribor. V spomin na ta dogodek je bila 1955. leta odkrita na stavbi spominska plošča.

V Lorgerjevem stanovanju je bilo v letu 1941 tudi ilegalno prenočišče narodnega heroja ing. Rada Iršiča.

SLOVENSKI POROČEVALEC

Leto II, 25. jul - 9. avg. 1941. Izveščik iz štey. 9-11

AVGUST ZIGOE

Strel, ki ga je spročila zločinska okupatorska roka, je mrtno zadel slovenskega kulturnega delavca in prebornošlovca Avgusta ZIGOA, ko se je vračal domov, so ga ustrelili kabinerji v hrbet.

Nemški fašistični krvniki se sejali in nato ustrelili borce za osvoboditev slovenskega naroda, člane in pripadnike Komunistične Partije Slovenije:

Jožefa Š r a b e r j a, cestnega delavca iz Krškega
Petra J e r n e j a, gozdnega uradnika iz Krškega
Srečka Kaplana, občinskega uslužbenca iz Krškega
Emla Kaplana, brivskega pomočnika iz Krškega
Kirka Kaplana, brivskega pomočnika iz Krškega
Frana Kastelica, cestnega delavca iz Krškega
Rajmunda Kastelica, cestnega delavca iz Krškega
Ivanko Ura jek, učiteljico iz Griž pri Celju
Antona Fresko, urarja iz Krškega
Frana Fresko, brivskega pomočnika iz Krškega.

Slava padlim borcem! Vaša smrt bo le še razpletnala odpor slovenskega naroda! Živi ste se borili proti antifašizmu, vaš mučeniški spomin je goreč poziv na neizprosní odpor na silavo borbo do zmagel Bodočnost je naša! Pašinec bo shranjen z zemeljskega površja!

OSVOBODILNA FRONTA SLOVENSKEGA NAMODA.

V Osvobodilni fronti sodelujejo vse borbene slovenske skupine - ne glede na njihovo ožje politične in svetovnoslovenske razlike.

Vođstva Osvobodilne fronte obstojajo iz najaktivnejših borcev - ne glede na njihovo ožje politične in svetovnoslovenske,

MARIBOR — Cesta XIV. divizije št. 29

V tej stavbi je bilo pred vojno eno važnejših središč delavskega gibanja. V dvorani tedanje gostilne (danes Kino Pobrežje) so bili sestanki in prireditve pobreške Svobode in po njej Vzajemnosti, ki je bila izredno aktivna. Tu so se vedno zbirali komunisti.

MARIBOR — Cesta zmage št. 90

Na domu TVD Partizan je bronasta plošča v spomin dvainštiridesetim padlim za svobodo.

MARIBOR — Einspielerjeva ulica

V skladiščih pod Meljskim hribom (med Einspielerjevo in Trdinovo ulico) so pozimi 1941-1942 zaradi nečloveškega ravnanja, ki so ga morali trpeti, množično umirali sovjetski vojni ujetniki. Umrlo jih je okoli dva tisoč.

MARIBOR — Geršakova ulica št. 46

V tej hiši je od leta 1938—1941 živel in delal revolucionar Tone Čufar, proletarski pisatelj. V spomin na njegovo delovanje v Mariboru je bila na tej hiši leta 1958 odkrita plošča. Čufarja so Nemci ubili 11. avgusta 1942.

MARIBOR — Gregorčičeva ulica št. 29

V Gambrinovi dvorani so bila od leta 1918 do 1926 številna delavska zborovanja, ki so jih organizirali in vodili komunisti. V tej dvorani so delavci tudi večkrat praznovali 1. maj.

MARIBOR — Gregorečeva ulica št. 15

V tej hiši je bila pri Naratovih leta 1941 partizanska ilegalna tehnika. Tu je narodni heroj ing. Jože Hermanko sestavil prvi upor-

niški proglas po prihodu Nemcev, ki so ga razmnožili in delili po Mariboru.

MARIBOR — Gvajčeva ulica št. 6

V Kranjčevi hišici je bila v drugi polovici leta 1943 postojanka okrožnega komiteja KPS Maribor. Pri Kranjčevih je delovala tudi ciklostilna tehnika. Ker je družini grozila aretacija, so vsi odšli v januarju 1944 v partizane na Gorenjsko.

MARIBOR — Hrenova ulica št. 10

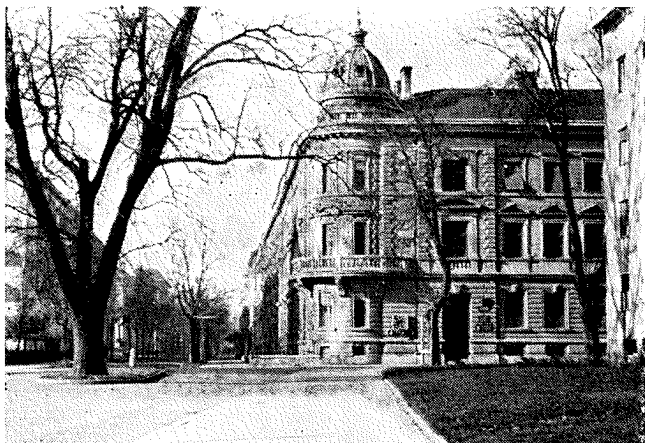
15. julija 1944 so se zadrževali v Hrenovi ulici št. 10 štirje člani okrožnega komiteja KPS Maribor. Izdajalec je to javil gestapu. Gestapovci so hišo obkolili, na pomoč jim je prišla tudi policija. Člani komiteja Bertl Filipič-Jakec, Ivan Kokalj-Ilija, Jože Kovač-Jakob in Ivo Zagernik-Joco se niso hoteli predati in so se borili z Nemci nad dve uri. Nemcem je poveljeval šef gestapa, vojni zločinec Stage. Ivan Kokalj je skušal pobegniti iz hiše, a so ga zadele krogle. Ostali trije pa so zapeli in se sami ustrelili.

Na hiši je bila v spomin na poslednji boj članov okrožnega komiteja članov KPS odkrita spominska plošča.

*Hiša
v Hrenovi ulici št. 10*

*Kersnikova ul. št. 1,
kjer je gestapo mučil
na stotine rodoljubov*

MARIBOR — Jcova ulica št. 32

Pri Rezi Zalaznikovi so se leta 1941 sestajali voditelji osvobodilnega gibanja v Mariboru. Zalaznikova je bila požrtvovalna sodelavka Osvobodilne fronte. Bila je izdana, aretirana in 22. julija 1942 v Celju ustreljena.

MARIBOR — Kersnikova ulica št. 1

V tej stavbi je bil v letih 1941-1942 sedež gestapa za okupirano slovensko Štajersko. Po okupaciji so v tej stavbi zasliševali na stotine

*Spominska plošča na hiši
v Kersnikovi ulici št. 1*

tistih zavednih Slovencev, ki so jih potem izgnali. Tu je bil tudi odelek gestapa, ki se je boril proti narodnoosvobodilnemu gibanju. V kleti je bila mučilnica, kjer so mučili organizatorje in podpornike osvobodilnega gibanja. Na hiši je spominska plošča.

MARIBOR — Kidričev trg št. 3

V avli srednje ekonomske šole sta dve plošči v spomin devetim dijakom šole, ki so žrtvovali življenje za svobodo.

MARIBOR — Klimetova ulica št. 11

Lastnik te hiše je bil delavec Mihael Ertl, ki je od leta 1941 sodeloval z narodnoosvobodilnim gibanjem. V letu 1943 je bilo pri Ertlu zbirališče za nove partizane. Od tu so jih kurirji vodili na Pohorje. Pri Ertlu so bili tudi razni uporniški sestanki, zbirališče obleke in živeža za partizane. Septembra 1943 je bil Ertl izdan. 13. januarja 1944 so ga Nemci ustrelili v Lučah. Ženo in hčerko so poslali v koncentracijsko taborišče.

MARIBOR — Kobalova ulica št. 12

Na hiši, v kateri je stanovala Kobalova družina, ki se je 1921. leta umaknila pred fašizmom s Primorskega v Maribor, je vzdana plošča v spomin Dragu Kobalu. Drago je 1937. leta odšel v Španijo in se boril za špansko republiko. Po okupaciji se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje v Srbiji. Padel je avgusta 1944 v bližini Požarevca.

MARIBOR — Kolodvorska ulica št. 4

Stanovanje Mare Čepičeve je bilo pred vojno postojanka KPS. Od leta 1938 naprej je pri Čepičevih delovala ilegalna partijska tehnika. Po okupaciji so se tu sestajali člani pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko in skojevci. Pri Čepičevih je bila tudi javka za kurirje.

7. avgusta 1941 so gestapovci vdrli v stanovanje in aretirali Maro Čepičevo. Zajeli so tudi Slavo Klavoro. Narodni heroj Slavko Šlander, sekretar pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko, je poskušal

*Narodni heroj
Slavko Šlander*

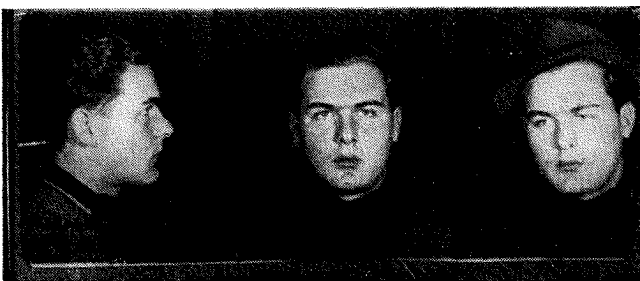
rešiti Slavo. Po neenaki borbi z gestapovci je bil Šlander zajet v Razlagovi ulici.

Po aretaciji Čepičeve so postavili gestapovci v stanovanju zasedo in zajeli še več aktivistov in kurirjev.

Na hiši je spominska plošča.

MARIBOR — Koroška cesta št. 43

V stanovanju tekstilne delavke Julke Polančič so se pred vojno in po okupaciji sestajali komunisti. Julkina sinova sta bila skojevca. Starejšega Iva, ki je bil kurir pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko, so gestapovci 29. oktobra 1941 v Celju smrtno ranili. Mlajši sin Lovro je bil kot partizan zajet in obešen v Stranicaх pri Frankolovem. Tudi mati je odšla v partizane.

*Ivo Polančič (iz
starojugoslovanske
policijske kartoteke)*

MARIBOR — Leningrajska ulica št. 27 Tovarna železniških vozil Boris Kidrič

Med delavci železniških delavnic je bilo v času stare Jugoslavije zelo močno središče revolucionarnega gibanja. Po okupaciji so komunisti začeli izvajati v delavnicah sabotažne akcije. S sipanjem peska so kvarili ležaje v vagonih. Med mariborskimi tovarniškimi kolektivi je bilo največ žrtev za svobodo iz vrst delavcev železniških delavnic. Na to nas spominja več spomeniških objektov. Pred tovarno stoji lep spomenik, posvečen spominu v narodnoosvobodilni vojni padlim tovarišem. Na spomeniku je devetinsedemdeset imen. V veži upravnega poslopja je plošča v spomin Vladu Vidavu, članu pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte za Štajersko, ki je bil ustreljen v Mariboru 15. novembra 1941. Ob vhodu v tovarno je marmornata plošča v spomin Avgustu Majeriču, komunistu iz Maribora, ki je bil ustreljen kot talec maja 1944 v Zagorju. V kovačnici je plošča, ki je posvečena narodnemu heroju Angelu Besednjaku.

Angel Besednjak je bil rojen 15. oktobra 1914 v Cvetrožu pri Braniku na Goriškem. Že kot otrok je prišel iz krajev, kjer je zagospodaril italijanski fašizem, v Maribor. Izučil se je za ključavničarja in se zaposlil v Delavnicah državnih železnic v Mariboru. Tu se začel njegovo revolucionarno delo, ki mu je omogočilo, da je bil sprejet v Komunistično partijo. Postal je sekretar delavniške celice KP. Nekaj časa je bil tudi sekretar rajonskega komiteja za Maribor-desni breg. Sodeloval je pri vseh pomembnejših akcijah, ki so jih organizirali komunisti v Mariboru. Najdemo ga med udeleženci protidraginske akcije, med zbiralci podpisov za Društvo prijateljev Sovjetske zveze, med organizatorji okrožne partijske konference na Teznem in med prostovoljci v stari jugoslovanski vojski. Po okupaciji je vodil sabotažne akcije v železniških delavnicah. 22. maja 1941 je bil v Kojzici pri Rimskih toplicah na ustanovnem sestanku pokrajinskega odbora

*Narodni heroj
Angel Besednjak*

Osvobodilne fronte za Štajersko. Julija 1941 se je pridružil prvim partizanom na Pohorju. Postal je mitraljezec 1. pohorske čete. Sodeloval je pri vseh akcijah te čete. Ko so se pohorski partizani vključili v 1. štajerski bataljon, je Angel Besednjak slovel kot hraber mitraljezec. Na brežiškem pohodu 1. štajerskega bataljona je bil ranjen. Pri umiku iz sovražnega obročja pri Lisičnem je med štirimi borci 1. novembra 1941 padel tudi ranjeni Angel Besednjak. Pokopan je v skupni grobnici v Zagorju.

Na upravnem poslopju kurilnice je plošča s posvetilom štirim padlim za svobodo. Tudi na gasilskem domu tovarne železniških vozil Boris Kidrič je plošča v spomin štirim padlim.

MARIBOR — Leninov trg št. 1

V avli I. gimnazije je plošča v spomin sedeminštiridesetim učencem in dvema profesorjema te šole, ki so dali med narodnoosvobodilno vojno življenje za svoje ljudstvo in domovino.

MARIBOR — Maistrova ulica

Ko se je 1918. leta zrušila habsburška monarhija in je nastajala skupna država jugoslovanskih narodov, ni bila nikjer določena naša severna meja. Nemška buržoazija je napela vse sile, da bi obdržala pod svojo oblastjo čimveč slovenskega ozemlja. V dneh, ko se je odločala usoda severne meje, so se našli Slovenci, ki so, prežeti z narodno zavestjo, zgrabili za orožje in branili severno mejo. 1. novembra 1918 so pod poveljstvom Rudolfa Maistra prevzeli vojaško oblast v Mariboru, 23. novembra pa so z odločno akcijo razorožili oboroženo formacijo nemške buržoazije Schutzwehr. Razorožitev le-te je sprostila sile slovenskih borcev in omogočila zasedbo etnične meje. To mejo na štajerskem odseku so junaško branili do mirovne pogodbe.

Ob štirideseti obletnici borbe za severno mejo in osvoboditve Maribora je bil 1958. leta odkrit spomenik, ki je posvečen tistim, ki so v boju za slovensko Koroško in Štajersko v letih 1918-1919 darovali življenje. Spomenik nas spominja na vztrajno in dolgotrajno borbo malega slovenskega naroda za svoj obstoj in za svojo grudo. Spomenik stoji na oglu Prešernove in Maistrove ulice, ki se imenuje po pesniku in generalu Rudolfu Maistru.

MARIBOR — Mariborski otok

Na skakalnem stolpu je plošča v spomin padlemu športniku Miranu Cizlju. Partizana Gorenjskega odreda Mirana Cizlja so gestapovci obkolili 18. januarja 1944 v Spodnjem Vetrnu pod Storžičem, ko je ležal bolan za pljučnico v samotni kmečki hiši. Preden so ga dobili v roke, si je sam vzel življenje.

MARIBOR — Masarykova ulica št. 22

V tej hiši je bilo pri Papičevih leta 1941 ilegalno stanovanje za vodilne organizatorje vstaje v Mariboru in na Štajerskem. Tu je bila tudi javka za kurirje pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko.

MARIBOR — Mejna ulica št. 38

Pri Čižmekovih je bila pred vojno pomembna postojanka revolucionarnega gibanja. Od septembra 1938 do spomladi 1941 je tu delovala okrožna partijska tehnika. V tej hiši so se zbirali partijski aktivisti. Po okupaciji je bilo v času priprav za oboroženo vstajo v tej hiši zbirališče upornikov. Boris Čižmek se je vključil v prvo partizansko enoto na Pohorju.

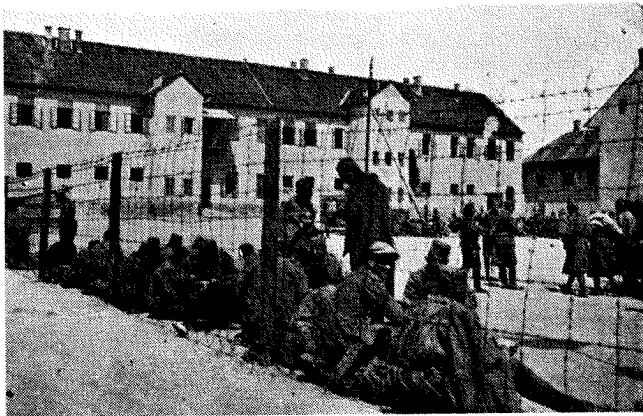
Na hiši je spominska plošča.

MARIBOR — Meljska vojašnica

Ob razpadu stare Jugoslavije je bilo v meljski vojašnici zbirališče za vojake jugoslovanske armade, ki so jih Nemci zajeli. Od tu so jih odpeljali v ujetniška taborišča v Nemčijo. Na dvorišču vojašnice so Nemci ustrelili neznanega narednika starojugoslovanske armade, ki se je uprl žalitvam. Kmalu po okupaciji je meljska vojašnica postala glavno zbirno taborišče za Slovence, ki so jih Nemci aretirali in potem izgnali. Sem so pripeljali tudi aretirance iz drugih prehodnih taborišč in zaporov na okupiranem Štajerskem.

Nacisti so temeljito pripravili okupacijo slovenske Štajerske. Takoj po okupaciji so pričeli izdajati ukrepe, ki naj bi zagotovili realizacijo njihovih ponemčevalnih načrtov. Navodilo za brezobzirno ponemčevanje in uničenje slovenstva na Štajerskem je bilo dano z najvišjega mesta. Šefu civilne uprave za okupirano slovensko Šta-

*Vojni ujetniki
na dvorišču
meljske vojašnice
po zlomu
stare Jugoslavije*

*Aretirane izgnance
vodiijo
v meljsko vojašnico*

jersko je Hitler naročil: »Napravite mi to deželo zopet nemško!« Čimhitrejšo germanizacijo naj bi omogočila tudi izselitev vseh tistih Slovencev, za katere so nacisti mislili, da bi lahko ovirali germanizacijski proces.

Z aretacijami in izganjanjem Slovencev so Nemci pričeli že v aprilu 1941. Meljsko vojašnico so napolnili z družinami, ki so jim namenili pot v izgnanstvo. Aretirane so mučili s pretepanjem, zasramovanjem, zastraševanjem in še na druge načine. Zapornike so pred izgonom »politično in rasno« pregledali. Premoženje aretiranih Slovencev je bilo zaplenjeno in dano na razpolago pooblaščenecem držav-

*Izgnanci na dvorišču
meljske vojašnice*

*Trpinčenje izgnancev
na dvorišču
meljske vojašnice*

nega komisarja za utrditev nemštva. V izgnanstvo so lahko vzeli seboj le petdeset kilogramov prtljage.

Preselitveni štab je kmalu organiziral prvi transport, ki je odpeljal tristo Slovencev v izgnanstvo. V meljski vojašnici so jih naložili na kamione, jih v Slovenski Bistrici naložili na vagone transporta, ki se je ustavil v Čupriji. Naslednje Transporte so naložili na carinski postaji v Mariboru. 10. junija 1941 je odpeljal drugi transport v Paraćin, 13. junija tretji transport spet v Paraćin, 17. junija četrti v Kruševac, 20. junija peti v Djunis, 24. junija šesti v Lazarevac, 27. junija

*Nemci trpinčijo
izgnance
na dvorišču meljske
vojašnice*

sedmi v Gornji Milanovac, 1. julija osmi v Užiško Požego, 2. julija deveti v Čačak, 3. julija deseti v Gruža-Preljina, 4. julija enajsti v Arandjelovac. Največ pregnancev izmed prvih transportov je odpeljal deveti (613). Dvanajsti transport je odpeljal iz Brestanice (Rajhenburg), transporti od številke 13 do vključno 26 pa so zopet odpeljali iz Maribora. Ti so šli do Slavonske Požege. V Požegi so izgnance prevzele ustaške oblasti in jih razmestile po Bosni in Slavoniji, manjši del pa v ožji Hrvatski. Zadnji transport z izgnanci je krenil iz meljske vojašnice 26. julija 1941. Meljska vojašnica je bila torej glavno taborišče za izgnance do konca julija. V začetku avgusta se je preselitveni štab premestil v Brestanico, od koder so odpeljali zadnji transporti. V razne kraje Srbije in v Slavonsko Požego je skupno odpeljalo trintrideset transportov. Iznanci petindvajsetih transportov so bili predhodno zaprti v meljski vojašnici.

Na poslopju vojašnice (Ulica heroja Jevtića) je spominska plošča z napisom:

DA POLASTI SE ZEMLJE TE,
PREGNAL NASILNIK NAS JE Z NJE.
NASILJE ZRUŠI SE, ZDROBI,
MI SPET SMO TU, KJER SMO BILI.

Ulica, po kateri so vodili izgnance iz vojašnice na carinski koldvor, je dobila ime Ulica pregnancev.

MARIBOR — Meljski hrib št. 38

V viničarski hiši na Meljskem hribu je v podzemeljskem prostoru spomladi 1944 delovala partizanska tehnika. Sem se je preselila iz Mlinske ulice št. 24.

MARIBOR — Mestno pokopališče na Pobrežju

Na mestnem pokopališču je veliko grobov padlih borcev narodnoosvobodilne vojske in žrtev fašističnega nasilja. Desno od vhoda v južno pokopališče je v šesti vrsti grob narodnega heroja ing. Jožeta Hermanka. V stari grobnici v južnem delu pokopališča počivajo štirje padli partizani. Desno od stare grobnice iz prve svetovne vojne, ki stoji za kapelo, na južnem desnem delu pokopališča, je grob prvorborke Albine Markič. Nižje od stare grobnice, v kateri so zbrane kosti vojakov iz prve svetovne vojne, leže štirje člani okrožnega komiteja

*Partizanska tehnika,
ki so jo
februarja 1944 odkrili
Nemci pri Vrečkovih
na Meljski cesti 32*

KPS Maribor, ki so padli julija 1944 v Hrenovi ulici. Poleg so prekopali iz Brezja Antona Zagernika-Vasjo. Prav zraven tega groba je grob članice okrožnega komiteja KPS Maribor, Jadvice Golež-Spele, ki je preminila v zaporu v Slovenski ulici avgusta 1944. Blizu je grob Otmarja Černežla (glej Trubarjeva).

Na desni strani pokopališča je šest vrst grobov, ki so označeni s kovinskimi ploščami z zvezdo. V teh grobovih počivajo partizani in tisti, ki so bili ranjeni v zaključnih bojih in so po osvoboditvi umrli. Med drugimi je tam grob obveščevalnega oficirja Pohorskega odreda, Staneta Lenardona, ki je padel konec oktobra 1943.

V skrajnem desnem kotu frančiškanskega pokopališča je sedemnajst vrst množičnih grobov sovjetskih vojnih ujetnikov, ki so pomrli v Melju pozimi 1941-1942. Pri teh grobovih je plošča v spomin umrlim sovjetskim ujetnikom. Na mestnem pokopališču je še več grobov padlih za svobodo.

MARIBOR — Mladinska ulica št. 9

V avli nekdanje klasične gimnazije je bila ob dvestoletnici te ustanove odkrita plošča dijakom klasične gimnazije, ki so padli za svobodo. Na plošči je posvetilo:

KLICALA VAS JE POMLAD,
SLEDILI STE SONCU SVOBODE,
V SONCU JE VZKLILA ZA VSE
SETEV JUNAŠKIH DEJANJ.

MARIBOR — Most čez Dravo

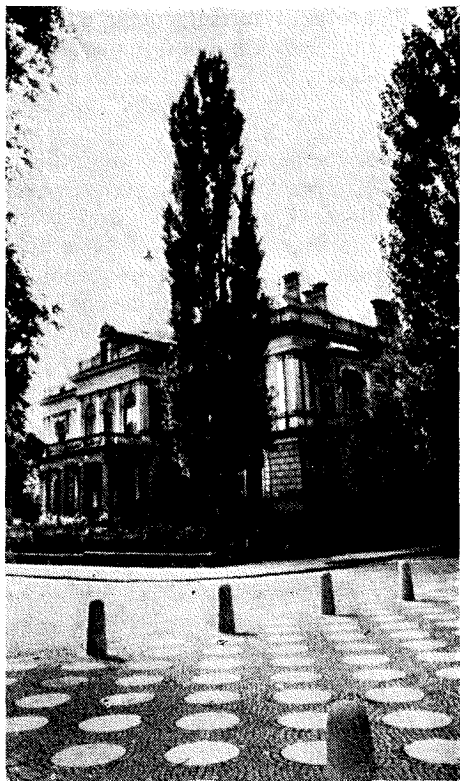
Ob osvoboditvi so Nemci, ki so se umikali, napravili na glavnem mostu v Mariboru še en zločin. Ustrelili so J. Šuštersiča, ki je obešal našo zastavo na desni strani mostu. Streli pa so zadeli še enega upokojenca.

MARIBOR — Muzej narodne osvoboditve Heroja Tomšiča št. 5

Muzej narodne osvoboditve Maribor sodi v vrsto največjih muzejev ljudske revolucije v Jugoslaviji. Na stalni razstavi prikazuje razvoj naprednega in revolucionarnega gibanja v času stare Jugoslavije in razvoj narodnoosvobodilne vojne na mariborskem območju. V primernem obsegu je na razstavi upoštevan tudi širši štajerski okvir. Trenutno je razstavljenih 479 povečav dokumentarnih fotografij, 27 ponazoril, 36 letakov, 43 plakatov, 62 brošur, 12 knjig, 55 časopisov, 267 dokumentov (fotokopij in originalov), 6 zgodovinskih zemljevidov in 215 predmetov. Razstavljeno gradivo je razporejeno v štirinajstih prostorih. Urejeno je po kronološkem principu. Posamezne teme, kjer to gradivo zahteva oziroma dopušča, so obdelane sintetično. Obiskovalcu nudijo vodilni napisi orientacijo, vsak razstavljen objekt pa ima svoj opis.

Razstava pričenja s prevratno dobo ob razpadu habsburške monarhije. Najprej so prikazane revolucionarne akcije v letu 1918 in boj Slovencev ob severni meji (na štajerskem odseku) za narodno osvoboditev. Predočena je zgodovina vojaškega upora v Mariboru julija leta 1919 in začetki ter razvoj komunistične organizacije v Mariboru do 1929. leta. Med tem gradivom so zanimive muzealije v obstenški vitrini: legitimacija KPJ iz leta 1920, na kateri je pečat tajništva KPJ za Maribor, primerki ilegalne partijske literature z lažnimi ovitki, prva stran programa dekalistov za Ruše, ki ga je napisal France Klopčič. V tem prostoru je prikazan zločin v Velikem Boču na Kozjaku (umor organizacijskega sekretarja CK KPJ Djure Djakovića in sekretarja Rdeče pomoči, Nikole Hećimovića) in borba komunistov v mariborski kaznilnici. Tu je bilo zaprtih veliko vodilnih komunistov. Z zanimanjem si bomo prebrali jasno in pogumno revolucionarno prepričanje, ki ga je izpovedal pred upravnikom kaznilnice 12. februarja 1932 kaznjenec št. 483, tovariš Tito. Poleg je tudi originalni osebni popis zaradi komunistične dejavnosti obsojenega

*Muzej narodne
osvoboditve Maribor*

Borisa Kidriča. V vitrini je lepo izrezljan lesen nož, ki ga je po odpustu iz kaznilnice poslal kaznilniškemu bolničarju Čehu tovariš Tito. V drugem prostoru je velik avionski posnetek Maribora z označenimi postojankami revolucionarnega gibanja, ki vsebinsko povezuje razstavo v prvi in tretji sobi.

V tretji sobi je obdelano delovanje Komunistične partije in SKOJ od leta 1929 do napada na Jugoslavijo.

Razstavljeno je tudi gradivo o Zvezi delovnega ljudstva Slovenije. Poleg programskega proglasa Zveze je fotografija podpisnikov tega proglasa, v vitrini pa je Ljudska pravica s člankom Podpisniki proglasa Zveze delovnega ljudstva obtoženi in partijski proglas. V obrambo demokratskih svoboščin, ki protestira proti obtožbi podpisnikov proglasa. Kot izdajatelj partijskega proglasa je naveden ing. Rado Iršič. Razstavljen je tudi originalni rokopis protesta proti

aretaciji iniciativnega odbora Zveze delovnega ljudstva s podpisi mariborskih komunistov. V tem razstavnem prostoru je prikazano delovanje Svobod in Vzajemnosti in mesto komunistov v teh družvih. Posebej je obdelan delež naših komunistov v španski državljanski vojni. Med drugim je tu fotokopija naslovne strani brošure Mučeniška Španija, poleg pa je policijska evidenčna pola komunista Branka Babiča, na kateri je navedeno, da je 'bil obsojen zaradi prodajanja te brošure. Pod napisom Stavke je gradivo o stavkah na mariborskem območju in o delovanju komunistov v sindikatih. Dobro je dokumentirano preganjanje mariborskih komunistov v času stare Jugoslavije. Naj omenimo samo poziv Rdeče pomoči delovnemu ljudstvu Maribora ob prvi obsodbi Milana Apiha in Franca Vrunča 1934. leta. V visoki vitrini je gradivo iz predvojnih ilegalnih partijskih tehnik v Mariboru, partijska literatura je razporejena še v ostalih vitrinah.

V naslednji sobi je prepričljivo podana močna aktivnost kulturbundovske pete kolone na mariborskem področju in borba naprednih sil proti tej fašistični organizaciji. Delo kulturbunda je bilo povezano z Jugovzhodnim inštitutom v Gradcu, zato so razstavljene tudi izdaje tega inštituta. Sledi prikaz dogodkov ob 27. marcu 1941, ob napadu na Jugoslavijo, ob zlomu stare Jugoslovanske armade ob severni meji, aktivnosti kulturbunda v tem času in vkorakanje nemške vojske v Maribor.

Peta soba prikazuje prve čase okupacije in ponemčevalni pritisk. Nemci so hoteli pospešiti germanizacijo z izgonom Slovencev. Tu je obdelana zgodovina nasilnega izseljevanja. Zasledujemo lahko trnovo pot izgnancev od ure aretacije do meljske kasarne, kjer je bilo zbirno taborišče, pot v izgnanstvo in prihod v Srbijo, Hrvaško, Bosno in Hercegovino.

V šesti sobi je zgodovina začetka upora in razvoja narodnoosvobodilne vojne na mariborskem področju do srede leta 1942. V Mariboru je bilo v letu 1941 vodstvo osvobodilnega gibanja na Štajerskem. Prvo uporiško akcijo so mariborski komunisti in skojevci izvedli že 29. aprila 1941 (Volkmerjev prehod). Obiskovalec se najprej seznani z nastankom in razvojem Osvobodilne fronte v Mariboru, nato pa z zgodovino 1. pohorske čete in njenimi borbami na Pohorju, z akcijami 1. štajerskega bataljona, v katerega se je vključila Pohorska četa. Sledi gradivo o četah 1. štajerskega bataljona v prvi polovici leta 1942. V neposredni bližini Maribora je delovala Ruška četa, ki je podrobneje prikazana. Gradivo je razporejeno tako, da je vidna povezava med terensko organizacijo Osvobodilne fronte in partizanskimi enotami in pa med vzporednimi okupatorjevimi ukrepi, ki naj

o streljanju talcev. Družine talcev so Nemci aretirali in jih poslali v koncentracijska taborišča. Na razstavi je o aretacijah in o koncentracijskih taboriščih precej gradiva. Pretresljiva so poslovilna pisma talcev, ki so jih pisali svojim najdražjim, ko so čakali na ustrelitev. V vitrini je žepni robec, na katerega je Martin Kores, ki je bil ustreljen 27. decembra 1941, napisal poslovilne besede svoji družini. Razstavljeni so tudi izstrelki, ki so ubili talce na dvorišču mariborskih sodnih zaporov. O usodi otrok partizanov in talcev priča tudi identifikacijski karton, kakršne so obešali na vrat vsem otrokom, preden so jih poslali v taborišča. Na eni izmed fotografij so aretiranci iz Ruš, med njimi Šarhovi sinovi, ki jih bo obiskovalec ponovno srečal v naslednji sobi pri zadnji borbi 1. pohorskega bataljona.

V osmem prostoru se seznanimo z razvojem narodnoosvobodilne vojne od srede leta 1942 do februarja 1944. Predstavljen je prihod II. grupe odredov in razvoj partizanskih enot na Pohorju do prihoda XIV. divizije. Velik del tega razstavnega prostora je posvečen legendarnemu Pohorskemu bataljonu in njegovi poslednji borbi. Sledi razvoj partizanstva na Pohorju od padca Pohorskega bataljona do ustanovitve XI. SNOUB Miloša Zidanška (Pohorske brigade). Razstavljen je originalni nemški načrt za eno največjih ofenziv na Pohorju, »snežni metež«, decembra 1943.

Februarja 1944 se je prebila na Štajersko XIV. divizija. V deveti sobi je predločen težavni pohod divizije, nato pa borbeno pot Zidanškove brigade, ki se je po odhodu s Pohorja borila v Zgornji Savinjski

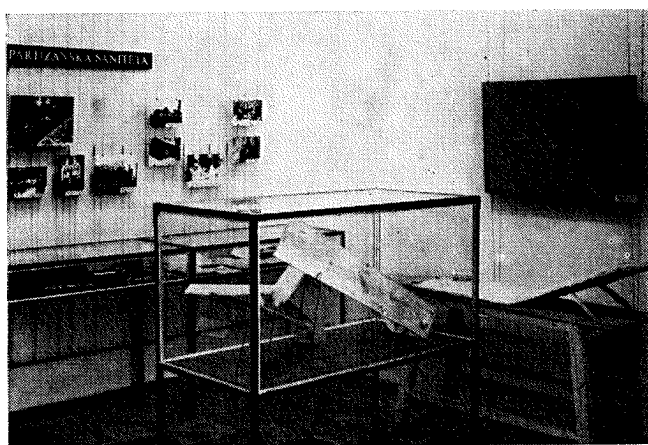
Razstava v Muzeju
narodne osvoboditve
— 9. soba

*Razstava v Muzeju
narodne osvoboditve
— 10. soba*

in nato s Šlandrovo brigado krenila na Dolenjsko. Zato je upoštevana na razstavi tudi ta brigada.

Posebej je prikazana dejavnost vojaškega vodstva narodnoosvobodilne borbe na Štajerskem (štaba IV. operativne cone). Narodnoosvobodilno vojno je ves čas spremljalo nasilje okupatorjev in v pričujočem razstavnem prostoru je predloženo nasilje nacistov v letih 1943—1944 v mariborskem območju. Zelo zanimive muzealiije v tej sobi so: zemljepisna karta, na katero je namestnik komandanta XIV. divizije, narodni heroj Tone Vidmar-Luka, vrisaval pohode in borbe XIV. divizije v času februarske ofenzive. V tej ofenzivi je padel pesnik Karel Destovnik-Kajuh. Na razstavi je fotografija, ki prikazuje Kajuha prav pred smrtjo, pod njo pa so v vitrini njegovi rokopisi in partizanske izdaje njegovih pesmi. Ohranjena so spričevala partizanske oficirske šole in orožje funkcionarjev Zidanškove brigade in pohvale glavnega štaba NOV in POS tej brigadi. Razstavljena so tudi ohranjena brigadna in bataljonska glasila Zidanškove in Šlandrove brigade, ki so redkost (Pohorski partizan, št. 1). Kurirja Pohorske brigade je zadel strel v srce, drugi pa mu je razbil uro na roki, in tudi ta je v vitrini. Ohranil se je pečat vojaškega sodišča IV. operativne cone. Kol, ob katerem je bil ustreljen talec, ostanek požgane vasi Planice nad Framom, deska s podpisi zapornikov iz gestapovske mučilnice v Mariboru, razglasi o streljanju talcev, poslovilno pismo Avgusta Majeriča iz Maribora, ki ga je pred ustrelitvijo v Zagorju skril v čevlji in ga je grobar izročil njegovi ženi —

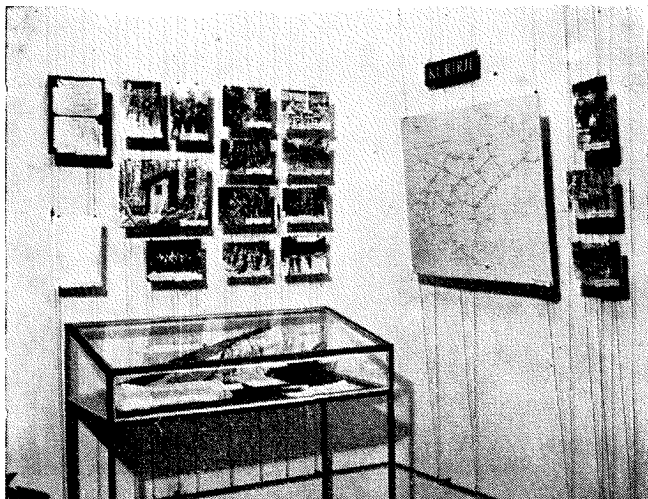
*Razstava v Muzeju
narodne osvoboditve
— 11. soba*

tako in še drugo gradivo oživlja spomin na okupatorjeva dejanja v letih 1943—1944.

V naslednji sobi se bo obiskovalec najprej seznanil z ofenzivo XIV. divizije avgusta in septembra 1944 na Pohorju. Veliko zbranega gradiva ponazarja zgodovino Lackovega odreda, ki se je boril predvsem na Kozjaku. Razstavljena je tudi originalna bojna zastava tega odreda. V vitrini je gradivo o zarodkih četništva v Slovenskih goricah.

V tej sobi je precej gradiva o partizanski obveščevalni službi. Obiskovalec si bo rad ogledal tudi fotografije, ki prikazujejo vsakdanje partizansko življenje v enotah IV. operativne cone. Veliko prostora v tej sobi je odmerjenega razvoju in delovanju ljudske oblasti in političnih organizacij v zadnjih dveh letih vojne. Dragoocenost je med drugim originalni zemljevid politične razdelitve v letu 1944, ki je bil natisnjen v tehniki pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. Naj obiskovalca ob tej priložnosti opozorimo, da imajo tudi dokumenti na razstavi svojo zanimivo zgodovino. Neznani borec Lackovega odreda si je pisal dnevnik. Proti koncu leta 1944 je bil poslan v štab IV. operativne cone. Na tej poti je v Paki padel v nemško zasedo in je bil smrtno ranjen. Z zadnjimi močmi je odvrnil torbico z dnevnikom v Pako. Našel jo je neki kmet in po vojni smo dobili dnevnik v muzej. Še bolj nenavadno pot je imel sestavek Zakaj sem postal komunist ali namen moje življenjske poti, ki ga je novembra 1. 1941 napisal in zakopal komunist Oto Mader in so ga po vojni slučajno našli. Mader je padel 15. avgusta 1942. Fotokopije njegovega rokopisa smo srečali že v šesti sobi.

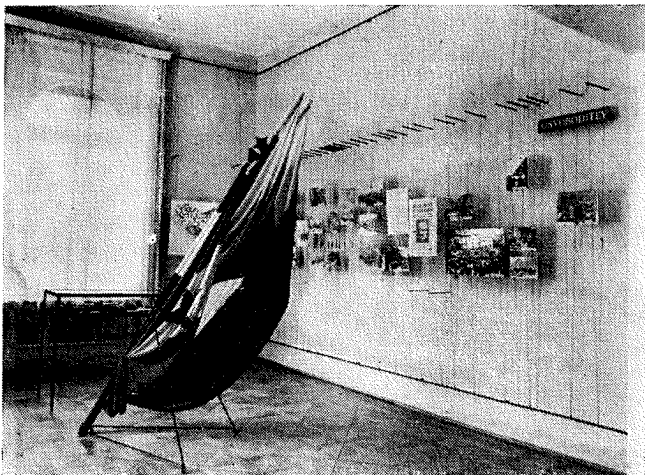
*Razstava v muzeju
narodne osvoboditve
— 12. soba*

Še prav posebej začutimo veličino in humanost narodnoosvobodilne vojne v skrbi za ranjene, ki je bila polna skrajnih naporov in neverjetne iznajdljivosti. Pohorje je bilo s številnimi bolnicami važno središče partizanske sanitete. Bolnišnice so bile tudi na Kozjaku, več zasilnih je bilo v mariborski okolici. Enajsta soba je v celoti posvečena partizanski saniteti. Zemljevid predstavlja razporeditev bolnišnic in sanitetnih objektov. Velika pohorska bolnišnica Košuta je ponazorjena z maketo. Poleg je njen instrumentarij. Razstavljeni sta dve operacijski mizi iz bolnišnic Trška gora in Jesen. Podrobneje govore o partizanski saniteti dokumenti in fotografije.

S partizanskimi tehnikami in kurirskimi zvezami se bomo seznanili v dvanajstem prostoru. Za širjenje partizanske besede je skrbelo veliko tehnik v Mariboru in še več v okolici. Poleg številnih dragocenih partizanskih tiskov je razstavljena tudi oprema tehnik. Posebej naj opozorimo na ptičnico z dvojnim dnom, ki je služila kot shramba za arhiv tehnike pri Kerenčičevih v Pesnici. Zgovoren je prikaz življenja in dela partizanskih kurirjev. Poleg gradiva o tako imenovanih relejnih kurirskih postajah je tudi gradivo o vojaških kurirskih postajah in terenskih kurirjih. Medvojna pisma z datumi in urami sprejema in oddaje pričajo o izredni organizaciji partizanske kurirske službe.

V zadnjih dveh sobah je prikazano še sodelovanje partizanov z zavezniki na mariborskem območju, sodelovanje naših ljudi v na-

*Razstava v Muzeju
narodne osvoboditve
— 14. soba*

rodnoosvobodilni borbi na Hrvaškem, v Srbiji in drugod, okupatorjevo nasilje v letu 1945. Kompleksno je prikazana osvoboditev (zadnje akcije naših enot, osvoboditev Maribora, vračanje izseljencev itd.). Na zaključku razstave so na avionskem posnetku mesta zaznamovane najvažnejše postojanke narodnoosvobodilnega gibanja. Na mestnem načrtu je vrisanih 12.000 bombnih zadetkov. V eni izmed vitrin je gradivo, ki priča o velikem okupatorjevem zločinu aprila 1945. Prav pred koncem vojne so Nemci množično streljali talce v Spodnjem Radvanju pod Pohorjem. Ko so ustrelili Marico Kerenčičevo, sekretarko SKOJ, ji je gestapovec odvzel ovratni obesek, v katerem je hranila sliko svojega očeta, ki je podlegel v koncentracijskem taborišču. Tudi ta obesek je našel pot v muzej. V zadnjem prostoru so tri zastave: eno so razvili naši interniranci ob osvoboditvi v taborišču Dachau, druga je ob osvoboditvi zavihrala na glavnem mostu v Mariboru, in človeka, ki jo je obešal, so Nemci še ubili, na tretjo so umikajoči se nacisti stresli svoj bes na Koroški cesti.

MARIBOR — Na trati št. 3

Na osnovni šoli Brezje je vzdignjena plošča v spomin petnajstim padlim borcem, talcem in žrtvam fašističnega nasilja.

*Narodni heroj
Lizika Jančar*

MARIBOR — Oreško nabrežje št. 7

V tej hiši je stanovala družina železničarja Jančarja, ki se je udeleževala v revolucionarnem gibanju. Po okupaciji so se tu že v prvih dneh vstaje oglašali aktivisti. Hčerka Lizika, rojena 27. oktobra 1919, se je že kot dijakinja vključila v revolucionarne vrste. Leta 1941 je v Ljubljani takoj pričela sodelovati v borbi proti okupatorju. Med drugim je opravljala tudi kurirske poti med Ljubljano in Belo krajino. Februarja 1943 je odšla v partizane. 19. marca so jo zajeli Italijani in belogardisti, jo strahovito mučili in ubili. Pred mučitelji se je zadržala izredno pogumno. Liziki Jančar je bila podeljena čast narodnega heroja.

MARIBOR — Osojnikova ulica

Na domu TVD Partizan je plošča v spomin padlim borcem in žrtvam fašizma.

MARIBOR — Parmova ulica št. 20

Stanovanje Jožice Flander, požrtvovalne aktivistke, je bilo v letih 1943—1944 važno središče ilegalnega dela in odpora proti okupatorju v Mariboru. Jožico so gestapovci aretirali na Koroškem, kamor se je umaknila, ker ji je gestapo že bil na sledi. Gestapovci so jo ubili 27. julija 1944. leta. V njen spomin je bila 1959. leta odkrita plošča na hiši, kjer je stanovala.

MARIBOR — Partizanska cesta št. 34

V prostore nad trgovino z železnino se je v jeseni 1942 preselil iz Kersnikove ulice gestapo. Tu so bili gestapovski uradi do jeseni 1944. V stavbi so bile tudi samice, kamor so metali ljudi, da bi jih omajali. Za mučilnico so gestapovci uporabljali tudi kopalnico. V teh prostorih so zasliševali in mučili na novo aretirane Slovence in jetnike iz sodnih zaporov.

Da bi se izognil nadaljnjemu mučenju, je aktivist Osvobodilne fronte, Ernest Šnofl-Vitez, v času letalskega alarma skočil skozi okno in se tako končal.

Na hiši, katere zidovi so bili neme priče strahotnih mučenj, je vzidana spominska plošča.

MARIBOR — Partizanska cesta, železniška postaja

Pri železniški postaji je bil 14. aprila 1962 odkrit spomenik padlim železničarjem.

MARIBOR — Pobreška cesta št. 20

V moško kaznilnico v Mariboru so v času stare Jugoslavije zapirali tudi politične jetnike-komuniste. Večkrat so bili v mariborsko kaznilnico premeščeni zaprti komunisti iz drugih zaporov stare Jugoslavije zaradi disciplinskih kazni. Režim za zaprte komuniste je bil v mariborski kaznilnici zelo hud. Uprava je pazila na vsak njihov korak in še je večkrat prosila ministrstvo pravosodja, da naj posamezne komuniste prestavi v druge kaznilnice, ker so nevarni za red in mir.

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA

UPRAVA
MOŠKA KAZNILNICE
v Mariboru.

Štev. 785/3

Zanisonik.

postavljen pri upravi moške kaznilnice v Mariboru dne 12.2.1932. v
smislu zapisa ministrstva pravde z dne 30.11.1931, štev.132.946.

na v z o č a :

Upravnik vrabl Miko,
preglednik klesnik Anton.

Iz zapore se privede obojenec mat.št.433 B r o z Josip
in na vprašanje, kakaj ne prosi za pogojni odpust, izjavi:

"Po mojem mnenju se prezmisi o pogojnem odpustu za politič-
ne obojence soloh ne morejo uporabljati, ker bi to znailo, da se
soroja odredi svojemu političnemu prepričanju. V tem ne potrjuje tu-
di dejstvo, da ministrstvo pravde doslej še nobenemu političnemu ob-
sojenec ni dovolilo pogojnega odpusta, se tudi so zanj prosili. Cilj
pogojnega odpusta je, da se pogojno odpusteni obojenec boljša od-
nosno, da kaže vsaj voljo k boljšanju. Jaz pa se svojemu politične-
mu prepričanju ne morem odreci, valed cesar niti za pogojni odpust ne
prosim.

Pr. št.

Antoni Klesnik

Josip Broz

miko

Izjava Josipa Broza-Tita v mariborski kaznilnici

V mariborski kaznilnici je prestajal zadnji del svoje robije tudi Josip Broz, ki je bil sem premeščen iz lepoglavške kaznilnice. Josip Broz je bil v mariborski kaznilnici od leta 1931 do 1933. Zaprt je bil v samski celici št. 42. Jetnikom komunistom v mariborski kaznilnici je v tem času uspelo doseči, da so jih premestili v skupno sobo. Na čelu partijskega komiteja, ki so ga ustanovili, je bil Josip Broz. 12. februarja 1932 je moral Josip Broz pred upravnikom kaznilnice odgovoriti na vprašanje, zakaj ne prosi za pogojni odpust. Tito je odgovoril: »Po mojem mnenju se predpisi o pogojnem odpustu za politične obsojence sploh ne morejo uporabljati, ker bi to pomenilo, da se morajo odreči svojemu političnemu prepričanju. V tem me potrjuje tudi dejstvo, da ministrstvo pravde doslej še nobenemu političnemu obsojencu ni dovolilo pogojnega odpusta, četudi so zanj prosili. Cilj pogojnega odpusta je, da se pogojno odpuščeni obsojenec poboljša, odnosno da kaže vsaj voljo k poboljšanju. Jaz pa se svojemu političnemu prepričanju ne morem odreči, vsled česar niti za pogojni odpust ne prosim.«

V mariborski kaznilnici je bil leta 1930 zaprt Boris Kidrič, ki je bil aretiran novembra 1929 in kot osmošolec obsojen na leto dni strogega zapora.

S skupino komunistov-jetnikov je bil pripeljan iz Sremske Mitrovice v mariborsko kaznilnico tudi Rodoljub Čolaković, ki je konec svoje dolgoletne robije prestal tu.

V Mariboru so bili zaprti tudi: Slavko Šlander, Miloš Zidanšek, Trajko Stamenković, Zvonimir Brkić in še mnogi drugi znani partijski delavci. Po doslej znanih podatkih je bilo štirinajst komunistov, ki so bili v stari Jugoslaviji zaprti v mariborski kaznilnici, odlikovanih z Redom narodnega heroja.

Komunisti v mariborski kaznilnici so se borili proti trdemu kaznilniškemu režimu tudi z gladovnimi stavkami. Taka stavka je bila oktobra leta 1930. Z gladovno stavko so zaprti komunisti zagrozili tudi po Titovem prihodu in so dosegli nekaj olajšav. Po premestitvi komunistov v skupno celico so ti organizirali sistematični študij. Študirali so individualno po načrtu, imeli pa so tudi diskusije in predavanja. Rodoljub Čolaković je v mariborski kaznilnici prevedel Hilferdingov Finančni kapital, Radomir Vujović pa je končal prevod Engelsovega Anti-Dühringa.

Življenje političnih jetnikov v kaznilnicah stare Jugoslavije in v mariborski kaznilnici je opisal Rodoljub Čolaković v knjigi Kuća oplakana. Knjiga je izšla 1941. leta pod psevdonimom in je bila takoj prepovedana. Življenje v mariborski kaznilnici prikazuje Čolaković tudi v delu Spomini in srečanja.

UPRAVA
MOŠKE KAZNILNICE
v Mariboru.

Step 1 _____

Составлен при личном приеме начальника У. Григорьев 28.11.1991.
Секретарь: Мария Александровна Иванова 28.11.1991. 10 ч. 15 мин.

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

172016 11/20/2016 11/20/2016

THE INDIAN SCALP, 1870.

Iz zapora so privedli obsojenec met.
Stevan in na vrtačenje, zakaj ne prosi za pogodni odpušč., izjavl:

Tač politični stajališče ne morem skrajšati nobenega, ki ve-
lija za posojno obravnavo obsojence, to je da se poboljšajo. Po svo-
ji vesti sploh nisem nameraval zakriti in se torej tudi ne morem po-
boljšati, ker svojega političnega prepričanja ne morem manjšati. Zah-
tevam le popolno amnestijo.

17-18

Charles Carter

Števan Čolovic

He Francisco e Jose Antonio
9-II-1973

aa

V nekdanji Titovi celici, ki je ohranjena, je spominska plošča.

V jeseni 1944 so v kaznilnico preselili veliko političnih jetnikov iz sodnih zaporov. Do osvoboditve so potem v to kaznilnico zapirali aretirane sodelavce osvobodilnega gibanja. 1. aprila 1945 so bombe zadele zapadni trakt in več jetnikom je tedaj uspelo pobegniti.

MARIBOR — Poropatova ulica št. 3

V tej hiši je živel Franc Poropat, delavec, ki se je po okupaciji vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Do novembra 1943, ko je bil izdan in aretiran, je deloval kot ilegalni aktivist. 25. januarja 1944 so Nemci ustrelili v Velenju petnajst talcev in med njimi tudi Poropata. Ulica ima po njem ime, na hiši pa je spominska plošča.

MARIBOR — Prisojna ulica št. 15

V stanovanju Konrada Černca v pritličju je bila 1941. leta pomembna postojanka osvobodilnega gibanja. V tem stanovanju so bili sestanki in javka za kurirje. 12. decembra 1941 popoldne je bil pri Černcu zopet sestanek, na katerem je bil tudi sekretar pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko, narodni heroj inž. Rado Iršič-Gregl. Drugi udeleženci sestanka so se kmalu razkropili, Iršič pa se je še nekaj časa zadrževal v stanovanju. Medtem so gestapovci obkolili hišo in ko je Iršič stopil iz nje, so ga na pragu ustrelili. Med gestapovci je bil gnusni izdajalec Zorko.

Gestapovci so Černčevo ženo aretirali in postavili v stanovanju zasedo in tako dobili v roke še njenega moža Konrada Černca, ki so ga ustrelili na dvorišču mariborskih sodnih zaporov.

1951. leta je bila na hiši v spomin na Iršičevo smrt odkrita spominska plošča.

MARIBOR — Ptujška cesta št. 87

V gostilni Rozalije Dovič so se v letih 1943—1944 zbirali terenski aktivisti Osvobodilne fronte. Tu je bila javka za novince, ki so odhajali k partizanom. Aprila 1944 so Nemci Dovičevo aretirali in jo poslali v koncentracijsko taborišče.

Na hiši je plošča, posvečena sedemnajstim padlim s Tezna.

Lorica Tschöndt
Lange Ankenstein

Guba Lorica

Prostem Ti potrdne prozbrane i
moje ga zinjajot sprasti mi ker
sem Ti tako goji neprevzigi bode
adromi in se se dolobiti que mui
noi me ne ko boi obolita so pri mui
bom joo ee mui

Naj lebiš prozbrane in

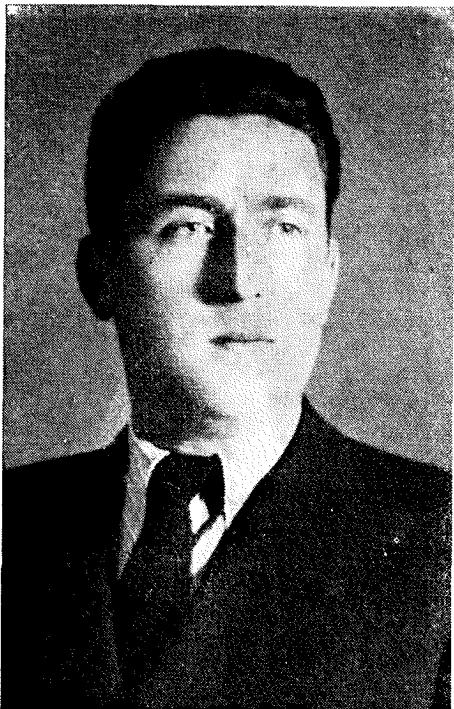
paste one polje bote

Te priigotj romo

thy

plonku

Tschöndt Konrad

*Martin Konšak, aktivist
na Teznem in Pobrežju, ki so
ga Nemci po strahotnem
mučenju ustrelili
v Velenju januarja 1944*

MARIBOR — Raičeva ulica št. 6

Na dvorišču predilnice in tkalnice so v počastitev padlih za svobodo odkrili ob deseti obletnici Osvobodilne fronte spomenik. Na njem je šestnajst imen padlih članov kolektiva.

MARIBOR — Ruška cesta št. 7

V tej stavbi je bilo v letih 1919—1920 važno središče delavskega gibanja v Mariboru. V dvorani na dvorišču stavbe je bilo 1920. leta ustanovljeno delavsko prosvetno društvo Svoboda. V stavbi je bil tudi sedež strokovne komisije, ki je zbirala delavce v sindikate. Na stavbi je spominska plošča z napisom:

**IZ TE HIŠE DELAVSKEGA DOMA SO IZŠLI PO 1920. LETU
VODITELJI DELAVSKEGA REVOLUCIONARNEGA GIBANJA.**

*Bivša gostilna
»Pri zlati hruški«*

Mariborski proletariat je po ustanovitvi Komunistične partije Jugoslavije ostro nastopil proti reformističnemu vodstvu slovenske socialne demokracije in zahteval enotno proletarsko fronto za vso državo. V Delavskem domu na Ruški cesti je prišlo do dokončne ločitve med komunisti in reformisti. Komunisti so po objavi zakona o zaščiti države ustanovili ilegalno partijsko celico. Ta je bila osnovana novembra 1921 v posebni sobi nekdanje gostilne Pri zlati hruški v Gorkega ulici. Pri zlati hruški so se komunisti zbirali do 1933. leta. Predsednik prve ilegalne celice je bil Ignac Teršek. Hišo v Gorkega ulici, v kateri je bilo v prvem obdobju ilegale KPJ važno središče revolucionarnega gibanja, so pred kratkim podrli, ker njena obnovev ni bila izvedljiva.

MARIBOR — Slovenska ulica št. 21

V policijske zapore so od srede leta 1944 pa do osvoboditve zapirali tudi politične jetnike. Zaporji so bili tako prenapolnjeni, da so kaznjenci pred transportom v razna taborišča ležali tudi po hodnikih. Med njimi je bila tudi Jadviga Golež-Špela, članica okrožnega komiteja KPS Maribor, ki se je iztrgala gestapovcem s tem, da si je sama vzela življenje.

Rojstno leto

Ignac Teršek št. 280/1910

Ignac Teršek

MARIBOR — Smetanova ulica št. 52

V hiši št. 52 je pred vojno več let živel narodni heroj inž. Jože Hermanko. Tu je bil tudi aretiran. Na hiši je spominska plošča.

Jože Hermanko se je rodil 2. marca 1901 v Mariboru. Oče je bil kurjač. Osnovno šolo in klasično gimnazijo je obiskoval v Mariboru. Po maturi se je vpisal na tehnično fakulteto (oddelek za rudarstvo) in je diplomiral 1926. leta. V študentovskih letih je postal komunist. Vključil se je v mariborsko organizacijo KPJ. V počitnicah leta 1925 je bil na praksi v velenjskem rudniku, a ga je uprava predčasno odpustila, ker je zvedela, da je sodeloval pri pripravljanju stavke. Zaradi revolucionarnega dela je po odslužitvi vojaškega roka težko dobil službo. Iskal jo je tudi v Srbiji. Nekaj časa je delal v rudniku pri Čupriji in pri regulaciji Morave. Minila pa so tudi daljša razdobja, v katerih kot komunist ni dobil nikjer zaslужka. Leta 1930 je bil za šest mesecev zaprt. Leta 1932 ga je policija ponovno aretirala. Od-

*Narodni heroj
inž. Jože Hermanko*

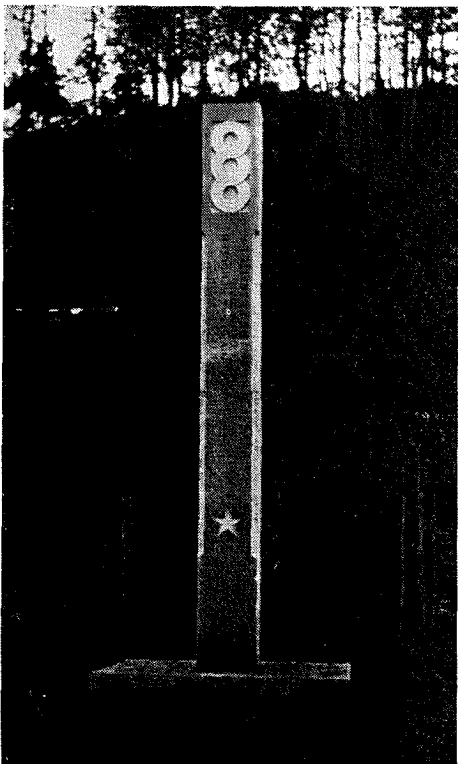
peljali so ga v Beograd, zaprli v Glavnjačo in ga obsodili na štiri leta zapora. Kazen je prestajal v Sremski Mitrovici v družbi vodilnih jugoslovanskih komunistov. Ko se je sredi leta 1936 vrnil iz zapora, je naprej neumorno delal. Zbiral je okoli sebe delavce in mladino in jih vzgajal v revolucionarnem duhu. V okrožnem komiteju KPS je odgovarjal za ideološko vzgojo. Leta 1939 je bil ponovno aretiran in za tri mesece zaprt. 1941. leta je postal član pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. Po okupaciji je vztrajal v Mariboru in delal ilegalno. Sodeloval je v pripravah za vstajo. Ustanavljal je odbore Osvobodilne fronte. Zadrževal se je po raznih ilegalnih stanovanjih. Kljub temu da je bilo nevarno, je od časa do časa obiskal starše. Mater je zelo ljubil. 27. septembra je spet prišel k staršem, a je bil izdan. Po brezuspešnem zaslišanju so ga Nemci 30. oktobra 1941 ustrelili na dvorišču mariborskih sodnih zaporov. Padel je revolucionar in humanist, človek širokih obzorij in velikih etičnih kvalit.

MARIBOR — Sokolska ulica št. 41

V tej hiši so bili pri Kristovičevih v letih 1943—1944 sestanki članov okrožnega komiteja KPS v Mariboru. V spomin na to je bila na dan Jugoslovanske ljudske armade leta 1960 odkrita na stavbi plošča.

MARIBOR — Spodnje Radvanje

Neposredno pred koncem vojne so zagrešili nacisti v Mariboru še hude zločine. Praznili so mariborske zapore. Večino političnih zapornikov so pobili na radvanjskem strelišču ob vznožju Pohorja. Množična streljanja pod Pohorjem so bila konec marca in v prvih

*Spomenik
v Spodnjem Radvanju*

dneh aprila 1945. leta. Zapornike so vozili na strelišče z avtobusi. Pri strelišču so jih razdelili na skupine in jih na hitro postrelili s strojnimi pištolami. Žrtve so postavili na rob bombnega lijaka in jih streljali v tilnik, tako da so same padale v grob.

Nemci so razglasili le ustrelitev osemindvajsetih talcev v Mariboru za leto 1945. Razglas z dne 8. aprila 1945 je objavil, da je bilo 30. marca 1945 ustreljenih deset talcev, 3. aprila pa osemnajst. Mnogi streljanj pa niso razglasili. Po osvoboditvi so junija 1945 ob prekopavanju lijakov izkopali sto štiri trupla. Vendar pa je število talcev verjetno večje, ker tedaj zaradi higienskih razlogov niso mogli sistematično preiskati vseh lijakov.

Večina talcev počiva tam, kjer so jih gestapovci postrelili. Levo od starega strelišča stoji ob grobišču spomenik z napisom:

NAD DVESTO TALCEV TU LEŽI UBITIH.
TIK PRED POBEGOM V BESU ONEMOGLEM
ZLOČINSKO JIH POBIL JE OKUPATOR —
MRTVI NAM KLIČEJO: NE POZABITE!

Nekaj trupel talcev so ob prekopavanju 7. junija 1945 prenesli na radvanjsko pokopališče, kjer leže v skupni grobnici. Na grobu je skromna pločevinasta plošča.

MARIBOR — Stavka tekstilnih delavcev

1. septembra 1936. leta so pričeli v Mariboru stavkati tekstilni delavci in tako pokazali solidarnost z delavci tekstilne stroke v Kranju, ki so stavkali že od 20. avgusta, da bi dosegli enotno kolektivno pogodbo in si izboljšali položaj.

1. septembra ob peti uri zjutraj je pričel stavkati obrat tovarne Thoma na Pobrežju (danes Svila). Delavci so odvzeli vratarju ključe in razglasili stavko. Kmalu nato je prihitel v tovarno lastnik, da bi delavce odvrnil od stavke, a ni uspel. Uspeli niso niti orožniki, ki so hoteli stavkajoče s silo izgnati iz tovarne. Ko je tako prva tovarna vzdržala pritisk, se je stavka ta in naslednji dan razširila na Jugosvilo, Jugotekstil, Rosnerjevo tovarno (danes vse Mariborska tekstilna tovarna), na tovarno Doctor in drug (danes Predilnica in tkalnica Maribor), Ehrlichovo tovarno (danes Vigonka), Zelenka ob Tržaški cesti ter na več manjših tovarn v Mariboru in okolici. Le Hutterjevo tovarno (MTT, obrat 1) in še nekaj manjših obratov stavka ni zajela.

Stavko je vodil medtovarniški stavkovni odbor, ki so ga izvolili stavkajoči. Po posameznih tovarnah so bili izvoljeni stavkovni odbori, ki so jih po večini sestavljali delavski zaupniki. Okoli tovarn so bile postavljene straže stavkajočih, ki so preprečevale sabotaže, tatvine in branile orožništvu vstop v tovarne. V tovarnah so se delavci izmenjavali po izmenah kakor v času rednega dela. Hrano za stavkajoče so nabirali po mestu in pri okoliških kmetih. Ko je ban Natlačen 5. septembra to prepovedal, se je stanje poslabšalo. Delavski zaupniki so morali večkrat na magistrat, kjer so se v prisotnosti policijskega načelnika pogajali z industrialci, ki so zahtevali izpraznitev tovarn in separatni sporazum pred podpisom kolektivne pogodbe v Ljubljani. Kar tovarnarjem ni uspelo s pogajanjem, so dosegli s silo. 12. septembra sta orožništvo in policija, ki je dobila pomoč s Hrvatskega, izpraznili tovarne. V Jugotekstil, Jugosvili in pri Rosnerju so se delavci izpraznitvi uprli. Izven tovarn so delavci stavkali še trinajst dni.

Ko so mariborski tekstilci zvedeli za določbe kolektivne pogodbe, podpisane v Ljubljani 23. septembra, so bili močno nezadovoljni. Ljubljanski voditelji strokovnih organizacij niso mogli razložiti kolektivne pogodbe, ampak so zbežali pred razjarjenimi delavci v delavsko zbornico, kjer jih je zaščitilo orožništvo. Delavstvo je nato v kolonah odšlo proti meljskim tovarnam in proti tovarnam na desnem bregu Drave. V tovarnah jih je čakalo novo presenečenje. Opuščeni so bili vsi delavci, ki so se v stavki kakor koli izpostavljali.

Kljub temu da so mariborski tekstilni delavci s stavko zelo malo pridobili, je bila vendar uspešna. Z njo so prispevali svoj delež v borbi slovenskega tekstilnega delavstva za kolektivno pogodbo. Poleg

*Skupina
stavkajočih delavcev
v obratu tovarne
Toma na Pobrežju*

tega je bila ta stavka prvi množični nastop mariborskih žena, ki so predstavljale večino mariborskega tekstilnega delavstva. V času stavke so delavci spoznali dosledno borbo komunistov za delavske pravice.

MARIBOR — Studenški gozd

V Studenškem gozdu so se že pred vojno zbirali komunisti. V prvi polovici junija 1941 je bila v gramozni jami v Studenškem gozdu seja pokrajinskega vojnorevolucionarnega komiteja, ki se je na tej seji razširil z novimi člani. Tedaj so med drugim razpravljali o pripravah za oborožen upor in o ustanovitvi partizanske enote na Pohorju. V začetku julija je bil na sestanku v Studenškem gozdu, ki mu je prisostvoval Miloš Zidanšek, sprejet sklep o odhodu prvih partizanov iz Maribora na Pohorje.

*Narodni heroj
Miloš Zidanšek*

MARIBOR — Trubarjeva ulica št. 7

V pritličnem stanovanju Černezljevih je bila 1941. leta postojanka osvobodilnega gibanja in javka. Tu je sredi julija 1941 konferenca članov pokrajinskega komiteja KPS. Černezljeve so novembra 1941 aretirali. Otmar Černezl se je zaradi strahotnega mučenja v zaporu obesil.

MARIBOR — Tržaška cesta št. 20

V prvem nadstropju je stanoval lekarnar Ivan Štrauh z ženo Marijo. Štrauh je od leta 1943 sodeloval z osvobodilnim gibanjem in je zlasti z zdravili pomagal partizanom. V njegovem stanovanju so se zdravili partizani. Zaradi izdaje sta bila zakonca Štrauh, ki sta bila že v letih, aretirana. V Gradcu so ju 13. marca 1945 obglavili.

MARIBOR — Tržaška cesta

Na stadionu Železničarja ob Tržaški cesti je pod tribuno bronasta plošča v spomin enajstim padlim športnikom, ki so dali v letih 1941—1945 življenja za svobodo.

MARIBOR — Tržaška cesta

Na poslopju, kjer so garaže avtobusnega podjetja, je plošča v spomin petim članom kolektiva, ki so padli za svobodo.

MARIBOR — Ulica heroja Nandeta št. 30

V hiši, ki je bila last tete narodnega heroja Angela Besednjaka, je bila 1940. leta važna okrožna konferenca KPS. Udeležil se je je tudi Boris Kidrič. Med drugim so razpravljali o boju proti fašizmu.

MARIBOR — Ulica heroja Zidanška št. 13

Na desni strani vhodnih vrat glasbene šole je plošča v spomin borcu za delavske pravice, narodnemu heroju Angelu Besednjaku.

MARIBOR — Ulica kneza Koclja (Dom jugoslovanske ljudske armade)

V prostorih nekdanjega Narodnega doma sta 1933. leta Milan Apih in narodni heroj Franjo Vrunč uredila skrivno partijsko tehniko. 1. maja 1934 je policija oba in še trinajst drugih aretirala. Sledil je proces. Na ponovni razpravi je bil Apih obsojen na štiri leta robije, Vrunč pa na tri.

MARIBOR — Ulica kraljeviča Marka št. 19

V avli upravnega poslopja Mariborske tekstilne tovarne je vzi-dana plošča v spomin članom kolektiva, ki so padli za svobodo. Na plošči je petnajst imen. Na prvem mestu je ime narodnega heroja Evgena Matejke-Pemca, ki se je med vojno boril na Gorenjskem in Primorskem. Konec leta 1944 je padel kot komandant 31. divizije v Koprivi.

MARIBOR — Ulica pariške komune št. 18

Pri krojaču Antonu Marčinku v tej hiši je bila 1943 in 1944 po-stojanka narodnoosvobodilnega gibanja. V Marčinkovi delavnici na podstrešju so bili širši sestanki. 1944. leta je bil tu množični sestanek Slovenske protifašistične ženske zveze.

V noči med 17. in 18. julijem 1944 so poizkusili mariborski gesta-povci pod krinko črne roke Marčinka ubiti. Za posledicami tega napada je Marčinko umrl.

Marca 1961 je bila na hiši odkrita spominska plošča.

PADLI STE Z GROZO V OČEH, UBITI ZA TEMI ZIDOVI,
PADLI STE Z VERO V NAŠ ROD, NAJ NE ZAMRE VAŠ SPOMIN.

*Napis na spomeniku
na zahodnem zidu sodnih zaporov
v Mariboru*

MARIBOR — Ulica talcev št. 11 (sodni zapor)

Sodni zapor v Mariboru so bili med vojno najhujša in največja okupatorska mučilnica na Štajerskem. V tej stavbi je bilo zaprtih in mučenih na tisoče pripadnikov narodnoosvobodilnega gibanja. Iz mariborskih sodnih zaporov so pošiljali ljudi v koncentracijska taborišča in v smrt. Na notranjem dvorišču sodnih zaporov je bilo ustreljenih največ talcev v okupirani slovenski Štajerski. Iz mariborskih zaporov so vsa leta okupacije vodili streljat talce tudi na druge kraje.

Da bi preplašili Slovence in jim zlomili voljo do odpora, so Nemci naznanjali streljanje talcev z velikimi razglasi, ki jih je do 21. maja 1942 podpisoval šef civilne uprave za okupirano Štajersko, vojni zločinec Uiberreither, za njim pa vojni zločinec SS general Rössener. Po podatkih teh razglasov so Nemci 1941. leta na dvorišču sodnih zaporov ustrelili 134 talcev. Prvih šest talcev na mariborskem območju je bilo ustreljenih že 10. avgusta 1941 pri Miklavžu na Dravskem polju. Po partizanskih napadih na Zagorje in Ribnico na

*Dvorišče
mariborskih
sodnih zaporov*

*Spominska plošča
na dvorišču mariborskih
sodnih zaporov*

Pohorju so Nemci 24. in 25. avgusta 1941 prvič streljali talce na dvorišču sodnih zaporov. Tedaj je padlo trinajst žrtev. Drugo streljanje je bilo tu 23. septembra 1941 (deset talcev), tretje 21. oktobra 1941 (šest talcev), četrto 30. oktobra (trideset talcev), peto 15. novembra (petintrideset talcev) in šesto streljanje 27. decembra (štirideset talcev).

Leto 1942 je bilo leto najhujšega okupatorjevega nasilja na Štajerskem. V tem letu je padlo tudi največ talcev. Nemci so petnajstkrat razglasili streljanje talcev na dvorišču sodnih zaporov. Ti razglasi so naznanili smrt petstotreh talcev, a eden izmed njih ni bil ustreljen. Do 8. junija so streljali izključno v Mariboru, od 23. junija naprej v Celju, 2. oktobra je bilo streljanje spet v Mariboru. Tega dne so ubili stotriinštirideset talcev. Pred koncem leta so Nemci streljali talce v Mariboru še 4. novembra (sedemindvetdeset talcev).

V letu 1943 je padlo najmanj talcev. Okupator je razglasil, da je bilo 10. marca 1943 v Mariboru ustreljenih petindvajset talcev. Po tem datumu so opustili streljanje na dvorišču sodnih zaporov, prav tako niso več streljali v celjskem Starem piskru. Talce so vozili iz zaporov v posamezne kraje. Uradno po 10. marcu z razglasili niso naznanjali streljanja v Mariboru. Leta 1945 je bilo v Mariboru ustreljenih še veliko talcev, a te so zvozili pod Pohorje.

Po podatkih razglasov je bilo na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru skupno ustreljenih 662 talcev. Na podlagi izjav prič je bil 1. maja 1942 ustreljen en talec, katerega ime ni bilo objavljeno na razglasu. Ker pa ena od objavljenih usmrtitev ni bila izvršena, ostane torej skupno število 662. Na spomeniku je več imen, ker so upoštevani tudi talci, ki so bili ustreljeni 10. avgusta 1941 pri Miklavžu.

Že med prvo skupino talcev na dvorišču sodnih zaporov sta bili tudi dve ženi. Skupno so Nemci na tem dvorišču ustrelili devetindvajset talcev. Med talci, ki so padli pred zidom sodnih zaporov, so bili

RAZGLAS

Radi udeležbe pri dne 11. avgusta 1941 izvršenem banditskem napadu na orožnika v **Reifnig-u**,

radi udeležbe pri dne 9. avgusta 1941 izvršenem napadu sodrge na orožnika in stražo podjetja v **Sagor-u**,

končno radi udeležbe pri komunističnih spletkah in radi nedovoljene posesti orožja, kakor tudi zaradi pripravljanja sabotažnih akcij

so bili dne 24. in 25. avgusta 1941 ustreljeni:

Grubelnik Eduard, pomožni delavec, roj. dne 3. XI. 1911 v Reifnig-u, stanujoč v Reifnig-u,

Eckhardt Franz, pomožni delavec, roj. 14. XI. 1919 v Rogeis-u, stanujoč v Rogeis bei Kötsch,

Babič Branko, rudar, roj. dne 29. VII. 1922 v Kisovetz-u, stanujoč v Sagor-u, Kisovetz 61,

Grahek Leopold, rudar, roj. dne 22. X. 1920 v Loke, stanujoč v Sagor-u, Toplitz 112,

Tavornik Josef, dijak, roj. dne 2. I. 1920 v Trifail-u, stanujoč v Römerbad-u,

Klavora Slava, dijakinja, roj. 11. V. 1921 v Marburg-u, stanujoča v Marburg-u,

Kočevar Svetozar, ključavničarski pomočnik, roj. dne 31. XII. 1922 v Marburg-u, stanujoč v Marburg-u,

Weber Franz, gozdar, roj. 17. III. 1909 v Bischofdorf-u, stanujoč v Bischofdorf-u bei Cilli,

Vrunc Franz, učitelj, roj. 12. II. 1910 v Windischgraz-u, stanujoč v Windischgraz-u,

Kowatsch Josef, pomožni delavec, roj. 3. III. 1919 v St. Lorenzen am Bachern, stanujoč v Trifail-u, Heiligenuhr,

Kolarič Franz, tkalec, roj. 20. IX. 1921 v Windisch-Feistritz-u, stanujoč v St. Lorenzen am Bachern, gostilna Koter,

Bresovnik Stanislaus, trgovski pomočnik, roj. 13. IV. 1920 v Maria Rast, stanujoč v St. Lorenzen am Bachern št. 30,

Wresnig Antonia, roj. dne 18. IV. 1914 v Maria i. d. Wüste, stanujoča v St. Lorenzen am Bachern št. 151.

**Der Chef der Zivilverwaltung
in der Unterstielermark**

Razglas o prvem streljanju talcev na dvorišču sodnih zaporov. Narodni heroj Slavko Šlander je na razglasu pod imenom Weber Franc

REANIMATING

Komunističke Ribarje, in Mladinskega klubov, vendar imajo svoje svojstvene karakteristike in so bolj zanimive. Komunističke Ribarje, in Mladinskega klubov, vendar imajo svoje svojstvene karakteristike in so bolj zanimive.

De nastajajoči generaciji, ki se razvija v skladu s časom, imajo svoje lastne karakteristike. De nastajajoči generaciji, ki se razvija v skladu s časom, imajo svoje lastne karakteristike.

Es wurden am 2. Oktober 1942 in Maribor: a. d. Drava erschossen:

Komunističke Ribarje, in Mladinskega klubov, vendar imajo svoje svojstvene karakteristike in so bolj zanimive. Komunističke Ribarje, in Mladinskega klubov, vendar imajo svoje svojstvene karakteristike in so bolj zanimive.

De nastajajoči generaciji, ki se razvija v skladu s časom, imajo svoje lastne karakteristike. De nastajajoči generaciji, ki se razvija v skladu s časom, imajo svoje lastne karakteristike.

Dne 2. oktobra 1942 so bili v Mariboru ustreljeni:

Antoni Babič, 22. 11. 1914, Strojarski inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.

Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.

Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.

Antoni Babič, 22. 11. 1914, Strojarski inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Peter Vilhar, rojen 1914, 22. 10. 1942, Ljubljana, inženir, Ljubljana.

Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Marko Dubravčič, 3. 5. 1912, Ljubljana, inženir, Ljubljana.

Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.
 Ludvig Laskar, 1. 8. 1914, Ljubljana, inženir, Ljubljana.

Die Angehörigen wurden hingerichtet und deren Vermögen eingezogen.
 Weiterhin wurden in den letzten Wochen folgende kommunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen:

Njihovi svažci so bili aretirani in njihovo premoženje zaplenjeno.
 Komuniisti so bili v zadnjih tednih v bližini njihovih strukturnih po oboroženem odporu slednji komunistični banditi ustreljeni:

20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.

20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.

20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.
 20. 10. 1942 sind komunistische Funktionäre in der Umgebung ihrer Schicksalstrübe bei bewussten Widerstand erschossen.

Maribor, den 2. Oktober 1942
 Der Führer SS- und Polizeiführer
 Dr. Heinrich Himmler

Razglas o streljanju talcev v Mariboru 2. oktobra 1942

Draga sestra!

To so moje zadnje vrste

Namenske mi so dan vsem namenske
haj izlega. Ton grem k sestrin
Quänter.

Mirko.

Namenske.

Mirko Trebushak,

Gegethof platz št. 3.

Maribor.

30. III. 1942.

Dragi mami!

Sam sem bil obsojen na smrt!

Ne zabujta, mami, bodite srebrni bratci, sem, bratec
jo. Vredni vas vse prežalijo, vas obnavlja
mamica, oče, Anja, Jolke, Tomo, moj oče, oče
Anke, vse prežalijo in dovoliše. Občudite me
v dobrem spominu, jo, sem ob vseh vaših
in misli na vas.

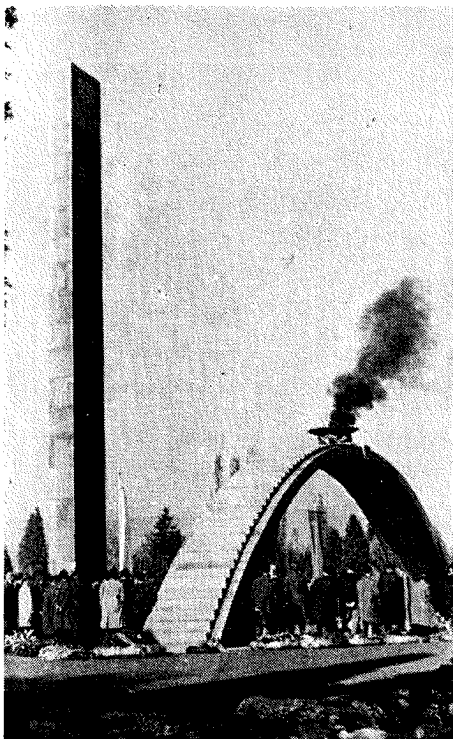
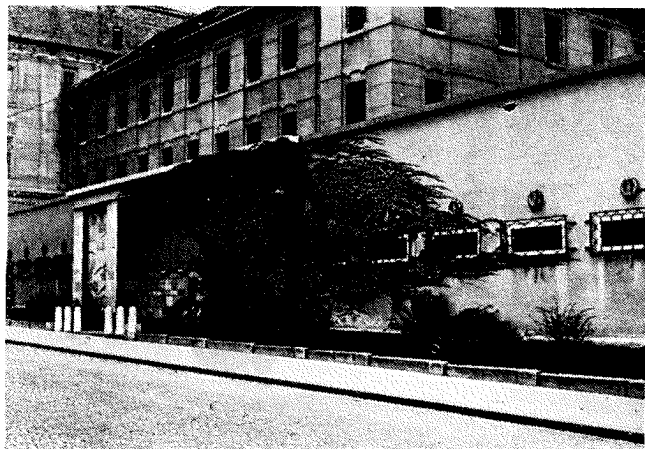
Mamica prežalijo poljudi
v duhu Vam poslanje
od vsakega Jozeta

Flux Jože

Willingstrasse 12/II.

Maister

*Spomenik na zunanji
strani zahodnega
zidu sodnih zaporov*

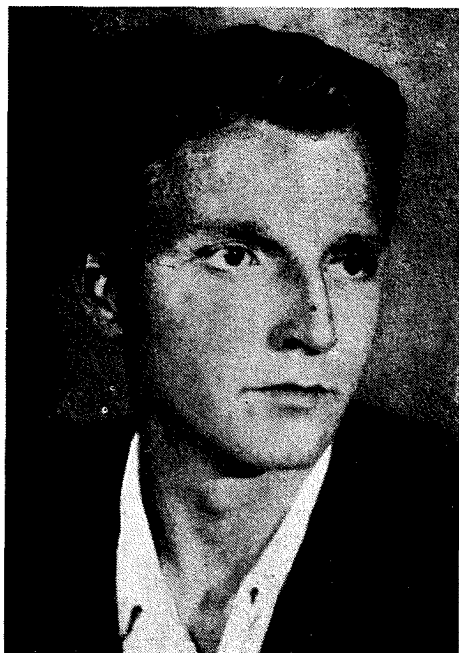
*Na spomeniku žrtvam fašizma
v Gradcu so tudi imena talcev, ki so
bili ustreljeni na dvorišču
sodnih zaporov v Mariboru*

tudi narodni heroji: Slavko Šlander, Slava Klavora, Jože Hermanko, Franc Vrunč in Jože Kerenčič. Vsi ti so bili ustreljeni že v prvem letu vstaje.

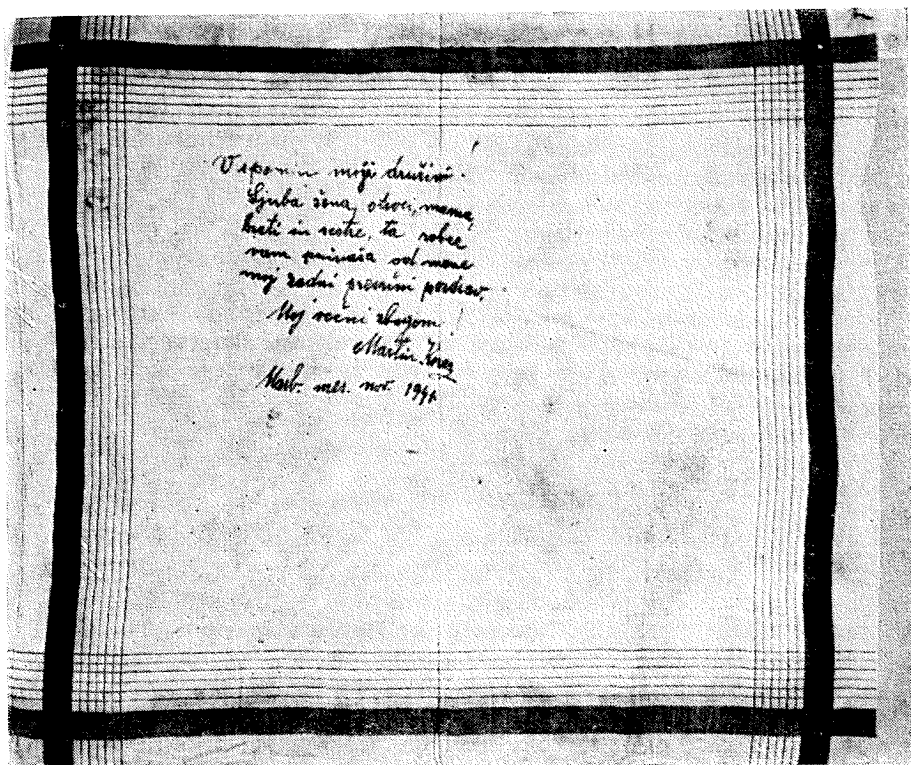
Trupla ustreljenih talcev so Nemci odvažali v Gradec, kjer so jih na osrednjem graškem pokopališču delno sežgali, delno pa zaradi preobremenjenosti krematorija pokopali. Družine talcev so bile aretirane in odgnane v koncentracijska taborišča.

Zunanja stran zahodnega zidu sodnih zaporov je spremenjena v spomenik, ki je posvečen padlim talcem. Tam so v nišah tudi žare s pepelom nekaterih talcev. Na dvorišču samem pa je na zidu, ki je ostal nepobeljen in so na njem še vidni izstrelki, spominska plošča.

Muzej narodne osvoboditve v Mariboru hrani dve deščici z izstrelki, ki so usmrtili talce na dvorišču sodnih zaporov, in več poslovnih pisem, ki so jih napisali talci pred ustrelitvijo. Ohranila se je tudi drobna knjižica Prešernovih poezij, ki jih je imel pri sebi v zaporu pred ustrelitvijo heroj Jože Hermanko.

Narodni heroj Tone Velušček, ki so ga gestapovci ubili v Trstu. Pred vojno je deloval v revolucionarnem gibanju v Mariboru

Martin Kores je napisal poslednji pozdrav na žepni robec

MARIBOR — Ulica talcev št. 9

Pred vojno so bili tu prostori OUZD. V tej stavbi je bil sedež naprednih sindikatov. V času stavke tekstilcev je tu zasedal stavkovni odbor. Tu je bil tudi sedež Vzajemnosti in drugih delavskih društev. Tako je bilo v tej stavbi pred vojno pomembno središče revolucionarnega gibanja. V njej so se sestajali poleg drugih narodni heroji: Miloš Zidanšek, Jože Hermanko, Tone Velušček, Slava Klavara in Lizika Jančar.

V podstrešnem stanovanju je bival s svojo družino Martin Kores, ključavničar, ki je opravljal hišniška dela v tej stavbi. V Koresovem stanovanju so bili v začetku maja 1941 pred ustanovitvijo pokrajin-

skega odbora Osvobodilne fronte za Štajersko važni sestanki. Kores se je udeležil ustanovnega sestanka OF za Maribor v Kojzicah pri Rimskih Toplicah. Kores je v svojem stanovanju popravljaval orožje za partizane. Nemci so ga zaradi izdaje konec oktobra 1941 aretirali in ga 27. decembra 1941 v Mariboru ustrelili. Svoji družini je napisal poslednje besede na žepnem robcu.

MARIBOR — Ulica Vita Kraigherja št. 2

Septembra 1944 se je gestapovski urad preselil s Partizanske ceste št. 34 zaradi bombardiranja v prostore frančiškanskega samostana. V kleti so gestapovci uredili zapore in samico brez oken. Tudi v teh zaporih je bilo mučenih veliko Slovencev.

MARIBOR — Usnjarska ulica št. 23

V tej hiši je bil dom narodnega heroja Slave Klavore. Na hiši je v njen spomin vzidana spominska plošča.

Družina poštnega uradnika Klavore se je po prvi svetovni vojni pred Italijani umaknila iz Čezsoče pri Bovcu v Maribor. Tu se je 11. maja 1921. leta rodila Slava kot sedmi otrok. Življenje v številni družini ni bilo lahko.

1939. leta je Slava Klavora maturirala na mariborski trgovski akademiji, nato pa se je vpisala na zagrebško ekonomsko fakulteto. Postala je članica SKOJ in je bila zelo aktivna med srednješolsko in visokošolsko mladino. V Zagrebu je bila med vodilnimi skojevci v akademskem društvu Triglav. V času zagrebškega študija je postala članica Komunistične partije.

Ko so Nemci 1941. leta zasedli Jugoslavijo, se je Slava vrnila v Maribor. Kot članica pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko je odgovarjala za SKOJ. Bila je zelo delavna. Opravljala je kurirske poti, pomagala je v tehniki pokrajinskega komiteja, vodila je sabotažne skupine, kljub temu da so jo Mariborčani poznali in se je morala vedno skrivati. Zadrževala se je največ pri sestrah, ker so ji starše izselili. Nekaj časa je bivala v baraki sestre Marije, kjer je z lastnim šapirografom razmnoževala letake. Sestri sta ji svetovali, naj gre k sorodnikom v Kranj, a jima je odgovarjala, da je njeno mesto v Mariboru.

7. avgusta 1941 so Slavo gestapovci aretirali v Kolodvorski ulici. V naglici je pojedla listek s podatki. Ko sta jo gestapovca pripeljala

Narodni heroj Slava Klavora

iz Čepičevega stanovanja, kjer je bila postojanka pokrajinskega komiteja, jo je skušal rešiti narodni heroj Slavko Šlander, a se mu ni posrečilo in je še sam padel v njihove roke. Za Slavo Klavoro so se začeli najtežji dnevi. Kljub strahovitemu mučenju je gestapovcem na vsa vprašanja odgovarjala: »Ne vem, ne povem!« Bila je obsojena na smrt. 24. avgusta je padla s prvimi talci, ki so bili ustreljeni na dvorišču mariborskih sodnih zaporov. Ko so ji zavezali oči, je strgala obvezo in med vzklikanjem revolucionarnih gesel junaško omahnila v smrt.

MARIBOR — Vodovodna ulica št. 20

Pred tovarno Teksta je spominski kamen s ploščo in posvetilom članoma kolektiva Ančki in Štefanu Bukšek, ki sta padla v začetku maja 1945 v Gaju na Kozjaku.

MARIBOR — Vojaški upor

22. julija 1919 je v Mariboru izbruhnil velik vojaški upor. Uprli so se vojaki iz konjeniške in topniške vojašnice ter vojaki 45. pešpolka, ki je bil nastanjen v meljski vojašnici. Razburjeni so bili tudi vojaki tržaškega polka, a se niso aktivno vključili v upor in so se omejili le na pritožbe. V uporu je sodelovalo tisoč petsto vojakov in le stotrideset se jih po uradnem poročilu ni priključilo upornikom. Ni se pa uprlo vojaštvo 36. karlovškega polka in predvsem s tem so zadušili vstajo.

Že 21. julija vojaška patrulja ni hotela nastopiti v Studencih proti organizatorjem stavke, ki so odganjali stavkokaze v železniških delavnicah. Tedaj so namreč na poziv mednarodnih delavskih organizacij stavkali tudi mariborski delavci v znak solidarnosti s sovjetsko Rusijo in sovjetsko Madžarsko. Šele na ponovno intervencijo je patrulja izpolnila ukaz. Iskra upora pa je izbruhnila v konjeniškem polku. 22. julija popoldne se je moštvo remontnega oddelka tega polka po vrnitvi v vojašnico uprlo poveljujočemu oficirju. Zaradi tega so zaprli vsakega šestega vojaka tega oddelka, ostale pa razdelili med posamezne eskadrene. Kmalu zatem so se začeli zbirati vojaki konjeniške vojašnice v skupine in so protestirali zaradi aretacije tovarišev in znižanja plače. Malo pred deveto uro zvečer so vojaki z orožjem prisilili poveljnika straže, da je izpustil vse jetnike.

Strelji v konjeniški vojašnici so bili znamenje in upor se je naglo širil. Zajel je vojake topniške in meljske vojašnice. Tudi tu so osvobodili zaprte vojake iz zaporov. Uporni vojaki so pobrali orožje iz skladišč.

Uporniki iz vojašnic na desni strani Drave in oni iz meljske kasarne so krenili proti Glavnemu trgu, kjer naj bi se združili. Zadnjo skupino vojakov iz meljske vojašnice je napadla pri železniškem nadvozu enota 36. karlovškega polka. Vojaki tega polka so zasedli tudi glavni most preko Drave in pričeli streljati na vojake 45. pešpolka, ki so prihajali na Glavni trg. Malo pred deseto uro zvečer so skušali prodreti na Glavni trg tudi konjeniki in topničarji. Prodrli so do srede mostu, a so bili po ostrem boju odbiti. Tako ni uspela združitev upornikov na Glavnem trgu. V boj proti upornikom je bila pritegnjena tudi policija. Ponoči so bili uporniki razbiti. V borbah je padlo šest upornikov, dvanajst jih je bilo ranjenih. Mnogo vojakov je bilo aretiranih. Naglo vojaško sodišče je obsodilo na smrt Karla Toplaka in Adolfa Podkubovška. Dvema na smrt obsojenima je bila smrtna kazen zamenjana z desetletnim zaporom. 29. julija 1919 sta bila na smrt obsojena ustreljena. Ostale aretirane vojake so dolgo

vlačili po zaporih. Veliko jih je bilo v zaporu deset mesecev, ne da bi bili sploh zaslišani.

Vojaški upor v Mariboru predstavlja spontan izbruh nezadovoljstva v času revolucionarne napetosti v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Upor je imel takšen obseg, da so bile že pred njim potrebne določene priprave in povezave z garnizijami izven Maribora. Upornikom je manjkalo trdnega vodstva in organizacije. V upor je jasno prišlo do izraza nezadovoljstvo s centralistično vladavino in monarhijo. Eden izmed upornih vojakov je pozival: »Fantje, vstanite gor, vzemite orožje in pojdite z nami! Gre za pravično stvar, mi nočemo kralja, mi hočemo republiko...« Celjski list Nova doba je ob upor zapisal: »Doživeli smo, da se je ob ti naši popustljivosti razpasel boljševizem, kakor nam najjasneje dokazujejo dogodki v Mariboru.«

MARIBOR — Vojašniški trg št. 3

V letih 1943 in 1944 je bila pri tej hiši postojanka osvobodilnega gibanja. Tu je bila tudi javka za obveščevalce in kurirje s Pohorja. Aktivistka Vida Slokan je vzdrževala zveze s podporniki Osvobodilne fronte v Mariboru in okolici. Tu se je sestajal mestni odbor Osvobodilne fronte za Maribor. Na hiši je spominska plošča.

MARIBOR — Volkmerjev prehod

Že konec meseca aprila 1941 so mariborski komunisti in skojevci pripravili in izvedli prvo akcijo proti okupatorju. V Volkmerjevem prehodu ob hotelu Zamorec so 29. aprila zjutraj zažgali dva nemška osebna avtomobila.

Akcija je bila dobro pripravljena. Pred požigom so bile postavljene straže na stičišču Gosposke ulice in Ulice 10. oktobra, na koncu Volkmerjevega prehoda ter na stičišču Jurčičeve in Gosposke ulice. Po akciji so se vsi udeleženci naglo umaknili.

Prva akcija v Mariboru, če ne upoštevamo listkovnih akcij, je bila izvedena v središču mesta, v katerem so bile osredotočene nemške sile in nemški okupacijski aparat v zaslužnjeni slovenski Štajerski. Čeprav sta bila v akciji uničena le dva nemška avtomobila, ji gre velik pomen. Izvedena je bila tri dni po Hitlerjevem obisku v Mariboru in je bila prvi znanilec vstaje proti okupatorju, ki jo je pripravljala Komunistična partija Slovenije. Bila je prvi vidnejši

izraz borbene pripravljenosti članov partije in SKOJ v Mariboru, kjer so le-ti delovali v izredno težkih pogojih. Po do sedaj znanih podatkih je bila to prva sabotažna akcija v Sloveniji.

Po izjavi enega izmed preživelih udeležencev akcije je imel pri izvedbi te akcije eno glavnih vlog komunist Avgust Greif, ki je padel že 1941. leta kot član 1. štajerskega bataljona. Sodeloval je tudi funkcionar SKOJ Ljubo Tarkuš, ki je bil ustreljen 6. januarja 1942 v Mariboru. Po drugi izjavi je bil pri pripravah udeležen tudi funkcionar SKOJ Bojan Ilich, ki je bil ustreljen 23. septembra 1941.

Akcija 29. aprila 1941 je Nemce močno razburila. Takoj po zažigu avtomobilov je policija pričela mrzlično iskati storilce, a jih ni odkrila. Policija je 29. aprila poročala političnemu komisarju za mesto Maribor: »Slovenska mladina med šestnajstim in dvaindvajsetim letom začenja neprijetno opozarjati nase. Temu bomo odpomogli samo z energično akcijo policije, ki jo že pripravljamo.« Policija je še istega dne po ulicah v bližini Volkmerjevega prehoda polovila in aretirala šestdeset mladincev. Hkrati je zaprla bife na oglu Slovenske in Gosposke ulice, ki ga je mladina pogosto obiskovala. Aretirance so odpeljali v meljsko vojašnico in jih tam pretepali. Nemci so zaprli tudi nekaj meščanov, ki so morali pred izpustitvijo plačati visoko odškodnino za požgane avtomobile.

V spomin na prvo uporniško akcijo v Mariboru je bila 21. maja 1961 odkrita v Volkmerjevem prehodu spominska plošča.

MARIBOR — Wattova ulica št. 6

V pritličnem stanovanju je bival s svojo materjo skojevec Albin Vernik, ki je sodeloval pri prvi sabotažni akciji v Mariboru 29. aprila 1941. V prvih mesecih vstaje je bilo pri Verniku prenočišče za ilegalce. Tu so se sestajali skojevci.

Za 27. september 1941 zvečer je bil določen sestanek aktivistov in organizatorjev vstaje pri Verniku. Izdajalec je o tem obvestil gestapo. Gestapovci so pridrli in med drugimi aretirali člana 1. pohorske čete Dušana Finžgarja-Fidžija, ki je bil pred vojno sekretar okrožnega komiteja SKOJ za celjsko okrožje. Nemci so ga ustrelili 10. oktobra 1941 v Šoštanju. Tudi Jože Alt, ki so ga tu prijeli, je bil ustreljen kot talec. Gestapo je dobil tedaj v roke tudi Alojza Zorka, ki je s svojim gnusnim izdajanjem prizadel velikansko škodo osvobodilnemu gibanju na Štajerskem.

Albina Vernika z materjo so odpeljali na policijo in ju strahotno mučili ter nato poslali v koncentracijsko taborišče.

MARIBOR — Zagrebška cesta št. 20

Na upravnem poslopju Metalne je plošča v spomin šestim članom tega podjetja, ki so v času narodnoosvobodilne vojne žrtvovali svoje življenje za načelo: tovarne delavcem!

MARIBOR — Žolgerjeva ulica št. 2

V stanovanju Franca Potočnika, ki je bil med okupacijo šolski sluga, so se v prvih letih vstaje sestajali pristaši osvobodilne vojne. 1943 do 1944 je bilo tu važno žarišče odpora. V Potočnikovem stanovanju so razmnoževali partizanske tiske.

1959. leta je bila v spomin na to postojanko osvobodilnega gibanja ob vhodu v šolo vzdana plošča.

MARKOVCI

Pri Markovcih je bila pred vojno ustanovljena celica KPS.

Sredi avgusta 1944 so partizani poizkušali uničiti orožniško postajo v Markovcih. Napad ni uspel. Padel je en partizan.

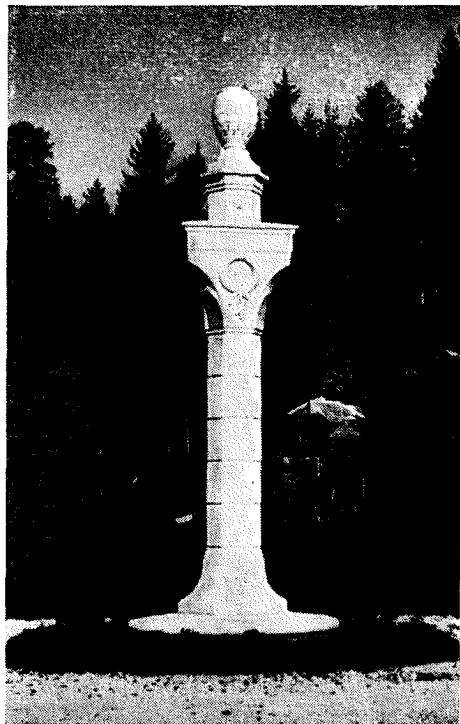
Na zadružnem domu je spominska plošča v spomin osemindesetim domačinom, ki so dali življenje za svobodo svojega naroda. Na pokopališču je skupni grob partizanov. V tem grobu počivajo kurirji, ki so padli 6. decembra 1944 v Spuhlji. Na grobu je spomenik. Tam je tudi plošča v spomin Alojzu Štrafeli, ki ga je ustrelil okupator septembra 1941. V sosednjem grobu počiva osem padlih za svobodo, med njimi tudi Marija Legvart-Nataša.

MEZGOVCI

Pri kmetici Mariji Čuš je bil bunker, ki so ga uporabljali partizani. Oktobra 1944 so Nemci ta bunker odkrili in tedaj sta padla dva partizana. Okupator je domačijo Čuševe oropal in požgal.

MEŽICA

V času stare Jugoslavije je bilo v Mežici aktivno delavsko prosvetno društvo Svoboda, ki jo je po prepovedi le-tega društva zame-

Spomenik v Mežici

njala Vzajemnost. Prapor delavskega prosvetnega društva iz Mežice je ohranjen v Muzeju ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu.

Sredi leta 1941 je bil v gozdu nad Pustnikom sestanek, ki je pomenil začetek Osvobodilne fronte v Mežici. Po tem sestanku so se formirale tudi ilegalne trojke. Po udarcih, ki jih je okupator zadal prvim uporniškim skupinam v Mežiški dolini, je osvobodilno gibanje za nekaj časa zamrlo.

Po ustanovitvi 1. koroškega bataljona (1. aprila 1943) je ta v noči med 3. in 4. aprilom napadel Mežico. Partizani so postavili zasede pri vseh važnejših dohodih, blokirali orožniško postajo ter vdrli med predstavo v kino dvorano. V dvorani so razorožili Nemce, ki so bili tam, govorili zbranim ljudem, uničili naprave kina in kaznovali ujete naciste. V nemškem skladišču so zaplenili veliko orožja in vojaške opreme. V boju je bil smrtno ranjen komandant 1. koroškega bataljona narodni heroj Franc Pasterk-Lenart, ki je kmalu zatem

pri Enciju umrl. Napad na Mežico je kot prva večja akcija partizanov na Koroškem močno odmeval in je zelo razburil okupatorja.

Tudi kasneje so partizani v okolici Mežice izvedli več napadov in akcij. Minerski vod Vzhodnokoroškega odreda je sredi leta 1944 dvakrat porušil železobetonski most med Mežico in Žerjavom. Partizani so tudi stalno rušili električne vode proti Mežici.

V parku pred Narodnim domom stoji vitki stebrast spomenik, ki je posvečen padlim za svobodni slovenski Korotan v letih 1918 do 1920 in v letih 1941 do 1945. Na Narodnem domu pa je desno od vhoda plošča v spomin na napad Koroškega bataljona 1943. leta na Mežico in na prvo srečanje Mežičanov s partizani. Na vzhodnem stopnišču šole v Mežici je plošča v spomin učencem in učiteljem šole, ki so dali življenje za svobodo. Na plošči je enaintrideset imen. Na zidu pokopališča je tam, kjer je pokopanih osem znanih in štirje neznani partizani, vzdana spominska plošča.

MIHALOVCI

Na sredi vasi je tri metre visok spomenik iz kamnitih skladov, ki je posvečen petnajstim padlim borcem in talcem.

MIKLAVŽ NA DRAVSKEM POLJU

10. avgusta 1941 zjutraj so Nemci prvič streljali talce na področju mariborskega okraja. To je bilo drugo streljanje talcev na Štajerskem. Šest talcev so odpeljali iz Maribora ter jih v gozdu ob cesti Miklavž-Dobrovce ustrelili. Mesto, kjer so padli talci, leži v gozdu, ki je last Ivana Tamšēja. Domačini pravijo temu predelu V ilovcah. Talce so pokopali na kraju streljanja. Po osvoboditvi pa so jih 1946. leta prekopali in položili njihove ostanke v skupno grobišče sredi vasi v Dobrovcih. Na mestu streljanja pa samuje prazen grob, ki je danes še dobro viden.

V Miklavžu je bila pomembna partizanska postojanka pri kmetu Francu Lešniku (Miklavž št. 51). Lešnik je bil novembra 1943 zaradi izdaje aretiran. Nemci so ga ustrelili 25. januarja 1944 v Velenju. Pri Antoličičevih v Miklavžu št. 176 so dva sinova in hčerka odšli v partizane. Sin Rudi in hčerka Anica sta padla. Mater so Nemci odpeljali v koncentracijsko taborišče. Antoličičevega očeta pa so julija 1944 gestapovci iz Maribora na domu ubili. Mrtvemu Antoličiču so dali na prsi list z znakom črne roke.

Razglas

Radi priprav komunističnih zločinov oziroma radi posesti orožja kljub prepovedi, so bile sledeče osebe:

Tršek Josef, trgovski pomočnik v Pettau

Plaskan Ivan, dež. delavec v St. Ruprecht

Jereb Alois, pomožni delavec v Greis

Božič Josef, tehnik v Cilli

Nemec Marjan, dijak v Ratschach

Planinc Franc, pomožni delavec v Cilli

dne 10. avgusta ustreljene.

**Der Chef
der Zivilverwaltung in der
Untersteiermark**

*Kukovičeva domačija
v Miklavžu*

V Miklavžu št. 60 so Nemci ubili mater Julijano Kirbiš v zadnjem vojnem letu s puškinim kopitom, ker jim ni hotela povedati, kje je njen ranjeni sin. Pokopali so jo kar na dvorišču njenega doma tako, da je komolec še moel iz jame. Domačijo so požgali. Pri mlinarju in kmetu Antonu Kukoviču (Miklavž št. 1) so se večkrat oglašali partizani. Pri tej hiši so Nemci jeseni 1944 obkolili člane okrajnega odbora Osvobodilne fronte Maribor — desni breg. Partizani so se prebijali, padel je kurir okrajnega odbora Ciril, doma iz Pake pri Velenju. Sekretar Janko se je po večkratnem spopadu z Nemci prebil. Gospodarjevo sestro Zofko so Nemci 21. marca 1945 ustrelili.

V Miklavžu je na kulturnem domu vzdana plošča v spomin sedmim padlim borcem in štirim talcem.

MIKLAVŽ PRI ORMOŽU

Sredi vasi stoji kamnita piramida s ploščo, na kateri je šestindvajset imen žrtev za svobodo.

MISLINJA — MALA MISLINJA

V Stražah pri Mislinji je bil 17. septembra 1910. leta rojen narodni heroj inž. Rado Iršič. Iršič se je v času svojega študija priključil levičarskemu gibanju. V Zagrebu je deloval v akademskem klubu Triglav. Pred vojno je delal tudi v sindikatu bančnih nameščencev

Botič. Pred napadom fašističnih sil na Jugoslavijo je bil nekaj časa tudi urednik Ljudske pravice. Zaradi revolucionarnega delovanja so ga 1940. leta aretirali v Beogradu in ga mučili v Glavnjači. Ob kapitulaciji stare Jugoslavije je bil ujet, a je pobegnil ter se vrnil v rojstni kraj in pričel organizirati osvobodilno gibanje. Bil je član pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. Kot vodilnega organizatorja osvobodilnega gibanja na Štajerskem so ga Nemci zasledovali. Iz rojstnega kraja se je umaknil v Šmartno pri Slovenjem Gradcu, nato pa je bil poklican v Maribor, kjer je padel 12. decembra 1941 kot sekretar pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko (glej Maribor, Prisojna ulica). Na Iršičevi rojstni hiši je lepa spominska plošča.

V Stražah pri Mislinji je Iršič organiziral uporniško skupino, ki jo je vodil Zdravko Čebular iz Straž. Čebularjeva domačija v Stražah je bila v letu 1941 pomembna postojanka osvobodilnega gibanja na Štajerskem. Pri Čebularju so se ustavljali organizatorji osvobodilnega gibanja na Štajerskem. Tu je bila javka za kurirje iz Maribora, Šaleške doline, s Pohorja in od drugod. Postojanka pri Čebularju je bila tesno povezana s 1. pohorsko četo, šaleško partizansko skupino in 1. štajerskim bataljonom. Na področju Mislinje so bile v letu

Narodni heroj inž. Rado Iršič

Zdravko Čebular

1941 še druge pomembne postojanke. V Stražah so 1941. leta razmnoževali tudi uporniško besedo. Razmnoževali so jo s šapirografom v pisarni železniškega progovnega mojstra.

Mislinjska uporniška skupina, ki je pomagala prvim partizanskim enotam, je tudi sama izvedla nekaj sabotažnih akcij. Prve sestanke je imela ta skupina v Iršičevi žagi v Stražah. V začetku 1942. leta je gestapo prišel na sled mislinjski uporniški skupini ter ji zadal hude udarce. Januarja 1942 so Nemci izvedli obsežne aretacije. Tedaj je zaradi izdaje padla tudi ena najznamenitejših postojank štajerskih partizanov 1941. leta, ki je bila pri Albertu Času na Levovnikovem. Alberta Časa so Nemci pred ustrelitvijo tako mučili, da so mu polomili vse kosti. 6. marca 1942 so bili ustreljeni prvi trije člani mislinjske uporniške skupine. Tedaj so padli v Mariboru pod streli okupatorja Albert Čas, Stanko Iršič, brat narodnega heroja, in Franc Zavrl mlajši. Trije člani uporniške skupine pa so se izognili aretaciji. Prebili so se preko nemško-italijanske okupacijske meje in se vključili v partizanske enote na Gorenjskem oziroma na Dolenjskem. Dva

od teh, študenta Zdravko Čebular-Rado in Ernest Prevolnik-Miloš, sta padla v zadnjem boju Prvega pohorskega bataljona.

Po ustanovitvi se je Prvi pohorski bataljon zadrževal predvsem na mislinjskem Pohorju. V noči med 4. in 5. novembrom 1942 je napadel Pergerjevo tovarno lepenke v Mislinji. Bataljon je vodil domačin Zdravko Čebular. Pred delavci so partizani obsodili na smrt delovodjo, ki je bil zagrizen izdajalec. Obkolili so tudi bližnjo Pergerjevo graščino ter izvedli rekvizicije. Zaplenili so nekaj orožja. Orožniki sploh niso posredovali.

V letu 1944, ko se je silno razmahnilo osvobodilno gibanje, so enote Zidanškove brigade in XIV. divizije večkrat napadle nemško postojanko in objekte v Mislinji. Nemško poročilo omenja, da so partizani 1. aprila 1944 napadli železniško postajo, a je zaradi intervencije posadke niso mogli zažgati.

V noči na 1. maj 1944 je napadel nemško postojanko v Mislinji, ki je štela nad stopetdeset vermanov in policistov, 2. bataljon Zidanškove brigade. Ta akcija je bila povezana z velikim napadom XIV. di-

*Bataljonski komisar Jan,
ki je padel pri Vaukanu*

vizije na nemške postojanke v Šaleški dolini. Borci 2. bataljona so, kljub temu da je stražar alarmiral posadko, pognali sovražnika iz bunkerjev in rovov in nato razbili posadko v trgu. Vermani so se razbežali, enajst pa so jih partizani zajeli. Zidanškova brigada je z razbitjem močne postojanke v Mislinji lepo proslavila 1. maj. Partizani so zaplenili v Mislinji veliko vojaške opreme in orožja. Porušili so tudi dvesto metrov železniške proge.

Ko je 1. bataljon Zidanškove brigade 28. maja 1944 napadel postojanko v Dovžah, je 2. bataljon demonstrativno napadel postojanko v Mislinji. 18. junija 1944, ko je Zidanškova brigada minirala železniški viadukt in predor pri Doliču, so borci te brigade porušili tudi železniški most pri Mislinji in na številnih mestih porušili progo Mislinja-Dovže. Borci 2. bataljona, ki so zasedami varovali akcijo pri viaduktu, so demonstrativno napadli postojanko v Mislinji, da bi onemogočili intervencijo mislinjske posadke. Nemci so mislili, da gre za resen napad. 29. junija 1944. leta je 1. bataljon Zidanškove brigade požgal Pergerjevo graščino. V tej graščini so se nameščale nemške enote, ki so hajkale na Pohorju. Partizani so zažgali tudi tovarno lepenke. V noči med 3. in 4. oktobrom 1944 je Bračičeva brigada na šestnajstih mestih minirala progo Mislinja-Dolič ter podrli stodvajset brzojavnih drogov ob progi. Borci Bračičeve brigade so tudi blokirali nemško postojanko v Mislinji in v sami Mislinji rekvirirali. 16. aprila 1945 je 3. bataljon Šerčerjeve brigade nad Mislinjo na Lučevcu (pod koto 774) napadel nemško kolono. Po enournem spopadu se je bataljon umaknil.

Področje Male in Velike Mislinje ter Mislinjskega jarka je veliko pomenilo v času narodnoosvobodilne vojne. Na tem področju so se često zadrževale partizanske enote, tu so bili skriti številni partizanski objekti. V prvi polovici marca 1944 so se na področju Male Mislinje spopadle z Nemci enote Zidanškove brigade. 12. marca so bili boji Zidanškove brigade pri Vaukanu. Pri Vaukanu je padel komisar 2. bataljona Jan (Janez Artač).

V Križovnikovem gozdu na področju Velike Mislinje je bil od maja 1944 bunker, v katerem so se večkrat zadrževali ranjeni partizani. V tem gozdu je bilo tudi glavno skladišče gospodarske komisije mislinjsko-vitanjskega okraja. V Mislinjskem jarku je bil v Žlebcih po prihodu XIV. divizije bunker, ki je služil za sprejemanje ranjenecv. Decembra 1944 je ekipa sektorja P 2 pohorskih partizanskih bolnic zgradila v Žlebcih bolnišnico Pomlad. To bolnišnico so zgradili po uničenju bolnišnice Zaklon. Bolnišnica Pomlad je imela pet objektov. Sprejela je lahko trideset ranjenecv in je služila svojemu namenu do osvoboditve.

*Leteča patrulja
Vojske državne
varnosti v
Mislinjskem jarku
1944. leta*

Na področju Male Mislinje je kmet Krenkar (Krenkarjeva domačija je imela ilegalno ime Pri belem kruhu) konec 1943 zgradil pod dovozom na senik skrivališče za ranjence, ki je nudilo varno zavetje vse do osvoboditve. Na področju Male Mislinje je bilo še več partizanskih objektov. V bližini kmeta Sedovnika je bila v mladem smrečju skrita baraka, ki je služila za skladišče. V bližini je bil tudi bunker članov gospodarske komisije.

V bližini kmeta Turjaka je spominski kamen, posvečen padlemu partizanu Viljemu Strnadu.

MLAKE

Novembra 1944 so partizani v gozdu južno od kote 971 zgradili bunker, ki je imel ilegalno ime Micka. V tem bunkerju so se sestajali in zadrževali politični aktivisti, ki so delovali na zahodnem Kozjaku. V njem so razmnoževali tudi krajše tekste, zlasti še radijske vesti in letake. Do mesta, kjer je bil bunker, lahko pridemo od Hermanove domačije (Mlake št. 8), ki je bila trdna partizanska postojanka.

7. marca 1945 so Nemci na Mlakah napadli 2. bataljon Lackovega odreda. Po devetdesetminutem boju so se partizani umaknili. Padlo je trinajst borcev Lackovega odreda. Borba je potekala nad Hermanovo domačijo pri Škerjancu. Torej je bila borba že na področju preko meje. Nemci so Škerjančevo domačijo tedaj požgali in pobili štiri člane Škerjančeve družine.

*Partizani-aktivisti
na Mlakah
novembra 1944*

MORJE

Kurirska postaja TV 13 S se je zadrževala na več krajih. Podzemni bunker, ki ji je služil za skladišče, je imela v zaselku Lokmerce. Večjo zemljanko pa so si kurirji te postaje zgradili pod Frajhajmom v gostem smrečju pod Ježičevo domačijo. Kurirji postaje 13 S so vzdrževali zveze s postajami 8 S v Halozah, 17 S v Ciglencah, 10 S v Kotu in 12 S na ruški strani Pohorja.

Ta postaja se je zadrževala tudi v Morju. 2. novembra 1944 so Nemci z veliko premočjo obkolili na Stari gori nad Morjem kurirje postaje 13 S in jih nenadoma napadli. Pri kurirjih se je tedaj zadrževalo tudi nekaj drugih partizanov, ki so čakali na zvezo. Večina kurirjev se je rešila iz nemškega obroča, vendar so bili vsi ranjeni. Dva partizana sta padla, nekaj pa so jih Nemci zajeli.

Sredi marca 1945 je prišlo pri domačiji Franja Miklava (Morje št. 48) do manjšega spopada med nemško patruljo in partizanskimi obveščevalci. Ko so Nemci dobili pomoč, so se partizani umaknili. Miklavovo domačijo so Nemci požgali. Gospodarja so malo prej aretirali, a jim je ušel. Tedaj je bila požgana tudi Šatorova viničarija, v kateri so se zadrževali člani okrajnega odbora Osvobodilne fronte Maribor desni breg. Nemci so aretirali tudi Kolblovi sestri in vzeli Ivanki štirinajst mesecev starega sinka Lojzka, o katerem ni nikoli več ničesar slišala.

Močnega moje mami!

Najlepša hana hvala za vse
na tem mestu. Bila ste že prava mama
in tem mestu. Jaz moram takoj
umreti. Občuti ta prava občutje
do zadnjega. Bom prišel za vas
Tudi Teli drži, ^{čas} moj brat in sestra
brek uga in traku. Prosta mi jadrsko,
kjer poudarjamo. - Tudi sem se izločil
da predstavim sili in hani. Lepo
vodoval in hani. Vsem poročam
Prosta mi jadrsko in pa je bolj
je mamo, - jvita mi srečno
jadrsko in pa hvala mami. Tudi
kot sem vas na to bil jaz.

zadnje poročam vsem
Franz

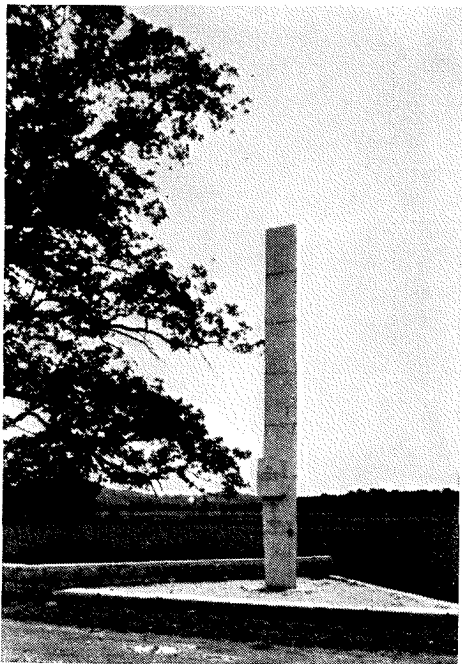
20. 8. 1949.

Fr. Hermann
Johann Toplak
Gos. G. in G. in G. 10
S. Jurčičeva s. Leta

MOSTJE

Aprila 1942 je bila osnovana Slovenjgoriška četa. Domačini so jo imenovali Lackova četa, partizanski dokumenti pa uporabljajo tudi naziv Ptujski vod. Slovenjgoriška četa se je večkrat zadrževala na področju Mostja v Gaberniških gozdovih in v podzemeljski votlini blizu Toplakove domačije. Pri Toplaku je bila že leta 1941 važna postojanka.

V noči med 7. in 8. avgustom se je Slovenjgoriška četa zadrževala v gozdu Tešava pri Mostju. 8. avgusta popoldne se je pomaknila v bližnji gozdič Laze. Izdajalec, ki se je priključil četi, je Nemcem javil, kje so partizani. V četi sta bila tudi organizatorja vstaje, aktivista Jože Lacko in Franc Kramberger. Nemci so Lackovo četo obkolili z veliko premočjo. Ob šesti uri popoldne se je pričel poslednji junaški boj Slovenjgoriške čete, ki je trajal do poldevete zvečer. V boju so padli Franc Kramberger, brata Vinko in Kostja Reš ter Alojz Zavec. Ranjena borca Draga Stojka in Janeza Pukšiča so Nemci zajeli. Prvi je že naslednji dan umrl, drugega pa so ustrelili. Jože

*Spomenik Lackovi četi
pri vasi Mostje*

Lacko, Franc Osojnik in Mirko Reš so se ranjeni prebili. Lacko je bil že dva dni kasneje izdan. Mrtve borce so Nemci razmrcvarili in jih razstavili v Ptuju. Uničenje Lackove čete in aretacije pristašev Osvobodilne fronte, ki so sledile, so začasno zaustavili osvobodilno gibanje v Slovenskih goricah in na Dravskem polju.

Na obletnico dneva poslednjega boja je bil leta 1959 odkrit pri Mostju sedem metrov visok spomenik Lackovi četi. Spomenik stoji na levi strani ceste pred vasjo. Zaradi močvirnega ozemlja je okoli petsto metrov oddaljen od prizorišča boja, a odprtina na trikotnem obelisku usmerja pogled obiskovalcu proti kraju zadnjega boja Lackove čete.

MOŠKANJCI

V Moškanjcih je imela svojo postojanko kurirska postaja TV 14, ki je bila ustanovljena junija 1944. Blizu železniške postaje je bil v železniški čuvajnici bunker za ranjence iz kurirskih postaj. Za ambulanto so uporabljali še bunker v kleti vaške hiše v Moškanjcih.

MURETINCI

V Muretincih, kjer je bil doma organizator vstaje na ptujskem področju v letih 1943 in 1944 Franc Belšak-Tone, je bil novembra 1943 važen sestanek aktivistov Osvobodilne fronte, ki je položil trdne temelje OF na Ptujskem polju. Na tem sestanku so osnovali odbor Osvobodilne fronte, v katerem so bili zastopniki iz vasi po Ptujskem

*Hiša Julijane Čuš
v Muretincih, kjer je
bila tehnika*

polju. Konec leta 1943 so na sestanku v Horvatovem hlevu razpravljali o ustanovitvi vaških odborov.

V hiši Julijane Čuš je bila februarja 1944 osnovana partizanska tehnika. Ta tehnika je v Muretincih delovala do septembra 1944, ko so jo preselili v Stogovce pod Ptujsko goro. Oddelek NOB Mestnega muzeja v Ptujju hrani nekaj izdelkov iz te tehnike.

Na poslopju združnega doma je spominska plošča, posvečena desetim padlim domačinom. Dva od teh sta padla aprila 1941 ob vdoru okupatorja na Koroškem, ostali pa v NOB.

NADBIŠEC

Pri kmetu Alojzu Rojku je bila postojanka okrajnega odbora Osvobodilne fronte Lenart. Pri tej hiši je imel ta odbor sedež od decembra 1944 do osvoboditve. Pri Rojku so tudi razmnoževali propagandno gradivo. V gozdu pod hišo je bil bunker.

Ob Novem letu 1945 je bil v Nadbišču velik partizanski miting.

NAVRŠKI VRH

12. oktobra 1942 je bil na Navrškem vrhu nad Ravnami ustanovljen prvi odbor Osvobodilne fronte za področje Raven. Na Navrškem vrhu sta bili tudi dve konferenci SKOJ, in sicer prva 1944. leta, druga pa v začetku 1945. Na Navrškem vrhu so se sestale v tem obdobju zavedne Slovenke z Raven ter ustanovile odbor Slovenske protifašistične ženske zveze. Neposredno pred osvoboditvijo je bil na Navrškem vrhu izbran prvi narodnoosvobodilni odbor za Ravne. Na Navrškem vrhu je bila baza partizanskih obveščevalcev.

Tam, kjer je bil oktobra 1942 ustanovljen odbor Osvobodilne fronte, stoji na robu Vržunovega travnika, ki je sredi gozda, vitko oblikovan spomenik iz granita. Na bronasti plošči je napis:

12. OKTOBRA 1942
SO RAVENSKI VŽGALI
TUKAJ BORBE KRES IN
LES JIM BIL JE BRAT.

NOVA VAS PRI PTUJU

S tem krajem so povezani važni dogodki iz zgodovine KPS in prvih let vstaje proti okupatorju na ptujskem področju. V Novi vasi sta bili domačiji znanih komunistov in organizatorjev vstaje narodnega heroja Jožeta Lacka in Franca Krambergerja. Na Lackovi domačiji je bila 1939. leta pokrajinska konferenca KPS za Štajersko. Te se je udeležil tudi organizacijski sekretar centralnega komiteja KPS narodni heroj Tone Tomšič.

Julija 1941 so se na robu Gojčičeve njive v Novi vasi zbrali komunisti s ptujskega področja. Na tem sestanku, ki se ga je udeležil tudi narodni heroj Miloš Zidanšek, so razpravljali o sabotažnih akcijah proti okupatorju v ptujskem okolišu in o nadaljnjem zbiranju orožja ter o Osvobodilni fronti. Po tem sestanku so komunisti takoj začeli s pripravami za odhod v partizane na Pohorje. Pri Francu Krambergerju v Novi vasi je bila 1941. leta važna javka za aktiviste Osvobodilne fronte. V Krambergerjevi hiši so leta 1941 tudi pripravljali ilegalno tehniko. Zaradi aretacije Krambergerjeve družine decembra 1941, pa ta tehnika ni pričela delati. Ko so prišli Nemci po Krambergerjeve, je bil pri njih Jože Marn, komunist iz Trbovelj, ki je bil poslan kot obveščevalec in organizator na ptujsko področje. Ko se je policija približala hiši, se je pognal skozi okno. Nemci so za njim streljali. Ranjen se je zavlekel v neko grmovje, kjer so ga našli in so ga potem marca 1942 ustrelili.

Na hiši narodnega heroja Jožeta Lacka je bila na Dan republike 1948 odkrita spominska plošča. Na isti praznik leta 1951 je bila odkrita

Lackova domačija

Franc Kramberger

spominska plošča tudi na hiši Franca Krambergerja, ki je padel v zadnjem boju Slovenjgoriške čete pri Mostju.

OKOŠKA GORA

Na hiši št. 14 (Strnad Ivan) je spominska plošča z imeni sedmih padlih za svobodo. V hiši, na kateri je plošča, je bila med vojno postojanka partizanskih obveščevalcev. Na deževni dan oktobra 1944 se je zadrževala v hiši skupina partizanov, ki so jo presenetili Nemci. V veži so Nemci z rafalom pokosili partizana Ojcingerja in pozvali ostale k predaji. Trije partizani so se prebili iz hiše, drugi pa so ostali notri. Nemci so še nekaj časa obstreljevali hišo in se umaknili. V hišo niso prišli. Ojcingerjevo ime je na plošči, ostala imena pa so imena padlih domačinov, razen Blaža Hribernika, ki je bil iz Zlogone vasi.

OPLOTNICA

V noči med 23. in 24. oktobrom 1942 je Prvi pohorski bataljon napadel nemško postojanko v Oplotnici, ki so jo branili orožniki in vermani. Partizani so obkolili orožniško postajo in postojanko vermanov. Posadka ni niti skušala napasti partizanov, ki so vas povsem obvladali. Partizani so vdrl v poslopje občinskega urada, uničili okupatorski občinski arhiv ter poslopje zažgali. Nemško poročilo o tej akciji pravi, da so partizani ob plapolajočem ognju zapeli borbene pesmi. Izvedli so tudi rekvizicijo v trgovini. Napad na Oplotnico je Pohorski bataljon povezal še z drugimi akcijami.

23. maja 1944 so vdrl v Oplotnico borci Zidanškove brigade. Zaplenili so veliko hrane in poštni avtobus, ki so ga potem na Pohorju uničili. Nemci so poročali tudi o požigu poslopja občinskega urada.

Okolica Oplotnice je bila močno povezana z narodnoosvobodilnim gibanjem. Tu so bile številne borbe med partizani in okupatorjem.

Na sredi vasi v lepem parku stoji spomenik padlim borcem.

ORLICA

5. avgusta 1944 so vermani s postojanke v Ribnici obkolili hišo Petra Pungartnika, partizanskega aktivista. Pungartnik je bil doma. Branil se je, ko pa je videl, da ni rešitve, se je sam ustrelil. Pol mrtvemu so Nemci s čevlji pogazili glavo, ga privezali na konja in ga odvedli v Ribnico.

*Občinsko poslopje
v Oplotnici po akciji
Pohorskega bataljona*

Spomenik v Oplotnici

11. novembra 1944 je bil pri Breku spopad med partizani in nemško policijo. V boju je padlo pet partizanov. Tem v spomin je vzidana plošča na Brekovi hiši.

ORMOŽ

Leta 1941 je bila tudi v Ormožu skupina ljudi, ki je bila povezana z Osvobodilno fronto. Njeni pristaši so bili po novembru 1941 brez prave povezave. Oktobra 1943 so gestapovci s pomočjo svojega provokatorja izsledili in aretirali ormoške pristaše Osvobodilne fronte. Po tem udarcu je gibanje zamrlo do leta 1945.

Na domu Partizana je plošča v spomin devetnajstim, ki so dali življenje za svobodo.

V BOJ ZA SVOBODO SVETA STE ŠLI KOT PONOSNI JUNAKI,
VENEC JE VEČNO ZELEN POHORJE VAM SPOMENIK.

•
*Posvetilo na spomeniku
Pohorskemu bataljonu*

OSANKARICA NA POHORJU

V drugi polovici decembra 1942 si je 1. pohorski bataljon pri Treh žeblih blizu Osankarice zgradil svoje poslednje taborišče. V tem taborišču so borci Pohorskega bataljona 8. januarja 1943 omahnili v smrt za svobodo domovine in sveta.

Zgodovina 1. pohorskega bataljona se je začela po prihodu II. grupe odredov na Štajersko v začetku septembra 1942. V Pohorski bataljon so se združile naslednje enote: Kranjčev bataljon II. grupe odredov, ki se je preko Koroške prebil na Štajersko, Šaleška četa, Savinjska in Ruška četa. Šaleška četa se je vključila v bataljon 6. oktobra, Savinjska pa 21. oktobra, Ruška četa pa je prišla v bataljon 3. novembra. Po priključitvi Ruške čete so bataljon sestavljale tri čete in ženski vod.

Na področju, kjer so bili Nemci najbolj občutljivi, in v enem najtežjih obdobja za partizanstvo na Štajerskem, ko je nacistično nasilje doseglo višek, je Pohorski bataljon v bitki za Pohorje, ki je pomenilo

*Komandant
Pohorskega bataljona
Rudolf Mede-Groga
in njegova žena
narodni heroj
Pavla Mede-Katarina.
Padla sta 8. I. 1943. l*

*Narodni heroj
dr. Dušan Mravljak-Mrož,
zdravnik in član
štaba Pohorskega bataljona.
Padel je 8. I. 1943*

za partizane važno operacijsko bazo in izhodišče za razvijanje vstaje ob severni meji, prevzel pobudo in zadajal Nemcem hude udarce. Od ustanovitve pa do poslednje borbe je bil ta bataljon neprestano na pohodih in v akcijah. Nemško poročilo omenja, da je izvedel stopet napadov, šest večjih akcij in požgal devet objektov. To je res veliko število akcij za štiri mesece. Bataljon, ki ni štel niti sto borcev, je bil v ofenzivi proti velikanskemu aparatu okupatorja in niti ko je zapadel sneg, ni miroval. Če je orožniška postaja iz Ruš oktobra 1942 poročala, da je Pohorje posejano s partizani, je to še en dokaz za veliko aktivnost bataljona.

Pohorski bataljon pa se ni omejeval le na vojaške akcije, ampak je skrbel tudi za politično delo na širokem področju. Povsem upravičeno je glavnemu poveljstvu slovenskih partizanskih čet poročal štab IV. operativne cone spomladi 1943, da je bil Pohorski bataljon strah in trepet Nemcev. Dejavnost Pohorskega bataljona je bila za okupatorja na Štajerskem v drugi polovici leta 1942 osnovni problem.

Na štabnih konferencah okupacijskih oblasti so ponovno razpravljali o položaju na Pohorju.

8. januarja 1943 se je okoli 12. ure pri Treh žeblih pričela zadnja usodna borba bataljona. Bataljon so obkolile daleč nadmočne sile, o katerih partizani niso imeli informacij. Bataljon z velikansko moralno močjo in borbenostjo, ki je do tedaj vedno odbil nemške napade na svoja taborišča, je borbo sprejel. Premoč sovražnika je bila prevelika. Prišel je čas poslednjega odločilnega boja. Niti eden od borcev ni klonil pred sovražno silo in smrtjo. V junaški borbi je padel ves bataljon, le večkrat ranjenega Sulca so Nemci živega ujeli in ga kasneje ustrelili kot talca v Ljubnem. Trupla padlih so odpeljali v Gradec in jih tamkaj pokopali.

V akciji proti Pohorskemu bataljonu so sodelovale enote policije, vojaštva, orožništva in vermanov. Na Pohorje so Nemci prodirali v štirih kolonah. Policija je imela šestnajst mrtvih in petnajst ranjenih, vojska enega mrtvega in dva ranjena, vermani pa dva mrtva in tri ranjene.

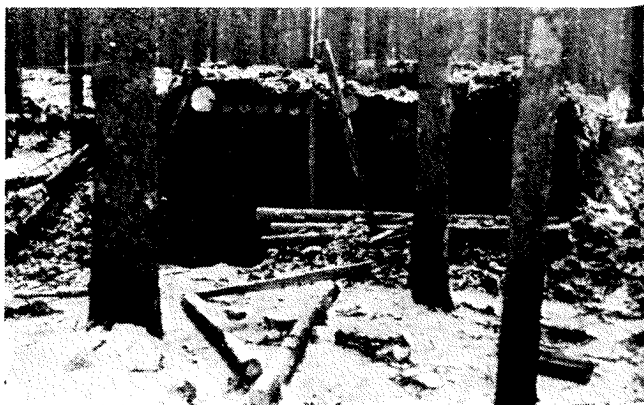
*Narodni heroj Franc Vresk-Gustl.
Padel je 8. I. 1943. leta*

*Nemška kolona
na pohodu proti
Osankarici
8. januarja 1943*

Pri Treh žeblih je padel bataljon, o katerem je štab II. grupe odredov 13. novembra 1942 pisal, da se ni izognil niti eni bitki s sovražnikom in da je vselej odbil vse napade in da ni doživel niti enega poraza.

Ko bataljona že ni bilo več, je štab štajerske operativne cone 12. aprila 1943 v poročilu zapisal: »Ljudje so jokali za partizani. Nekateri ne verjamejo, da so jih Nemci uničili in pričakujejo, da se bodo prikazali iz pohorskih votlin.« V tem poročilu beremo tudi: »Kot veste iz prejšnjih poročil, je bil Pohorski bataljon naš najboljši bataljon. Upali smo, da bomo iz njega črpali največ vojaških in političnih ka-

*Ena izmed zemljank
v zadnjem taborišču
Pohorskega bataljona*

*Franc Kunaver-Sulc
po poslednji borbi
Pohorskega bataljona*

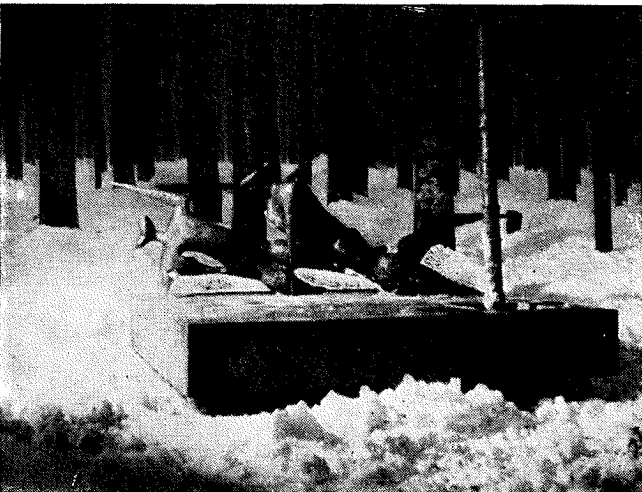
drov.« Padec Pohorskega bataljona je nedvomno pomenil zelo hud udarec za narodnoosvobodilno gibanje na Štajerskem. Veličastna poslednja borba Pohorskega bataljona pa je bila moralna spodbuda v nadaljnjem boju s fašističnimi silami. Sedem članov Pohorskega bataljona je bilo proglašanih za narodne heroje.

Na Dan borca je bil 1959. leta na mestu poslednjega taborišča in poslednje borbe Pohorskega bataljona odkrit spomeniški objekt, ki drami v obiskovalcu veličino poslednje borbe in ga seznaja z zadnjim taboriščem bataljona. Spomenik stoji v neposredni bližini mesta, kjer je bila zemljanka štaba bataljona. Z večjimi granitnimi kvadri so označena mesta zemljank, z manjšimi pa položaji okoli taborišča. Na teh so partizanska imena bork in borcev, ki so padli v zadnjem boju bataljona.

Na Osankarici je bil zgrajen planinski dom. V tem domu je v posebni sobi Muzej narodne osvoboditve Maribor uredil spominsko razstavo o 1. pohorskem bataljonu. Razstava je bila odprta v letu, ko smo praznovali dvajsetletnico vstaje — 22. oktobra 1961.

Na prvi steni razstavne sobe so za posvetilom tri skupine portretov članov 1. pohorskega bataljona. V prvi skupini so portreti tistih, ki so padli pred poslednjo borbo, v drugi pa fotografije tistih, ki so padli 8. januarja 1943, in v tretji tistih, ki so padli po tem datumu.

Na žicah druge stene je prikazana predzgodovina 1. pohorskega bataljona. Pohorje je bilo že 1941. leta pomembno partizansko področje, Pohorska četa je prizadela Nemcem že v prvem letu vstaje

*Spomenik na kraju
poslednjega boja
Pohorskega bataljona*

velike udarce. Z dokumenti in fotografijami je to na kratko prikazano. Prav tako je predočena zgodovina enot, ki so se združile v 1. pohorski bataljon. Največ gradiva je o Ruški četi, ki je že od začetka 1942 operirala na pohorskem področju. V tej četi je bil tudi narodni heroj Alfonz Šarh s svojimi sinovi. Med drugim je v tem delu razstave tudi fotokopija poročila o težavnem pohodu Kranjčevega bataljona na Štajersko. Pohod II. grupe odredov je prikazan s posebno skico.

O zgodovini Pohorskega bataljona in o njegovi poslednji borbi ter o članih bataljona priča največji del razstavljenega gradiva. Prikazu predzgodovine bataljona sledijo fotokopije prvih dokumentov, ki se nanašajo na 1. pohorski bataljon s skico, ki prikazuje sestav bataljona. Na razstavi je tudi propagandno gradivo, ki so ga delili člani bataljona po vaseh. Na tretji steni je najprej obešena karta pohodov in borb 1. pohorskega bataljona. Sledijo fotokopije nekaterih strani nemških prevodov dnevnikov članov Pohorskega bataljona Aleksa in Rada. Prikazano je tudi gradivo v zvezi z napadom Pohorskega bataljona na Oplotnico. Partizanski in nemški dokumenti in fotografije predstavljajo nadaljnjo borbeno pot bataljona do 8. januarja 1943.

Zadnji del razstave je posvečen poslednji borbi. Obešena je skica celotnega taborišča pri Treh žeblih. Sledijo fotokopije povelja, s katerim je poveljnik redarstvene policije Alpenland ukazal napad na Pohorski bataljon. Dve fotografiji kažeta dolgo nemško kolono, ki je

*Spominska razstava
na Osankarici*

prodirla 8. januarja proti taborišču Pohorskega bataljona. Najbolj pretresljive so številne fotografije okupatorskega izvora, ki kažejo padle borce in taborišče po zadnji borbi. Sledijo še partizanska in okupatorska poročila o borbi 8. januarja 1943 in fotografija skupine mrtvih partizanov. To so člani Pohorskega bataljona, ki so odšli pred poslednjo borbo iz taborišča s patroljo. Ta patrolja je bila zaradi izdaje 17. januarja 1943 na Završah uničena. Razstavo zaključujejo fotografije preživelih članov Pohorskega bataljona, ki na dan poslednje bitke niso bili z glavnino bataljona. Na sredi sobe je velika maketa poslednjega taborišča. Ta prikazuje taborišče samo, ne pa položajev okoli taborišča.

Od Osankarice, kjer je razstava, vodi markirana pot do kraja poslednje borbe 1. pohorskega bataljona.

OSEK

Pri hiši št. 80 (Marija Vovk) so se pogosto oglašali partizani. Vermani so pri tej hiši napadli štiri partizane, ki pa so se prebili. Vermani so zažgali gospodarsko poslopje in odpeljali družino v Maribor, od koder so jo po dveh mesecih izpustili.

OTIŠKI VRH

27. oktobra 1943, ko je Pohorski odred napadel več železniških postaj okoli Pohorja, so koroški partizani napadli postajo in kuril-

nico na Otiškem vrhu in s tem prizadeli Nemcem veliko škodo. Ponovno so partizani napadli železniško postajo 6. maja 1944. Tedaj je minersko sabotažna skupina Vzhodnokoroškega odreda uničila štiri lokomotive. Tri lokomotive so partizani pognali po progi v Dravograd, kjer je ravno stal na tiru osebni vlak. Vse tri lokomotive in šest vagonov osebnega vlaka je iztirilo. Eno lokomotivo so partizani pognali do kretnice, kjer se je vse močno poškodovalo. Tudi lokomotive in vagoni v Dravogradu so se poškodovali. Koroški partizani so zažgali skladišče za električni material, v katerem so bili tudi rezervni deli za lokomotive. Zažgali so tudi stanovanjsko barako železniškega obrata na Otiškem vrhu. 15. maja 1944 pa je Otiški vrh napadel 2. bataljon Šercerjeve brigade. Pri tem napadu so partizani onesposobili enajst lokomotiv. To so napravili tako, da so eno lokomotivo zapeljali proti Dravogradu in nato proti tej s polno paro pognali štiri lokomotive. Šest lokomotiv pa so pognali v kretnico. Borci Šercerjeve brigade so požgali postajno poslopje, poškodovali naprave in zaplenili precej raznega materiala. Nemci so se pokazali šele potem, ko se je bataljon umaknil z Otiškega vrha.

V začetku julija 1944 so Nemci požgali Arahovo (Koširjevo) partizansko domačijo nad Otiškim vrhom. V ogenj so vrgli mater in dva sina. V začetku februarja 1945 so dravograjski gestapovci, ki jih je vodil domači izdajalec, napadli osamljeno Medvedovo domačijo nad Otiškim vrhom. Pri Medvedu je bila tedaj skupina partizanov aktivistov. Štirje so padli, dva hudo ranjena so Nemci zajeli. Hudo ranjena partizanka Janja se je zavlekla v gozd, a je pozneje padla. Gestapovci so domačijo izropali.

14. julija 1962 so pri Medvedovi domačiji odkrili spomenik, ki je posvečen padlim pri Medvedu.

PAKA

V tem kraju je februarja 1944 padlo več borcev XIV. divizije. Tisti bataljoni, ki so se prebili s Paškega Kozjaka na Pohorje, so se ustavili na Paki. Tam so Nemci skupino partizanov zaradi izdaje napadli.

12. aprila 1945 je sovražna kolona iz Vitanja krenila proti položajem Bračičeve brigade na Paki. Borci Bračičeve brigade so jurišali in pognali Nemce nazaj v postojanko. Aprila 1945 sta na področju Pake odvrгла dva zavezniška aviona material v pomoč Bračičevi brigadi.

*Kolona Bračičeve
brigade*

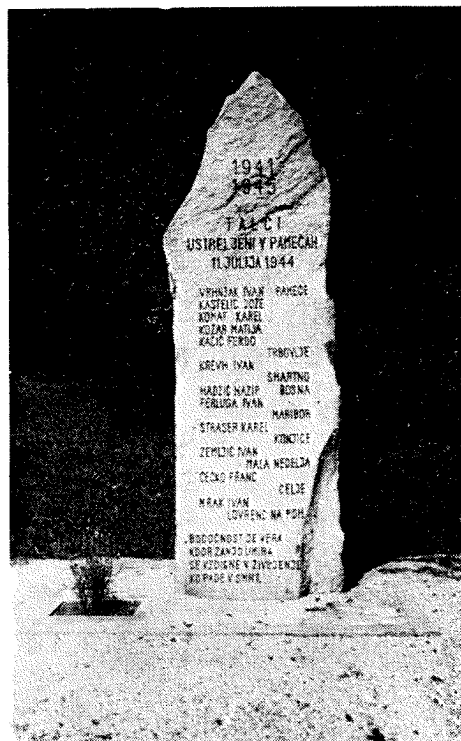

PAMEČE

V noči med 3. in 4. aprilom 1944 je Zidanškova brigada rušila progo Dravograd-Slovenj Gradec. Tedaj je priredila tudi partizanski miting v Pamečah. Po tej akciji je brigada krenila na Jesenkov vrh nad Pamečami. Tu so Nemci brigado napadli. V najtežjem položaju je bil bataljon, ki se je nastanil pri Jesenku. Nemci so ta bataljon obkolili. Obkoljeni partizani so se hrabro borili in prebili sovražni obroč. Pri Jesenku je padlo devet borcev.

11. julija 1944 so Nemci v Pamečah ustrelili dvanajst talcev. Med njimi je bil tudi domačin Ivan Vrhnjak iz Bukovske vasi, ki je imel dva sinova pri partizanih. Njegovo družino in še druge so Nemci aretirali in poslali v taborišče. Požgali so dve domačiji, med njimi tudi Vrhnjakovo. Nemci so prinesli že s seboj v Pameče grozilne razglase, ki so naznanjali ustrelitev talcev, požig dveh domačij, grozili pa so tudi z izselitvijo osemintridesetih družin. S temi zločini so hoteli preplašiti prebivalstvo, ki je sodelovalo v osvobodilnem boju.

Na pameškem Pohorju so bili številni partizanski objekti. Julija 1944 so v Škratkovem gozdu partizani zgradili velik podzemni bunker za tehniko IV. operativne cone. Začetke te tehnike najdemo v Lukanji na oplotniškem Pohorju. Vojaška tehnika v Škratkovem gozdu se je imenovala Sever. Delovala je do oktobra 1944 in izdala številne tiske. Med drugim je izdajala Štajerskega kurirja. Izdelala je veliko število letakov. Ko je oktobra meseca štab cone tehniko Sever razpustil in večino osebja odpoklical v Zgornjo Savinjsko dolino, se je v bunker v Škratkovem gozdu vselila tehnika Drava. Ta tehnika je tu delovala do februarja 1945. Tedaj je osebje tehnike zgradilo leseno kočico

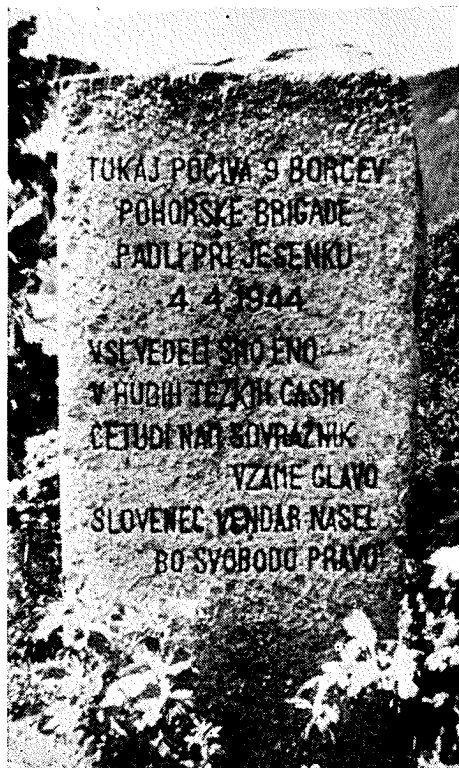
Spomenik talcem v Pamečah

v Škerjančevem gozdu (pod hribom blizu začetka Trbonskega jarka). Tehnika Drava je izdelala večje število brošur, letakov, izdajala je radijske vesti in časopise.

Med drugimi partizanskimi bunkerji na pameškem Pohorju je bil v Mikejevem gozdu bunker London, ki je imel električno razsvetljavo. V bunkerju pod Pirpankom je preživela sedem mesecev Mikejeva družina, ki se je morala pred Nemci umakniti.

Decembra 1944 sta padla pri Škratku nad Pamečami dva partizana. V Objenkovem gozdu so Nemci februarja 1945 odkrili partizanski bunker. Ubili so tri partizanke.

V Vrhnjakovem vrtu v Pamečah je spomenik, posvečen dvanajstim ustreljenim talcem. Na pokopališču je skupni grob partizanov, ki so padli pri Jesenku. Nad grobom se dviga granitna skala s posvetilom. Tem padlim partizanom v spomin je pri Jesenku vzdignjena tudi plošča. Na pokopališču je še grob s spominskim kamnom, v katerem

Spomenik na pokopališču v Pamečah

počiva partizanska kurirka Marica Dorič, ki so jo Nemci ujeli in 2. avgusta 1944 ustrelili v Gmajni. Na Lakužah nad Pamečami je grob treh partizanov aktivistov s spominsko ploščo.

PAŠKI KOZJAK

XIV. divizija, ki je v noči med 6. in 7. februarjem 1944 preko-račila Sotlo, se je po hudih bojih pri Lindeku 15. februarja zvečer premaknila na Paški Kozjak. Tu je izmučena divizija v hudem mrazu in snežnem metežu bojevala od 16. do 20. februarja izredno težke boje. 16. februarja Nemci, ki so divizijo na Paškem Kozjaku obkolili, še niso izvedli večjih napadov. Pošiljali so le manjše patrulje, da bi se divizija ne mogla odpočiti. Zvečer tega dne se je Šerčerjeva brigada

bojevala z Nemci, ki so prodirali za divizijo. 17. februarja so iz Velenja nastopile proti diviziji nove nemške sile. Bračičeva brigada se je borila pri Klincu in pod Sv. Joštom. Divizija se je morala na vsak način prebiti. A preko ceste Vitanje-Spodnji Dolič so se 18. februarja prebili le štirje bataljoni, ki so bili najbolj sposobni za borbo. Ostala divizija pa je krenila nazaj na Basališče in se na tem grebenu ves dan borila z Nemci. Nekateri ranjenci so na položajih pričeli zmrzovati. V hudem snežnem metežu se je divizija nato zopet premaknila v zaselka Brdce in Brdče. 19. februarja zjutraj pa so Nemci ponovno napadli 1. bataljon Bračičeve brigade pri Podpečanu. Divizija se je potem bojevala ves dan do mraka. Nemci so vedno bolj stiskali obroč. Iz prvega obroča so vso noč napadali. Štab divizije se je odločil, da se bodo enote prebile s Paškega Kozjaka preko doline Pake na Cirkovce in od tam proti Plešivcu. Divizija se je umaknila do Dobaričnika in od tod je po težkih pripravah izvedla proboj ob tretji uri zjutraj pri Podvinu. Še prej so enote divizije zakopale težko orožje. Zaradi izčrpanosti borcev je morala divizija na Paškem Kozjaku pustiti težje ranjence pri kmetih. Velik del teh ranjencev so odkrili Nemci in jih pobili. Pokopani so v Strmcu nad Dobrno.

Po uspelem proboju pri Podvinu se je divizija spustila mimo Lesnika ter se 20. februarja zjutraj pričela pomikati preko proge in ceste v bližini železniške postaje Paka. Nemci niso računali z možnostjo, da bi se mogla divizija prebiti v tej smeri in nemške enote so se malo pred prihodom umaknile iz doline Pake. Te enote so bile

*Kolona XIV. divizije
pri Šmohorju
na Paškem Kozjaku
februarja 1944*

*Prekop
padlih partizanov
na Paškem Kozjaku*

namreč že usmerjene proti ožjemu obroču. Iz doline Pake se je pričela izmučena kolona divizije pomikati po strmem pobočju proti Cirkovcam in se je dopoldne že razporedila v Plešivcu.

Tudi kasneje so se enote XIV. divizije često ustavljale na Paškem Kozjaku, največkrat na svoji poti s Pohorja. 24. marca 1944 je na Paški Kozjak prišla Šercerjeva brigada, ki je prej rušila progo Velenje-Slovenj Gradec. Pri cerkvi na Kozjaku je organizirala miting. Nemci so tu brigado obkolili, a se je prebila na Basališče in od tam na Pohorje. Šercerjeva brigada je imela večje borbe z Nemci na Kozjaku tudi 22. maja 1944, ko je vodila s Pohorja novince. V teh bojih je Šercerjeva brigada, kljub temu da so ji bili glavna skrb novinci, odbila nemške napade ter jim zadala večje izgube. V času, ko se je 1. bataljon boril z Nemci, je 2. bataljon krenil z novinci v dolino Pake. Ko se je partizanska kolona približala progi in cesti v dolini Pake, je pričela streljati nanjo nemška zaseda. Partizani so jurišali in razgnali zasedo. Nato so partizani udarili še po vlakcu z vermani, ki je pripeljal iz Velenja. Vsa brigada je nato krenila proti Graški gori novim borbam naproti.

Lahko bi našteali še več spopadov na področju Paškega Kozjaka v letu 1944. Velike borbe pa so bile na Paškem Kozjaku še v zadnjem letu vojne. Januarja 1945 se je na Paškem Kozjaku zadrževal štab XIV. divizije s Tomšičevo brigado. Enote Tomšičeve brigade so s Paškega Kozjaka dvakrat krenile v napad na nemške kolone v Bevčah. V začetku februarja 1945 sta bila štab divizije in Tomšičeva brigada zopet na področju Kozjaka. 3. bataljon brigade se je pri

Lopatniku štiri ure bojeval z Nemci. V tem boju je zavrnil tri sovražne kolone, ki so skušale obiti položaje bataljona. 4. februarja so se Nemci umaknili s položaja na Paškem Kozjaku v Dobrno. 5. februarja pa je prišlo do bojev z Nemci, ki so prodirali iz Doliča. Tega dne je na Paški Kozjak krenila tudi nemška kolona iz Dobrne. Ta kolona je prebila raztegnjene položaje Tomšičeve brigade med Brdcami in Ramškom. Enote Tomšičeve brigade so se umaknile v Zgornje Brdce, da bi se izognile obkolitvi. Tam se je boj nadaljeval. Nemci so dobili pomoč še iz Vitanja in bataljon Tomšičeve brigade se je umaknil v Podvin. Z Nemci pa se je tega dne na področju Paškega Kozjaka spopadel še 4. bataljon Bračičeve brigade, ki je bil na položajih proti Dobrni. Po umiku Tomšičeve brigade je sprejel boj z dvema nemškima kolonama, nato pa se je umaknil. V bojih 5. februarja 1945 so imeli Nemci hude izgube. 1945. leta so se partizanske enote zadrževale na Paškem Kozjaku tudi zato, ker so zavezniški avioni tu odmetavali material.

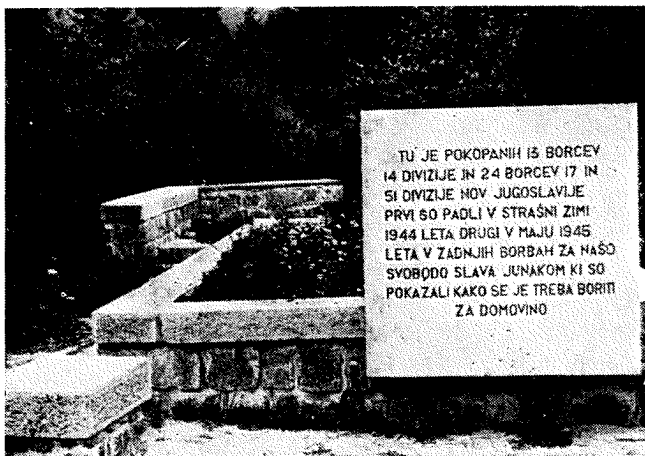
Na severni strani Kozjaka je bila v gozdu pri kmetu Glažarju partizanska bolnišnica. To je bila zasilna bolnišnica, ki je delovala v drugi polovici 1944. in v prvih mesecih 1945. leta. Do kraja, kjer je bila bolnišnica, pridemo od kmeta Glažarja v desetih minutah. Na Paškem Kozjaku je bila v zadnjih mesecih vojne tudi kurirska postaja. Kurirji so se zadrževali pri kmetih, v Smreškem grabnu pa so imeli bunker za skladišče.

O hudih bojih XIV. divizije na Paškem Kozjaku februarja 1944 pričajo naslednji spomeniški objekti. Preživeli borci Tomšičeve brigade so vzdali v živo skalo spominsko ploščo pred šolo na Paškem

*Spominska plošča
na Paškem Kozjaku*

*Skupna grobnica
padlih borcev na
Paškem Kozjaku*

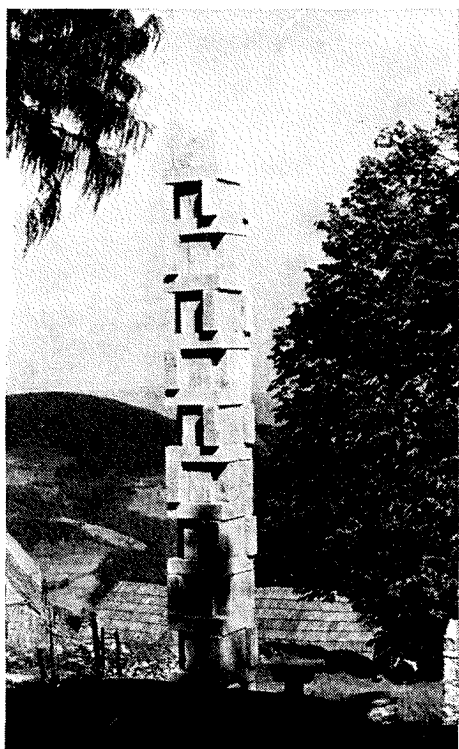
Kozjaku. Na leseno domačijo zahodno od šole so domačini pritrdili ploščo iz hrastovega lesa z vžganimi črkami. Spomenik je tudi nad skupnim grobom pobitih ranjencev XIV. divizije v Strmcu nad Dobrno. V Paki pa je bilo odkrito znamenje v spomin na prehod XIV. divizije 20. februarja 1944. V naselju Kozjak je nad domačijo Ramšak skupni grob partizanov. V njem je pokopanih trinajst borcev XIV. divizije, ki so padli februarja 1944, in štirindvajset borcev 17. ter 51. divizije Jugoslovanske armade, ki so padli v zaključnih bojih maja 1945. Grob je obdan s kamnitim obodom, na katerega je pritrjena marmornata plošča s posvetilom padlim.

PERNICA

Julija 1944 je padel na tehtnici v Pernici partizan Franc Letnik-Branko iz Voličine. Ubila ga je nemška zaseda. Pokopali so ga pri župnijskem gnojišču. Po vojni je bil prekopan.

Na pokopališču je več grobov padlih borcev. Med njimi sta tudi dva neznana partizana, ki sta padla 22. maja 1944 tam, kjer se od ceste proti Lenartu odcepi cesta proti Malečniku (pri Ruperčah).

Na zadružnem domu je plošča s posvetilom enajstim padlim za svobodo.

Spomenik v Pernicah

PERNICE

Pri kmečkih domačijah v tem kraju so bile partizanske postojanke in javke. Zadnji dan leta 1944 je bil v Pernicah partizanski miting. V tem kraju so 1955. leta uredili grobnico borcem Lackovega odreda, ki so padli 7. marca 1945 na Mlakah. Poleg grobnice stoji devet metrov visok spomenik. Na plošči pri spomeniku je deset imen borcev Lackovega odreda in osem imen žrtev fašističnega nasilja, med njimi so imena štirih članov Škerjančeve družine, ki so jih Nemci pobili 7. marca 1945.

PESEK NA POHORJU

18. septembra 1941 je Pohorska četa obkolila planinsko kočo na Pesku. Partizani so prišli ravno malo pred odhodom policije iz koče.

Zažgali so kočo in gospodarsko poslopje, da bi preprečili nastanitev nemške posadke v koči. Zgorelo je le gospodarsko poslopje, ogenj v koči pa je osebje pogasilo. Po akciji na Pesku je Pohorska četa krenila preko Mislinjske doline in se nato v začetku oktobra 1941 na Grmadi nad Plešivcem združila s Savinjsko in Revirsko četo v 1. štajerski bataljon.

Na Pesku je večkrat taboril 1. pohorski bataljon. Tu se je vključila v bataljon Savinjska četa. V noči med 8. in 9. oktobrom 1942 so borci 1. pohorskega bataljona požgali več planinskih koč na Pohorju, med njimi tudi kočo na Pesku. Na Pesku so se vsa leta narodnoosvobodilne vojne pogosto zadrževale partizanske enote. Na tem področju so bili tudi spopadi.

Pod Peskom prav ob današnji avtomobilski cesti Pesek-Lovrenc je bila partizanska bolnišnica Košuta. Košuta je bila zgrajena poleti 1944 in so jo zato tudi imenovali Leto. Spadala je v organizacijsko enoto pohorskih partizanskih bolnišnic, ki so imele skupni naziv Bolnice sektorja P 2. Na zahodnem Pohorju pa so bile bolnišnice sektorja P 1. V okviru sektorja P 2 je bilo zgrajenih šest partizanskih bolnišnic. Košuta je bila največja in tudi najbolj urejena bolnišnica sektorja P 2. Postavljena je bila kot večina ostalih partizanskih bolnišnic ob potoku. Najbliže potoku je stala kuhinja. Od tu je vodila urejena pot do glavnega objekta, ki je bil v isti višini kot kuhinja. V tem objektu je bila velika soba za ranjence s pogradi in manjša operacijska soba. Pod tem glavnim objektom je stala baraka za osebje.

*Prevoz ranjenega
partizana na
Pohorju leta 1944*

V jeseni 1944 so se Nemci zelo približali bolnišnici. Tedaj so ubili enega ranjenca (oficirja Šercerjeve brigade, ki je bil ranjen na Skrivnem hribu, in ranili bolničarko). Zaradi zelo dobre kamuflaže pa bolnišnice niso odkrili. Vendar je zaradi varnosti upravnik bolnišnice dr. Slokan odredil izselitev ranjencev, ki so jih potem namestili v bolnišnico Zaklon, ki je bila za dobro uro oddaljena od Košute. Ko se je pokazalo, da bolnišnice Nemci niso odkrili, so jo ponovno naselili in je delovala do osvoboditve. Temelji bolnišnice so še lepo vidni. Do njih pridemo od koč na Pesku po približno enourni hoji po cesti Pesek-Lovrenc (levo pod cesto ob mostu).

V bližini koč na Pesku, ob poti na Roglo, stoji spomenik v spomin na Toneta Melliwo, gozdarja, ki so ga Nemci ustrelili 1945. leta.

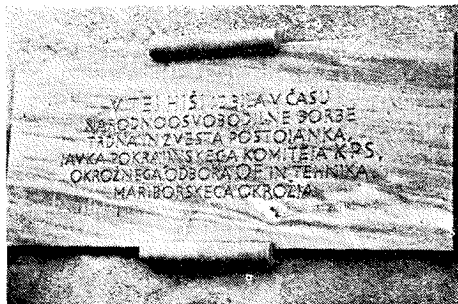
PESNICA

Pri Kerenčičevih v Pesnici je bila leta 1941 izredno važna postojanka narodnoosvobodilnega gibanja. Pri Kerenčičevih so se v prvih mesecih vstaje zbirali skojevci. Pri njih je bilo skladišče papirja in drugega gradiva za pokrajinsko tehniko. Od konca junija 1941 naprej je imel pri tej hiši bivališče narodni heroj prof. Jože Kerenčič, ki je od tu odhajal v Slovenske gorice in organiziral upor. Pri Kerenčičevih so se 1941. leta sestajali člani pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. 17. novembra 1941 so gestapovci v neposredni bližini Kerenčičeve hiše aretirali Jožeta Kerenčiča.

*Kerenčičeva
hiša v Pesnici*

*Spominska plošča
na Kerenčičevi hiši*

Leta 1943 oziroma v začetku 1944 je bila pri Kerenčičevih okrožna tehnika. En razmnoževalni stroj je delal na podstrešju pri Kerenčičevih, drugi pa pri sosedu Ulu. Kerenčičeva družina je kljub veliki nevarnosti požrtvovalno sodelovala v osvobodilnem gibanju in je dala velike žrtve za svobodo. Sin Pepček, ki je marca 1944 odšel v partizane, je padel še istega leta meseca oktobra. Aprila 1944 je bil aretiran Kerenčičev oče Anton, ki je preminil v koncentracijskem taborišču Dachau. Tudi hčerka Manica je bila junija 1944 aretirana, poslali so jo v koncentracijsko taborišče. Junija 1944 sta odšla v partizane Marica in Tonček. Tonček je padel še isto leto, Marico pa so ustrelili v začetku aprila 1945 kot okrožno sekretarko SKOJ v Spodnjem Radvanju ob vznožju Pohorja. Po odhodu hčerke Marice in sina Tončka v partizane je ostala doma samo še mati Romana. Sin Slavko je bil že od 1941. leta v italijanskem taborišču in je 1943. leta odšel v partizane. Julija 1944 je odšla v partizane tudi Kerenčičeva mati.

Na hiši, ki je bila last Kerenčičevih, so 1954 odkrili spominsko ploščo. Na zadružnem domu je spominska plošča z imeni osmih domačinov, ki so dali življenje za svobodo.

Tudi na področju Pesnice so partizani večkrat minirali za Nemce zelo važno progo Dunaj-Maribor. 1944. in 1945. leta so ta odsek proge minirale enote Lackovega odreda.

PLANICA NAD FRAMOM

Vas Planica je bila v letu 1944 izredno važno oporišče narodno-osvobodilnega gibanja na jugovzhodnem Pohorju. V tej vasi so se partizani stalno zadrževali in vaščani so bili z njimi tesno povezani. V Planici so se večkrat zadrževali partizanski politični aktivisti.

Julija 1944 je bila v Planici ustanovljena kurirska postaja 13 S, ki je vzdrževala zvezo s Halozami, Slovenskimi goricami ter kurirskima postajama nad Rušami in Oplotnico. V Planico so prihajali številni novi partizani, v šoli je bil nekakšen zbirni center zanje. Od tu so odhajali v vojaške enote. V to vas so vodile mnoge zveze partizanske obveščevalne službe. Vojaški obveščevalci so si zgradili razmeroma veliko zemljanko v neposredni bližini Kokolove domačije (Planica 11). Ta zemljanka je imela ilegalno ime Borl. Marca 1945 so Nemci za to zemljanko zvedeli in jo razstrelili, a so sledovi še danes vidni. V bližini Borla je bila druga manjša zemljanka.

24. septembra 1944 so Nemci vas Planico obkolili, požgali sedem domačij in šolsko poslopje. Premično premoženje vaščanov so Nemci delno zaplenili in delno zažgali. Štiriinšestdeset let starega Franca Vranjeka, po domače Barona, so ustrelili, njegova žena Alojzija pa je v hiši živa zgorela. Na Baronovi hiši je vzdana spominska plošča v njun spomin. Več vaščanov so Nemci polovili in jih poslali v koncentracijska taborišča. Ponovno so nacisti pridrveli v Planico 23. oktobra 1944 ter požgali dve domačiji. Tudi ta pohod, kakor oni 9. novembra 1944, je bil povezan z aretacijami vaščanov.

PLANINA NA POHORJU, občina Radlje ob Dravi

Planina je bilo znano partizansko naselje. Pri kmetu Ivanu Strmčniku, po domače Ebjenku, so se novembra 1942 oglasili borci 1. pohorskega bataljona. Ebjenk je zbiral za partizane orožje in jim pomagal kot obveščevalec. Konec leta 1943 se je pri Ebjenku ustavila skupina borcev Pohorskega odreda, ki so jo Nemci napadli. Padel je partizan Niko Drvenik. 23. novembra 1944 je nemška patrulja zajela Ebjenka, a jim je ušel. Nemci so družini zagrozili, da jo bodo odpeljali, če se jim gospodar ne bo predal. K Ebjenku je nato prišla skupina partizanov, da bi spravila družino na varno. Tedaj pa je prišla tudi močna kolona Nemcev. Franc Strmčnik in Anton Skerlovnik sta padla, ostali partizani so se prebili. Ebjenkova družina se je skrila v bunker pod podom kuhinje in je potem odšla v partizane.

Na področju Planine je bila pod Malo Kopo partizanska bolnišnica Svoboda, ki je spadala v okvir sektorja P 1 (Pavčkove bolnice). Zgrajena je bila oktobra 1944. Imela je barako za ranjence, posebno hišico za operacije, kuhinjo in skladišče. Sprejela je lahko tudi do petdeset ranjencev. Delovala je do osvoboditve. Do kraja, kjer je bila bolnišnica, lahko pridemo od kmeta Kopnika. Pred zgraditvijo bolnišnice pa so ranjence spravljali od avgusta do oktobra 1944 v bunker,

ki je bil v Vidmanovem gozdu. V bližini Planine je bila tudi baza partizanske tehnike Krištof-Stane Ilc (glej Sv. Primož).

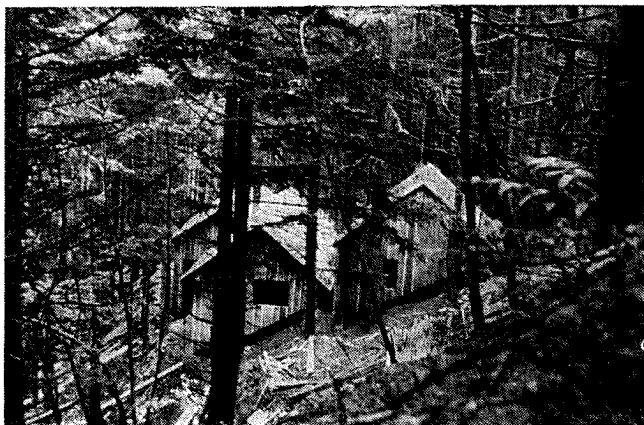
Pri Ebjenku je bila 1958. leta odkrita plošča v spomin na tri partizane, ki so padli pri Ebjenku.

PLANINA NA POHORJU, občina Slovenska Bistrica

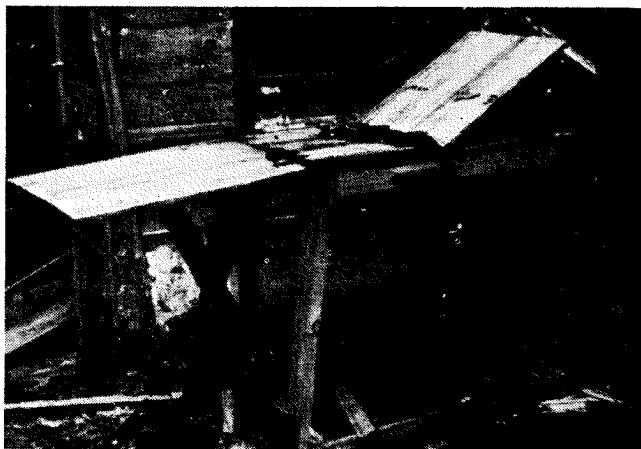
V gozdu pri kmetiji Lepe je pričela partizanska ekipa septembra 1944 graditi partizansko bolnišnico. Ker so jo začeli graditi v jeseni, je dobila ilegalno ime *Jesen*. Objekti bolnišnice so stali v pobočju nad potokom. V bolnišnici so se zdravili ranjenci od decembra 1944 do konca maja 1945. Bolnišnice namreč niso evakuirali takoj po osvoboditvi, ker v Mariboru ni bilo prostora za vse ranjence pohorskih bolnišnic. V bolnišnici *Jesen* se je zdravilo od petnajst do osemnajst ranjencev. Dva ranjenca sta umrla in sta bila pokopana nekaj metrov pod bolnišnico. Po osvoboditvi so posmrtni ostanke obeh umrlih borcev odkopali in jih prepeljali v domači kraj. Z bolnišnico je tesno sodelovala Lepejeva družina, ki jo je obveščala z dogovorjenimi znaki o nevarnosti. Gospodar Lepejeve kmetije je imel ilegalno ime *Lisjak*. Aprila 1945 se je močna nemška kolona bolnišnici povsem približala. Ko so bili Nemci že prav blizu bolnišnice pri potoku, so na srečo zavili v drugo smer.

Objekti bolnišnice so ostali tudi po osvoboditvi. 1949. leta pa se je pod težo snega porušila streha glavnega objekta, ki so ga leta 1950 obnovili. V letu 1961 so bili vsi objekti ponovno v celoti obnovljeni.

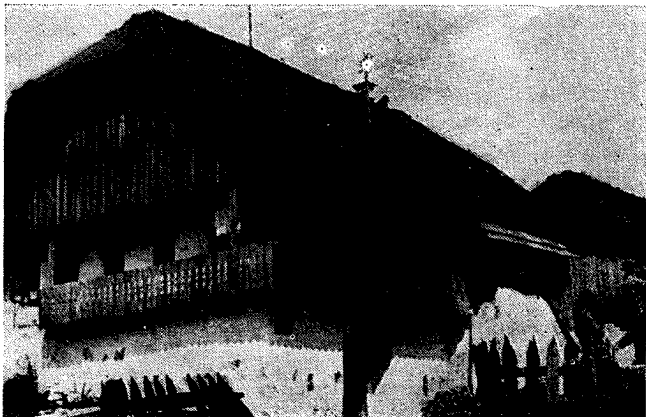
*Pogled na
partizansko
bolnišnico *Jesen**

*Operacijska miza
partizanske
bolnišnice Jesen*

Do obnovljene bolnice Jesen vodi od Lepejeve kmetije dobro označena pot, oddaljena je kakšnih deset minut. Od potoka pridemo najprej do glavnega objekta, v katerem so bili ranjenci, manjši prostor pa je služil za operacije. Malo višje je baraka, v kateri je bila kuhinja z drvarnico, nad njo pa je baraka, v kateri je spalo osebje. Zaradi trajnosti obnovitve so bili objekti obnovljeni na betonskih temeljih, ki jih seveda med vojno ni bilo. Obiskovalce moramo opozoriti še na to, da je bilo nekaj korakov proč od kolibe za osebje urejeno leseno ležišče na prostem, kjer so se ranjenci sončili. V bližini kolibe za osebje je bil bunker za shrambo živil, katerega sledovi so

*Grilova domačija
na Planini*

V TEJ HIŠI JE BIL V ČASU
NOB OKROŽNI ODBOR OF
ZA MARIBORSKO OKROŽJE
od decembra 1944 do aprila 1945.

*Spominska plošča na
Grilovi domačiji*

še vidni. Prav tako so zelo dobro vidni še ostanki velike zemljanke, ki je bila od bolnišnice oddaljena kakšne tri minute. To zemljanko so partizani zgradili, da bi v primeru nevarnosti v njej skrili ranjence. Obnovljena bolnišnica ni več tako kamuflirana, kot je bila med vojno. Originalna operacijska miza iz bolnišnice je razstavljena v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru, kjer je tudi maketa bolnišnice.

Od decembra 1944 do aprila 1945 je bil pri Grilovi kmetiji sedež okrožnega odbora Osvobodilne fronte za mariborsko okrožje. V spomin na to je na hiši vzdana spominska plošča.

1942. leta je bila v planinski koči pri Treh kraljih pri oskrbniku Antonu Štuhcu postojanka Prvega pohorskega bataljona. 24. oktobra 1942 so Nemci Štuhca aretirali. Preminil je v koncentracijskem taborišču. 1958. leta je bil pri koči v Štuhcev spomin odkrit spomenik. Spomenik ima obliko groba, vendar ni v njem ničesar, oskrbnikovi telesni ostanki so nekje v tuji zemlji.

*Aretacija
Antona Štuhca,
oskrbnika koče
pri Treh kraljih*

Kočo pri Treh kraljih so kasneje partizani požgali. Tod so bili spopadi med partizani in Nemci. V začetku avgusta 1943 so Nemci napadli pri cerkvi 2. pohorski bataljon. Partizani so jurišali, pognali Nemce v beg in jim prizadejali izgube.

PLANINKA (Pohorje)

Na področju Planinke je večkrat taboril 1. pohorski bataljon in se ob vznožju Planinke spopadel z Nemci. Tod so bile tudi v naslednjih letih narodnoosvobodilne vojne bitke. 7. julija 1944 je bila na Planinki Šerčerjeva brigada. Zaseda brigade je bila v smeri proti Senjorjevemu domu. Od tam je prihajala sovražna kolona, po kateri je zaseda udarila. Razplamtela se je bitka, ki je trajala štiri ure. V Šerčerjevi brigadi je bilo tedaj dosti novincev, zato se je glavnina brigade z novinci umaknila proti Senjorjevemu domu. 2. bataljon pa je zadrževal sovražnika. Šerčerjeva brigada ni imela izgub, večje izgube pa je utrpel sovražnik. 17. julija 1944 so Nemci užgali po taborišču štaba XIV. divizije na Planinki, a so se potem takoj umaknili. Partizani niso imeli izgub, le komisar divizije je bil lahko ranjen.

Pod Planinko je bila na mislinjski strani junija 1944 zgrajena bolnišnica Tihi dol. Spadala je v sektor P 2 pohorskih partizanskih bolnišnic. Bolnišnica je imela dva nadzemna objekta. Ker so Nemci zajeli komisarja in intendanta bolnice, je bila opuščena.

PLAT NAD MEŽICO

Pri kmetu Ladinku je kovinska spominska plošča. Besedilo je splošno in pravi, da so bile tu borbe.

PLODRŠNICA

V hiši št. 10 je bil 1944. leta ustanovni sestanek odbora Osvobodilne fronte za Plodršnico. V spomin na ta dogodek je bila leta 1951 na hiši odkrita plošča.

PODGORA

V tem kraju pod Uršljo goro so bile pri kmečkih domačijah trdne partizanske postojanke. Veliko je med narodnoosvobodilno borbo

*Rojstna hiša
Prežihovega
Voranca*

žrtvovala Rožankova hiša, ki so ji partizani rekli Pri dobrem kruhu. Novembra 1943 so k Rožankovim pridrli Nemci. Doma so našli sinove Maksa, Zorka, Franca in hlapca Ivana. Franca so tako pretepli, da so ga morali odpeljati z vozom. V Smrečnikovem klancu jim je pobegnil Maks. Zorko pa je obležal obstreljen na cesti. Naložili so ga na voz k pretepenemu Francu. Umrl je v gestapovskem zaporu. Franc pa je podlegel v koncentracijskem taborišču. Tudi hlapec Ivan je preminil v taborišču. Junija 1944 so k Rožankovim zopet pridrli policisti, ki so imeli postojanko pri Rimskem vrelcu. Rožankov Joza, kovač, in Anza, kolar, ki sta bila doma, sta se jim uprla. Pobitega Jozana in nezvestnega Anzana so Nemci naložili na voz, aretirali pa so še kovaškega pomočnika Gustlna (Avgust Kotnik). Vse tri so odpeljali k Rimskemu vrelcu in jih zverinsko pobili. Napis na spominski plošči pri Rimskem vrelcu pravi, da so Anzana križali z glavo navzdol, brata so obesili. Ubili so tudi Avgusta Kotnika. Preostali Rožankovi, mati in preostale hčere, sinovi in vnuki so zbežali v gozd. Čez nekaj dni je Rožankova domačija pogorela.

V začetku septembra 1943 so Nemci odkrili koroško partizansko tehniko na Javorju. Novo bazo tehnike so partizani uredili v Podgori. V tej tehniki so ponatiskovali osrednje liste ter razmnoževali radijska poročila, izdelali so tudi eno brošuro. Tehnika je bila v podzemnem bunkerju pod Ivartnikovim čebelnjakom. V Podgori je tehnika delovala od srede septembra do srede oktobra 1943.

Na Silvestrovo 1944. leta so Nemci pri Jurčku naleteli na skupino partizanov aktivistov. Padli so štirje partizani. Ujeli so dva partizana ter odpeljali s seboj tudi gospodarja in njegovega sina. Vse so postrelili 12. februarja 1945 pri Sv. Neži (glej Selovec).

V TEI BAJTI SE JE RODIL
PREŽIHOV VORANC

*Spominska plošča na
Vorančevi rojstni hiši*

Ob poti na Uršljo goro ob Jurčkovem travniku je spomenik v spomin na tragedijo in padle pri Jurčku. Na spomeniku je napis:

KI GREŠ NA GORO, TU POSTOJ,
V SVOBODO POT TI PISAL
PARTIZAN JE TU S KRVJO!

Na bajti, v kateri se je rodil pisatelj in revolucionar Prežihov Voranc, je spominska plošča.

PODGORCI

Partizani in politični aktivisti so julija 1944 napadli občino in šolo v Podgorcih. Zaplenili so pisarniško opremo, nekaj orožja in pregnali učitelje.

PODGORJE

z okolico je bilo zelo pomembno partizansko področje. Ob razsulu stare Jugoslavije je Tone Rogina iz Podgorja, ki je kasneje padel kot partizan, zbral precej orožja in streliva ter ga shranil. To orožje so leta 1941 aktivisti odnesli na Pohorje. Ohranjen je nemški dokument, ki pravi, da so partizani 1. oktobra 1941 pri Podgorju streljali na orožniško patroljo.

V noči na 21. november 1942 je skupina članov 1. pohorskega bataljona vdrla v prostore Štajerske domovinske zveze, ki so bili v župnišču. Partizani so zaplenili več pušk, strelivo in vermanske uniforme. Uničili so tudi arhiv.

Decembra 1943 so partizani s svojo akcijo prekinili nemški pouk v Podgorju. V šolo se je nastanila orožniška posadka. To postojanko

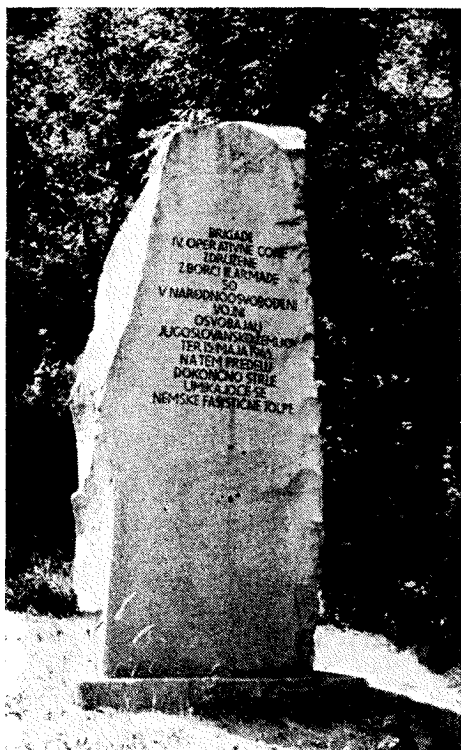
je v noči med 18. in 19. februarjem 1944 napadla Zidanškova brigada. Boj je trajal do svita. Partizani so šolo zažgali.

V letu 1944 se je narodnoosvobodilno gibanje zelo razmahnilo. Poročilo pokrajinskega odbora OF iz julija 1944 omenja, da je okrajni odbor Osvobodilne fronte Podgorja stoddstotno zajel prebivalstvo. Nemške grožnje in nasilje niso zlomili upornega duha tamkajšnjega prebivalstva. Maja 1944 so Nemci odpeljali dve kmečki družini. 16. avgusta 1944 so gestapovci in vermani iz Slovenjega Gradca aretirali kmeta Visočnika iz Zgornjega Podgorja. Partizanska zaseda je Nemce napadla. Zbežali so proti Slovenjemu Gradcu, a eden od gestapovcev je Visočnika ubil. Žrtev so pokopali pod varstvom partizanov.

Na področju Podgorja so bili razni partizanski objekti. V zaselku Sredme je bila po prihodu XIV. divizije nekaj časa partizanska radijska oddajna postaja (do maja 1944). V Visočnikovem gozdu je bil bunker kurirjev. V Novakovem gozdu pa je bila od septembra 1944 do aprila 1945 baza partizanskih obveščevalcev. To je bil nadzemni bunker v gozdnem jarku — opuščeni cesti. Sredi aprila 1945 so Nemci to bazo odkrili in jo zažgali. Tedaj je padel šef te obveščevalne točke Tone Rogina-Jager. Ostali partizani, ki so bili v bazi, pa so se rešili. Spomladi 1945 je bil pri Koboltu v Zgornjem Podgorju bunker za ranjence bolnišnice Lipa. Sem so prenesli ranjence iz bunkerja v Postavkovem gozdu, ki so ga uporabili le nekaj dni. V Dobravi je bil v gozdu objekt za ranjence, ki je služil kot vmesna postaja med pohorskimi bolnišnicami pod Malo Kopo in bolnišnicami na šmiklavškem področju. V začetku leta 1945 so Nemci ta objekt odkrili in več ranjencev zajeli.

*Spominska plošča
na pokopališču
v Podgorju*

Spomenik v Podklancu

V jeseni 1944 sta nekaj časa na področju Podgorja delovali dve partizanski šoli.

Pri Sv. Duhu nad Podgorjem so se pogosto ustavljale partizanske enote. Tam so bile tudi večkrat borbe. Februarja 1945 je padlo pri Sv. Duhu trinajst borcev Šerčerjeve brigade. Dva borca Šerčerjeve brigade sta padla pri Pečovniku. V noči od 14. na 15. april 1945 je 2. bataljon Šerčerjeve brigade napadel Nemce v Podgorju. Nemci so bili na napad pripravljeni in akcija ni uspela.

Na pokopališču v Podgorju počiva v skupnem grobu štirinajst borcev XIV. divizije. Padli so februarja 1944. Domačini so pokopali pod cerkveni stolp cerkve sv. Duha nad Podgorjem trinajst partizanov, ki so padli februarja 1945. Dva padla partizana pa počivata pri Pečovnikovem križu, kjer je spominski kamen.

PODKLANC

Prav ob cesti Dravograd-Ravne v bližini cestnega mostu preko Meže stoji spomenik zmage v spomin na zaključne boje in zmage maja 1945. Na tem področju so bile enote IV. operativne cone in 3. armade 13. in 14. maja 1945 v hudih bojih z enotami nemške jugovzhodne armade. 15. maja je bil odpor sovražnika dokončno zlomljen.

PODLEHNIK

Na združenem domu so 1958. leta odkrili spominsko ploščo petim padlim borcem.

PODKRAJ PRI MEŽICI

Pri kmetu Enciju (Praperju) je umrl komandant 1. koroškega bataljona Franc Pasterk-Lenart, ki je bil smrtno ranjen pri napadu na Mežico v noči med 3. in 4. aprilom 1943. Doma je bil iz Lobnika pri Železni Kapli. Proglašen je bil za narodnega heroja. Na Encijevi hiši je spominska plošča. Na plošči je navedeno samo domače ime Pasterkove hiše, Tavčman.

PODKRAJ PRI PREVALJAH

Ko so opustili tehniko koroškega okrožja KPS v Podgori, je prišla koroška partizanska tehnika delovati v Podkraju. Tehnika je bila nameščena v kleti Božankove bajte v Podkraju št. 13. Klet so razdelili na dva dela. V prvem delu je bil hlev, v drugem pa je bila za steno iz praproti tehnika. Tehnika je razmnoževala Ljudsko pravico, Slovenskega poročevalca, razne brošure in letake. Tiski te tehnike so imeli z iglo preluknjane naslove in ilustracije. Tehnika v Božankovi bajti pri Magerlu je delovala do nemške ofenzive novembra leta 1943.

V času nemške ofenzive novembra 1943 je nad Lubasovo kmetijo preminil sekretar mežiškega okrožja KPS Polde Eberle-Jamski. Polde Eberle je bil rudar iz zasavskih revirjev, eden izmed organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja v Zasavju. Med ljudmi na Koroškem je bil kot partizanski politični delavec zelo priljubljen. Nekaj sto metrov nad Lubasovo kmetijo je v gozdu na granitnem podstavku bronasta plošča s posvetilom sekretarju Jamskemu.

*Narodni heroj
Franc Pasterk-Lenart*

Lubasova kmetija je bila važna partizanska postojanka. Tu je bil jeseni 1942 ustanovljen odbor Osvobodilne fronte. Lubasova družina je zapustila domačijo in odšla v gozd. V bližini Lubasa je bil sedež okrajnega odbora OF Ravne-Prevalje.

PODPECA

Na področju Podpece so koroški partizani izvedli več akcij. V začetku maja 1944 je patrolja Vzhodnokoroškega odreda zažgala žago v Heleni, ki je pripravljala les za mežiški rudnik. Konec junija 1944 so borci 2. bataljona Vzhodnokoroškega odreda požgali rudniško dvorano v Podpeci, ker je hotel sovražnik v tej stavbi urediti svojo postojanko. Po akciji je patrolja 2. bataljona naletela na nemško zasedo in jo pregnala. 12. avgusta 1944 se je v Podpeci pri Heleni zapletla v boj z nemško policijo patrolja 3. bataljona Vzhodnokoroškega odreda in onesposobila več sovražnikov. V boju je padel en partizan. Istega meseca so partizani preprečili vstop v rudniški rov pri Heleni. Nekaj rudarjev so mobilizirali, ostalim pa prepovedali delo za Nemce.

Pred tem so rudarji na Stoparjevem vrhu poslušali partizanski govor. Konec avgusta 1944 so partizani zopet mobilizirali pri Heleni.

Pri Stoparju v bližini osnovne šole je na škarpo vrtno ograje pritrjena kovinska plošča. Na plošči je preveč splošno besedilo, ki pove, da so na tem mestu bile v letih 1941—1945 borbe proti okupatorju. Pri Stoparju sta septembra 1944 padla v nemško zasedo dva kurirja domačina. Štefan Svršina je padel, njegov tovariš pa je bil ranjen, a je ušel. Prav takšna plošča kot pri Stoparju je nad Pikovim, kjer sta do prekopa imela grob dva partizanska kurirja, ki sta tu padla februarja 1945, ko sta čakala na zvezo.

PODVELKA

Kmalu po svoji ustanovitvi je Zidanškova brigada 16. januarja 1944 uničila tovarno papirja v Podvelki. Povzročena je bila velika škoda. V času akcije je bilo v zasedah ranjenih več vermanov in Nemcev. Nad tovarno lesnine in lepenke počivajo v skupnem grobu štirje partizani.

POHORJE — Planinski domovi na vzhodnem (mariborskem) Pohorju

V okolici Mariborske in Ruške koče se je 1941. leta nekaj časa zadrževala 1. pohorska četa. 3. septembra 1941 je v bližini Ruške koče prišlo do spopada med Nemci in patruljo Pohorske čete. V spopadu je bil smrtno ranjen en nemški policist. Partizani niso imeli izgub.

1943. leta so pohorski partizani požgali nekaj planinskih koč na Pohorju, da bi preprečili namestitev nemških posadk v teh kočah. Požgani sta bili tudi Ruška koča in Planinka. Pri Ruški koči so si Nemci maja 1943 uredili postojanko. Partizani so jo požgali 10. novembra 1943.

Po osvoboditvi Ribnice in Lovrenca avgusta 1944 je štab XIV. divizije ukazal Tomšičevi in Šercerjevi brigadi, naj uničita še preostale nemške postojanke na vzhodnem Pohorju. 2. septembra 1944 je Tomšičeva brigada napadla Mariborsko kočo, Šercerjeva pa Sokolski dom. Obe koči sta bili močno utrjeni. Obdani sta bili z bunkerji, strelskimi jarki in žičnimi ovirami. Napad na obe koči sta brigadi zavarovali z zasedami.

Mariborsko kočo sta napadli dve četi 1. bataljona Tomšičeve brigade. Nemška posadka je pričakala napadalce že na položajih, ker

je Šercerjeva brigada že pri obkoljevanju Sokolskega doma trčila na nemško patruljo. Zaradi tega sta bili obe posadki alarmirani. Nemška posadka pri Mariborski koči je nudila ogorčen odpor. Boj je trajal nad tri ure. Nemška posadka se je prebila, ker ni bil povsem sklenjen obroč. Po končani borbi so partizani kočo zažgali.

Sokolski dom je napadel 2. bataljon Šercerjeve brigade. Napadalcı so pregnali sovražnika najprej iz utrd b zunaj žične ovire, nato pa iz onih za žično oviro. Nemci so se pričeli prebijati in večini se je posrečilo, da je pobegnila. V boju je padlo nekaj borcev Šercerjeve brigade. Po končanem boju je zagorel tudi Sokolski dom, 3. septembra zjutraj so partizani zažgali še Poštarsko kočo in Pohorski dom.

Tako so bile v noči med 2. in 3. septembrom uničene zadnje nemške postojanke na Pohorju, ki so bile najbližje Mariboru. Osvobojeno ozemlje na Pohorju je bilo razširjeno in utrjeno.

V bližini Mariborske koč e stoji ob poti, ki vodi sem od Železničarskega doma, spomenik v spomin na padle planince. V bližini Ruške koč e pa je ob cesti spomenik padlemu partizanu Ivanu Hrenu.

POHORJE — Planinski domovi na zahodnem Pohorju.

V koči na Kremžarjevem vrhu je bila že pred vojno pri Jelki Polenik postojanka in javka KPS. Tudi po prihodu Nemcev je bila tu postojanka in kasneje so se partizani pri koči na Kremžarjevem vrhu pogosto ustavljali. 29. novembra 1942 se je pri koči oglasilo nekaj borcev Pohorskega bataljona s komisarjem Rajkom, ki se je vpisal v spominsko knjigo. Spomladi 1944 so partizani kočo zažgali.

Senjorjev dom, Hutterjevo vilo in kočo na Pungartu so zažgali borci Pohorskega bataljona v noči med 8. in 9. oktobrom 1942. Partizani so koč e morali požgati, ker so jih Nemci uporabljali kot baze v boju proti pohorskim partizanom. Tudi v Senjorjevem domu je bila pri oskrbniku Janku Cizeju že v prvih mesecih vstaje partizanska postojanka. (Za planinske domove na Pohorju glej še Planina, občina Slovenska Bistrica, Pesek, Klopni vrh.)

POLENŠAK

V Polenšaku je Slovenjegoriška četa 1. avgusta 1942 zaplenila na občini radijski aparat, živilske nakaznice in blago v nemčurski trgovini.

*Narodni heroj Jože Menih-Rajko,
komisar Pohorskega bataljona.
Padel je 8. januarja 1943*

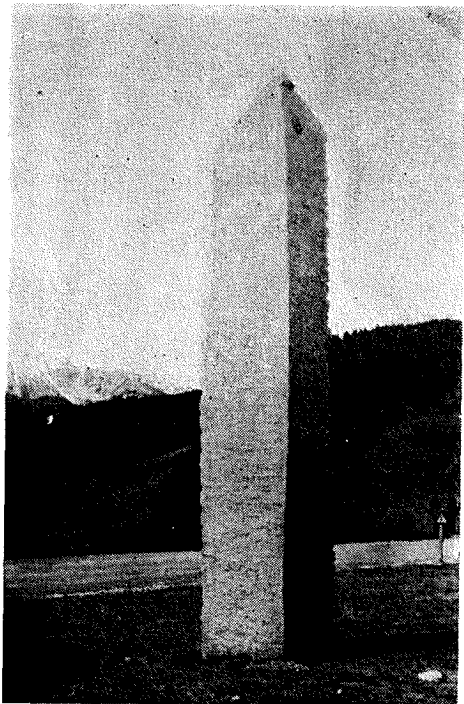
V gozdu Slamošina pri Polenšaku je bila zemljanka kurirske postaje TV 14.

Na gasilskem domu je plošča v spomin osmim padlim v narodno-osvobodilni vojni.

POLJANA

V Sloveniji po objavi kapitulacije Nemčije še ni bilo konec bojev. Poljana je tako kot Podklanc povezana z zadnjimi boji Jugoslovanske armade z umikajočim se sovražnikom. Tu so bili tudi zadnji boji druge svetovne vojne v Evropi. Trajali so do 15. maja 1945.

13. maja 1945 je Tomšičeva brigada na Poljani zaustavila sovražno kolono ter jo z bojem prisilila, da je položila orožje. 14. maja je Tomšičeva brigada zaustavila na Poljani veliko število sovražne

Spomenik zmage na Poljani

vojske. Razvile so se izredno hude borbe, ki so trajale od desete do dvaindvajsete ure. Sovražnik je imel velike izgube, padlo pa je tudi osem borcev Tomšičeve brigade. Na področju Poljane so se spopadle s sovražnikom in ga razoroževale tudi enote 3. armade (51. divizija). Številne nemške divizije in izdajalske enote so morale položiti orožje pred Titovo armado. Tam, kjer se cepi cesta proti Holmcu, stoji na Poljani veličasten spomenik zmage iz pohorskega granita.

POLJČANE

Aprila 1941, ko so pridrli Nemci v Poljčane, sta v borbi pri mostu preko Dravinje padla dva jugoslovanska vojaka.

1941. leta je bila v Poljčanah na delu uporniška skupina, ki je bila povezana s Štefanom Balgavijem. Sredi leta 1941 je imela ta skupina sestanek na Boču. Tu so se domenili o snovanju uporniških trojk. Po aretaciji Balgavija so Nemci udarili po poljčanski uporniški

*Zbor
Tomšičeve brigade
pred zaključnimi
boji na Koroškem
maja 1945*

skupini. Več članov so aretirali in tako za nekaj časa pretrgali njeno dejavnost. Po tem udarcu je pričel organizirati osvobodilno gibanje v Poljčanah Platinovšek iz Rogaške Slatine, ki je postal izdajalec. Nemci so zopet udarili. Pet od aretiranih iz Poljčan in okolice so ustrelili julija 1942 v Celju.

V letu 1944 se je narodnoosvobodilno gibanje na območju Poljčan močno razmahnilo. V zadnjih dveh letih vojne so partizani pri Poljčanah pogosto rušili za Nemce važno progo Maribor-Celje.

*Spomenik
v Poljčanah*

1957. leta so v Poljčanah odkrili spomenik, na katerem je šestinsedemdeset imen tistih, ki so dali življenje za svobodo. Pri kinu je spominska plošča žrtvam za svobodo.

PRAGERSKO

1941. leta je bila na Pragerskem uporniška skupina, ki je bila povezana s Pohorsko četo. Člani te skupine so nameravali oditi na Pohorje v partizane, a so bili izdani in aretirani (septembra 1941. leta). Franc Berglez, Maks Berglez in Franc Bizjak so bili ustreljeni 10. oktobra 1941 v Šoštanj, Prener Alojz in Leopold Čop pa 30. oktobra 1941 v Mariboru. Po uničenju te skupine je za dalj časa osvobodilno gibanje na Pragerskem povsem zamrlo.

Partizani so pogosto minirali železniško progo Maribor-Celje pri Pragerskem. 1944. leta so imeli partizanski obveščevalci na železniški postaji organizirano dnevno popisovanje nemških železniških transportov.

Na oglu šolskega vrta je bil 1955. leta odkrit spomenik šestim talcem, šestim padlim borcem in osmim umrlim internirancem.

PREVALJE

Na Prevaljah, kjer so bile že pred vojno organizacije KPS, se je julija 1941 formirala močna uporniška skupina, ki je imela svoje člane v Prevaljah in v okoliških vaseh. V zvezi z organizacijo uporniške skupine je prišel na Prevalje tudi Miloš Zidanšek. Člani uporniške skupine so zbirali orožje, izvedli so listkovno akcijo po Mežiški dolini ter pripravljali večje sabotažne akcije. Po izvedbi sabotažnih akcij so nameravali oditi v partizane. Zaradi izdaje pa je gestapo uporniško skupino že pred tem razbil. V začetku avgusta so Nemci aretirali petindvajset članov prevaljske uporniške skupine. S Prevalj jih je gestapo odpeljal v Begunje. Šest od aretiranih so Nemci 20. avgusta 1941 ustrelili, ostale pa so poslali v koncentracijska taborišča. Septembra leta 1941 so bile nove aretacije. V začetku oktobra je prišel v Mežiško dolino Dušan Kveder-Tomaž, da bi povezal preostale partijce in skovce in tedaj je imel sestanek tudi na Prevaljah.

Koroški partizani so izvedli na področju Prevalj več akcij. Med drugim so požgali tudi tovarno lepenke. Predvsem pa so v letu 1944 stalno rušili progo Holmec-Prevalje-Ravne in so na tem odseku uničili več vlakov. Tako je na primer minerski vod 1. bataljona Vzhodno-

koroškega odreda 27. julija 1944 v bližini železniške postaje Prevalje pri Blatniku miniral progo. Sedem vagonov z lokomotivo je bilo razbitih. Uničili so tudi šestdeset metrov proge. Takih in podobnih akcij pa je bilo še več. Proga Dravograd-Celovec je bila od srede julija do srede septembra 1944 nesposobna za direktni promet, pa tudi kasneje je bil promet pogosto prekinjen.

Na upravnem posloplju tovarne lepenke je marmornata plošča z imeni desetih delavcev tovarne, ki so dali življenja za svobodo. Med njimi so člani prve uporniške skupine na Prevaljah.

PRVENCI

V Prvencih so se marca 1945 spopadli partizani z gestapovskimi raztrganci. Padli so štirje partizani.

PTUJ — Lackova ulica

V stavbi št. 7 je bil med vojno sedež gestapa v Ptuj. Sem so vodili jetnike iz sodnih zaporov, jih zasliševali in mučili. Pred to hišo so gestapovci 10. avgusta 1942 privezali k plotu vsega pretepenega in opljuvanega narodnega heroja Jožeta Lacka. Pred tem so ga vodili po ptujskih ulicah. Pred hišo je na zidu ograje pritrjena spominska plošča.

PTUJ — Ljutomerska cesta

V hiši Ljutomerska cesta št. 44 je bila v 1941. letu pomembna postojanka narodnoosvobodilnega gibanja. V stanovanju Karla Korrena je narodni heroj Jože Lacko oktobra 1941 ustanovil odbor Osvobodilne fronte za ptujski okoliš. V stanovanju ing. Cvahteja je bila javka. Ob 20. obletnici vstaje je mestni odbor Zveze borcev NOV na vzhodni zid hiše vzdal spominsko ploščo.

PTUJ — Masarykova št. 4

Na peronu železniške postaje je levo od vhoda vzdana plošča, posvečena spominu štirih, ki so padli za svobodo.

Korcel 30.11.47.

ljuba mama!

Prosim Vas, ne pisite mi & spoleti se sredi. Zelo mi je žal. Poskušam se spoleti s Vas po-
redavate mi vse domače. Torej je bogum. Polje-
lite mi Adolfe, Julca, Voda, Maricyna, pteka
in jar Vas po poljubljem. Poskušate mi vse
domari in posnane. Mlad sem pa moram
umletti. Prosim Vas ne pisite si tega & spoleti.
& žal mi je, da me moram v Vami govoriti,
da Vas misim videt.

Vas vse skupaj poljubljem in
poskušam Vas Milan

Poslovilno pismo talca Milana Ošlovnika, ki so ga pred ustrelitvijo
gestapovci mučili v ptujskih zaporih

PTUJ — Mestni muzej, oddelek ljudske revolucije

Stalna razstava oddelka ljudske revolucije je nameščena v pri-
tličnih prostorih na ptujskem gradu. Razstavno gradivo je razvrščeno
v štirih sobah. Oddelek ljudske revolucije v Ptuju prikazuje na stalni
razstavi razvoj revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilne
vojne od leta 1918 do 1945. Obravnava območje bivšega ptujskega
okraja, ki je zajemal velik del Slovenskih goric, Haloze, Ptujsko polje
in spodnji del Dravskega polja.

V prvi sobi so prikazani začetki komunističnega gibanja pred
koncem leta 1920 in revolucionarno vrenje v tem obdobju. Posebej je
prikazana stavka železničarjev v državnih železniških delavnicah
v Ptuju leta 1920. Sledi gradivo, ki obravnava revolucionarno gibanje
po Obznani. 1928. leta je bila ustanovljena v železniških delavnicah

celica KPJ. Na razstavi je po orisu revolucionarnega gibanja med delavci železničarji posebej orisano revolucionarno gibanje na vasi. Komunisti so širili revolucionarno misel na vasi tudi v okviru Društva kmečkih fantov in deklet. Organizacije KPJ so nastajale tudi na podeželju. Med kmeti komunisti se javlja velik revolucionar Lacko. Na ptujski gimnaziji je bilo pred vojno močno žarišče naprednega gibanja. Na razstavi se seznanimo z nastankom prve celice KPJ na ptujski gimnaziji 1933. leta, z aktivnostjo komunistov in preganjanjem le-teh. Sledi prikaz delovanja delavsko prosvetnih društev, Svobod in Vzemnosti. Razstava prikazuje tudi delež ptujskih komunistov v boju proti fašizmu v Španiji.

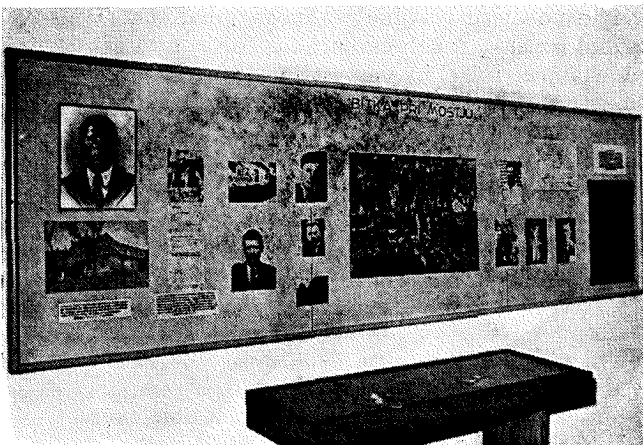
2. razstavni prostor. Avantgardno polpoklicno gledališče v Ptujju je bilo izrazito napredno usmerjeno. V okviru gledališkega kolektiva je bila močna komunistična postojanka, s katere vlogo nas razstava seznaja. 1934. leta so osnovali v Ptujju tajno tehniko KPJ. Razstava prikazuje delovanje tehnike, njene selitve in postojanke. Tehnika je morala večkrat menjati svoj sedež. Tu so razstavljeni dragoceni ohranjeni izdelki tehnike. Z letaki, ki jih je izdelala ta tehnika, so komunisti opozarjali na grozečo fašistično nevarnost in pozivali na odpor.

Z bogatim dokumentarnim gradivom priča razstava o rovarjenju nemške fašistične pete kolone na ptujskem področju pred napadom na Jugoslavijo. Priča pa tudi o borbi KPJ proti aktivnosti pete kolone.

Sledi gradivo o dogodkih pred fašističnim napadom na Jugoslavijo. 1939. leta je bila v Novi vasi pri Ptujju pokrajinska konferenca KPS za Štajersko. Zanimivost je fotografija z demonstracij 27. marca leta 1941 v Ptujju. S fotografijami in dokumenti je nato prikazan vdor fašističnega okupatorja v Ptuj. Nadaljnje gradivo nas seznani s prvimi nemškimi ukrepi in terorjem po okupaciji. Tu so fotografije stavb, ki jih je okupator spremenil v zapore. Sem so najprej strpali tiste Slovence, ki so jih potem izgnali.

Komunistična partija je pričela takoj po okupaciji s pripravami za vstajo. Na razstavi se seznanimo z nastankom in razvojem Osvobodilne fronte, s prvimi partizani s ptujskega področja ter s pohodom tiste skupine ptujskih prvoborcev na Pohorje, ki je skupno s patroljo 1. pohorske čete izkopala orožje v hajdinskem gozdu. Okupator je skušal z vsemi sredstvi zadušiti vstajo. Mreža Osvobodilne fronte je že v prvem letu utrpela hude izgube. Razstavljeni so razglasi o streljanju talcev, na katerih so podčrtana imena talcev s ptujskega področja. Še posebej je dodan seznam tistih talcev, ki so padli 1941. leta. Lahko preberemo tudi dvojce pretresljivih poslovnih pisem talcev.

1942. leto je bilo zelo pomembno v razvoju vstaje na ptujskem področju. Aprila 1942 je bila ustanovljena Slovenjgoriška četa. S po-

Pogled na del razstave oddelka ljudske revolucije Mestnega muzeja v Ptuj

močjo skic in fotografij se seznanimo z zgodovino te enote, ki je operirala na zelo težavnem področju in zelo vznemirjala okupatorja. Posebej je prikazan junaški poslednji boj Slovenjgoriške čete pri Mostju. Tu so fotografije članov Slovenjgoriške čete in natančen grafični prikaz bitke pri Mostju. V vitrini so predmeti, ki so jih imeli pri sebi borci Slovenjgoriške čete, ki so padli, in so bili najdeni ob prekopu.

3. razstavni prostor. Padcu Slovenjgoriške čete je sledilo okupatorjevo maščevanje nad prebivalstvom, ki je bilo povezano s to partizansko enoto. To je bila doba najhujšega terorja. Okupator je razbil večino postojank Osvobodilne fronte na ptujskem področju. Razstava sledi tem dogodkom. Že razstavljeni razglasi o streljanju talcev, na katerih so imena številnih talcev s ptujskega področja, živo pričajo o težkih dneh narodnoosvobodilnega gibanja. S skicami je prikazan strahoten obseg terorja. Tu je vključen tudi prikaz gestapovskih zaporov na Borlu in taborišča v Strnišču.

Nadaljnje gradivo pokaže, da narodnoosvobodilno gibanje kljub hudim udarcem v letu 1942 ni bilo uničeno. 1943. leta se je osvobodilno gibanje zopet pričelo širiti. O tem priča prikaz postojank OF 1943. leta. Leta 1944 se je Osvobodilna fronta močno razmahnila. Boj proti okupatorju je postajal vedno bolj množičen. Za leto 1944 so predloženi najprej politični forumi in aktivisti OF in njihovo delo, nato pa spopadi z okupatorjem in partizanske akcije. Na ptujskem področju so napadali okupatorja partizani in politični aktivisti, kurirji, borci Lackovega bataljona in Lackovega odreda ter hrvaški partizani. Na raz-

stavi je pregled spopadov in akcij. Z zgodovino partizanskih akcij in borb nas seznanijo tudi fotografije krajev spopadov in objektov, ki so jih partizani napadli, ter fotografije padlih v teh bojih.

1944. leta je bila na ptujskem področju že trdno organizirana mreža kurirskih postaj. Le-te so na tem področju često predstavljale edino oboroženo silo partizanstva. Razstava nas temeljito seznani z zgodovino kurirskih postaj. Med drugim vidimo tudi gumijast čoln, s katerim so se kurirji prevažali preko Drave.

Razstava posebej obravnava akcije Lackovega odreda na ptujskem področju. Tu je v vitrini razstavljena nemška policijska bluza s partizanskim činom, ki jo je med vojno uporabljal politični komisar v Lackovem odredu.

4. razstavni prostor. V posebni vitrini so razstavljeni deli uniform ter orožje ilegalcev in borcev iz ptujskega okoliša. Sledi izredno zanimiv prikaz zgodovine partizanskega tiska. Skica nas seznani s tehnikami, ki so delovale na ptujskem področju. Največja tehnika Lacko, ki je bila v Stogovcih, je ponazorjena tudi z maketo in rekonstrukcijo bunkerja te tehnike. V rekonstruiranem bunkerju sta ciklostilni stroj in radijski aparat iz tehnike Lacko. V vitrinah je dragocena zbirka tiska tehnik s ptujskega področja. Razstavljeni so tudi dokumenti, ki so v zvezi z delovanjem teh tehnik.

Okupator je skušal še v zadnjih mesecih vojne z nasiljem preplašiti prebivalstvo in ga odvrniti od oborožene vstaje. Na razstavi je prikazano ubijanje talcev v zadnjem obdobju vojne. Sledi obravnava borb in akcij v letu 1945, ki so zahtevale še dragocene žrtve za svobodo. Okupator je imel v zadnjih mesecih vojne na ptujskem področju, ki je predstavljalo že neposredno zaledje fronte, velike sile. Po prikazu borb v letu 1945 se seznanimos še z važnejšimi dogodki pred koncem vojne (ustanovitve Haloške čete, zločin v Srecah pri Makolah, zadnje žrtve s ptujskega področja, ki so padle pod Pohorjem; tudi bombardiranje Ptuja je naznačeno). Končno so prišli dnevi osvoboditve. Na razstavi vidimo, kakšne so bile svečanosti ob osvoboditvi in prve volitve. Iz teh dni je v vitrini razstavljena odredba št. 1 okrožnega odbora Osvobodilne fronte Ptuj, ki ima namesto datuma napisano »na dan osvobojenja«.

Del razstave je posvečen štirim domačim narodnim herojem. Razstavljena je tudi pregledna karta, na kateri so označeni vsi važnejši dogodki iz narodnoosvobodilne vojne. Posebej je izdelan pregled žrtev za svobodo.

Pred zaključkom razstave je obdelano še preseljevanje Slovencev leta 1941 in sodelovanje izgnancev v narodnoosvobodilnem gibanju na področju Srbije in Hrvatske. V vitrini so razni dokumenti in pred-

*Spomenik talcem
pred ptujskim
pokopališčem*

meti izgnancev. Med temi je tudi lesena tablica, s katero so zaznamovali grob partizana Branka njegovi soborci na Hrvaškem.

Zadnji del razstave obravnava udeležbo ljudi ptujskega okoliša v narodnoosvobodilnem gibanju izven ptujskega področja. Na ptujskem področju ni bilo večjih partizanskih enot, večina borcev je bila vključena v osvobodilno gibanje v drugih krajih in v enotah. Drugje je dal življenje za svobodo večji del ptujskih žrtev.

Smotno zbrano in urejeno gradivo v oddelku ljudske revolucije v Mestnem muzeju v Ptujju omogoča obiskovalcu, da se lepo seznani z revolucionarno preteklostjo Ptujja in njegove okolice.

PTUJ — Mestno pokopališče

Za zahodnim delom obzidja mestnega pokopališča v Ptujju so Nemci 8. februarja 1945 ustrelili dvajset talcev. 1950. leta je bil na mestu streljanja talcev odkrit spomenik.

V skupni grob na mestnem pokopališču so položili posmrtno ostanke borcev s ptujskega področja, ki so jih prekopali. V tem grobu so tudi posmrtni ostanki narodnega heroja Lacka, borcev Slovenjgoriške čete ter španskega borca in prvoborca Toneta Žnidariča. V tem grobu počivajo tudi talci, ki so bili ustreljeni za pokopališkim zidom. Nad skupnim grobom se dviga visok spomenik. Na podstavku spomenika so kocke z imeni padlih. Spomenik je bil odkrit 1956. leta.

Za tem velikim skupnim grobom je grob, v katerem je pokopanih pet borcev jugoslovanske vojske, ki so padli aprila 1941. leta ob vdoru okupatorja. Nad grobom je spomenik.

*Spomenik nad skupnim grobom
partizanov in talcev
na pokopališču v Ptuj*

PTUJ — Pletarna

Na poslopju pletarne je bila maja 1955 odkrita spominska plošča v spomin Olgi in Albinu Meglič, ki sta dala življenje za svobodo.

PTUJ — Prešernova ulica (gimnazijsko poslopje)

Na ptujski gimnaziji je bilo pred vojno močno središče revolucionarnega gibanja. 1934. leta je policija aretirala več mladih revolucionarjev s tega zavoda. Zaradi komunističnega delovanja so jih v Ljubljani obsodili na zaporne kazni. Revolucionarno delo na šoli pa se je nadaljevalo in doživelo v zadnjih letih pred okupacijo velik razmah. Iz vrst dijakov ptujske gimnazije so izšli pomembni revolucionarji.

V avli gimnazije je plošča v spomin devetnajstim padlim s tega zavoda.

Sodni zapori v Ptuju

PTUJ — Prešernova ulica (sodni zapori)

Takoj po okupaciji so Nemci sodne zapore (Prešernova 39) napolnili z zavednimi Slovenci, ki so jih potem izgnali. V zaporih so aretirane na razne načine trpinčili.

V dobi okupacije so gestapovci v teh zaporih mučili sodelavce in organizatorje osvobodilnega gibanja, ki so jim padli v roke. Zaporji so bili ves čas okupacije prenapolnjeni. Iz ptujskih sodnih zaporov so Nemci pošiljali politične zapornike na streljanje v Maribor in drugam. Na stotine so jih od tu poslali v koncentracijska taborišča.

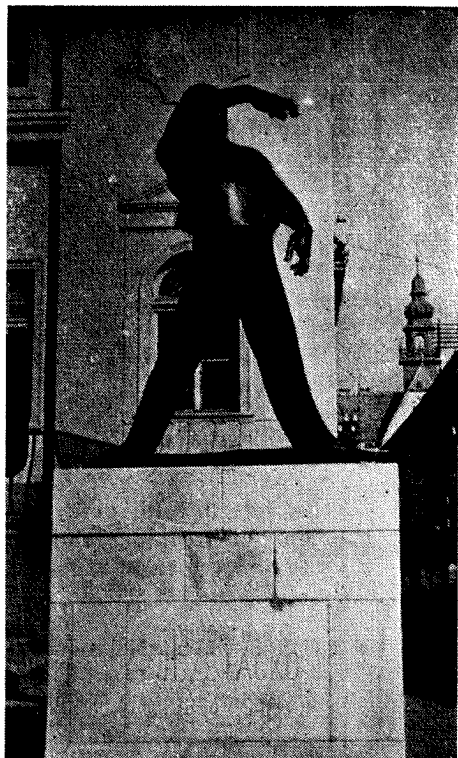
V ptujskih sodnih zaporih je poteklo zadnjih osem dni življenja narodnega heroja Jožeta Lacka, ki je zaradi zverinskega mučenja preminil 18. avgusta 1942 v celici št. 9. V teh zaporih so umrli še štirje drugi zaporniki.

V začetku septembra 1944 so partizani poizkušali osvoboditi zapornike iz ptujskih zaporov, a se akcija ni posrečila.

O tem, da so bili sodni zapori v Ptujju med okupacijo kraj groze in muk, govori spominska plošča, ki je vzidana na stavbi.

PTUJ — Rogozniška cesta

Na novi pekarni je bila 8. avgusta 1961 odkrita plošča, posvečena Vinku Rešu (glej Vintarovci), po katerem ima ime ptujsko podjetje Pekarne - mlini.

Lackov spomenik v Ptuj

PTUJ — Slovenski trg

V stavbi ptujskega gledališča na Slovenskem trgu je bilo pred vojno pomembno središče revolucionarnega gibanja. Med člani polpoklicnega gledališkega kolektiva je bila trdno zasidrana Komunistična partija. Pod odrom gledališča je nekaj časa delovala pred vojno ilegalna partijska tehnika. Od tu se je tehnika preselila v Krčevino. V stavbi gledališča so bili tudi tajni sestanki ptujskih revolucionarjev.

V avli gledališča je bila 1948. leta odkrita plošča v spomin desetim padlim članom predvojnega gledališkega kolektiva.

Na Slovenskem trgu stoji spomenik velikega revolucionarja-kmeta, narodnega heroja Jožeta Lacka.

PTUJ — Vičavska pot

V Macunovi hiši (Vičavska pot 9) je bilo pri Megličevih pred vojno shajališče ptujskih komunistov. Sem so premestili pred fašističnim napadom na Jugoslavijo tudi ilegalno ciklostilno tehniko KPS, ki je v Ptuj delovala že 1934. leta.

Podstrešna sobica v tej hiši je bila zadnje bivališče revolucionarke Olge Meglič. Olga Meglič je bila že pred vojno članica okrožnega komiteja KPS. Po okupaciji je bila med prvimi organizatorji vstaje in je požrtvovalno izpolnjevala odgovorne in nevarne naloge. Po poslednji borbi Lackove čete je padla v roke gestapu. Nemci so jo ustrelili na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru (4. novembra 1942).

Na južni steni hiše je bila 8. avgusta 1961 odkrita spominska plošča.

PTUJ — Železniške delavnice

Za železniškimi delavnicami v Ptuj (severozahodna stran) je spomenik iz umetnega kamna z belo marmornato ploščo. Na spomeniku je devet imen železniških delavcev, ki so padli za svobodo.

PTUJ — Železniški most

6. aprila 1945 so Nemci ustrelili šest talcev. Ustrelili so jih na desnem bregu Drave, približno trideset metrov vzhodno od sedanjega železniškega mostu. Trupla talcev so pometali v Dravo.

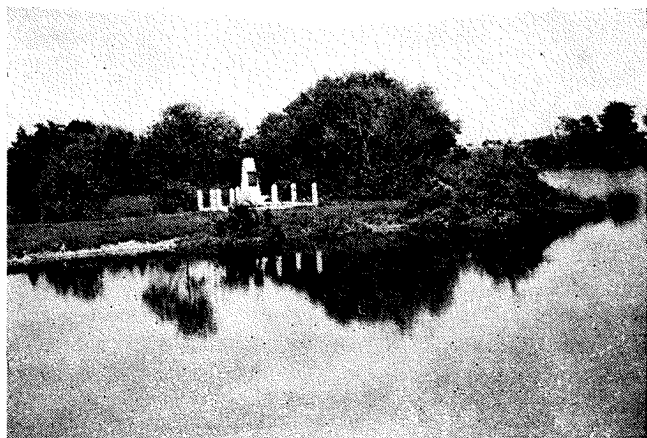
PUŠČAVA

8. junija 1944. leta je 1. bataljon Zidanškove brigade izvedel ekonomsko akcijo v Puščavi. Ko so partizani krenili s polnimi vozovi po cesti proti Lovrencu, sta za njimi pripeljala dva tovorna avtomobila s policisti. Partizani so pripravili zasedo in napadli kamione. Večina policistov je obležala. Partizani so se polastili bogatega vojaškega plena.

RABELJČJA VAS

Na domu železniškega delavca Jakoba Hercoga, komunista, so bili pred vojno in po okupaciji sestanki komunistov in organizatorjev

*Spomenik talcem
pri Račah*

vstaje. Hercog je bil aretiran avgusta 1942 in je umrl v koncentracijskem taborišču.

RAČE

Prvi poizkusi organizacije odpora proti okupatorju so bili v tem kraju 1942. leta, ko je imel sestanek Tone Grčar-Johan.

Ko je bila januarja 1944 ustanovljena Lackova četa, v kateri je bilo dosti fantov iz Rač, si je pri Račah izkopala štiri bunkerje. Prvi je bil na Gomili, drugi v njegovi bližini med njivami, tretji na Baumanovem travniku in zadnji v bližini opekarne. Tega so Nemci odkrili, a ni bilo žrtev. Lackovo četo so imenovali tudi Račko četo.

8. avgusta 1944 so v Račah borci Pohorskega odreda izvedli veliko preskrbovalno akcijo.

11. januarja 1945 so Nemci v Mešlovi jami pri Račah ustrelili deset talcev. Tam, kjer so streljali talce, stoji spomenik. Pred šolo sredi vasi pa je spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja iz Rač in okolice. Na spomeniku je dvainsedemdeset imen.

Partizani so pogosto napadali železniško progo pri Račah. 15. oktobra 1942 je Ruška četa porušila progo Rače-Pragersko. Lokomotiva s štirimi vagoni je iztirila in se prevrnila. V letu 1944 so pri Račah rušile progo predvsem enote Pohorskega in Lackovega odreda. Tako so samo oktobra 1944 sabotažne skupine Lackovega odreda šestkrat rušile progo na odseku Rače-Slivnica.

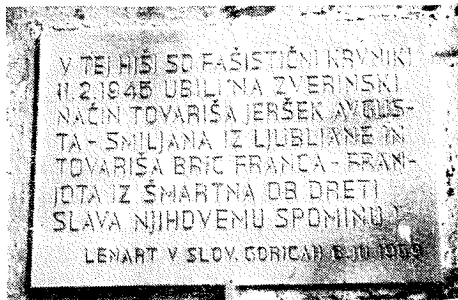
*Vutejeva domačija
v Radehovi*

RADEHOVA

11. februarja 1945 so Nemci obkolili Šumanovo in Vutejevo hišo. Pri Šumanu niso našli nobenega partizana, a so aretirali vso družino. Pri Vuteju pa sta bila partizana Avgust Jeršek-Smiljan iz Ljubljane in Franc Bric-Franjo iz Šmartna ob Dreti. Partizana sta se pred Nemci umaknila na podstrežje in začela nanje streljati, ko so ti pričeli siliti gor. Eden od orožnikov se je takoj zgrudil. Pričela se je borba dveh partizanov z veliko nemško premočjo. Partizana sta se borila do konca. Ko jima je zmanjkalo municije, sta padla. Radka Vuteja so Nemci že med bojem odvedli iz hiše, ga privezali in pretepali. Tudi Vutejevo družino so Nemci aretirali.

1959. leta je bila na hiši, v kateri sta padla partizana Smiljan in Franjo, odkrita v njun spomin plošča.

*Spominska plošča
na Vutejevi domačiji*

Radelca na Kozjaku

RADELCA

Po akciji Lackovega bataljona Pohorskega odreda v Breznu je ta krenil na področje Radelce. Popoldne 16. avgusta 1944 so se pričele približevati položajem bataljona nad vasjo Radelca nemške kolone. Nemci so prihajali iz doline Drave in od avstrijske strani. Prvi nemški koloni so se partizani tiho približali, jo napadli in pognali v beg. Nastopile so nove nemške sile, ki so jih partizani tudi pognali v beg in se nato s spretnim taktičnim umikanjem izognili novim nemškim kolonom. Lackov bataljon je izbojeval pomembno zmago nad številčno dosti močnejšim nasprotnikom, ki je imel hude izgube. Partizani so zaplenili tudi nekaj orožja. V boju so padli trije partizani.

Boj pri Radelci je bil prvi večji boj partizanov na Kozjaku. Partizanska zmaga je okrepila zavest in borbenost naših ljudi ob severni meji, močno pa je odjeknila tudi v krajih preko meje. Na področju Radelce so bili tudi še kasnejše boji Lackovega odreda (decembra 1944 in aprila 1945).

Domačini so takoj ob začetku narodnoosvobodilnega gibanja na Kozjaku tesno sodelovali s partizani. Znana partizanska postojanka, kjer se je večkrat zadrževal Lackov odred, je bila pri kmetu Vuzeniku (Radelca 20). Važna javka je bila tudi pri Martinu Repniku (Radelca 13). Pri tej hiši je bil bunker za aktiviste pod kamnitimi stopnicami. 16. decembra 1944 so Nemci obkolili Repnikovo hišo. Partizani, ki so bili v hiši, so se srečno prebili. Zbežala je tudi desetletna hčerka, gospodinja pa je bila ranjena. Leta 1945 je bila pri Repniku partizan-

ska šola, ki jo je obiskovalo razmeroma veliko otrok iz Remšnika in okolice.

V Radelci je postavila v spomin svojemu sinu, ki je padel v boju 16. avgusta, njegova mati z Breznega vrha znamenje. Nad vasjo, približno deset metrov preko meje, počiva borec Lackovega bataljona, Ivan iz Moskve, ki je tudi padel 16. avgusta 1944.

RADLJE

Bivše sodne zapore v Radljah so Nemci po okupaciji napolnili s Slovenci, ki so jih nato izgnali. V to ječo so zapirali tudi sodelavce Osvobodilne fronte in zajete partizane ter jih mučili. 1953. leta je bila na stavbo vzdana spominska plošča.

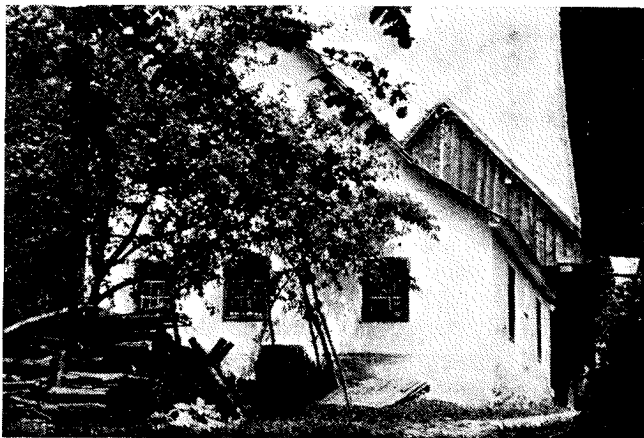
Na pokopališču je skupni grob s spomenikom, v katerem počiva dvajset padlih za svobodo.

RADUŠE

Pri Smrčunu v Radušah je bila od septembra 1944 do januarja 1945 baza kurirske postaje K 11. Od tu se je preselila na Kozji hrbet, kjer so zgradili nov bunker.

RANČE

22. septembra 1944 zvečer v mraku so Nemci pridrli v Ranče ter obkolili Jugovo domačijo (Ranče št. 25). V hiši so ravno tedaj večerjali

*Obnovljena Jugova
domačija v Rančah*

*Spominska plošča
na Jugovi hiši*

partizani — aktivisti mariborskega okrožja. Prihiteli sta Veronikovi dekleti-kurirki in obvestili partizane o nevarnosti, a je že bilo prepozno. Dva partizana in partizanski sodelavec Domadenik, kmet iz Ranč, so bili pri poizkusu proboja ustreljeni. En partizan in ena partizanka sta se skrila v bunkerju na gospodarskem poslopju. Tja se je zatekel tudi gospodar Franc Pristovnik, ki je skrival partizansko gradivo. Nemci so domačijo zažgali in vsi trije v bunkerju so zgoreli. Dva partizana so Nemci zajeli. Gospodinja je s sedmimi otroki in materjo med borbo zbežala.

Na obnovljeni hiši je plošča v spomin na ustreljene in zgorele žrtve.

RAVNE

1. maja 1920. leta je Lovro Kuhar-Prežihov Voranc ustanovil organizacijo KPJ na Ravnah. Ob ustanovitvi je štela okoli dvajset članov. Število komunistov na Ravnah je naglo naraščalo in ob Obznani jih je bilo že okoli osemdeset. Delegat ravske partijske organizacije, Metarnik, je na II. kongresu KPJ v Vukovaru prebral resolucijo, s katero je ravska partijska organizacija zahtevala pravično rešitev koroškega vprašanja. Po Obznani in Zakonu o zaščiti države se je število članov partijske organizacije zmanjšalo, a ta je ilegalno delovala naprej. Ravenski komunisti so od 1921 do 1930 vzdrževali tajni kanal preko meje. Po tem kanalu je ilegalno prestopilo mejo veliko število komunistov, po njem so prenesli velike količine partijskega gradiva. V bivši vrtnariji na gradu je bila ena izmed javk za ilegalce, ki so šli tu preko meje v inozemstvo. 1924. leta je policija aretirala večino ravnskih komunistov in tudi Prežiha, a so jih zaradi pomanjkanja dokaznega gradiva izpustili.

Lovro Kuhar — Prežihov Voranc

Od 1925 do 1930 je bilo na Ravnah središče partijskega okrožja Sever. Sekretarja tega okrožja sta bila Prežihov Voranc in Ignac Teršek. Partijska organizacija na Ravnah je pripravila vse potrebno za potek III. kongresa SKOJ, ki je bil 1926. leta v Kefrovem mlinu pri Ravnah. Delegati so prihajali v Kefrov mlin na skrivaj iz treh strani: iz slovenjegraške, iz Dravograda in z Raven ali s Prevalj. Kongres je trajal več dni. Delegati med kongresom niso smeli zapustiti skrivališča na podstrešju. V zvezi s pripravami za kongres in težavami, ki so pri tem nastale, je napisal Prežihov Voranc črtico Generalna vaja v mlinu. V Kefrovem mlinu pri Matiji Gradišniku so bili tudi drugi partijski sestanki. Tako je bila v jeseni 1927. leta enonočna konferenca partijskega okrožja Sever. Na volitvah 1927 so komunisti na Ravnah doživeli za tiste čase naravnost velik uspeh. 1930. leta se je policiji posrečil vdor v partijsko okrožje Sever. Policija je izvedla obširne aretacije. V Mežiški dolini so aretirali okoli štirideset ljudi. Prežihov Voranc se je srečno umaknil policiji in tajno prešel državno mejo.

Pred okupacijo sta bili na Ravnah dve celici KPS. Po okupaciji so člani Partije nadaljevali z ilegalnim delom in zbirali orožje. Po

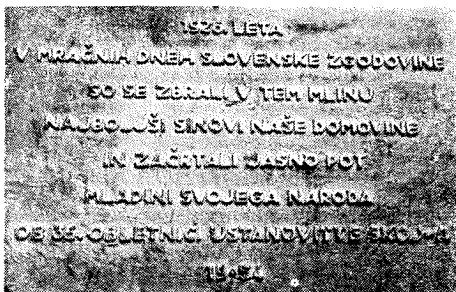
*Kefrov mlin
na Ravnah*

obisku Dušana Kvedra pri sekretarju celice Jakobu Logarju, so se komunisti 1941. leta sestali v gozdu nad sedanjo gimnazijo. Skojevcji so izvedli trosilno akcijo. Sekretarja celice, Jakoba Logarja, so Nemci aretirali januarju 1942, 12. februarja 1942 so ga ustrelili v Begunjah.

12. oktobra 1942 je bil na Navrškem vrhu ustanovljen odbor Osvobodilne fronte za Ravne in okolico. Na ta dan praznujejo Ravne svoj praznik.

Ob 35. obletnici ustanovitve SKOJ je bila na Kefrovem mlinu pri Ravnah odkrita plošča v spomin na III. kongres SKOJ. V Ditingerjevi ulici na Ravnah je na hiši pokojnega Ivana Ditingerja vzdana plošča, ki je posvečena enemu prvih komunistov na Ravnah in vztrajnemu borcu za pravice delavskega razreda. Na Ditingerjevem domu so se večkrat sestajali komunisti.

*Spominska plošča
na Kefrovem mlinu*

Na pokopališču na Ravnah je v levem kotu grobišče padlih za svobodo. Tam je spomenik iz kamna, ki je na vrhu izoblikovan v triglavski vrh. Na posameznih grobovih padlih so plošče z njihovimi imeni. Tri plošče so posvečene padlim v letu 1919.

RAZBORCA

To naselje pod Veliko Kopo je bil znan partizanski kraj. Pri kmetijah na Razborci so se ustavili februarja 1944 borci tistih bataljonov XIV. divizije, ki so se s Kozjaka prebili na Pohorje. Na področju Razborce so se partizani večkrat spopadli z Nemci. V juniju 1944. leta sta bili na Razborci dve večji bitki. 6. junija 1944 sta bila na Razborci štab XIV. divizije in Bračičeva brigada. Okoli 13. ure se je partizanskim položajem približal sovražnik, ki ga je partizanska zaseda pravočasno opazila in udarila po njem. Borci Bračičeve brigade so nato v triurni borbi odbili sovražnika in ga pognali v dolino. En partizan je v tej bitki izkervavel, štirje so bili ranjeni.

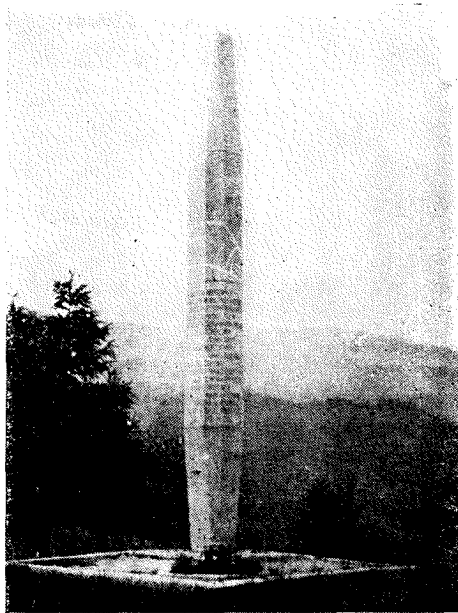
13. junija se je na področju Razborce spopadla z nemško policijo in vermani Šercerjeva brigada. Nemci so prodirali v treh kolonah. Borba je trajala pet ur. Padli so trije partizani, sovražnik pa je imel po partizanskih podatkih trinajst mrtvih in večje število ranjenih.

Ob potoku Turičnici sta bila skrita v gozdu od srede 1944 dva partizanska objekta. Pri spodnjem Barlovem mlinu je bilo skladišče gospodarske komisije mislinjsko-vitanjskega okrajnega odbora OF.

*Drugi bataljon
Zidanškove brigade
na Razborci*

*Spomenik na grobišču
padlih partizanov na Razborci*

Nad zgornjim Barlovim mlinom pa je bila do marca 1945 koliba kurirske postaje 31 S (Alahove postaje — tako se je imenovala po ilegalnem imenu komandirja).

Na Jelovski seči so uredili skupno grobišče padlih partizanov, ki so jih prenesli iz okoliških gozdov. 1958. leta so pri tem grobišču prebivalci Razborce in Dovž postavili dvanajstim neznanim borcem XIV. divizije in Zidanškove brigade zelo lep spomenik. Spomenik je posvečen tudi padlim domačinom.

RAZBOR, Spodnji in Zgornji

Področje Spodnjega in Zgornjega Razborja s samotnimi kmetijami je imelo važno vlogo v času narodnoosvobodilne vojne. Na Razborju so bile razne partizanske ustanove. V letih 1944 in 1945 so se tu pogosto zadrževale enote XIV. divizije.

19. oktobra 1942 je skupina borcev 1. pohorskega bataljona vdrla v prostore občinskega urada na Razborju, uničila arhiv in zaplenila pisalni stroj. Borci Pohorskega bataljona so 1942. leta izvedli rekvizicijo v graščini Plešivec. Pri akciji sta bila navzoča komandant in

komisar II. grupe odredov. Komisar Tomaž je imel tedaj nagovor zbranim ljudem. To graščino so partizani 1944. leta požgali, da bi preprečili nastanitev nemške posadke.

Novembra 1942 sta člana Pohorskega bataljona Tone Ulrikh-Kristl in Franc Zalaznik-Leon, ki sta bila poslana na politično delo, zgradila pri Rožeju na Spodnjem Razborju podzemni bunker. Po nalogu komandanta II. grupe odredov, komandanta Staneta, so uredili v tem bunkerju tehniko, ki je bila prvotno povezana s 1. pohorskim bataljonom, kasneje pa se je razvila v tehniko šaleško-mislinjskega okrožja KPS. V tehniki so razmnoževali letake II. grupe odredov, radijske vesti, odlomke iz centralnih časopisov in drugo.

Zadnjo noč 1942. leta sta Leon in Kristl pokopala blizu svoje baze pri Rožeju borca Pohorskega bataljona, Marjana (Zagožna), ki je bil ranjen v bitki Pohorskega bataljona na Skrivnem hribu.

Marca 1943 so tehniko pri Rožeju opustili in zgradili štiristo metrov južno od Rdečnika v Spodnjem Razborju nov bunker. V tem bunkerju so se zadrževali partizanski aktivisti in razmnoževali partizanski tisk za šaleško-mislinjsko področje. Bunker pri Rdečniku so aktivisti uporabljali le kratek čas. Rdečnika so Nemci ustrelili 7. maja 1944 v Zagorju kot talca. Tedaj je bil ustreljen še en talec iz Razborja.

V času nemške ofenzive na področju severno od Šaleške doline se je 24. maja 1944 spopadla z Nemci na Razborju Šercerjeva brigada. Nemci so prodirali proti Pečovniku in Rdečniku. 2. bataljon, ki je zasedal položaje nad Pečovnikom, je jurišal na sovražnika in ga pognal v beg. V tem spopadu so imeli Nemci po partizanskem poročilu trideset mrtvih in okoli trinajst ranjenih, dva so partizani zajeli. Partizani so imeli dva mrtva. 1. bataljon Šercerjeve brigade, ki je zasedel položaj nad Rdečnikom, je najprej pognal v beg 2. nemško kolono, ki je prišla iz Slovenjega Gradca, nato pa se je spopadel še s tretjo, ki je prodirala z Graške gore. Zaustavil jo je in razdvojil. Tedaj se je pri cerkvi sv. Danijela pojavila skupina Nemcev, ki so skušali obkoluti bataljon pri Rdečniku. Zato se je brigada morala umakniti preko Velunje. Dve četi sta štiti umik brigade, ki je vodila s seboj neoborožene novince.

Šercerjeva brigada se je borila na področju Razborja tudi 7. julija 1944. Največja bitka na Razborju pa se je vnela 6. oktobra 1944. Na Razborju je bila Tomšičeva brigada s štabom divizije. Na tem področju so bili tudi borci Koroškega odreda. Nemci so zbrali izredno velike sile in 6. oktobra zgodaj zjutraj pričeli z artilerijo obstreljevati partizanske položaje. Po topniškem ognju so pričeli Nemci prodirati v več kolonah. Kolona, ki je prišla iz Velunjskega jarka, je zaradi

Glasečniku v Zgornjem Razborju pa je bila 1945. leta baza partizanov IV. operativne cone z radijskim sprejemnikom in oddajnikom.

V Suhodolu blizu Razborja je bil kratek čas bunker za ranjence. Uporabljali so ga le štirinajst dni.

Na južnem pobočju Kozjega hrbta, ki leži še v območju katastralne občine Razborje (v bližini Radoš in sv. Duha) so partizani v začetku januarja 1945 zgradili velik podzemni bunker, ki se je imenoval po referentu za agitacijo in propagando okrožja Dravograd in po številu njegovih let Bojan 33. Ta bunker je bil prvotno baza agitacijsko propagandne komisije okrožja Dravograd. V zvezi s tem je začela v bunkerju delovati tudi tehnika dravograjskega okrožja KPS Bojan 33. Sredi aprila je ta bunker postal baza oblastnega komiteja KPS za Štajersko. Do kraja, kjer je bil objekt, lahko pridemo od kmeta Smolčnika.

11. oktobra 1959 je bila sredi Razborja svečano odkrita grobnica padlih partizanov. V tej grobnici počivajo partizani, ki so padli 6. oktobra 1944. Spomeniški objekt je posvečen tudi domačinom, ki so padli za svobodo.

*Grob padlih partizanov
v Razgorju*

RAZGOR

V začetku januarja 1945 so partizani zopet minirali progo Maribor-Celje pri Razgorju. Pri tej akciji je padlo devet borcev. Sedem borcev še počiva ob progi v skupnem grobu.

Nemški dokumenti navajajo, da je bilo 5. januarja 1945 zjutraj na tem odseku proge ranjenih petnajst nemških vojakov, 7. januarja pa eden ranjen, eden mrtev in dva pogrešana.

RDEČI BREG

V noči med 22. in 23. avgustom 1944, ko so borci Tomšičeve brigade napadli nemško postojanko v Ribnici, je bil 3. bataljon Tomšičeve brigade v zasedi ob cesti Ribnica-Podvelka. Bataljon je zasedel

*Pri Verčkovi žagi na Rdečem bregu
je tretji bataljon Tomšičeve brigade
razbil nemško kolono*

položaje nad cesto pri Verčkovi žagi (Rdeči breg 64). Postojanki v Ribnici je hitela 23. avgusta zjutraj na pomoč nemška policija. Policisti so se peljali proti Ribnici na treh tovornih avtomobilih in v enem osebnem. Partizanska zaseda je to nemško kolono povsem razbila. Večina policistov je obležala in le nekaterim se je posrečilo, da so pobegnili. Po končani bitki so partizani avtomobile zažgali. V boju je padel en partizan, ki je bil pokopan nad žago. Po osvoboditvi so ga prekopali. Na Verčkovi žagi so še vidni sledovi bitke.

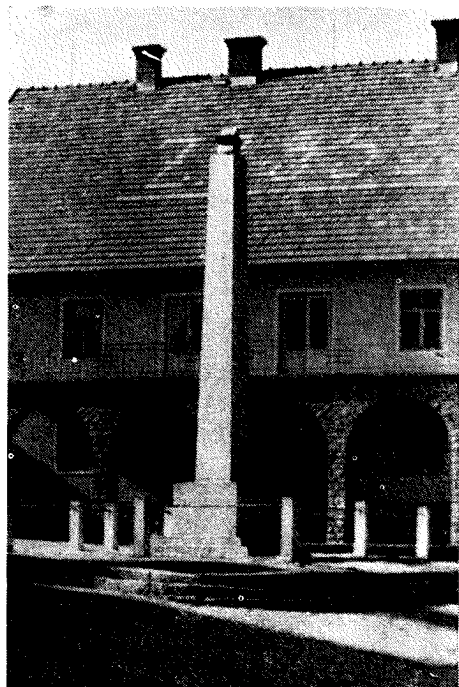
Pri Klančniku (sedaj lovski dom) je padlo 1945. leta sedem partizanov Pohorske čete Lackovega odreda. Tem je posvečena spominska plošča na lovski koči.

REMŠNIK

Področje Remšnika je bilo po razmahu narodnoosvobodilnega gibanja na Kozjaku zelo partizansko. Na tem področju se je pogosto zadrževal Lackov bataljon in kasneje Lackov odred. Enote poslednjega so se v okolišu Remšnika večkrat spopadle z okupatorjem. 1. oktobra 1944 je bil Lackov odred napaden v taborišču jugovzhodno od kote 686 v bližini Remšnika. 1. in 3. bataljon Lackovega odreda sta v začetku oktobra organizirala v Remšniku velik partizanski miting. Zlasti v letu 1945 je bilo na remšniškem področju več borb. V šoli na Remšniku so se občasno zadrževale sovražne enote, zato so partizani nastavili v njej razstrelivo.

*Skupina partizanov
Lackovega odreda
v začetku leta 1945*

Spomenik v Ribnici

Odbor Osvobodilne fronte za Remšnik je bil ustanovljen jeseni 1944 nad domačijo Ruperta Tacerja (Remšnik 22) v Heblovem gozdu. Tam se je odbor večkrat sestel. Zapisnik so pisali na panju. Pri Rupertu Tacerju je bil tudi zelo domiseln bunker, ki je bil pod stezo. Živina, ki so jo vodili napajat do korita, je zabilasla vsako sled.

Na pokopališču v Remšniku so bili pokopani štirje partizani, trije pa so bili pokopani v skupnem grobu pri Štaunerjevi uti. Na zadružnem domu je bila 1959. leta v spomin na devet padlih domačinov vzidana spominska plošča.

RIBNICA NA POHORJU

Maja 1941. leta je bil v Mejačevi hiši ustanovljen odbor OF. Organizacija OF v Ribnici je bila povezana s 1. pohorsko četo.

11. avgusta 1941 zvečer je 1. pohorska četa napadla Ribnico. Že pred napadom so partizani na dveh mestih pretrgali telefonski vod.

*Vlado Mišica-Miha, komandant
Tomšičeve brigade v času napada
na Ribnico, in narodni heroj
Ivan Kovačič-Efenka*

Prvi streli so padli pred orožniško postajo, kjer je bil težko ranjen pomožni policist. V teku akcije je padel še poveljnik orožniške postaje. V spopadu je bil ubit tudi okupatorski župan. Partizani niso imeli izgub. Kljub temu, da partizani niso uspeli zapleniti orožja na orožniški postaji, je Pohorska četa dosegla pomembno zmago.

Prvi napad pohorskih partizanov na nemško postojanko je močno odmeval med podjarmljenim slovenskim ljudstvom. Nemci so skušali udarec, ki so jim ga zadali partizani, paralizirati z nasiljem. Grozili so prebivalcem in mnogo so jih aretirali. Po napadu na Ribnico so 24. avgusta 1941 v Mariboru prvič streljali talce.

Okolica Ribnice je bila povezana tudi s 1. in 2. pohorskim bataljonom ter Pohorskim odredom.

V poletnih mesecih 1944 so bile enote IV. operativne cone v največjem ofenzivnem zagonu proti nemškim postojankam na Štajer-

*Člani
pohorskega
okrožja OF
jeseni 1944
pri Ribnici*

skem. V noči med 22. in 23. avgustom je Tomšičeva brigada pod poveljstvom Vlada Mišice-Miha napadla postojanko v Ribnici. V akciji je zasedami sodeloval tudi Pohorski odred.

Ribnica je bila močno utrjena. Občinska hiša je bila spremenjena v trdnjavo, vas pa so obdajali številni bunkerji. Napad na Ribnico je štab Tomšičeve brigade temeljito zavaroval z zasedami. Točno ob 23. uri so postojanko napadli borci 1. bataljona Tomšičeve brigade in dve četi 2. bataljona. 1. bataljon je napadel s pohorske strani, borci 2. bataljona pa z dravske smeri. Napad se je hitro in uspešno razvijal. 1. bataljon je z odločnim jurišem pregnal vermane iz bunkerjev, borci 2. bataljona pa so ta čas že vdrl v vas. Najbolj zagrizeni branitelji so se upirali v utrjeni občinski hiši. Ker se niso hoteli predati, so partizani hišo zaminirali in zlomili zadnji odpor. 3. bataljon je razbil policijo, ki je hitela na pomoč postojanki (glej Rdeči breg).

V boju za Ribnico je Tomšičeva brigada skupno pobila enainšestdeset sovražnikov, petnajst jih je bilo ranjenih, štiriinštirideset branilcev Ribnice pa so partizani zajeli. Tomšičeva brigada je zaplenila velike količine orožja in municije. V boju za osvoboditev Ribnice je padlo pet borcev Tomšičeve brigade, štirje pa so bili ranjeni.

Isto noč, ko je Tomšičeva brigada uničila postojanko v Ribnici, je Šercerjeva brigada razbila postojanko v Lovrencu na Pohorju. Z razbitjem teh dveh postojank je na Pohorju nastalo osvobojeno ozemlje.

23. avgusta 1944 je Tomšičeva brigada priredila v osvobojeni Ribnici velik miting. Oblast v Ribnici je prevzela Osvobodilna fronta. Ribnica je bila osvobodjena do velike nemške ofenzive v začetku novembra 1944. Le v času hajk se je nemško vojaštvo ustavljalo tudi v Ribnici. Sredi vasi stoji spomenik padlim za svobodo. Na Mejačevi hiši je bila v spomin na ustanovni sestanek Osvobodilne fronte maja 1941 vzidana spominska plošča. Na pokopališču so pokopani padli partizani.

ROGLA

V začetku septembra 1941 si je ob vznožju Rogle uredila tabor 1. pohorska četa. V tem taboru se je četa zadrževala do odhoda s Pohorja (po bitki na Klopnem vrhu in po akciji na Pesku). Pri razglednem stolpu na Rogli je bila javka in pri tej je okoli 11. septembra 1941 našla zvezo s četo skupina partizanov, ki je prinesla iz hajdinskega gozda tri puškomitraljeze. 16. septembra pa so pri stolpu dobili zvezo štirje partizani iz šaleške partizanske skupine, ki so se priključili Pohorski četi. Po prihodu te skupine v četo je bila pred bitko na Klopnem vrhu v taboru pod Roglo izvedena reorganizacija čete. Razdeljena je bila na tri vode. Komandir je postal narodni heroj Miha Pintar-Toledo, ki je prišel s šaleško skupino. Pohorsko četo je v tem taboru obiskal narodni heroj Miloš Zidanšek.

Na področju Rogle so se tudi v naslednjih letih zadrževale partizanske enote. V noči med 8. in 9. oktobrom 1942 so borci 1. pohorskega bataljona zažgali pastirske koče na Vitanjski planji blizu Rogle. Na severovzhodni strani Rogle je imel nekaj časa taborišče tudi 1. pohorski bataljon. Po akciji 1. pohorskega bataljona v Zrečah 17. oktobra 1942 je zaseda bataljona pod vrhom Rogle pognala v beg vermane. Kmalu nato so Nemci ponovno napadli okrepljeno zasedo Pohorskega bataljona, ki se je umaknila na vrh Rogle. Zaseda je sovražnika zadrževala do umika bataljona iz taborišča.

V zgodnji spomladi 1944 je posebna partizanska ekipa pod vodstvom Franca Žigarta-Viteza pričela na področju Rogle pripravljati bazo (»signalna stanica«) za sprejem zavezniške pomoči. Na področju Rogle so zavezniki pričeli odmetavati pomoč v začetku junija 1944. Prvotno so zavezniškim letalom pokazali kraj odmetavanja z ognji.

V letu 1944 so se na področju Rogle pogosto zadrževale enote XIV. divizije, štab XIV. divizije ter enote Zidanškove brigade. Po odhodu Zidanškove brigade s pohorskega področja je na Rogli večkrat taboril Pohorski odred. Ta odred (2. pohorski odred) je bil usta-

novljen na Rogli 27. junija 1944. Formiran je bil iz borcev Lackovega bataljona, ene čete Tomšičeve brigade in iz ene čete Zidanškove brigade. Odred je prvotno operiral na pohorskem področju. En bataljon tega odreda je bil avgusta 1944 poslan preko Drave na Kozjak. Ta bataljon se je imenoval Lackov bataljon. 19. septembra 1944 se je Pohorski odred po reorganizaciji preimenoval v Lackov odred, ki je potem krenil na Kozjak, na Pohorju pa je ostala le manjša enota.

Spomeniki na področju Rogle so bili odkriti 1960. leta na Dan borca. Tedaj je bilo na Rogli veliko zborovanje. Ob poti, ki vodi s Peska proti koči na Rogli, je na začetku Vitanjske planje nad skupnim grobom spomenik petim borcem IV. operativne cone. Ob markirani poti, ki vodi od koče na Rogli proti Ribniški koči, je na koncu planje pokopanih šest padlih partizanov. Njim je posvečen spomenik nad skupnim grobom. Dvanaest partizanov pa je pokopanih v gozdu pod razglednim stolpom. Tudi tam je spomenik. Do njega pridemo, če gremo približno petsto metrov od razglednika proti Resniku.

ROGOZA

V Rogozi je bil doma Franc Ekart, ki je bil pred vojno podoficir. Julija 1941 je odšel v partizane. 16. avgusta 1941 je ena izmed patrulj Pohorske čete krenila proti Hočam, da bi tam minirala progo. Ekart, ki je bil v tej patrulji, se je oglasil doma. Nemci so ga dobili, ko je spal na svislih. 24. avgusta 1941 so ga v Mariboru ustrelili. Pred aretacijo je bil nekaj časa komandir 1. pohorske čete.

V Rogozi je imela svojo domačijo partizanska aktivistka Mica Rokova (Levačič). V svoji hiši je februarja 1944 uredila dva bunkerja, ki sta služila za skrivališče partizanov in živeža zanje. Pri Rokovi je bila tudi kurirska javka. Proti koncu poletja 1944 so Nemci hišo Mice Rokove, ki je bila tedaj članica okrožnega odbora Osvobodilne fronte Maribor, razstrelili.

S postojanko pri Rokovi so bili povezani tudi trije razmeroma veliki partizanski podzemni bunkerji, ki so bili zgrajeni spomladi 1944. V gozdu na desni strani ceste Maribor-Ptuj je bil bunker Triglav. Od hiše št. 168, ki stoji tam, kjer je bila prej domačija Mice Rokove, je oddaljen kakšnih štiristo metrov. V tem bunkerju je bila baza štaba Lackovega bataljona. Ta bataljon se je razvil iz Lackove čete, ki jo je v začetku leta 1944 ustanovil okrožni komite KPS Maribor. Istočasno kot Triglav je bil zgrajen bunker Sevastopol. Tudi ta bunker je bil na desni strani ceste Maribor-Ptuj v gozdu blizu Miklavža. V tem bunkerju je bila do avgusta 1944 partizanska tehnika, ki je

oskrbovala z brošurami in letaki Maribor in okolico. Bunkerjev Triglav in Sevastopol Nemci niso izsledili, a so se partizani in aktivisti zaradi varnosti v njiju prenehali zadrževati. V gozdu na levi strani ceste Maribor-Ptuj je bil zgrajen bunker Trbovlje, ki je služil za pribežališče aktivistom in za javko. V to postojanko so vodili tudi novince. Od konjačije je bil oddaljen približno sto metrov. Bunker Trbovlje so Nemci odkrili in so ga uničili takrat kot hišo Mice Rokove.

V gozdu Rogoza sta vidni dve množični grobišči. Na enem je spomenik s posvetilom stodvajsetim žrtvam fašizma.

ROGOZNICA

V hiši št. 49 je bil leta 1928 sestanek, s katerim je bila dokončno ustanovljena komunistična celica železničarskih delavnic v Ptujju. To je bila prva ilegalna organizacija KPJ v Ptujju. Leta 1941 so v Rogoznici delovali pristaši Osvobodilne fronte. Na stavbi krajevnega urada je plošča v spomin padlim za svobodo iz Rogoznice in okoliških vasi.

ROTMAN

V bunkerju pod Vičarjevo hišo v Rotmanu št. 19 je pričela spomladi 1944 delovati partizanska tehnika. Aktivisti so jo včasih imenovali po partizanki Mimici Legvart-Nataši Nataša. Po bratih Reš, članih Slovenjgoriške čete, pa je imela naziv tehnika Reš. Nataša in skojevka Sonja Flajs-Majda, ki sta delali v tej tehniki, sta padli februarja 1945 v Bratislavcih. Partizan Božo Žnidarič-Rastko iz te tehnike pa je padel marca 1945 v Prvencih. S smrtjo le-teh je tehnika prenehala delati.

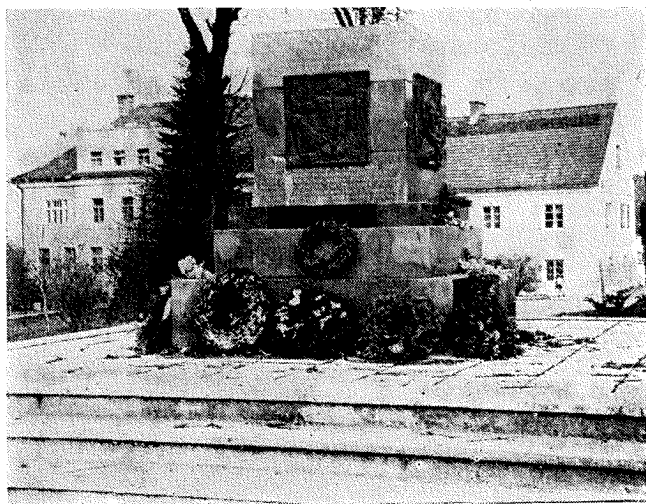
TO ŽRTEV, BORB IN ZMAG JE SPOMENIK.
POSTOJ, TOVARIŠ, SPOMNI SE NA MRTVE:
VSE, KAR VELIKO JE, VZKALI IZ ŽRTVE.
IN TI, KI ŽIV SI, MRTVIM SI DOLŽNIK.

*Posvetilo na spomeniku v
Rušah*

RUŠE

Sredi vasi stoji spomenik, ki je posvečen stošestnajstim padlim borcem, talcem in žrtvam fašističnega terorja. Pri spomeniku je grobnica, v kateri so posmrtni ostanki borcev, ki so jih Rušani prekopali. V grobnici so tudi žare s pepelom talcev-Rušanov, ki so bili ustreljeni na dvorišču mariborskih sodnih zaporov. Tu je tudi poslednje bivališče narodnega heroja Miha Pintarja-Toleda, Joža Matavška in Jaka Špenge, ki sta padla marca 1942, in štirih članov 1. pohorskega bataljona, ki so padli v patrolji na dan, ko je izkervavel 1. pohorski bataljon. To so bili Jože Knifič, Lojzek Šarh, Franc Blažič in Anton Kancler. V grobnici počiva tudi šestnajst borcev, ki so padli v okolici Ruš. Ob spomeniku se spominjamo padlih, borb, žrtev in trpljenja Rušanov med narodnoosvobodilno borbo.

Ruše so pred drugo svetovno vojno radi imenovali mali Beograd. S tem so hoteli poudariti narodno zavednost Rušanov. V Rušah je bilo močno žarišče revolucionarnega gibanja. Pozitivno vlogo je

*Grobnica
s spomenikom
v Rušah*

S l o v e n c i j

Osvobodilni pokret slovenskega naroda je po iniciativi in pod vodstvom Komunistične Stranke Slovenije postal živo in razgibano dejstvo. Sodelujte v njem vsi brez razlikel
V t o j z a s v o b o d o !

Lístič iz trosilne akcije v Rušah julija 1941

odigralo delavsko prosvetno društvo Svoboda, ki jo po 1935. letu zamenja Vzajemnost. Ruško Vzajemnost so oblasti razpusstile zaradi zvez s španskim borcem Mihom Pintarjem. Tudi v vrstah telovadnega društva Sokol so delovali napredni ljudje. V ruškem Sokolu je bilo zelo močno levo krilo. Tudi pred ustanovitvijo partijske organizacije v Rušah so delovali v tem kraju komunisti. Tako je bila zaradi aktivnosti komunistov v Rušah zelo močna akcija dekalistov. 1936. leta so se delavci tekstilne tovarne pri Rušah pridružili stavki slovenskih tekstilcev.

1937. leta so delavci tovarne dušika ustanovili prvo celico KPJ v Rušah. Tej sta se kmalu pridružili celici železarne in ona v Selnici. Septembra 1938 je bila v Rušah ustanovljena organizacija SKOJ. Po ustanovitvi partijskih organizacij je bilo pri vseh akcijah čutiti delovanje KPS in SKOJ. Njihova dejavnost je prišla do izraza tudi pri organizaciji komemoracije na ruškem pokopališču pred Šušmeljevim spomenikom žrtvam dela leta 1939, pri proslavljanju 1. maja, pri pobiranju podpisov za Društvo prijateljev Sovjetske zveze 1940. leta, pri zbiranju prispevkov za Rdečo pomoč, pri razbijanju petokolonskih akcij itd.

Po okupaciji so se ruški komunisti in skojevci takoj pričeli upirati s sabotažnimi akcijami. 7. julija 1941 so izvedli napisno akcijo, 16. in 21. julija ter 8. novembra 1941 trosilne akcije. Že konec maja 1941 so se zbrali komunisti v gozdu nad Jarčevo hišo in Kavdekovo žago ter na pobudo pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko ustanovili prvi odbor Osvobodilne fronte. Osvobodilno gibanje je kmalu zajelo širši krog prebivalstva.

Okupator je skušal z izseljevanjem in nasiljem zatreti odpor Rušanov. V juliju 1941 je bilo aretiranih za izgon stošest oseb. Zaradi

Das allseits bekannte rechteckige Gebäude ist ein

Bericht: ...

für den Monat September 1941.

1. Allgemeine Lage

a/Die politische Lage in Maria Rast ist im allgemeinen unverändert. Die slowenische Bevölkerung ist größtenteils zurückhaltend und unfreundlich. Am 11.8.1941 wurde das beschlagnahmte Wohn- und Wirtschaftsgebäude Gaset in Laak, Gemeinde Maria Rast, von der Bachern-Terrorgruppe überfallen, ausgeraubt und in Brand gesteckt. Am 3.9.1941 wurde auf der Streife nachst der Maria Raster-Hütte, Gemeindegebiet Maria Rast, ein Schupo durch ein Mitglied der Bachernbande erschossen. Im Zusammenhang mit der Gestapo Dienststelle Marburg wurde im Berichtsmonat, im hiesigen Dienstbereich, 16 Personen als Geiseln festgenommen. Der hsg. Posten hat zur Bekämpfung der Bachernbande wiederholte Streifen in das gefährdete Gebiet unternommen und dazu auch 15 Wehrmänner des Steirischen Heimatbundes aufboten. Es gelang aber nie mit der Terrorgruppe zusammenzutreffen.

Die Einsatzkräfte beklagen sich darüber, dass kein genügender Schutz seitens des Staates in Maria Rast vorhanden sei und fühlen sich durch die wiederholten Bandenüberfälle am Bachern gefährdet.

b/Arbeitslosigkeit ist in Maria Rast genügend vorhanden. Die Bevölkerung versucht auf allen Gebieten die festgesetzten Preise zu überschreiten. Im Berichtsmonat wurden vom hsg. Posten 3 Personen wegen Preisüberschreitung zur Anzeige gebracht. Der Mangel an Nahrungsmitteln ist allgemein bemerkbar.

2. Der hsg. Posten hat eine Stärke von 3 aktiven Gendarmen und 4 Hipo.

3. Andere Befehlsstellen befinden sich im hsg. Postenbereich nicht.

4. ----

5. a/----

b/Das dem hsg. Posten zustehende Gebiet wird bei Tag und Nacht abgestreift und die Teilnehmer am Straßenverkehr zur Verkehrsdisziplin erzogen.

c/Die Hipo werden laufend für den Polizeidienst geschult und im Streifen dienst verwendet.

d/Die Entwaffnung der Bevölkerung ist durchgeführt. Eine wirkliche Befriedung wird erst nach durchgeführter Aus- und Umsiedlung aller untragbaren Elemente eintreten. In jüngster Zeit sind mehrere Personen, welche früher als untragbar festgenommen und zur Aussiedlung bestimmt wurden, wieder zurückgekehrt und hat dieses Vorkommen bei den wenigen Volksdeutschen in Maria Rast, größten Anstößen hervorgerufen. Grund und Boden ist hier 100 % in slowenischen Händen.

6. Dem hsg. Posten steht ein Motorrad zur Verfügung.

7. Die wirtschaftliche Versorgung der Männer des hsg. Postens ist geregelt.

8. 20 Wehrmänner des Steirischen Heimatbundes wurden mit Gewehren und Munition ausgerüstet und stehen dem hsg. Posten im Bedarfsfalle zur Verfügung.

9. Vom hsg. Posten wurden bisher 11 Hipo angeworben und eingestellt. Die Werbung wird fortgesetzt. 7 Hipo wurden in Ausbildungslagerungen in Pettau und Lannoch abgeordnet.

*Aretirani
Rušani v zbirni
bazi v Celju
avgusta 1942
pred odhodom
v koncentracijsko
taborišče*

uporniške dejavnosti so julija aretirali enajst oseb, avgusta devet in septembra šestnajst. 22. januarja 1942 so aretirali sedemnajst Rušanov, med njimi več skojevcev. Eno največjih akcij proti partizanskim družinam pa so Nemci začeli 3. avgusta 1942, ko so v Rušah in okolici aretirali deset družin z dvaintridesetimi družinskimi člani. Odpora Rušanov pa okupator s tem ni strl. Namesto aretiranih so našli partizani nove sodelavce. V letu 1941 so Rušani sodelovali s 1. pohorsko četo, v letu 1942 so bili povezani z Ruško četo, v kateri je bilo mnogo Rušanov. Ko se je Ruška četa novembra 1942 vključila v 1. pohorski bataljon, je tudi ta dobil stike z Rušami. Padec Pohorskega bataljona je Rušane zelo prizadel.

Zavednost Rušanov najlepše ilustrirajo poročila orožniške postaje iz Ruš v letih 1941 in 1942, ki govorijo o fanatično slovenskem ponašanju Rušanov in njihovi povezavi s partizani. Veliko so dale Ruše z okolico v boju za svobodo. Stodvanajst jih je bilo izseljenih, oseminpetdeset poslanih v koncentracijska taborišča, veliko jih je bilo aretiranih, za svobodo je dalo življenje stošestnajst Rušanov in okoličanov, šest ljudi so Nemci zažgali v njihovih lastnih hišah.

30. septembra 1944 je v Ruše prišla ena četa Tomšičeve brigade, da bi izvedla rekvizicijo in razbila vermansko postojanko. Prišlo je do borbe s sovražnikom, ki je nastopil proti partizanom od tovarne dušika in iz Maribora. Zaradi sovražnikove premoči so se partizani umaknili.

Poleg osrednjega spomenika padlim z grobnico je v Rušah še več spomenikov. Na dvorišču tovarne dušika stoji spomenik padlim borcem iz kolektiva in žrtvam dela v tovarni.

Narodni heroj Miha Pintar-Toledo

Na Knifičevi domačiji je plošča, ki nas spominja na ustanovitev prvega odbora Osvobodilne fronte v Rušah, na Jožeta Knifiča, ki je bil ustreljen kot talec 3. aprila 1942 v Mariboru, in Jožeta Knifiča mlajšega, člana prvega odbora OF v Rušah in komandirja Ruške čete. Na plošči je tudi ime Franca Segulina, ki se je pred vojno vključil v revolucionarno gibanje in so ga fašisti ubili konec leta 1944 v Trstu.

V Matavškovi kleti je bil 1938. leta ustanovljen SKOJ. Na hiši je spominska plošča.

V jubilejnem letu ZKJ (1959) so posvetili novo telovadnico v Rušah spominu narodnega heroja Miha Pintarja. Na telovadnici je plošča s posvetilom. Spominska plošča je tudi na hiši, v kateri je bivala v Rušah Pintarjeva družina.

Miha Pintar je bil rojen 2. aprila 1913. leta v Šentrupertu na Koroškem. Izhajal je iz revne družine, ki se je naselila v Rušah. Kot napreden učitelj je našel pot v vrste KPJ. Po izbruhu španske državljanske vojne je tudi on pohitel v boj za pravice španskega ljudstva.

V Španiji je bil večkrat ranjen. Iz Španije izvira tudi njegovo ilegalno ime Toledo. Po umiku iz Španije so Toleda internirale francoske oblasti. 1941. leta je pobegnil iz taborišča in sredi avgusta 1941 prispel v Šaleško dolino ter se priključil šaleški partizanski skupini. Štirje člani te skupine s Toledom so se pred bitko na Klopnem vrhu priključili Pohorski četi. Toledo je postal njen komandir. Vodil je bitko na Klopnem vrhu. Udeležil se je napada 1. štajerskega bataljona na Šoštanj, velike bitke na Čreti in težavnega brežiškega pohoda. Po dekoncentraciji 1. štajerskega bataljon se je konec leta 1941 vrnil s skupino pohorskih borcev nad Ruše (na Smolnik) in njegovo ime je povezano tudi z začetkom Ruške čete.

Spomladi 1942 je Toledo odšel v 1. štajerski bataljon, ki se je zopet zbral. Iz bataljona je krenil s skupino borcev v Šaleško dolino. Šaleško partizansko skupino 1. štajerskega bataljona, katerega komandir je bil Toledo, so 1. junija 1942 iznenada napadli Nemci na Ravnah pri Šoštanju. Po umiku partizanov se je k Nemcem splazil Toledo in vrgel mednje bombo. Dva policista sta bila hudo ranjena, eden od njiju je umrl.

3. junija 1942 zjutraj so Nemci prestregli pot Toledu, ko je v bližini Šoštanja prenašal na varnejše mesto ranjenega partizana Jaka iz svoje enote. Toledo je borbo sprejel in junaško padel. Na štabni seji nemških funkcionarjev za okupirano Štajersko je zastopnik poveljnika redarstvene policije 15. junija 1942 poročal, da je bil ustreljen voditelj štajerskih partizanov, ki je imel vzdevek Toledo.

SELA

Aprila 1944 je bil osnovan Haloški vod Lackovega bataljona. Pričel je delovati na področju, kjer tedaj ni bilo partizanskih enot. Razdelil se je na dve skupini. Ena je imela svojo bazo v Sestržah, druga pa pri Selih.

Zaradi izdajstva so Nemci odkrili bunker pri Selah in ga 20. maja 1944 obkolili. Nihče od borcev se ni hotel predati. Vsi so padli. Antona Žunkoviča, ki je bil ranjen na stražarskem mestu, so Nemci zajeli, ga v Ptuj mučili in nato v Gradcu obglavili. Po nemškem poročilu je štela uničena skupina Haloškega voda devet partizanov.

SELCE

V tem kraju je imela manjše posestvo Druzovičeva družina. Druzoviči so bili povezani z borci Slovenjgoriške čete. Pri njih so

se oglašali bratje Reš. Julija 1942 so Nemci Druzovičevo družino aretirali. Gospodarja Gregorja, njegovo ženo Antonijo in hčerko Antonijo so 30. julija 1942 ustrelili v Celju. Hčerko Jožefo so poslali v koncentracijsko taborišče. Hišo so opleni in zažgali.

SELE

Na Selah je bil konec decembra 1943 posvet članov štaba IV. operativne cone in štaba Pohorskega odreda zaradi ustanovitve Zidanškove brigade. V tem partizanskem kraju so se pogosto zadrževali koroški partizani. 4. avgusta 1944 je patrolja 1. bataljona Vzhodno-koroškega odreda napadla sovražnika na Selah. Obležalo je dvanajst mrtvih Nemcev, še več pa jih je bilo ranjenih. Partizani niso imeli izgub. Pri Lesniku na Gornjih Selah je bila 21. in 22. oktobra 1944 konferenca aktivistov dravograjskega okrožja. 23. oktobra 1944 so Nemci zažgali Lesnikovo domačijo. Domači so se z begom rešili. Konec decembra je bil na Gornjih Selah pri Gostenčniku velik partizanski miting. 27. marca 1945 je bilo na starotrški planoti veliko zborovanje političnih aktivistov, ki so ga vodili člani pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte za Štajersko. Zborovanja v Bukovju nad Lesnikom se je udeležilo nad tristo ljudi.

SELNICA OB DRAVI

9. septembra 1944 je 3. bataljon Pohorskega odreda, ki je operiral na Kozjaku, napadel sovražno postojanko v Selnici in jo zavzel. Partizani so zajeli petnajst orožnikov in zaplenili večjo količino vojaške opreme. Med drugim: štiriintrideset pušk, tri brzostrelke in deset pištol. Napad je trajal pol ure. Orožniki so se umaknili iz postojanke, da bi pobegnili, a so jih partizani opazili. Zajete orožnike so partizani izpustili, ker o njih ni bilo slišati kaj slabega.

SELOVEC

12. januarja 1945 so gestapovci sredi hude zime prignali v Selovec sedem talcev, ki so jih ustrelili v gozdu nad cerkvijo sv. Neže. Pred ustrelitvijo so jih zverinsko mučili. Trupla talcev so ležala nekaj dni nepokopana, dokler jih partizani niso položili v grob pri znamenju v bližini cerkve.

Med ustreljenimi sta bila tudi Jurčkov oče iz Podgore in njegov sin — oba Ferdinanda Gostenčnika. Ustreljen je bil mlad partizan, šestnajstletni Andrejček Kotnik — Juričev iz Dobrij. S streljanjem pri sv. Neži so hoteli gestapovci zastrašiti domačine. Nad mestom, kjer so izkrvaveli talci, stoji spomenik z napisom:

TU JE KONEC MUČENIŠKE POTI NAŠE.
SAMI JAME SMO SI IZKOPALI,
PADLI VANJE — SEME SMO SVOBODE VAŠE.

SENČAK

V Senčaku so imeli partizanski aktivisti v letih 1943 in 1944 postojanko. V vasi so se zadrževali tudi kurirji.

SESTRŽE

V tem kraju si je spomladi 1944 zgradil bunker Haloški vod, ki je bil aprila 1944 poslan v Haloze, da bi tam širil osvobodilno gibanje in sprejemal nove borce. Bunker je bil v gozdu Ludvika Sagadina.

SKRIVNI HRIBER (mislinjsko Pohorje)

Po napadu na Josipdol v noči med 3. in 4. decembrom 1942 se je Pohorski bataljon z ranjenim komisarjem II. grupe odredov, Dušanom Kvedrom-Tomažem, vrnil v taborišče na Skrivnem hribu. Kmalu po vrnitvi partizanov so Nemci z velikimi silami napadli Pohorski bataljon. Partizani so odbili nemške napade in nato je bataljon z jurišem skušal prebiti nemški obroč. Partizanski napadi pa niso pretrgali nemške vrste. V tej kritični situaciji je udaril Nemcem v hrbet komandant II. grupe odredov Franc Rozman s svojo patroljo, ki je štela sedem mož. Rozman se je tedaj slučajno vračal iz slovenjegraške smeri. Nemci so pričeli bežati. Pohorski bataljon je na Skrivnem hribu spet odbil Nemce in jim prizadejal večje izgube. V boju so padli trije člani Pohorskega bataljona. Njihova trupla so Nemci odveli v Slovenj Gradec.

26. junija 1944 se je na področju Skrivnega hriba in Planinke spopadla z Nemci Šercerjeva brigada. V boju je sodelovala tudi

*Narodni heroji:
v sredini Franc
Rozman-Stane,
levi Dušan
Kveder-Tomaž,
desni Peter
Stante-Skala*

Zidanškova brigada. Pred to bitko so na področju Rogle odmetavali orožje zavezniški avioni.

Nemci so z velikimi silami prodirali po Mislinjskem jarku, da bi zaplenili zavezniške pošiljke. Bitka se je pričela okoli poldne in je trajala do poznega večera. Menjali so se partizanski in nemški juriši. Ko so bili odbiti, so Nemci poslali v boj nove sile. V času boja je komandant 2. bataljona Šerčerjeve brigade izvedel uspešen manever. Del svojega bataljona je popeljal med prvo in drugo nemško napadalno vrsto in udaril prvi vrsti v hrbet. Nemci iz prve vrste so pričeli bežati. Po umiku so se Nemci zbrali in ponovno napadli, a grebena niso dosegli. Okoli desete ure zvečer se je Šerčerjeva brigada pomaknila v smeri proti Pesku.

26. junija 1944 so borci Šerčerjeve in Zidanškove brigade izbojevali veliko zmago nad Nemci, ki so imeli zelo veliko mrtvih in ranjenih. Šerčerjeva brigada je zgubila dva borca.

Točno mesec dni po tej bitki je bila Šerčerjeva brigada zopet na Skrivnem hribu. Nemci so jo napadli, a jih je zaseda brigade odbila.

Na področju Skrivnega hriba je od avgusta 1944 do maja 1945 delovala vojaška tehnika Sova. Sova je bila prvotno tehnika XIV. divizije, nato pa je bila podrejena štabu IV. operativne cone. Tehnika Sova je izdelala številne in lepo opremljene partizanske tiske. Med drugim je izdajala glasila XIV. divizije in natisnila nekaj pesniških

zbirk. Med brošurami, ki jih je izdala ta tehnika, je bila tudi Zgodovina KPJ izpod peresa Moša Pijada.

Kočo, v kateri je delovala tehnika, so partizani zgradili iz neotesanih brun. Skrita je bila v mladem smrekovem gozdu. Spomladi 1945 je osebje tehnike zgradilo še eno kolibo. Osebje tehnike so s posebnim znakom pri svojem studentu opozarjali Založniki na nevarnost. Od Založnikove kmetije je dostop do mesta, kjer je delovala tehnika.

Zahodno od tehnike Sova je bila krojaška in čevljarska delavnica IV. operativne cone. Objekta sta bila zgrajena iz okroglega lesa in obložena s skorjo. Na Skrivnem hribu je bila delavnica od junija do jeseni 1944, ko se je preselila pod Črni vrh.

SKOKE

V bližini vasi Skoke v Smukovem gozdu, ki je last posestnika Kaca, so Nemci ustrelili dvajset talcev. Domače ledinsko ime tega gozda je Češine. Po osvoboditvi so talce prekopali in zdaj počivajo v skupnem grobu v vasi Dobrovce.

Streljanja talcev v Smukovem gozdu Nemci niso razglasili. Verjetno so streljali spomladi 1945, ko so Nemci pred pobegom množično streljali zapornike iz mariborskih zaporov. Na mestu, kjer so bili ustreljeni talci, ni nobenega spominskega obeležja. Grob je bil po izkopu talcev zasut. V znamenje groba so domačini zasadili smrečice.

V hiši št. 10 je med vojno živela družina Kovačič. Pri Kovačičevih je bila pomembna partizanska postojanka. Rodbina je skrbela za hrano partizanov v bunkerjih Triglav in Sevastopol. Hči Nada je padla aprila 1945 pod Urško goro kot partizanka. Brat Ambrož je padel pri Slivnici. Že avgusta 1944 je odšla vsa družina v partizane.

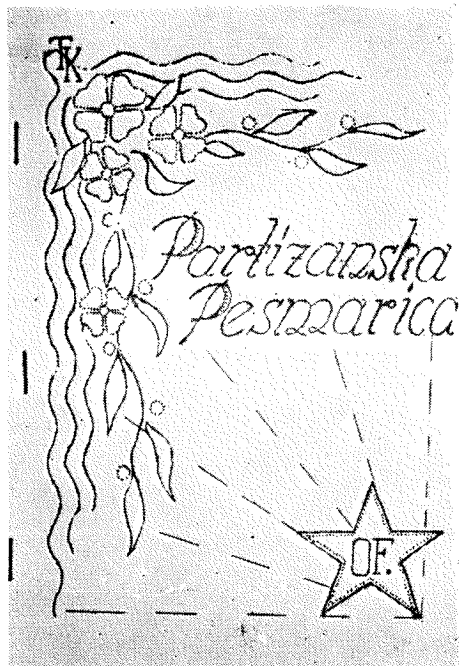
SKORBA

Nemci so januarja 1944 obkolili Skorbo in izvedli številne aretacije.

SLEMEN NA KOZJAKU, Zgornji in Spodnji

Od Mikličeve kmetije (št. 19) pridemo v zapadni smeri proti Namestniku do kraja, kjer je delovala partizanska tehnika Slava Klavara. Tehnika je razmnoževala brošure, letake in periodični tisk. Ker

*Ovojna stran pesmarice
iz tehnike Slava Klavora*

je bila tehnika blizu meje, so v njej tiskali protifašistično gradivo tudi v nemškem jeziku. Delovala je od jeseni 1944 do osvoboditve. Več tiskov te tehnike, med njimi pesniške zbirke, hrani Muzej narodne osvoboditve v Mariboru. Tam je razstavljen tudi razmnoževalni aparat iz te tehnike.

V začetku leta 1945 je pričela delovati na Kozjaku še tehnika Lackovega odreda. Njeni izdelki imajo oznako LO. Tehnika je bila v Kormonovem gozdu. Tudi razmnoževalni stroj te tehnike je v mariborskem muzeju.

Pri Mikličevi kmetiji se je večkrat zadrževal štab Lackovega odreda.

Gestapovski funkcionar Jožef Zangl je leta 1943 na podstrešju gradu Viltuš (Slemen 30) organiziral zapore. V te zapore so vodili jetnike iz Maribora, jih zasliševali in mučili.

*Tone Grčar-Johan, ki je padel
v Celju 12. novembra 1942*

SLIVNICA

V letu 1942 je imel v Slivnici postojanko Tone Grčar-Johan, ki je v tem letu pred svojo smrtjo vodil osvobodilno gibanje na mari-borskem področju. Z njim je bila povezana Vida Kosi, ki je v graščinskem stolpu razmnoževala partizanske letake. Grčar se je oglašal tudi pri Antonu Orozlu v Slivnici. Pri Janku Manfredi in Milki Zorec v Orehovi vasi sta bili 1942. leta postojanki Ruške čete.

Na pokopališču v Slivnici je grob partizana Franca Kagerja, ki je padel na Jugovem v Rančah. Tu so pokopani tudi ostanki gospodarja na Jugovem in partizanke Iskre, ki sta zgorela. Na tem pokopališču je še grob dveh žrtev tragedije pri Jugovem, Janka Veronika in Ambroža Kovačiča (glej Ranče). Tu počivajo tudi trije kurirji postaje TV 13: Anton Grašič je padel v bitki na Stari gori nad Morjem v začetku novembra 1944. Kurirja Ivan Gal in Franc Štangler, ki sta v skupnem grobu, sta padla 24. januarja 1945 pod Kozarjevo kmetijo v zaselku Šestdobje.

VSE MUKE SO PREŠLE, VSEH BORB TEŽAVE
IZ SUŽNOSTI SE NAROD JE OSVOBODIL.
O DNEVI ZMAG, O ČAS PONOSNE SLAVE,
NAJ BO SPOMIN NA VAS, KI TE DOBRAVE
S KRVJO STE NAPOJILI, VEČNO ŽIV!

*Napis na grobnici padlih borcev
v Slovenjem Gradcu*

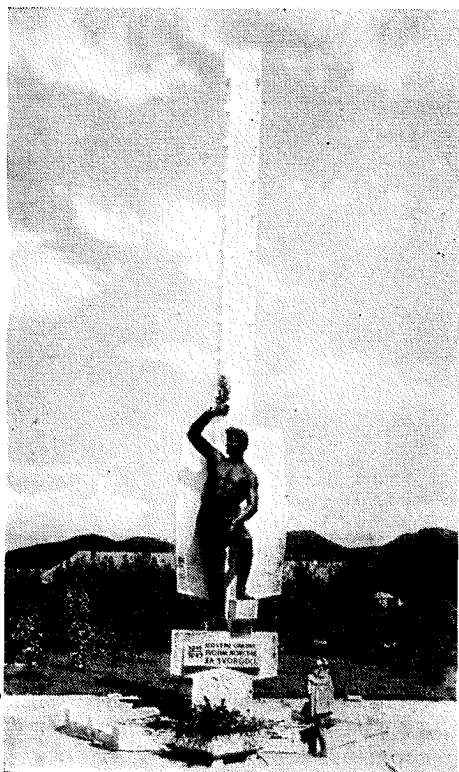
*Narodni heroj Franjo Vrunč
v kaznilnici v Sremski Mitrovici*

SLOVENJ GRADEC

je središče Mislinjske doline, ki je bila v času narodnoosvobodilne vojne eno važnih partizanskih področij v mariborskem okraju. V začetku vstaje je narodni heroj inž. Rado Iršič povezal člane KPS in SKOJ v Mislinjski dolini v uporniške skupine. Tudi v Slovenjem Gradcu je delovala že leta 1941 uporniška skupina pod vodstvom Franceta Zdravka, ki so ga Nemci ubili v Celju 1942. leta. V mestu so bili konec leta 1941 uporniški sestanki. Ko je osvobodilno gibanje v Mislinjski dolini preraslo v množičen upor, so ljudje dosti prispevali za partizanske enote, bolnišnice in druge partizanske ustanove.

V Slovenjem Gradcu se je rodil 1910. leta narodni heroj Franc Vrunč-Buzdo. Vrunč, ki je bil po poklicu učitelj, je bil 1. maja 1934 kot član KPJ aretiran in najprej obsojen na šest mesecev strogega zapora, na ponovni razpravi pa na tri leta robije. Pred vojno je postal sekretar okrožnega komiteja KPS za celjsko okrožje. Po okupaciji je bil prvi komandir Celjske čete. 11. avgusta je bil v boju pri Slivnici ranjen in ujet. Nemci so ga ustrelili 24. avgusta 1941. leta na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru.

Spomenik v Slovenjem Gradcu

Slovenj Gradec je svojim borcem za svobodo postavil spomenik. 1961. leta pa so uredili grobnico padlih borcev z lepim spomeniškim prostorom.

V grobnici počivajo borci 1. pohorskega bataljona, ki so padli na Skrivnem hribu 4. decembra 1942, in tisti, ki so padli na Završah 17. januarja 1943, borci Zidanškove brigade in XIV. udarne divizije ter borci 17. divizije 3. armade, ki so padli v zaključnih bojih. Nad grobnico je spomenik, posvečen padlim, ki počivajo v grobnici, štiriintridesetim borcem in žrtvam fašističnega terorja iz Slovenjega Gradca in tristotriindvajsetim padlim za svobodo iz Mislinjske doline. Manjši kvader v neposredni bližini glavne grobnice hrani žaro s pepelom narodnega heroja Vrunča. Ob ploščadi grobnice so biste narodnih herojev Franja Vrunča, ing. Rada Iršiča in Lada Mavsarja-Ronka.

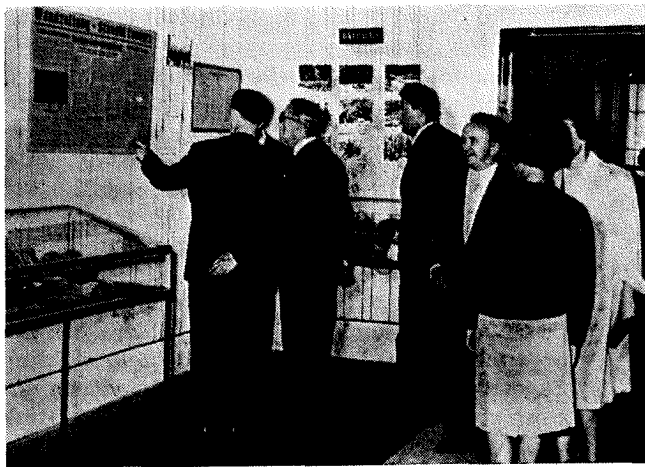
Julija 1962. leta je sindikalna podružnica tovarne meril odkrila spominsko ploščo desetim delavcem tega podjetja, ki so padli kot borci narodnoosvobodilne vojne.

SLOVENJ GRADEC — Muzej ljudske revolucije

V Slovenjem Gradcu je bogat in lepo urejen Muzej ljudske revolucije. Ta muzej prikazuje na stalni razstavi razvoj revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilne vojne v Mislinjski, Mežiški in zgornji Dravski dolini (bivši okraj Slovenj Gradec). Gradivo je razporejeno v šestih razstavnih sobah in v vhodnem prostoru.

1. soba. Tu se seznanimo z revolucionarnimi dogodki po 1. svetovni vojni. Izbrano gradivo pripoveduje o železničarski stavki 1920, o ustanovitvi organizacije KPJ 1. maja 1920 na Ravnah in o njeni dejavnosti v prvem obdobju, ki je bila povezana z organizacijo III. kongresa SKOJ. Ta je bil v Kefrovem mlinu pri Ravnah. Revolucionarne akcije po letu 1918 so prikazane tudi z zemljevidi. Med drugim gradivom je tudi fotokopija prepovedi zborovanja delavcev ob prvem maju 1920. leta na Ravnah, ki jo je poslala deželna vlada, ter fotokopija strani iz Rdečega prapora, ki poroča o sklepu delavstva na Ravnah, da se bo ločilo od Jugoslovanske socialnodemokratske stranke in bo pristopilo h KPJ. Naslednja razstavna tema obravnava delovanje Komunistične partije do 1937. leta na območju, ki ga obravnava slovenjegraški muzej.

*Razstava Muzeja
ljudske revolucije
v Slovenjem
Gradcu*

Tu je prikazana vloga partijskega okrožja Sever, ki je imelo sedež na Ravnah. Razstavljenega je precej originalnega partijskega gradiva iz tistega časa (letaki in napredno časopisje). Nato preide razstava na prikaz zgodovine Komunistične partije Slovenije in njene dejavnosti na slovenjegraškem področju od 1937 do 1941. Obiskovalcu olajša razumevanje dogodkov prikaz razmestitve partijskih organizacij po ustanovitvi KPS. Na zemljevidu so označeni tudi kraji, v katerih so bili narodnoobrambni tabori. Tudi tu je razstavljeno originalno gradivo. Med njim naj omenimo le razglas KPJ, ki obsoja pristop Jugoslavije k trojnemu paktu. Zanimiva je v vitrini razstavljena partijska značka, kakršne so leta 1940 izdelovali v Mežici. Posebej je v prvi sobi razstavljeno tudi bogato gradivo o delavskoprosvetnih društvih Svoboda in Vzajemnost, ki so bila zlasti aktivna v Mežiški dolini. V vitrini sredi sobe je lepo ohranjen prapor mežiške Svobode, ki je bil razvit 1927. leta.

2. soba. Gradivo druge sobe obravnava obdobje od okupacije do spomladi 1943. Najprej so prikazani dogodki ob napadu fašističnih sil na Jugoslavijo in prvi dnevi okupacije. Za zanimivimi fotografijami so predloženi boji pri Dravogradu, razpad jugoslovanske armade, prodiranje Nemcev in prihod nemških enot v Slovenj Gradec. Razstavljen je tudi prvi nemški razglas, ki je bil nabit v Slovenjem Gradcu. Vzdušje tistega časa nam približajo različni razstavljeni nemški predmeti (v vitrini je esesovska kapa z mrtvaško glavo). Po okupaciji se je pričela nasilna germanizacija naših krajev. To naj bi pospešil izgon Slovencev. Razstava obravnava preseljevanje iz Mežiške in Mislinjske doline. Korošce so selili preko Begunj na Gorenjskem, za Mislinjsko dolino je bilo prehodno taborišče v župnišću v Šmartnu pri Slovenjem Gradcu.

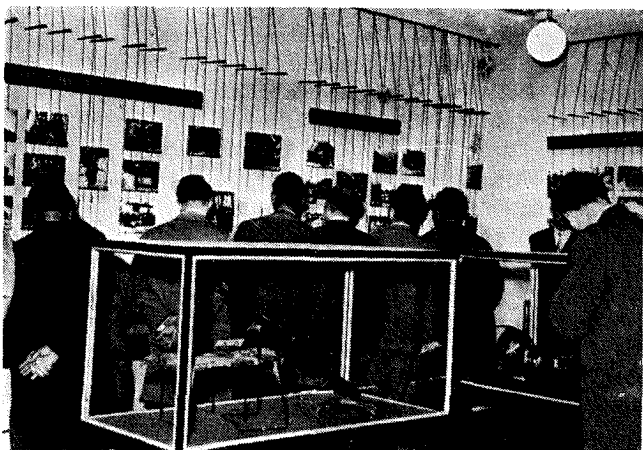
Komunisti so povedli slovensko ljudstvo v upor. Prikaz razvoja narodnoosvobodilne vojne se prične s fotografijami voditeljev vstaje v Sloveniji. Kmalu po okupaciji so zrastle prve uporniške skupine v Mežiški, Mislinjski dolini in v Dravogradu. Originalni razglasi o streljanju talcev iz leta 1941 in iz začetka 1942 nam povedo, da je gestapu uspelo razbiti velik del teh skupin. Med letaki so fotografije organizatorjev vstaje, ki so dali življenje za domovino že v prvih mesecih upora. Usodo prvih uporniških skupin ponazarja tudi pretresljivo gradivo v vitrini (poslovilno pismo talca Stanka Iršiča materi, pismo starega komunista Lovra Pačnika iz Leš, ki opisuje junaštvo organizatorjev vstaje iz Mežiške doline Franca Šterna in Henrika Zagernika pred ustrelitvijo). Razstavljena je tudi fotokopija Dela z osmrtnico Franca Vrunča iz Slovenjega Gradca. Objavljena je bila v Delu št. 3 iz septembra 1941.

Nemci kljub silnemu terorju niso mogli zadušiti vstaje. Na mislinjskem področju v drugi polovici 1942. leta operira 1. pohorski bataljon, polagajo se temelji šaleško-mislinjskemu okrožju KPS. Na Koroškem se začne novembra 1942 zgodovina prve koroške partizanske enote-čete, ki je prerasla spomladi 1943 v bataljon. V koroškem okrožju KPS razvija vstajo partizan Matjaž (ing. Pavle Žaucer). Z vsem tem nas seznanijo naslednja poglavja razstave: Pohorski bataljon, Partizanske enote in politične organizacije do spomladi 1943, Napad na Mežico, Belopeška konferenca.

Skica pohoda bataljonov II. grupe odredov nas uvede v zgodovino 1. pohorskega bataljona. Zelo lepo je v tem delu prikazana povezanost med bataljonom in partizanskimi domačijami. Poleg fotografij domačinov, članov bataljona, je tudi gradivo o znanih partizanskih domačijah, ki so bile povezane z bataljonom. V vitrini leži nemški koledar, v katerega je Lakovnikova mati iz Šmiklavža beležila dneve, ko so se oglasili pri hiši partizani Pohorskega bataljona in komandant II. grupe odredov, Franc Rozman-Stane. V vitrini sredi sobe so razstavljeni predmeti, povezani z zgodovino Pohorskega bataljona. Razstavljene so muzealije v zvezi s 1. koroško četo in Koroškim bataljonom. Nazorno je obdelan napad 1. koroškega bataljona na Mežico v noči med 3. in 4. aprilom 1943. V taborišču koroških partizanov nad Toplo je izšel sredi januarja 1943 prvi koroški izvod Ljudske pravice; razstavljena je fotokopija le-tega. Za obiskovalca bosta zanimiva teksta pisem, ki so jih koroški vojaški in politični voditelji, zbrani na konferenci v Beli peči 15. maja 1943, poslali vrhovnemu komandantu NOV in POJ tov. Titu, in centralnemu komiteju KPS.

3. soba. V tretji sobi se najprej seznanimo z osvobodilnim gibanjem na Koroškem v drugi polovici leta 1943. Na žicah visijo skupinske slike koroških partizanov, ki oživljajo podobo rasti in boje koroških enot. Tu je slika narodnega heroja Toneta Okrogarja-Nestla, partizana 1. koroškega bataljona. V vitrini je njegovo orožje. V drugi vitrini je poleg samokresa partizanskega kurirja Mojke, ki je v jeseni 1943 prenašal pošto in literaturo med Pohorjem in Smrekovcem, nekaj primerkov partizanskega tiska in partizanski narokavni čini.

Sledi prikaz razvoja partizanstva na Pohorju v letu 1943. Pod značilnim naslovom Bitka za Pohorje se nadaljuje, ponazarjajo dokumentarne fotografije razvoj na Pohorju po padcu 1. pohorskega bataljona. Po napadu na Mežico je komandant Stane poslal iz Koroškega bataljona na Pohorje četico partizanov. Iz tega jedra je zrasel 2. pohorski bataljon. Avgusta 1943 se je večji del moštva tega in Koroškega bataljona odpravil na pot proti Dolenjski, ker se je bližala kapitulacija Italije. Iz čete, ki je ostala na Pohorju, je zopet zrastel

*Razstava Muzeja
ljudske revolucije
v Slovenjem
Gradcu*

bataljon. Oktobra 1943 je bil po prihodu borcev Šlandrove brigade na Pohorje formiran Pohorski odred.

Začetek 1944. leta je bil v znamenju pohoda XIV. divizije na Štajersko. Pod napisom XIV. divizija na Štajerskem in Koroškem so fotografije s tega težavnega pohoda. Z ene fotografije gleda mlado dekle, Mimika Podjavorškova, ki je pogumno kazala pot XIV. diviziji 18. februarja 1944 na Paškem Kozjaku. V vitrini so muzealije, ki spominjajo na pohod divizije. O razstavljeni sablji pravi legenda, da so jo položili na nosila narodnemu heroju Ronku, ki je padel na Graški gori. Tudi v eni izmed obeh vitrin sredi sobe so predmeti s pohoda XIV. divizije. V 2. obstenski vitrini pa je gradivo, ki delno spada že v čas po prihodu XIV. divizije. Našo pozornost pritegne puška domačega izdelka, ki so jo imeli starotrški fantje.

Proglas vodje Štajerske domovinske zveze prebivalstvu Mislinjske doline, ki visi na steni, in nemški seznam partizanov iz občine Šmartno pri Slovenjem Gradcu, na katerem je 175 imen, nazorno pričata o množičnem uporju v Mislinjski dolini po prihodu XIV. divizije. Steindlov roteči in grozeči proglas je očiten dokaz nemške nemoči v Mislinjski dolini, ki jo je zajela množična vstaja.

V naslednji vitrini ob steni je zbirka partizanskega tiska, ki je bil najden v Mislinjskem jarku. Ta tisk so prinesli kurirji z Moravškega na Pohorje. V tej vitrini so tudi stročnice granat, ki so bile izstreljene iz partizanskega topa na Graški gori.

Že pred prihodom XIV. divizije je bila 7. januarja 1944 v Primožu na Pohorju ustanovljena iz Pohorskega odreda in iz enega ba-

An die Bevölkerung des Misslingtales!

UNTERSTEIRER!

Bezahlte kommunistische Agenten versuchen, unter dem Vorwand, es gehe um die „Freiheit des slowenischen Volkes“, in Eure schöne Heimat den Aufstand zu tragen. Nachdem sie bereits Kroatien und Niederkrain zu Wüsten und zu Ländern der Blinde, des Blutes und der Tränen gemacht haben, will die Untersteiermark ihr nächster Opfer sein: abgebrannte Schulhäuser, und Raubzettel, zerstörte Brücken und Bahnen, teure Mord- und Unfälle sind da Symptome ihres „Kampfes“.

Da ihre handfremden Einheiten, besonders die 14. Banditendivision im Frühjahr dieses Jahres, vernichtend geschlagen wurden, versuchen sie durch brutale Zwangsrekrutierungen von Untersteirern die zerschlagenen Reihen aufzufüllen. Diese zwangsrekrutierten Untersteirer sollen gegen Bandenchefen nach, die sich in unserer Hand befindet, nach Kranj zur „Ausbildung“ gebracht werden, um dann in Kroatien, Bosnien und Serbien für Tausch als billiges Kanonenfutter ihr Leben zu lassen.

Untersteirer! Es geht um Euer Leben, um die Zukunft Eurer Frauen und Kinder, um den Frieden Eurer Heimat!

Wir rufen Euch alle auf, alles zu tun, um Eure Zwangsrekrutierung durch ein richtiges Verhalten zu verhindern. Zwangsrekrutierte aber haben sich in kürzester Zeit durch Furcht den Banditen zu entziehen.

Wie werden Euch mit den uns zur Verfügung stehenden Kräften von der blutigen Geißel des Bandeneinsatzes befreien.

Männer und Frauen! Laßt Euch durch die feindliche Propaganda nicht in Eurer Treue zu Adolf Hitler und Deutschland irremachen!

Wer mit den Banditen hält, geht den Weg in den Tod!

Wer treu zu Führer und Reich und der steirischen Heimat steht, marschierst mit uns in eine herrliche Zukunft!

Unser ist der Endsieg!

Windischgraz, im Mai 1944

Franz Steindl

Bundesführer des Steirischen Heimatbundes

* Placati komunistični agenti skušajo pod preteklo, da gre za „svobodo slovenskega naroda“, prenašati upor v vašo lepo domovino. Sedaj, ko so Hrvatsko in Dolenjsko spremeniili v puščavo in v deželo hede, krvi in solza, naj postane Spodnja Štajerska njihova žrtev; gorila solzka podloga in kmetije, uničeni mostovi in železnice, strahopetna umori in napadi so postaje njihovega „boja“.

Ker so bile naše odločne Jasti na 14. banditska divizija, v februarju tega leta uničeno porazili, skušajo z brutalnim prisilnim rekrutiranjem Spodnještajercer vzpostaviti svojo izničeno vrsto. Te prisilno rekrutirane Spodnještajerce namerna- vajo po rekruti banditske poročila, ki se nabujajo v vaših rokah, spraviti na Kranjsko v vrsto „ovčebana“, da bi jih potem žrtvovali na Hrvaškem, v Bosni in v Srbiji kot cenevo kmeti tipov za Tito.

Spodnještajerci! Gre za vaše življenje, za bodočnost vaših žena in otrok, za naše vaše domovine!

Pozor! Vas vse, da storite vse, da preprečite s pravilnim zadržanjem vaše prisilne rekrutacije. Prisilni rekrutiranci pa se imajo v najkrajšem času z begom odločiti banditom.

Z vsaki razpoložljivi sredstvi vas bomo osvobodili krvavega biča banditske sodece.

Možje in žene! Ne dopustite, da vas sovražna propaganda izneveri v vaši zvestobi do Adolfa Hitlerja in Nemčije!

Kdor drži z banditi, gre v smrt!

Kdor ohranjuje zvestobo Führerja in Reichu ter štajerski domovini, koraka z nami v krasno bodočnost!

Končna zmaga je naša!

Steindlov proglas prebivalstvu Mislinjske doline

taljona koroških partizanov Zidanškova brigada (Pohorska). Številne fotografije prikazujejo borbe in akcije te brigade. Na eni fotografiji so tisti koroški partizani, ki so krenili v sestav Pohorske brigade in so se slikali pod Raduho.

Sledi fotografija junaške aktivistke iz Golavabuke Lenčke Marzelove-Štajerske Lenčke, ki so jo Nemci ubili 1. maja 1944.

Nemci so še naprej skušali dušiti upor s streljanjem talcev. Sliki Lenčke sledijo razglasi o streljanju talcev, ki so povezani z Mislinjsko dolino. V letu 1944 so Nemci dvakrat streljali talce v Mislinjski dolini, marca meseca pri Šmartnem, julija pa v Pamečah.

V vitrini pod temi slikami in razglasi je zanimivo gradivo (dve titovki, partizanska torbica s tiskom). Rekli smo že, da so v eni vitrini sredi sobe predmeti s pohoda XIV. divizije. Tu je še ena vitrina, ki hrani dve lepi muzealiji: partizansko puško, ki ima na kopitu vrezano

peterokrako zvezdo in ime Dušan, ter lepo izvezeno rdečo ovratno ruto, ki jo je dalo dekle fantu partizanu. Na ruti je vtkan napis Dušan — V boj za svobodo. V vitrini ob oknu je lahki minomet. Legenda pove, da so ga prinesli partizani iz Dolenjske na Štajersko po kapitulaciji Italije. V vitrini sta še dve partizanski bluzi. Eno je med vojno nosil ekonom partizanske bolnišnice Trška gora, drugo pa Albert Konečnik-Modras, komandant bataljona na Koroškem.

4. soba. V tej sobi je na stenah in v vitrinah izredno dosti gradiva. Pod napisom V naših krajih po II. zasedanju AVNOJ je v tej sobi na steni najprej petintrideset fotografij in ena fotokopija dokumenta. To gradivo prikazuje XIV. divizijo po pohodu, ko se je meseca marca zbrala na Graški gori in na Završah. Na eni izmed fotografij je tudi top, ki ga je zaplenila v Velenju 1. maja 1944 Bračičeva brigada. Druga skupina slik prikazuje partizanske aktiviste in člane gospodarskih komisij okrajnih odborov OF. Na sliki je tudi Stane Ilc-Krištof, sekretar šaleško-mislinjskega okrožja, ki je padel 15. julija 1944 v Lokovici pri Šoštanju. Sledijo fotografije koroških aktivstov in partizanov. Pod temi slikami sta dve obstenski vitrini s partizanskim orožjem, tiskom, dokumenti in drugim gradivom. V prvi vitrini sta tudi parabeli oficirja Šercerjeve brigade Aleka Butare in komisarja koroškega odreda Dolfa Hohkrauta. V drugi vitrini so med drugim razstrelki iz velike bitke Tomšičeve brigade in Koroškega odreda na Razborju 6. oktobra 1944. leta.

Z odredbo Glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije z dne 24. aprila 1944 je bila formirana Koroška grupa odredov, ki sta jo sestavljala Vzhodnokoroški in Zahodnokoroški odred. Doba Koroške grupe odredov je bila doba velikih zmag koroških partizanov. Koroška grupa odredov je obstajala do jeseni 1944. Vzhodnokoroški odred je izbojeval največjo zmago v večdnevni bitki pri Črni avgusta 1944. Pod napisom Koroška grupa odredov so fotografije Vzhodnokoroškega odreda in ukaz o formiranju Koroške grupe odredov. Posebej je obravnavana borba za Dravo. Tu so fotografije koroških partizanov in aktivstov severno od Drave in borcev Lackovega odreda na Korici. Pod tem gradivom sta dve vitrini. V prvi je poleg dveh dokumentov originalna zastava Koroškega odreda. V drugi je pet primerkov tiska koroške tehnike Netopir, ki je imela sedež v Kotu nad Prevaljami. Tam so tudi primerki tiska koroške tehnike Obir. Dragocene muzealije predstavljajo trije partizanski žigi s Koroške (žigi oblastnega komiteja KPS za Koroško, pokrajinskega odbora OF za Koroško in štaba Koroškega odreda).

Ponos muzeja je gradivo, ki je razstavljeno v četrti sobi pod napisom Partizanski tisk, kurirske zveze in saniteta med Peco, Uršljo

goro in Pohorjem. Na steni so najprej fotografije, ki prikazujejo kurirje vojaških in relejnih kurirskih postaj. Sledijo štiri fotografije v zvezi z odmetavanjem zavezniške pomoči in štirinajst primerkov partizanskega tiska. Na fotografijah so tudi člani partizanskih tehnik. Razstavljena sta dva partizanska proglasa z naslovom Slovenci — Slovenke in Štajerci — Štajerke. Gradivo o tehnikah in kurirjih je tudi v vitrinah. V eni je dvanajst primerkov tiska iz tehnik Kajuh, Drava in Kristof-Stane Ilc. V drugi je enajst primerkov tiska iz vojaških partizanskih tehnik Sever in Sova. V tej so še trije originalni dnevnik iz kurirskih postaj. V tretji vitrini sta razmnoževalni stroj in radijski sprejemnik iz tehnike Kajuh ter primerka prvih slik maršala Tita, ki sta jih razmnožili tehniki Kajuh in Netopir.

Na območju slovenjegraškega muzeja je bilo veliko partizanskih bolnišnic. Največ jih je bilo na zahodnem Pohorju pod Malo kopo. Partizansko saniteto ponazarja obiskovalcu več dokumentarnih fotografij in gradivo v dveh vitrinah. V eni so med drugim bolniški listi iz Pavčkove bolnice pod Malo kopo ter šifriran dnevnik koroške partizanske bolnišnice B 11. Pozornost obiskovalca zbudi primerek steklenice s podatki o padlih. Take steklenice so dajali v grobove padlih in umrlih partizanov. V drugi vitrini sta poleg instrumentarija iz Pavčkove bolnice tudi dve opornici za zlomljene ude. V kotu sobe je originalna operacijska miza iz Pavčkove bolnice Dovže.

Sredi te sobe je velik relief območja, ki ga obravnava slovenjegraški muzej. Na njem so označena mesta partizanskih tehnik, bolnišnic, kurirskih postaj in sedežev političnih forumov.

5. soba prikazuje predvsem nacistični teror. Razstavljenih je več razglasov o streljanjih talcev in fotografij o nemških zločinih. Med njimi so fotografije požganih domačij na Koroškem. Več kmečkih družin so Nemci pobili in z domačijami vred sežgali. V tej sobi je tudi maketa strahotne gestapovske mučilnice v Dravogradu. S strašno zgodovino te mučilnice je v zvezi razstavljeno borovo deblo iz gozda nad Dravo v bližini Dravograda. Ob tem boru so gestapovci pobijali svoje žrtve in sledovi strelav so na deblu razločno vidni. V vitrini je okrvavljena vetrovka Štajerske Lenčke in razni predmeti iz koncentracijskih taborišč, ki so jih prinesli seboj interniranci ob vrnitvi (taboriščna obleka, številke in značke). Na drugi steni je originalni razglas državne komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. Tu so še tri fotografije partizanskih obveščevalcev, članov varnostne službe in Vojske državne varnosti.

6. soba. V zadnji sobi je na prvi steni osem fotografij, ki prikazujejo partizansko življenje in znane partizanske osebnosti. Na na-

slednji steni so fotografije političnih aktivistov in članov političnih forumov v zadnjem obdobju vojne. Med njimi je tudi slika z mla-dinske konference, ki je bila jeseni 1944 v Šmiklavžu.

Večji del gradiva te sobe nam oživlja spomin na zadnje dneve vojne. Prav na območju slovenjegraškega muzeja so potekale zadnje bitke druge svetovne vojne v Evropi. Tu so enote IV. operativne cone in 3. armade dokončno strle sovražnika. Velike zaključne bitke so bile pri Doliču, na Poljani in v Podklancu. Fotografije prikazujejo enote IV. operativne cone, ki so hitele proti koncu vojne na Koroško, osvo-boditev posameznih krajev in bojišča na Poljani in pri Podklancu.

V eni izmed vitrin pod drugo steno je na zemljevidu označeno območje okrožnega odbora Osvobodilne fronte Dravograd, ki je na-stalo jeseni 1944 z združitvijo mislinjskega dela šaleško-mislinjskega okrožja in mežiškega okrožja. Med dokumenti v tej vitrini so tudi okrožnice, ki govorijo o pripravah za prevzem oblasti po zlomu oku-patorja. V drugi vitrini je tudi Radiovestnik tehnike Sova, ki je na-znanil kapitulacijo Nemčije. Hkrati je tu nekaj predmetov iz zadnjih bitk.

Ob zaključku razstave v slovenjegraškem muzeju se obiskovalec ob pregledu padlih in žrtev za svobodo med Peco, Uršljo goro in Po-horjem ponovno zbere. Pregled mu okrepi vtis, ki ga je dobil na raz-stavi, da gre področju Mežiške in Mislinjske doline pomembno mesto v zgodovini naše narodnoosvobodilne vojne.

SLOVENSKA BISTRICA

Prvi začetki organizacije Osvobodilne fronte v Slovenski Bistrici segajo v leto 1942.

Najpomembnejšo partizansko akcijo v Slovenski Bistrici je iz-vedla v noči med 10. in 11. oktobrom 1944 Bračičeva brigada. V mesto je vpadel 2. bataljon te brigade. Ena četa je pognala Nemce iz stra-žarskih mest in blokirala vojašnice. Dve četi pa sta izvedli veliko-potezno rekvizicijo. Partizani so naložili osemnajst voz živil, cigaret, obutve in drugega materiala. Zaplenili so tudi tri puške.

Akcijo v Bistrici je štab brigade zavaroval zasedami. Na polo-žajih ob glavni cesti je bil 1. bataljon. Ena četa tega bataljona je bila v zasedi ob cesti proti Konjicam. Ta je po enourni borbi prisilila k umiku sovražno avtomobilsko kolono. Borci 3. bataljona so blokirali nemško postojanko v Zgornji Bistrici in porušili sto metrov železniške proge.

*Komandant
Bračićeve brigade
Milenko Kneževič,
ki je padel prav
pred osvoboditvijo*

Ko se je partizanska kolona z vozovi vračala na Pohorje, so ji Nemci sledili. 2. bataljon jih je pričakal, napadel in jih pognal nazaj proti Slovenski Bistrici.

Podatke za to uspelo akcijo so preskrbeli slovenjebistriški aktivisti. V akciji sta padla dva partizana.

13. novembra 1944 ponoči so partizani izpraznili tovarno perila, ki je bila nasproti vojašnice. Zaplenili so nad dva tisoč zimskih srajc in še drugo perilo. Pri tem napadu ni bilo nobenih partizanskih žrtev.

Padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja je posvečen bronast kip partizana na Trgu svobode.

SMOLNIK

Avgusta 1936. leta je izbruhnila velika stavka tekstilcev v Sloveniji. Stavkajočim so se septembra 1936 pridružili tudi delavci tekstilne tovarne na Smolniku. 1939. leta so stavkali delavci železarne, da bi dosegli boljše plače.

1941. leta je bila v Hlebovem domu (Smolnik št. 3) pri oskrbnici Tončki Dolinškovi javka in postojanka prvih pohorskih partizanov. Po 22. juniju 1941 so se pojavili na Smolniku prvi ilegalci iz Ruš, med njimi je bil tudi narodni heroj Alfonz Šarh. Med 7. in 11. julijem 1941 so prišli iz Maribora v Hlebov dom prvi partizani: Svenšek z ženo, Boris Čizmek in Vlado Robič. En dan ali dva so se

*Hlebov dom
na Smolniku*

zadrževali v Hlebovem domu, potem pa so si uredili taborišče nad Hlebovim domom v mladem gostem gozdu (Gorjakov mlaj). To je bilo prvo taborišče prvih pohorskih partizanov. V to taborišče so prihajale nove skupine partizanov. Od tu so kurirji vodili novince v šolsko taborišče 1. pohorske čete, ki je bila pri Urbančevi lovski koči v območju Lehna. Na Smolniku je ostala skupina partizanov, ki je skrbela za zvezo z Mariborom in vodila novince v šolski tabor. Po razbitju šolskega tabora pri Urbančevi lovski koči 31. julija 1941 so se borci 1. pohorske čete zbrali na Smolniku, a so tabor v Gorjakovem mlaju zaradi varnosti kmalu opustili in si uredili novega pod Šumikom. Tudi v penzionu Lobnica je bila leta 1941 partizanska javka.

Po vrnitvi z brežiškega pohoda se je 1. štajerski bataljon porazdelil na manjše skupine, ki so se odpravile vsaka na svoje območje. Na Smolnik je konec 1941. prišla skupina pohorskih partizanov. Z njimi je bil narodni heroj Miha Pintar-Toledo. Tem se je priključil Jožko Knifič iz Ruš, nato pa še novi partizani iz Ruš, Maribora, Slovenskih goric in iz drugih krajev. Tako se je v začetku leta 1942 začela zgodovina Ruške čete, ki je do novembra 1942, ko se je vključila v 1. pohorski bataljon, operirala na izredno občutljivem področju v bližini Maribora, izvedla številne akcije in vzdrževala zveze na vse strani. V tej četi je bil Alfonz Šarh s svojimi sinovi. Priključila se ji je tudi narodni heroj Milka Kerin. Komandir je bil Jožko Knifič-Iks. Ruška četa se je bojevala proti velikim okupatorjevim silam v času njegovega največjega pritiska. Povezana je bila s sekretarjem Tonetom Grčarjem-Johanom, ki je 1942 vodil osvobodilno gibanje na mariborskem področju. Tudi na Smolniku je imela četa svoje postojanke.

*Narodni heroj Milka Kerin.
Padla je 31. julija 1944 v bojih
za osvoboditev Ljubna*

V stanovanjski hiši železarne (bivši Pogačnikov mlin) sta bila izdana borca Ruške čete Jože Matavšek in Jaka Špenga. V borbi z osmimi orožniki sta 13. marca 1942. leta padla. Jože Matavšek, skojevec iz 1938. leta, je bil član prvega odbora OF v Rušah. Jaka Špenga je bil 1941. borec 1. pohorske čete.

16. julija 1942 zvečer je Ruška četa rekvirirala v penzionu Lobnica. Naslednji dan sta se podala na Smolnik dva orožnika iz Ruš. Ruška četa jima je pripravila засedo in oba ubila. Eden od njiju je bil poveljnik orožniške postaje. 20. novembra 1942 je patrolja 1. pohorskega bataljona, ki jo je vodil lks, napadla čuvajnico ob progi pri Smolniku, razdejala signalne naprave in telefon. Na Smolniku so se konec maja 1943 spopadli z Nemci tudi borci 2. pohorskega bataljona. 28. junija 1944 je Šercerjeva brigada izvedla sabotažno akcijo v tekstilni tovarni. Po rekviziciji so partizani tovarno zažgali. Šercerjeva brigada je tedaj minirala tudi železniško progo pri Rušah. Uničen je bil tovorni vlak. Po akciji se je brigada umaknila na položaje pri Hlebovem domu.

*Jožko Knifič-Iks,
komandir Ruške čete*

Na pročelju tekstilne tovarne je vzdana plošča v spomin na stavko leta 1936. 1959. leta so odkrili ploščo pri železarni v spomin na

*Pogačnikov mlin
na Smolniku*

*Spominska plošča
na Pogačnikovem mlinu*

uspešno stavko 1939. leta. V spomin na junaško smrt Matavška in Špenge je bila vzdana plošča na Pogačnikovem mlinu.

SPODNJA KAPLA

V gozdu pod Pajtlerjevo (Štercerjevo) kmetijo je bila partizanska bolnišnica Avšjek. Delovala je novembra in decembra 1944. Za bolnišnico je služila lesena koliba z dvema prostoroma, ki je bila skrita v mladem rastju. Štiri metre od tega objekta je bilo skladišče. V bolnišnici se je zdravilo po deset ranjencev. Bolnišnici sta pomagali Pajtlerjeva in Gracejeva kmetija.

Pod nekdanjo bolnico v dolinici sta žaga in mlin. V tem mlinu so bili 1944. leta sestanki aktivistov. Tu so tudi kuhali za ranjence.

Lesena stavba bolnišnice Avšjek se je podrli 1956. leta, a so sledovi še lepo vidni.

Po razmahu narodnoosvobodilnega gibanja na Kozjaku so kmetje v Spodnji Kapli s partizani tesno sodelovali.

SPODNJA VOLIČINA

Po napadu na Mežico v začetku aprila 1943 je pripeljal Srečko Rojs-Niko v Voličino patruljo 1. koroškega bataljona. Borci so se oglašili pri kmetu Ivanu Muršaku v Spodnji Voličini št. 16 in dobili pri njem dva puškomitraljeza z municijo in ročne bombe. To orožje je Muršak zakopal po razpadu stare jugoslovanske armade v ilovnata

Srečko Rojs-Niko

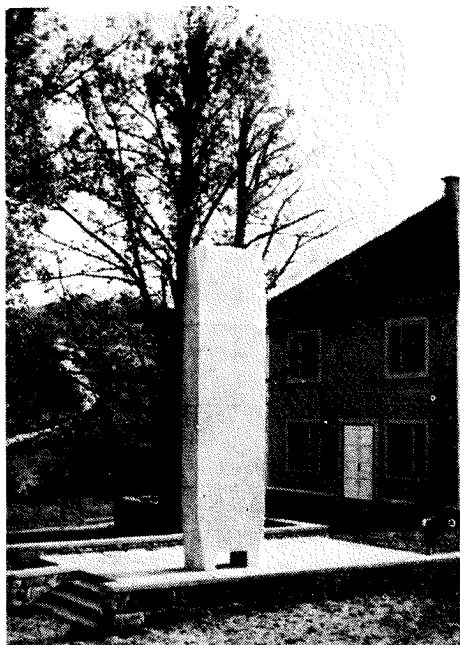
tla svoje zidanice. Patrulja Koroškega bataljona je tedaj izvedla na področju Voličine prve akcije, ki so Nemce močno vznemirile.

Organizirano osvobodilno gibanje se je pričelo razvijati v Voličini po prihodu partizanov Srečka Rojsa-Nika in Franca Zalaznika-Leona v začetku oktobra 1943. V tem letu se je Osvobodilna fronta močno razmahnila.

V jeseni 1944 so partizani vdrl v poslopje občinskega urada v Voličini, uničili del arhiva in odnesli živilske nakaznice. V gozdiču blizu pokopališča sta bila decembra 1944 ubita dva borca Lackovega odreda.

Ob glavni cesti pri združenem domu je bil 1956. leta odkrit spomenik padlim borcem, talcem in tistim, ki so umrli v koncentracijskih taboriščih. Na spomeniku je štirinajst imen. Na pokopališču je pokopanih pet partizanov, med njimi tudi sekretar slovenjegoriškega okrožja Srečko Rojs-Niko, ki je padel v začetku januarja 1945 pri Orehovi vasi.

Spomenik v Voličini

SPODNJI DOLIČ (glej DOLIČ)

SPODNJI RAZBOR (glej RAZBOR)

SPODNJI VELOVLEK

V tem kraju je bil 10. avgusta 1942 pri kmetu Horvatu izdan in zajet narodni heroj Jože Lacko, ki je bil dva dni prej ranjen v bitki pri Mostju.

SPODNJI VIČ PRI DRAVOGRADU

Gestapovci iz Dravograda so pobijali Slovence, ki so jih mučili v dravograjskih zaporih, tudi v Dularjevem lesu v Spodnjem Viču. Prav nad cesto, ki vodi iz Dravograda proti državni meji (približno dva kilometra iz Dravograda, malo naprej od Dularjeve kmetije) stoji

Spomenik v Spodnjem Viču

spomenik, ki je posvečen žrtvam, pobitih v Dularjevem lesu. Okoli petinpetdeset metrov nad spomenikom više v gozdu so vidni sledovi grobov. Po izjavi kmeta Dularja so v njegovem lesu prvič pobijali zapornike avgusta 1944.

SPODNJI ŽERJAVCI

26. aprila 1944 so gestapovci v Nedeljкови viničariji ustrelili tri ilegalce, ki jih je izdal gestapovski ovaduh. Ustrelili so Konrada Škrofiča-Krušnika, ki je bil leta 1941 borec 1. pohorske čete, Leopolda Bana in Antona Zemljiča. Pokopani so na pokopališču v Lenartu. Po tem dogodku so Nemci aretirali več ljudi v Spodnjih Žerjavcih.

*Na tem mestu
v Spuhlji so padli
štirje kurirji*

SPUHLJA

6. decembra 1944 so v Spuhlji naleteli na nemško zasedo kurirji postaje VIII A. Padli so štirje kurirji te pomožne kurirske postaje, ki je skrbela za prevoz čez Dravo. Pokopani so v Markovcih.

SRECE PRI MAKOLAH

Leta 1944, ko se je narodnoosvobodilno gibanje močno razmahnilo tudi na ptujskem področju, so partizani v prostorih Sagadinove hiše v Srecah uredili zasilno bolnišnico. Pod stiskalnico so izkopali bunker, v katerem je bilo prostora za nekaj oseb. V bunker se je prišlo s stopnic, ki vodijo iz stiskalnice v klet. Skrivni vhod pa je bil urejen tudi iz shrambe.

V noči med 11. in 12. aprilom 1945 so Nemci vdrli v Sagadinovo domačijo. Prvoborec Zvonko Sagadin se je Nemcem iztrgal in se je edini od prebivalcev hiše rešil. Pri pobegu je ustrelil nemškega oficirja. Nemci so hišo zažgali in štirje iz Sagadinove družine so se v bunkerju pričeli dušiti. V bunkerju so preminili Jože Sagadin-Očka, ki je bil 1941 najstarejši član 1. pohorske čete, njegov sedemnajstletni sin Miran, dr. Gojko Sagadin z ženo dr. Rožco Sagadin. Dr. Mileta Lavickega, Ludvika Sagadina in Marijo Sagadin so Nemci privezali ob hišna vrata in jih sežgali.

Pred leti je bila hiša obnovljena in prav tako bunker pod stiskalnico. V dveh prostorih obnovljene hiše je spominska razstava, ki je bila odprta 17. maja 1959. Gradivo te spominske razstave prika-

zuje razvoj narodnoosvobodilne borbe na področju Makol in tragično usodo postojanke pri Sagadinovih. Boljše razumevanje vsega omogoča obsežno besedilo v prvi sobi. Narodnoosvobodilna borba na področju Makol je predočena tudi na zemljevidu, kjer so vrisane partizanske postojanke, kraji spopadov itd. V prvi sobi je razstavljeno gradivo o nemškem terorju (razglasi tistih streljanj talcev, ki so prizadela makolsko področje).

V drugi sobi so slike padlih borcev in žrtev fašističnega terorja iz makolskega okoliša in žrtev pri Sagadinovi domačiji. Razmeroma bogata je v drugi sobi zbirka partizanskega tiska. Razstavljenega je še več drugega originalnega gradiva, vitrine hranijo tudi muzealije iz prvih let vstaje. Obiskovalec lahko prelista spominske albume z dokumentarnimi fotografijami. Med njimi so slike o narodnem heroju Lacku in njegovih sodelavcih, o kurirjih in o delu žena med vojno.

Poleg hiše je grob z ostanki žrtev, ki so padle 12. aprila 1945 na Sagadinovi domačiji. Na grobu je spomenik.

SREDIŠČE

Trg Središče je bil znan kot narodno zaveden kraj. Pred drugo svetovno vojno je bila v tem kraju požrtvovalna skupina komunistov, po okupaciji pa močna organizacija Osvobodilne fronte. V središkem predelu sta delovala prof. Jože Kerenčič in inž. Polde Berce ter njegova žena Milena. V Bercetovi hiši je bilo v prvem letu vstaje veliko

*Spomenik
v Središču*

Milena Berce

sestankov. Na te so prihajali organizatorji Osvobodilne fronte iz Prekmurja. Ko je postal Kerenčič sekretar ljutomerskega okrožja, je zvezo med njim in Središčem vzdrževala dijakinja Milena Bokša-Boža. 1. novembra 1941 je bil v Središču važen sestanek organizatorjev vstaje, ki so se ga udeležili tudi inž. Rado Iršič, prof. Jože Kerenčič, Štefan Kuhar iz Prekmurja, Megla Vinko iz Tomaža, inž. Polde Berce in še drugi. Ta dejavnost se je razvijala v Središču kljub temu, da je bila zaradi bližine tromeje v Središču močna nemška postojanka. Konec leta 1941 so Nemci že udarili po središki uporniški skupini. Mnogo jih je bilo aretiranih, več od teh so jih ustrelili. Inž. Polde Berce je bil ustreljen 30. marca 1942, njegova žena pa v začetku oktobra 1942.

Sredi trga stoji spomenik, posvečen padlim za svobodo. Iz Središča in okolice so Nemci ustrelili osemnajst talcev, v borbah z okupatorjem je padlo devetnajst borcev, v koncentracijskem taborišču je izgubilo življenje štirinajst ljudi.

1961. leta je bila v spomin na dogodke 1941 odkrita spominska plošča, a ne na hiši, kjer so bili l. 1941 sestanki.

STARI TRG

V Starem trgu je bila po okupaciji skupina ljudi, ki je zbirala orožje. Shranjeno je bilo pri Knezu in Vaupotu. Spomladi 1943 ga je Jernej Kresnik odnesel koroškim partizanom.

Po ustanovitvi Pohorskega odreda je konec oktobra 1943 skupina partizanov tega odreda spotoma minirala rudnik v Starem trgu. S to skupino je bil domačin partizan Murat (Anton Plešnik), ki je kasneje padel kot komandant Tomšičeve brigade. V letu 1944 so partizani v Starem trgu izvedli več akcij. Februarja so požgali župnijske hleve in kozolec, ki so jih zaplenili Nemci in spravili vanje svoje konje. Nemci so poročali, da so partizani 31. marca 1944 (tega dne so partizani napadli Šmartno pri Slovenjem Gradcu) napadli četo policije v njenem oporišču v Starem trgu.

V Fišerjevi hiši v Starem trgu je bil ustanovljen odbor Osvobodilne fronte za mesto Slovenj Gradec (jeseni 1944). V sobi, kjer je bil

*Spomenik talcem
ob poti iz Starš v Prepolje*

ustanovljen, je spominska plošča. Starotržani so imeli že prej svoj odbor Osvobodilne fronte.

STARŠE

V noči med 15. in 16. oktobrom 1944 je skupina Lackovega odreda napadla orožniško postajo v Staršah. Partizani so se neopazno približali vratom in jih minirali. Po petnajstminutni borbi so zavzeli pritličje, nato pa še nadstropje, kjer so razorožili orožnike. Zaplenili so veliko količino orožja in municije. Demolirali so tudi prostore okupatorskega občinskega urada.

14. decembra 1944 so Nemci pri Staršah ob poti, ki vodi iz Starš v Prepolje pod Obrežem ustrelili deset talcev. 26. novembra 1961 je bil na mestu streljanja odkrit spomenik. Na pokopališču so grobovi padlih borcev.

STOGOVCI

Od septembra 1944 do osvoboditve je delovala v bunkerju pri Šuperju partizanska ciklostilna tehnika Lacko. Le za nekaj časa se je preselila od tu k Jaklu v Stogovce. Tiskala je predvsem za ptujsko področje, naročila pa je dobivala tudi od drugod. Iz te tiskarne so ohranjeni ponatisi mnogih listov, brošur in originalni tiski.

V Šuperjevem listnjaku, kjer je bil bunker tehnike, spominja na njeno delovanje plošča na kamnitem podstavku.

*Spominska plošča
pri Šuperju
v Stogovcih, kjer
je bila tehnika
Lacko*

STOPERCE

V gozdu Ragužnica, približno 4 kilometre jugovzhodno od Stoperc, so Nemci konec marca 1945 zaradi izdaje odkrili partizanski bunker. Ko so ga obkolili, je bilo v bunkerju pet partizanov. Trije so se prebili, dva sta padla. Padel je znani aktivist iz Haloz, Žetalski Jože.

Ko je Tomšičeva brigada 21. junija 1944 rušila progo Maribor-Celje, so borci te brigade izvedli rekvizicijo na državnem posestvu v Stopercah.

STRAŽIŠČE NAD PREVALJAMI

Maja 1944 so Nemci požgali Španarjevo domačijo. Na požgano domačijo se po osvoboditvi ni nihče vrnil. Mati je zgorela v krematoriju nemškega koncentracijskega taborišča, sin Lojze je padel kot partizan na Jamnici, hčerka je preminila v tuji zemlji na povratnem transportu. Osamljene razvaline Španarjeve domačije še danes pričajo o nacističnem nasilju.

Blizu požgane Španarjeve domačije stoji spomenik z dvema ploščama. Spomenik stoji tam, kjer je policijska zaseda ubila 27. novembra 1943 Jugovega Francija. Na levi plošči je posvetilo Šumnikovemu Jožu. 29. septembra 1944 je policija obkolila Šumnikovo domačijo in obstopila dvajsetletnega Jožo, ki se je iztrgal, a ga je na begu dohitela smrtna krogla. En Šumnikov sin je preminil v taborišču, drugi v partizanih. Oče in mati sta po tem dogodku pobegnili od doma in živela po bunkerjih. Domačijo so Nemci izropali. Na levi plošči je napačen datum smrti Šumnikovega Joža.

SUHI VRH

V času velike nemške ofenzive proti Lackovemu odredu na Kozjaku je 23. novembra 1944 padlo pri Županku (Suhi vrh 33) sedem borcev Lackovega odreda. Tem je posvečen spomenik pred hišo.

SV. BOŠTJAN

Tudi granitni spomenik, ki stoji pod cerkvijo ob levem bregu Drave, priča o grozodejstvih gestapovcev iz Dravograda. Spomenik

*Župankova hiša
na Suhem vrhu*

je posvečen žrtvam, ki so po strašnem mučenju v Dravogradu našle smrt pod hladnimi valovi Drave.

Spomenik pri Sv. Boštjanu

SV. PRIMOŽ NA POHORJU

6. decembra 1943 se je pričela ena največjih nemških ofenziv na Pohorju, »snežni metež«, ki so jo Nemci pripravljali izredno temeljito. Nemške sile so bile razdeljene na pet skupin. Cilj te ofenzive je bil obkolitev in uničenje partizanov na Pohorju. Končala se je povsem neuspešno. Kmalu po tej ofenzivi je prišlo do pomembnega mejnika v razvoju partizanstva na Pohorju. Štab IV. operativne cone je pripravil vse potrebno za ustanovitev brigade na Pohorju. 7. januarja 1944 je bila na Primožu v bližini šole ustanovljena XI. slovenska narodnoosvobodilna brigada Miloša Zidanška, ki jo je ljudstvo imenovalo tudi Pohorska brigada. V novo brigado so bili vključeni borci Pohorskega odreda in enega bataljona koroških borcev. Ob ustanovitvi je štela tri bataljone.

Nemški načrt za ofenzivo »Snežni metež«

*Zidanškova brigada
po ustanovitvi*

Ustanovitev Zidanškove brigade je pomenila velik uspeh v razvoju osvobodilnega gibanja na Štajerskem. Leto dni po padcu 1. pohorskega bataljona je bila formirana brigada, ki si je z uspešnim bojem proti okupatorju priborila častni naslov udarne brigade.

Šolo na Primožu so partizani spomladi 1944 požgali, da bi preprečili nastanitev nemške postojanke.

Na območju Primoža je bilo pri kmetijah veliko trdnih partizanskih postojank in objektov. Tudi samotar Žvancarjev Lenček je tesno sodeloval s partizani in je že 1942. leta posredoval orožje 1. pohorskega bataljona. Na Sedovnikovem vrhu nad Primožem je od avgusta do decembra 1944 delovala partizanska tehnika Krištof-Stane Ilc. Ime je imela po znanem političnem aktivistu Stanetu Ilcu, ki je prišel z Dolenjske na Štajersko v začetku maja 1944 in je sredi julija padel kot sekretar šaleško-mislinjskega okrožja. Iz Sedovnikovega hriba se je tehnika preselila v Erterjev hrib v Kotu. Tu je delovala od 24. decembra 1944 do 7. marca 1945. Objekt te baze so imenovali Graščina. 7. marca 1945 so Nemci tehniko odkrili in jo uničili s skoraj vso opremo vred. Osebe tehnike je zgradilo novo preprosto postojanko vrh Strmca, ki jo je imenovalo Steljni bunker. V tej bazi je tehnika delala do osvoboditve.

Na območju Primoža so bili tudi bunkerji političnih forumov. Oktobra 1944 je bil zgrajen bunker za aktiviste okrajnega odbora Osvobodilne fronte Radlje na kraju, ki ima ledinsko ime Ižekovo. Bunker okrajnega odbora OF je bil tudi v bližini Žvancerjeve meje. Ta bunker so Nemci sredi februarja 1945 odkrili. Tedaj je padel

član okrajnega odbora OF Radlje. V Cankovem gozdu je imela gospodarska komisija skladišče za živež. V tem gozdu je bila tudi zemljanka znanega aktivista Alba.

Pri kmetu Sedovniku je bila v jeseni 1944 nekaj časa partizanska šola. Na področju Primoža je bilo več spopadov med partizani in Nemci. Prebivalstvo je veliko pretrpelo pod Nemci.

V spomin na ustanovitev Pohorske brigade je bila v novi šoli 1958. leta odkrita spominska plošča. Blizu stoji spomenik devetim padlim borcem in dvema talcema. Na Rebernikovi hiši je plošča v spomin na Tončko Ocvirk-Miro, ki so jo Nemci tu ubili 5. decembra 1944. Partizanska kurirka Mira je zapisala na steno kapele: »Lepo je živeti, še lepše je za svobodo umreti.« Na Šturmovem sedlu pri koči je spomenik z napisom, ki pravi, da je v tem kraju padel Franc Grubelnik.

SV. VID

Pri Sivčniku (hiša Joža Grubelnika) je plošča v spomin na Franca Grubelnika in Franca Ferka, ki sta padla za svobodo. Zaveden slovenski kmet Franc Grubelnik je bil partizan, aktivist okrajnega odbora OF Radlje. Ko so Nemci leta 1945 izsledili bunker tega odbora, je Franc Grubelnik, član okrajnega odbora OF, padel, drugi pa so se prebili.

ŠENTILJ POD TURJAKOM

Bučlerjeva domačija v Šentilju je bila že leta 1941 postojanka narodnoosvobodilnega gibanja. Povezana je bila tudi s 1. pohorsko četo. V začetku leta 1942 so Nemci gospodarja, gospodinjo in hčerko Cvetko aretirali.

19. novembra 1942 je podnevi vpadel v vas 1. pohorski bataljon, ki je med drugim rekviriral na nemškem posestvu in odpeljal s seboj šolskega upravitelja, zagrizenega nacista. Komisar Rajko je govoril vaščanom, borci pa so peli partizanske pesmi.

Na kapeli, ki je bila postavljena v spomin padlim iz prve svetovne vojne, sta dve plošči z imeni padlih borcev, talcev in žrtev nemških koncentracijskih taborišč.

Na pokopališču je skupni grob tridesetih partizanov in žrtev fašizma, padlih v okolici Mislinje v letih 1943-1945. Na grobu je bil 28. avgusta 1960 odkrit spomenik.

ŠENTILJ V SLOVENSKIH GORICAH

Sredi pokopališča je spomenik padlim za svobodo iz Šentilja.

ŠENTJANŽ NAD DRAVČAMI

Pri Grubelniku je spominska plošča z napisom, ki pove, da je bil iz Grubelnikove hiše leta 1942 odveden Franc Garner, ki je umrl v koncentracijskem taborišču, in da je tu padel 20. januarja 1945 Alojz Vobovnik-Albo. Albo je bil dejaven in priljubljen partizan-aktivist, ki je imel tudi svojo družino v gozdu. Padel je junaško. Nemci so ga zajeli in pobili. Ko se je zbudil iz nezvesti, je planil med Nemce in sprožil bombo, ki je končala življenje njemu samemu in nekaj Nemcem.

ŠENTJANŽ PRI DRAVOGRADU

Na domu borcev je spomin na padle za svobodo. Na plošči je triintrideset imen padlih in napis:

NIKOMUR HLAPCI VEČ NIKOLI,

RODOVOM POZNIM TO JE SPOROČILO NAPISANO S KRVJO

ŠMARTNO PRI SLOVENJEM GRADCU

V župnišču je bilo po okupaciji prehodno taborišče za tiste Slovence, ki so jih Nemci aretirali v Šaleški in Mislinjski dolini ter jih potem izgnali v Srbijo in na Hrvaško. Iz prehodnega taborišča v Šmartnem so izgnance poslali v taborišče Brestanica (Rajhenburg), od koder so krenili transporti v izgnanstvo.

Pri Štiblerju se je po 1. maju 1941 okoli osem tednov zadrževal organizator vstaje narodni heroj inž. Rado Iršič. Sestanke je imel tudi v bližnjem gozdu in tam dajal navodila aktivistom.

V letu 1944 so partizani v Šmartnem izvedli več akcij in nekajkrat napadli nemško postojanko. Tisti bataljoni XIV. divizije, ki so se prebili s Paškega Kozjaka na Pohorje, so v noči med 24. in 25. februarjem 1944 vpadli v Šmartno ter izvedli veliko rekvizicijo. Nemško postojanko so med akcijo blokirali. Zaseda je podirala telefonske drogeve v smeri proti Slovenjemu Gradcu.

V noči med 2. in 3. marcem 1944 so v Šmartno vpadli borci Zidanškove brigade. Poslopje Štajerske domovinske zveze je bilo po-

novno zažgano (Nemci so poročali, da je bilo prvič zažgano 27. februarja 1944). V tej akciji sta v Šmartnem padla dva partizana.

31. marca 1944 so partizani Šmartno ponovno napadli (Šercerjeva brigada). Nemška posadka je klicala na pomoč.

28. maja 1944 je krenila z Golavabuke Bračičeva brigada v napad na postojanko v Šmartnem. Dve četi 1. bataljona je štab brigade poslal v zasedo proti Slovenjemu Gradcu, tretja četa 1. bataljona pa je zasedla Turiško vas, 2. bataljon pa je napadel postojanko v Šmartnem. Nemška posadka je bila v dveh močno utrjenih stavbah. Ena četa 2. bataljona je napadla poslopje restavracije pri postaji, v katerem so bili vermani. Ostali del bataljona pa je blokiral orožniško postajo. Ker sta bili obe stavbi močno utrjeni in brigada ni imela eksploziva, partizani postojanke niso mogli zavzeti. Pred postojankami ni bilo nobenih zaklonov za napadalce. Partizani so zaplenili večjo količino moke in štirinajst glav živine.

Naj omenimo še akcijo Tomšičeve brigade v Šmartnem. 3. oktobra 1944 je štab XIV. divizije ukazal Tomšičevi in Bračičevi brigadi napad na progo Slovenj Gradec-Dolič. V noči med 3. in 4. oktobrom so enote Tomšičeve brigade napadle železniške postaje Šmartno, Turiška vas in Dovže. Tomšičeva brigada postojanke v Šmartnem ni zavzela, pač pa je na številnih mestih porušila progo.

9. marca 1944 so Nemci pri Šmartnem ustrelili deset talcev. Grobnica s spomenikom je na legenskem polju (glej Legen).

Na šoli je ob vhodu vzdana plošča v spomin trem talcem, petnajstim padlim borcem in petim žrtvam fašizma.

ŠMIKLAVŽ POD GRAŠKO GORO

je bil izrazito partizanski kraj, ki je veliko prispeval v boju za osvoboditev. V Šmiklavžu so bile važne postojanke že v prvih letih vstaje. Na šmiklavškem območju je bilo središče šaleško-mislinjskega okrožja. Po razpustitvi tega okrožja se je tu pogosto zadrževal okrajni odbor Osvobodilne fronte Slovenj Gradec. V letu 1944 je Šmiklavž predstavljal polosvobodjeno ozemlje. V partizanskem Šmiklavžu je okupator aretiral več družin in požgal nekaj poslopij.

Lakovnikova domačija je bila že 1941. leta povezana z osvobodilnim gibanjem. Pri tej hiši so se večkrat ustavili borci 1. pohorskega bataljona. V letih 1942 in 1943 se je pri Lakovnikovih rad oglasil Franc Rozman-Stane. Gospodinja je te obiske zabeležila v koledar. V l. 1942 in 1943 je bila važna javka pri Mežnarju.

*Skupina aktivistov
šaleško-mislinjskega
okrožja; v sredini
je sekretar
Stane Ilc-Krištof*

Aprila 1943 so partizanski aktivisti po opustitvi baze pri Rdečniku v Spodnjem Razborju zgradili v gozdu na hribu Burcu dva bunkerja, ki sta služila aktivistom za tehniko in skladišče. V letu 1943 in v začetku leta 1944 so napravili tod še več zemljank (pod podrto Burčnikovo domačijo, pri Spodnjem Blatniku [Kotniku]). Tako je bil v Šmiklavžu v letu 1943 sedež okrožnega komiteja KPS za šaleško-mislinjsko področje in nekaj časa tudi okrožna tehnika.

Po prihodu XIV. divizije so v dveh opuščenih bunkerjih okrožnega komiteja namestili ranjence XIV. divizije. Na območju Šmiklavža so bili 1944. leta objekti partizanske bolnišnice Lipa, ki so bili do polovice v zemlji.

Na hribu Burc je po preselitvi iz Vodriža delovala pred osvoboditvijo tehnika Kajuh.

V Šmiklavžu je bilo veliko sestankov aktivistov in zborovanj političnih organizacij. Med drugim je bila jeseni 1944 konferenca mladinskih aktivistov. V Šmiklavžu je v jeseni 1944 padlo nekaj aktivistov.

Na pokopališču v Šmiklavžu je pokopanih štiriindvajset partizanov.

ŠOBER

Številne kmetije v tem kraju so bile postojanke narodnoosvobodilnega gibanja v letih 1944 in 1945. Gospodar kmetije v Šobru št. 16,

Martin Peitler, je bil član okrajnega odbora Osvobodilne fronte Maribor-levi breg. Približno tristo metrov od njegove kmetije je bil v gozdu bunker kurirske postaje. Petdeset metrov pod bunkerjem teče potok, po katerem so prihajali kurirji do svoje zemljanke. Sledovi le-te so še vidni. Od Peitlerjeve kmetije pridemo še do ostankov drugega podzemnega bunkerja v Perkovem gozdu. To je bil bunker okrajnega odbora Osvobodilne fronte Maribor-levi breg, ki je bil zgrajen istočasno kot zemljanka kurirske postaje (jeseni 1944). Svojemu namenu je služil do marca 1945. Nad svojo domačijo je zgradil Martin Peitler še en rezervni bunker.

ŠUMIK NA POHORJU

Pri Šumiku je bilo približno od prvih dni avgusta 1941 do 20. tega meseca taborišče 1. pohorske čete. Pohorski prvoborci so si uredili bivališče okoli sto metrov nad drčo pod veliko previsno skalo. To taborišče Pohorske čete je bilo tesno povezano z organizacijo Osvobodilne fronte v Rušah. Od tu so pohorski borci avgusta 1941 krenili v napad na Ribnico.

29. junija 1944 so enote XIV. divizije pri Šumiku bojevale ostre boje z Nemci. V spomin nanje je v bližini koč pri Šumiku vklesano besedilo v naravno skalo. Na šest borcev, ki so tedaj padli, pa spominja šest osmerokotnih granitnih kamnov. Med borci, ki so padli 29. junija, je bil tudi narodni heroj Remih Dušan-Duško. Duško je bil doma iz Kočevja in je prišel na Štajersko s XIV. divizijo. Odlikoval se je v številnih bojih.

29. junija 1944 so enote XIV. divizije (Tomšičeva in Bračičeva brigada) pognale sovražnika v beg in mu zadale velike izgube.

TINJE

V tej pohorski vasi se je oglasil 16. oktobra 1942 Prvi pohorski bataljon in izvedel propagandno in preskrbovalno akcijo. Tudi kasneje so se borci 1. pohorskega bataljona tu še oglasili. V začetku avgusta 1943 je bil na Tinjah 2. pohorski bataljon. V 1944. letu so se v tej vasi pogosto ustavljale partizanske enote. Domačini so partizane požrtvovalno podpirali. Odbor Osvobodilne fronte je bil ustanovljen sredi leta 1944 v Bizjakovi kleti.

Januarja 1945 so partizani nad Tinjami pognali v beg nemško kolono. Ko so aprila 1945 ropali v vasi Vlasovci, so požgali domačijo Jakoba Kosa.

*Partizanski miting
na Pohorju blizu
Treh kraljev
leta 1945*

Deset minut nad vasjo sta bila ob potoku dva partizanska bunkerja, ki sta v zimi 1944—1945 služila aktivistom in borcem.

Na šolski stavbi je plošča, posvečena devetnajstim domačinom, ki so dali življenje za svobodo.

TOLSTI VRH PRI MISLINJI

Na Tolstem vrhu so konec 1944. leta partizani zgradili bunker za ranjence. To je bila zasilna bolnišnica. S hrano so ranjence oskrbovali Mravljakovi in Ramšakovi s Tolstega vrha. Sredi leta 1944 so zavezniška letala na Tolstem vrhu odvrгла material partizanom.

TOMAŠKA VAS

Tam, kjer je ob južnem bregu Mislinje 1. maja 1944 padla Helena Marzel-Štajerska Lenčka z Golavabuke, spominja na njeno junaško smrt spomenik.

Štajerska Lenčka, kmečka hči, je sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju od 1942. leta. 1. maja 1944 je nesla partizansko pošto na Graško goro. Nemci so jo na poti prestregli. Lenčka se je spopadla z gestapovcem, ki je padel na tla, in zbežala. Na begu jo je zadel strel. V Muzeju ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu hranijo njeno okrvavljeno vetrovko.

Spomenik v Tomaški vasi

TOMAŽ PRI ORMOŽU

Na pokopališču je grob treh partizanov. Med njimi počiva narodni heroj Vinko Megla. V središču naselja ob cesti, ki vodi od pošte proti stari šoli, stoji spomenik, posvečen šestnajstim padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Na hiši št. 41, kjer je Vinko Megla preživel otroška leta, je spominska plošča.

Vinko Megla se je rodil 13. januarja 1922. leta. Revni starši niso mogli poslati nadarjenega Vinka v gimnazijo, ampak so ga zaposlili kot pastirja. Ko je dopolnil petnajst let, je odšel v Zagreb, kjer se je izučil krojaške obrti. Že kot vajenec se je udeleževal v političnem gibanju in je leta 1938 postal član SKOJ. V Zagrebu se je izkazal kot vodja mladinske organizacije. Zato je bil vedno preganjan, nekaj časa pa tudi zaprt.

Zaradi akcij v Zagrebu so ga začeli zasledovati ustaši. Umaknil se je v okolico Ljutomera in od tam je deloval na obširnem področju

Narodni heroj Vinko Megla

od Medžimurja in Prekmurja do Ptuja. Nemci so kmalu postali nanj pozorni. 30. avgusta 1941 ga je na cesti ustavila patrulja treh policistov. Vinko je nanje streljal, enega ranil in se rešil. 4. septembra 1941 so izdali za njim tiralico. Oktobra 1941 je padel v zasedo, ko se je kot član okrožnega komiteja za Prekmurje in Medžimurje nameraval udeležiti sestanka v gozdu Rastje blizu Beltinec, ki ga je sklical Štefan Kovač. Kovač je tedaj padel, Vinku pa je uspelo zbežati.

Ko se je 26. januarja 1942 mudil v viničarski hiši v Mali vasi št. 26 pri Tomažu, je bil izdan. Pet orožnikov in pomožnih policistov je šlo nad Meglo. Trije so stražili hišo, dva sta vpadla v sobo. Ker je Vinku odpovedala pištola, se je z golimi rokami zagnal v enega orožnika. Ta čas ga je drugi z dvema streloma ubil. Za narodnega heroja je bil proglašen 24. julija 1953.

TOPLA

Topla pod Peco je povezana z rojstvom in rastjo prve koroške čete. V Toplo je prišel inž. Pavle Žaucer-Matjaž, organizator osvobodilnega gibanja na Koroškem. Sem je prispela tudi skupina partizanov revirčanov — prvo jedro koroške partizanske enote. Konec novembra 1942 je bilo pod Peco štirinajst partizanov. Ti so si decembra 1942 postavili nad Toplo v Peci v Fajmutovem gozdu taborišče, a so se v njem zadrževali le do srede januarja 1943, ko so se preselili više v skalovje Pece. V tem drugem taborišču so bili do 10. marca 1943.

V taborišču na Peci je pričela delovati tudi prva tehnika okrožnega komiteja KPS za Koroško. Ta je izdajala razne letake, proglase in pošiljala med ljudi radijska poročila. 15. januarja 1943 so v tej tehniki natisnili prvi izvod Ljudske pravice na Koroškem. V tehniki so izdelali tudi brošuro Naše meje.

V prvo partizansko enoto pod Peco so kmalu pričeli prihajati domačini in 1. aprila 1943 je Franc Rozman-Stane ustanovil 1. koroški bataljon. Pred napadom na Mežico je bil ta bataljon v Topli pri Burjaku. Samotne kmetije v Topli so bile povezane s prvimi koroškimi partizani. Decembra 1943 so Nemci odpeljali Burjakove.

Štab Vzhodnokoroškega odreda je odredil spomladi 1944 preseleitev zasilne partizanske bolnišnice iz Bistre v Toplo. Najprej se je naselila na Kuglu na Peci. Novembra 1944 so partizani zgradili nad Končnikovimi hlevi bunker, v katerem so se naselili partizanski obveščevalci z radijsko oddajno postajo. V tem bunkerju so bili do februarja 1945.

*Pri tem kozolcu
v Topli je bila
formirana Koroška
grupa odredov*

Z ukazom glavnega štaba z dne 24. aprila 1944 sta bila Vzhodno-koroški in Zahodnokoroški odred povezana v Koroško grupo odredov. Ta je bila formirana pri Končnikovem kozolcu v Topli. Obstajala je do jeseni, ko je bila izvedena reorganizacija. Tedaj je bil formiran Koroški odred, velik del borcev pa so vključili v brigade IV. operativne cone. Doba Koroške grupe odredov je bila najslavnejša doba koroških partizanov.

TRBONJE

Dva dni po ustanovitvi Pohorskega odreda so 27. oktobra 1943 borci te enote napadli šest železniških postaj. Tedaj so zažgali tudi postajališče Trbonje. Po ustanovitvi Zidanškove brigade je 1. bataljon te brigade napadel vlak pri Trbonjah. Borci so vdrli v vagone in hitro zlomili odpor sovražnika. Padlo je večje število nemških policistov in vojakov, še več pa so jih partizani zajeli. Vlak je bil uničen.

25. februarja 1944 so borci Zidanškove brigade ponovno napadli vlak pri postajališču v Trbonjah. Vlak so zažgali ter povsem uničili postajališče. Potnikom so priredili miting v šolskem poslopju. Po mitingu so šolsko poslopje zažgali.

Tudi kasneje so partizani večkrat napadli progo pri Trbonjah. 3. julija 1944 je minerski vod Šerčerjeve brigade pri Trbonjah uničil lokomotivo in tri vagone zaustavljenega vlaka.

Pri združenem domu je spomenik v spomin šestim padlim domačinom.

TRNOVSKA VAS

Aprila 1945 so Nemci jugozahodno od Trnovske vasi obesili kmeta Alojza in Janeza Muršca. Ta zločin so Nemci storili po spopadu s partizani, v katerem je padel en nemški vojak (glej Črmljenšak). Na mestu zločina stoji spomenik.

TROBLJE

1943. leta je v Trobljah imel svoje prve postojanke politični aktivist Jug (Ferdo Štibler). Maja 1944 so ustanovili odbor Osvobodilne fronte za Troblje. Izbrali so ga na sestanku na Naberniškem vrhu.

Julija 1962 je krajevna organizacija Zveze borcev NOV odkrila spomenik domačinu partizanu, ki so ga fašisti zahrbtno ubili 23. decembra 1944.

TUJZLOV VRH

Ob četrti obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte 27. aprila 1945 je bilo na Tujzlovem vrhu (Gaj na Kozjaku) veliko zborovanje. Prišli so delegati odborov Osvobodilne fronte in aktivisti s Kozjaka in Slovenskih goric. Na zborovanju so razpravljali predvsem o delu odborov Osvobodilne fronte in o pripravah za prevzem oblasti po bližnjem zlomu okupatorja. To je bil poslednji posvet pred kapitulacijo Nemčije. Tam, kjer je bilo zborovanje, stoji kamnita piramida s spominsko ploščo. Pri Tujzlovi kmetiji pod vrhom je bila v letih 1944 in 1945 pomembna partizanska postojanka. Tu se je večkrat zadrževal štab Lackovega odreda.

TURIŠKA VAS

V okviru široko zasnovanega napada na železniške objekte je 27. oktobra 1943 del Pohorskega odreda napadel tudi železniško postajo v Turiški vasi in jo zažgal.

28. maja 1944 je ena četa 1. bataljona Bračičeve brigade napadla postojanko v Turiški vasi. Posadka se je umaknila, partizani so brez boja zasedli vas in izvedli rekvizicijo na državnem posestvu. Akcija Bračičeve brigade v Turiški vasi je bila v zvezi z napadom te brigade na postojanko v Šmartnem.

Ko sta v noči med 3. in 4. oktobrom 1944 Tomšičeva in Bračičeva brigada napadli železniško progo v Mislinjski dolini, je del Tomšičeve brigade napadel tudi postojanko v Turiški vasi. Postojanke partizani niso zavzeli, pač pa so na več mestih porušili progo in dva mostova med Turiško vasjo in Dovžami.

VAJGEN

2. avgusta 1944 sta padla v nemško zasedo partizana Bantan Marjan-Stojan in Šabeder Ivan. Šabeder je bil ranjen, a je pobegnil. Sekretar SKOJ za mariborsko okrožje Marjan Bantan pa je bil

smrtno zadet. Padlega Bantana so pokopali v Kaniži, po osvoboditvi pa so njegove ostanke prekopali in prenesli na pobreško pokopališče v Mariboru.

VELIČANE

Na pokopališču je spomenik štirim padlim borcem. Na Zmazkovi hiši, kjer so 13. aprila 1944 padli štirje partizani, je vzdana spominska plošča.

VELIKA NEDELJA

Na poslopju združnega doma je plošča, ki spominja na enaindvajset padlih borcev in žrtev fašizma.

VELIKI BOČ

24. aprila 1929 sta dva orožnika iz Zagreba privedla do Šelove kmetije (Veliki Boč št. 35) uklenjena Djura Djakovića, organizacijskega sekretarja KPJ, in sekretarja Rdeče pomoči Nikolo Hećimovića. Na Šelovi kmetiji je stanoval Karel Ledinek, ki je tedaj vzdrževal partijski kanal preko meje. 24. aprila zvečer sta orožnika odpeljala ujetnika nazaj v dolino na orožniško postajo Selnica, kjer so ju ponovno pretepali.

Naslednji dan sta orožnika Djakovića in Hećimovića zopet privedla do Šelove kmetije. Od tu sta ju odpeljala v Šelovo grapo in ju ustrelila v neposredni bližini meje.

Režim šestojanuarske diktature se je hotel iznebiti velikega voditelja delavskega razreda Djakovića, ki ga je policija aretirala skupaj s Hećimovićem v Zagrebu.

Policija krvave šestojanuarske diktature je skušala prevarati javnost z lažjo, da sta hotela Djaković in Hećimović pobegniti preko meje in zato sta orožnika streljala. Resnica pa je kmalu prišla na dan. Djaković in Hećimović sta bila ustreljena iz neposredne bližine in šele nato sta orožnika vrgla trupli vsakega na drug kraj ob potoku. Mlako krvi, ki je bila tam, kjer so ju ustrelili, sta skušala orožnika prekriti s suhim listjem. Zločin je neposredno organiziral šef zagrebske policije Janko Bedeković.

Djuro Djaković

V temni grapi na Velikem Boču je bil ustreljen s svojim tovarišem Hećimovićem revolucionar, narodni heroj Djura Djaković, ki je vse svoje življenje posvetil boju za osvoboditev delavskega razreda. V neposredni bližini kraja umora je bila leta 1952 v Šelovi grapi odkrita spominska plošča.

Na dan umora sta bila aretirana tudi Karel Ledinek in njegova žena. Ledinek je po štirih letih robije v zaporu umrl.

Pri Sršenovi kmetiji (Veliki Boč št. 1) je bila postojanka partizanskih obveščevalcev. Ko so septembra 1944 raztrganci pri tej hiši streljali za partizanom, so ranili gospodinjo.

VELKA

Novembra 1944 se je pri kmetu Lonhtarju (Velka št. 1) zadrževal bataljon Lackovega odreda. Nemci so ga obkolili, a partizani so se

Nikola Hećimović

prebili. Dva borca sta padla. Tudi pri Pečovnikovi kmetiji so Nemci napadli Lackov odred. Tedaj so požgali Pečovnikovo domačijo ter vrgli v ogenj mater Terezijo in njeno hčerko. V bližini Pečovnika so padli trije partizani iz patrulje Lackovega odreda, Nemci pa so ubili tudi Ivana Aberška, ki je delal pri Pečovniku.

VINARJE

Spomladi 1944 se je minerski vod Zidanškove brigade, ki je miniral progo pri Poljčanah, ustavil v Vinarju v hiši št. 25. Hiša leži zapadno od cerkvice sv. Jošta. Partizanski stražar, ki je bil na podstrešju, je svoje tovariše pravočasno obvestil, da prihaja nemška policija. Razvila se je kratka borba. Nemci so zbežali, imeli so enega mrtvega.

Reševa družina

VINTAROVCI

V Vintarovcih je živela družina ključavničarja Ernesta Reša, komunista. Po okupaciji se je vsa družina vključila v narodnoosvobodilno gibanje. Sinovi Vinko, Mirko in Kostja so aprila 1942 vstopili v Slovenjgoriško četo. Dvajsetletni Vinko Reš je postal komandir čete. Vinko in Kostja sta padla v zadnjem boju Slovenjgoriške čete 8. avgusta 1942. Mirko, ki je bil v tem boju ranjen, se je ustrelil še isti dan na domu svojega deda. Starše bratov Reš so Nemci po akciji Slovenjgoriške čete v Vintarovcih aretirali in so umrli v nemškem taborišču. Mirkova žena Matilda je bila ustreljena 30. julija 1942 v Celju.

Partizani Slovenjgoriške čete so hoteli osvoboditi svojega soborca Rajšpa, njegovo ženo in Vincenca Frica, ki so bili zaprti na orožniški postaji v Vintarovcih. 7. junija 1942 so napadli orožniško postajo, a rešitev aretiranih ni uspela. Padla sta dva nemška orožnika.

VITOMARCI

24. maja 1942 so borci Slovenjgoriške čete vdrlí v prostore okupatorjevega občinskega urada. Zaplenili so pisalni stroj, živilske karte in demolirali dvorano, ki so jo Nemci pripravili za proslavo.

Sredi vasi stoji spomenik, ki je bil odkrit septembra 1959. Spomenik je posvečen talcem in padlim borcem iz Vitomarec in okolice. Na spomeniku so imena osmih talcev, ki so bili ustreljeni v drugi polovici 1942. leta, in štirih padlih borcev.

VISOLE

Na Egersdorferjevi hiši je plošča v spomin na pet padlih domačinov. Ob novi cesti Slovenska Bistrica-Tinje je bil 1961 odkrit spomenik z imeni padlih iz Zgornje Bistrice, Visol in še iz drugih vasi.

VODOLE

Na hiši št. 12 je plošča v spomin Rudolfu Škamlecú. Škamlec je bil izobražen kmet, ki se je takoj leta 1941 vključil v organiziran upor proti okupatorju. Bil je izdan in v začetku novembra 1941 so ga gestapovci aretirali. 15. novembra 1941 je bil na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru ustreljen.

VODRIŽ

Zahodno od razvaline gradu Vodriž so partizani jeseni 1944 zgradili podzemni bunker za tehniko. V tem bunkerju je delovala do marca 1945 tehnika Kajuh. Tehnika se je imenovala po narodnem heroju Karlu Destovniku-Kajuhu iz Šoštanja.

Tehnika Kajuh je nadaljevala delo tehnike Skovik v Škalskih Cirkovcah. Po preselitvi iz Cirkovc v Vodriž se je dejavnost tehnike zelo razširila. Tedaj se je tudi preimenovala v tehniko Kajuh. Tehnika je izdelovala najrazličnejše tiske. Poleg časopisov in brošur je razmnoževala letake in obvestila organov Osvobodilne fronte. Izdajala je tudi Radiovestnik. Nekatere njene izdaje so bile ilustrirane. Kljub temu, da je bila tehnika dobro skrita, so jo Nemci marca 1945 opazili in jo pričeli obstreljevati. Osebjé tehnike se je srečno umaknilo in odpeljalo kasneje tudi inventar.

Na kapelici v Vodrižu je napis v spomin na partizana Jožeta Krenkerja, ki je padel 8. januarja 1945.

VUHRED

Partizani so v letih 1943 do 1945 pogosto napadli progo pri Vuhredu. Konec 1943 je rušil progo pri Vuhredu Pohorski odred. 28. decembra 1943 je na progi Vuhred-Podvelka iztiril vlak. V letu 1944 so rušile progo na tem odseku enote Zidanškove brigade, XIV. divizije in Pohorskega odreda. Nemci so poročali, da so 14. maja 1944 partizani napadli Vuhred in vojaško postojanko v Vuhredu. To je bilo v času, ko je 1. bataljon Zidanškove brigade rušil progo Vuhred-Vuzenica. 24. junija 1944 so partizani med Vuhredom in tedanjim postajališčem Janževski vrh razbili nemško patruljo ob progi in na desetih mestih minirali progo. V noči med 22. in 23. avgustom 1944, ko je Tomšičeva brigada napadla Ribnico, je Pohorski odred blokirал posadko v Vuhredu. Pri enem od sovražnih bunkerjev je bil manjši spopad. Pohorski odred je vse sovražne patrulje iz postojanke pognal nazaj. 27. avgusta 1944 je 2. bataljon Pohorskega odreda po povelju štaba XIV. divizije ponovno blokirал postojanko Vuhred. V času blokade je prišlo do spopadov. 7. oktobra 1944 je 2. bataljon Bračičeve brigade postavil zasedo med Vuhredom in Janževskim vrhom, napadel in razbil sovražno patruljo.

Na pokopališču v Vuhredu je partizanski grob s spomenikom. V grobu počivajo trije partizani, ki so padli novembra 1944 na Orlici, ter dva borca, ki sta padla 24. januarja 1945, ko so partizani napadali progo pri Vuhredu.

VUKOVSKI DOL

Žarišče narodnoosvobodilnega gibanja je bilo pri domačiji Mirka Kolariča, Vukovski dol št. 1. Po odhodu sina v partizane in hčerke v ilegalo, je bil Mirko Kolarič februarja 1944 aretiran. Kolarič je pobegnil iz taborišča v Strnišču. Mati z dvema hčerkama se je umaknila v ilegalo. Po odhodu Kolaričevih v ilegalo je bila v Vukovskem dolu postojanka pri Jaušniku št. 4. 8. marca 1945 so nemški policisti in vermani obkolili Jaušnikovo hišo, v kateri je počivala patrulja Lackovega odreda. Pri prebijanju obroča je padel en borec, eden pa je bil ranjen in je kasneje v Gačniku izkrvavel. Jaušnikovo družino so Nemci po borbi aretirali.

*Haričeva domačija
v Vurmatu*

VURMAT

Nad Milekovo domačijo, Vurmat 46, je bila v gozdu kurirska postaja. Sledovi zemljanke so še vidni. Pri Milekovi domačiji je padel partizan Rudolf Lep s te postaje. Nemci so ustrelili gospodarjevega brata. Le dve minuti nad Milekom so partizani v jeseni 1944 zgradili prvo partizansko bolnišnico na Kozjaku. Tudi sledovi zemljanke tega objekta se še razložijo. Ko je postala bolnišnica premajhna, so jo opustili in zgradili novo na območju Spodnje Kaple.

V Vurmatu je bilo novembra 1944 posvetovanje političnih aktivistov s Kozjaka, ki mu je prisostvoval član okrožnega odbora Osvobodilne fronte Maribor. Posvetovanje je bilo pri Hariču, Vurmat 66. Na tej konferenci sta bila ustanovljena okrajni komite KPS Maribor-levi breg in okrajni odbor OF Maribor-levi breg. Ta se je do osvoboditve zadrževal na področju Kozjaka. Z ustanovitvijo okrajnega odbora OF Maribor-levi breg je bila dokončno zgrajena stavba nove ljudske oblasti med narodnoosvobodilno borbo na Kozjaku.

Na območju Vurmata so se večkrat spopadli z Nemci borci Lackovega odreda. Ko je 19. decembra 1944 tu taboril Lackov odred, je partizanski stražar opazil, da se približuje sovražna kolona. Partizanska zaseda je z jurišem pognala sovražnika v beg. Tudi konec decembra 1944. leta je bila tu borba.

Važna partizanska postojanka je bila tudi pri spodnjem Namestniku, Vurmat 43. V gozdu tega kmeta so maja 1944 izkopali bunker za politične aktiviste. Nedaleč od bunkerja so ob koncu vojne pričeli graditi novo bolnišnico, ki pa ni več služila svojemu namenu. Pri

obeh Namestnikih se je zadrževal Lackov bataljon in kasneje Lackov odred.

UZENICA

Septembra 1943 je v uzeniškem območju izvedel akcijo in se spopadel z Nemci 2. pohorski bataljon. V letu 1944 so partizanske enote neprenehoma rušile progo Vuhred-Uzenica-Dravograd. Zlasti v maju 1944 so bili ti napadi pogosti. V tem mesecu so partizanske enote napadle tudi Uzenico. 12. maja 1944 sta dva bataljona Šerčerjeve brigade zažgala žago pri Uzenici in tam tudi rekvirirala. V noči med 13. in 14. majem 1944 je Zidanškova brigada minirala progo Uzenica-Vuhred. 14. maja 1944 zvečer je 1. bataljon Šerčerjeve brigade zopet krenil proti Uzenici, tam izvedel rekvizicijo in zažgal skladišče lesa. Uničiti bi moral tudi železniško postajo, a zaradi premočne postojanke mu to ni uspelo. Partizani so obstreljevali tudi orožniško postajo in postojanko, v kateri je bila nastanjena četa nemške obmejne straže. 14. maja 1944 je tudi 1. bataljon Zidanškove brigade krenil v napad na progo Uzenica-Vuhred in zažgal vlak. Ta bataljon je 16. maja 1944 ponovno napadel osebni vlak na progi Uzenica-Vuhred. Partizanska mina je vlak iztirila, vagone so zažgali in minerji so uničili lokomotivo. Naj omenimo še nekatere napade na progo Uzenica-Vuhred po maju 1944. 22. junija 1944 je 1. bataljon Zidanškove brigade rušil to progo, naslednji dan je iztiril tovorni vlak. 21. septembra 1944 je spet iztiril tovorni vlak. 24. januarja 1945 je zavozil na mino osebni vlak.

Na pokopališču v Uzenici je skupni grob desetih partizanov. Na grobu je spomenik. V avli šole so tri spominske plošče v spomin trinajstim padlim borcem, enemu talcu in eni žrtvi koncentracijskega taborišča. Na plošči je tudi pet imen tistih, ki so preminili v izgnanstvu.

ZASAVCI

Ena najpomembnejših postojank kurirjev postaje TV 15 S je bila pri Antonu Šnajderju v Zasavcih. V Šnajderjevem hlevu je bil tudi zasilen bunker za partizane. V začetku marca 1945 je bila ta postojanka izdana. Nemci so gospodarja 2. marca 1945 ustrelili na dvorišču domačije, družino pa so aretirali. Hčerki Marijo in Frančiško so Nemci 2. aprila 1945 ustrelili ob Muri in ju vrgli v vodo. Na Šnajderjevi hiši v Zasavcih št. 5 je bila 1957 odkrita spominska plošča.

Istočasno kot postojanka pri Šnajderju je bila izdana postojanka TV 15 S pri Rizmanu v Lačavesi. Gospodarja so Nemci odpeljali v taborišče, hčerko pa ustrelili ob Muri.

ZAVRČ

Delavci v završkem kamnolomu so že leta 1941 zbirali prispevke za Osvobodilno fronto. 1944. leta v jeseni so v Zavrču izvedli rekvizicijo hrvaški partizani.

Na zadružnem domu je plošča v spomin sedemnajstim, ki so padli v boju za svobodo v letih 1941—1945.

ZAVRŠE

17. januarja 1943 so Nemci na Završah zaradi izdajstva presenetili patroljo 1. pohorskega bataljona. Izmučeni partizani so počivali na župnijskem skednju, ko so jih nenadoma napadli policisti. Nemci so skedenj zažgali in pričeli streljati. Štirje partizani so se skušali prebiti, a so vsi padli smrtno zadeti. Dva sta zgorela v skednju. Eden je bil zajet. Župnika Ledinka in še nekaj drugih so Nemci aretirali.

Na področju Završ so se pogosto zadrževale enote XIV. divizije in od tu odhajale v napad na progo Velenje-Slovenj Gradec. 22. marca 1944 se je na območju Graške gore in Završ prvič po februarški ofenzivi zbrala celotna divizija. 24. aprila 1944 je bila na Završah Bračičeva brigada, ki je od tu krenila naslednji dan zjutraj v napad na progo. Pri Hudi luknji je zažgala vlak. Tega dne je na Bračičevo brigado na

*Borci Pohorskega
bataljona, ki
so padli
na Završah*

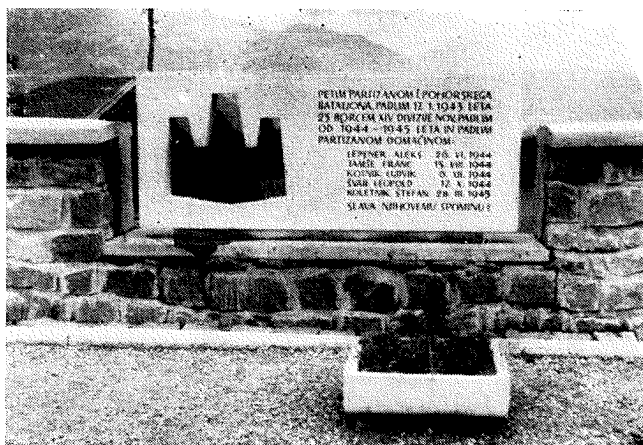
*Šerčerjeva brigada
na Završah
marca 1944*

Završah naletela udarna skupina nemškega orožništva iz Maribora, ki ji je hitela na pomoč še ena skupina iz Slovenjega Gradca. Bračičeva brigada je imela položaje levo in desno od Sv. Ruperta. Nemci so prodirali pod zaščito minometalskega ognja. Partizani so jih z jurišem odbili in pognali nazaj v Mislinjsko dolino. Nemci so poročali, da so bili obkoljeni, a se jim je še posrečil umik. Boj je trajal okoli dve uri, padlo je več Nemcev. V noči med 2. in 3. junijem 1944 je Bračičeva brigada napadla nemško postojanko pri Hudi luknji. Po akciji se je brigada vrnila nazaj na Završe. 3. junija ob 2. uri popoldne so Nemci pričeli obstreljevati položaje Bračičeve brigade na Završah in prodirati proti položajem v treh kolonah. Borba je trajala tri ure. Padla sta dva partizana. Ranjeni so bili: komandant IV. operativne cone Mile Kilibarda, komandant XIV. divizije Tone Vidmar in komandant brigade. Bračičeva brigada se je zaradi sovražne premoči premaknila na Graško goro, od tu pa je krenila naprej na Pohorje. Na Završah so bili še večkrat spopadi. Konec aprila 1945 so tri čete Šerčerjeve brigade napadle policiste, ki so prihajali iz Cirkovc. 29. aprila 1945 je bila Šerčerjeva brigada še na Završah. 2. bataljon je napadel sovražno kolono, ki je prihajala od Sv. Helene.

V bukovem gozdu pri Tisniku nad Hudo luknjo je kraška jama, kjer so se zdravili ranjenci. Po prihodu XIV. divizije je bilo zavetišče za ranjence tudi v Koprivniški luknji blizu kmeta Koprivnikarja. Partizani so rekli tej zasilni bolnišnici Lisičja luknja.

Na Završah je na pokopališču grobišče padlih partizanov in spomenik padlim borcem 1. pohorskega bataljona, triindvajsetim padlim

*Spomenik
na Završah*

XIV. divizije in padlim domačinom. Pod vaško lipo je spomenik s ploščo v spomin borcem Pohorskega bataljona, ki so padli 17. januarja 1943 na Završah.

ZGORNJA BISTRICA

V Zgornji Bistrici je bila med tovarniškimi delavci že pred vojno postojanka naprednega gibanja. Organiziran odpor proti okupatorju najdemo v Zgornji Bistrici že v prvem letu vstaje. Trije iz uporniške skupine v Zgornji Bistrici so odšli v Ruško četo. Še pred njihovim odhodom v partizane je skupina izvedla uporniške akcije z orožjem.

7. julija 1944 je skupina borcev Bračičeve brigade napadla tovarno Zugmayer in Gruber (danes Impol) in razstrelila stroje. Pri blokadi postojanke je padel en partizan.

ZGORNJA KAPLA

Pri Tartinekovi kmetiji v Zgornji Kapli št. 61 je bila v letu 1944 prva partizanska postojanka na Kozjaku. Od tu je pričel Franc Zalaznik-Leon širiti organizacijo Osvobodilne fronte na Kozjaku. V prvih treh mesecih leta 1944 se je razvijalo osvobodilno gibanje na Kozjaku še v okviru zaupniškega sistema, a je kmalu preraslo v množični upor. Maja 1944 je izvedla prva partizanska enota na

Kozjaku ekonomsko akcijo v Kapli. Oktobra 1944 so se enote Lackovega odreda dvakrat spopadle z Nemci na območju Kaple. Nemci so utrpeli večje izgube. Pri Šantlovi kmetiji v Zgornji Kapli št. 59 so nemški orožniki ustrelili komisarja bataljona Lackovega odreda in eno partizanko. 19. novembra 1944 se je pričela na Kozjaku velika nemška ofenziva, ki je močno prizadela Lackov odred. Po tej ofenzivi je bila na področju Kaple 8. decembra 1944 izvedena reorganizacija Lackovega odreda. Pred tem je prispel na Kozjak en bataljon Tomšičeve brigade. Iz borcev tega bataljona in Lackovega odreda je bil formiran nov Lackov odred z dvema bataljonoma. Del borcev Lackovega odreda je bil vključen v Tomšičevo brigado. Novi Lackov odred je imel močan obveščevalni center, vod za zvezo in minerski vod. Po reorganizaciji je 16. decembra 1944 priredil Lackov odred v Kapli partizanski miting. Miting v Kapli je priredil Lackov odred že tudi 22. oktobra. Konec leta 1944 in v začetku leta 1945 so bile na območju Kaple zopet borbe.

Na bližnjem Dovršnikovem vrhu je v borbi konec januarja 1945 padel tudi namestnik komandanta Lackovega odreda.

Na pokopališču je v treh grobovih pokopanih pet partizanov. Na šoli je bila 1954 odkrita plošča v spomin dvanajstim padlim za svobodo.

ZGORNJA KUNGOTA

22. septembra 1944 je glavnina Lackovega odreda s štabom krenila s Pohorja preko Drave na Kozjak in se združila z Lackovim bataljonom, ki je že operiral na levem bregu Drave. Prva večja akcija Lackovega odreda po prihodu s Pohorja je bil napad na nemško postojanko v Zgornji Kungoti. Orožniško postojanko je napadel 3. bataljon. Partizani so se neopazno približali vratom postojanke, jih minirali in vskočili v sobo. Osem orožnikov se je vdalo brez odpora. 1. bataljon je bil ta čas v zasedi proti Mariboru in proti Jurskemu vrhu. 2. bataljon pa je bil v zasedi proti Svečini in Šentilju. Orožniško postajo so partizani zažgali. Ta napad 25. septembra 1944 je bila najpomembnejša partizanska akcija v tem kraju.

Leta 1951 je bil v Plintovcu odkrit spomenik padlim za svobodo.

ZGORNJA POLSKAVA

V Zgornji Polskavi je izvedla akcijo konec septembra 1942 Ruška četa, ki je kaznovala nacističnega upravnika zaplenjenega Hojnikovega posestva.

*Spomenik
pri Zgornji
Polskavi*

V noči med 14. in 15. oktobrom 1944 sta dve četi 1. bataljona Bračičeve brigade napadli nemško postojanko v Zgornji Polskavi. Kljub temu, da so partizani postojanko večkrat napadli in jo tudi minirali, je zaradi močnega sovražnega ognja in žičnih ovir niso uspeli osvojiti. Tudi eksplozija zgradbe ni porušila. 2. bataljon je varoval napad proti Framu, 3. pa je bil v zasedi ob cesti med Zgornjo Polskavo in Slovensko Bistrico.

23. marca 1945 so Nemci pri Zgornji Polskavi ustrelili trideset talcev. Talce so streljali v Gaju, desno od ceste Maribor-Zgornja Polskava. Tam, kjer so padli talci, stoji spomenik. V spomenik sta vključeni še dve plošči z imeni štirinajstih domačinov, ki so padli za svobodo.

ZGORNJA VELKA

16. oktobra 1944 so partizani požgali arhiv okupatorskega občinskega urada in prepovedali nemškemu učiteljstvu potujčevanje naše mladine. Nemce je partizanska akcija v tem kraju vznemirila, zato so v šoli namestili postojanko. Na šolski stavbi je v spomin na 16. oktober 1944 vzidana plošča.

ZGORNJA VOLIČINA

V jeseni 1944 je kmet Franc Smrdelj iz Zgornje Voličine št. 28 pričel kopati pod svojim gospodarskim poslopjem bunker. Bunker

je bil pod listnjakom in je imel dva izhoda, ki sta bila skrbno prikrita. Zunanji izhod naj bi služil v slučaju nevarnosti. Potem ko je bilo delo končano, je bunker nudil zatočišče partizanskim bolnikom in ranjencem. Ta partizanska zasilna bolnišnica je imela ilegalno ime Cafa. Bolnišnica ni imela svojega zdravnika. Ranjence so zdravili predvsem z domačimi zdravili, zdravila pa je prinašal Smrdelj tudi iz Maribora. Smrdelj, z ilegalnim imenom Zvasnik, ki je od konca 1943 sodeloval s partizani, je decembra 1944 s pomočjo partizanov izkopal v svojem gozdu za domačijo še eno veliko zemljanko. Vanjo so se zatekali partizanski aktivisti in kurirji v času nemških hajk. Danes še lahko vidimo, kje sta bila objekta.

V začetku decembra 1944 bi se morali sestati aktivisti iz lenarškega okraja pri Domanjkovi kovačiji. Nemci so pripravili zasedo. Kakšnih dvesto metrov od kovačije je bila smrtno zadeta partizanka Ela Kristl-Tanja.

Spomladi 1944 so v hrastovških gozdovih izkopali bunker Peca. V tem bunkerju se je zadrževal Osojnikov vod Lackovega bataljona.

ZGORNJI BOČ

Pri Borovnikovi kmetiji (Zgornji Boč št. 25) je bila ena prvih postojank narodnoosvobodilnega gibanja v tem kraju. Tu je bil večkrat sedež štaba Lackovega odreda. V začetku novembra 1944 so se enote Lackovega odreda zadrževale pri Kolarjevi kmetiji (Zgornji Boč št. 27). 3. novembra 1944 dopoldne so Nemci partizane pri Kolarju iznenada napadli. Boj je trajal okoli dve uri. Padlo je tudi več partizanov. Trije so bili pokopani pri Kolarjevem vrtu, grobišče pa je bilo tudi v gozdu. Tem padlim partizanom je bil postavljen spomenik v Gradišću, kjer je tudi grobnica.

ZGORNJI RAZBOR (glej Razbor)

ZGORNJI VELOVLEK

Pri kmetu Francu Simoniču je bila važna javka Slovenjegoriške čete. Franc Simonič in njegova žena Terezija sta bila 2. oktobra 1942 ustreljena v Mariboru.

ŽERJAV

je počastil svoje padle z marmornato ploščo, ki je vgrajena na pročelju delavskega doma. Na plošči je petdeset imen padlih borcev in žrtev fašističnega terorja. Vrh plošče je niša z žaro, ki hrani pepel Janka Močilnika. Janka Močilnika so Nemci ustrelili 1941. leta.

ŽETALE

26. januarja 1944 so hrvaški partizani vdrli v Žetale in napadli orožniško postajo, carinsko postajo ter opazovalnico za letala. Nemci so imeli dva mrtva in dva ranjena. Ponovno so hrvaški partizani napadli Žetale 20. septembra 1944. Borba je trajala več ur.

DOPOLNILA IN POPRAVKI

Proti koncu leta 1962 so bile odkrite še tri spominske plošče:

1. Spominska plošča na osnovni šoli Dušana Flisa v Spodnjih Hočah. Na plošči je dvaintrideset imen padlih partizanov in žrtev fašističnega nasilja iz Bohove, Hoč, Pivole in bližnjih pohorskih naselij. Plošča je bila odkrita 29. novembra 1962.

2. Ob 20. obletnici smrti Franca Osojnika in Franca Krambergerja je bila 29. decembra 1962 na Krambergerjevi hiši v Krčevini pri Vurbergu odkrita plošča v njun spomin (glej Krčevina pri Vurbergu str. 96).

3. 29. novembra 1962 je bila odkrita spominska plošča na osnovni šoli Maksa Durjave v Mariboru (Ruška cesta). Na plošči je enaintrideset imen žrtev za svobodo.

V tekstu nismo navedli nekaterih spominskih plošč. Naj slede tu:

1. 1953. leta je bila odkrita plošča v stavbi pljučnega oddelka dr. Dušana Mravljaka-Mroža na Slivniškem Pohorju s posvetilom članu Pohorskega bataljona Dušanu Mravljaku.

2. Spominu revolucionarja Ivana Spolenjaka, ki je preminil 1940. leta, je posvečena plošča na osnovni šoli Ivana Spolenjaka na Bregu pri Ptuj.

3. Poleg že omenjene plošče v Gorišnici (glej str. 54) je v osnovni šoli še plošča v spomin padlim učencem te šole.

4. V Markovcih pri Ptuj (glej str. 174) je bila 1960. leta v veži osnovne šole odkrita plošča trem učiteljem, ki so dali življenje za svobodo.

Poleg že omenjenega spomenika talcem v Ivanjkovcih (glej str. 64) je na pokopališču tudi nagrobnik na grobu, v katerega so prekopali talce.

Dopolniti moramo še podatke o partizanski saniteti na območju Lehna (str. 100). V bližini Urbančeve lovske koče je bila partizanska bolnišnica Zima. Spadala je v sektor P 2 pohorskih partizanskih bolnišnic. Zgrajena je bila v začetku leta 1945 in v njej so se zdravili partizanski ranjenci do osvoboditve. Bolnišnica Zaklon pa je bila nekako na sredi razdalje med Ostruško žago in Vrelnikom na pobočju

Planinke v smeri proti Radoljni. Iz bolnišnice Zaklon, ki so jo Nemci odkrili, se je osebje z ranjenci še pravočasno umaknilo.

O bitki v Bratislavcih pri Kovačičevih naj povemo še to, da so Nemci družino po bitki aretirali in gospodarja v začetku leta 1945 ustrelili pod Pohorjem. Nemci so zajeli tri partizane (str. 20).

V Gorišnici so padli štirje partizani in ne pet, kot je navedeno na str. 53.

Na strani 19 v drugi vrsti zadnjega odstavka beri Lojze Šušmelj in ne Ivan Šušmelj.

Na strani 61 beri v tretji vrsti drugega odstavka 21. februarja in in ne 21. januarja.

Na strani 133 beri v tekstu pod sliko 4. septembra in ne 1. septembra.

Na strani 159 beri v četrti vrsti drugega odstavka Rössener in ne Rössener.

POJASNILA

Podatki, ki smo jih uspeli zbrati o avtorjih spomenikov, spominskih plošč, plastik in kipov ter o avtorjih napisov na teh objektih, so nepopolni. Zato zaradi enotnosti opuščamo navajanje imen avtorjev tudi takrat, kadar vemo zanje. Navajamo le avtorje objavljenih napisov: France Filipič, napis na str. 275; Janko Glazer, napisi na straneh 128, 151, 261; Branko Rudolf, napisi na straneh 70, 129, 157, 193; dr. Fran Sušnik, napisi na straneh 85, 93, 188, 220, 270, 305. Sušnikov je tudi napis, ki je razviden s plošče na str. 41.

Objavljene fotografije so iz fototek Muzeja narodne osvoboditve Maribor, Muzeja ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu in iz oddelka ljudske revolucije Mestnega muzeja v Ptujju.

Muzej narodne osvoboditve v Mariboru nadaljuje z zbiranjem podatkov za topografijo NOB slovenskega naroda. To delo je zahtevna naloga, ki še ni končana. Pričujoči vodič je eden od izrazov tega dela. Vsakomur, ki bi muzeju sporočil pripombe k temu priročniku, bomo zelo hvaležni, ker nam bodo pomagale pri izpolnjevanju naše naloge.

Delo je bilo oddano v tisk pred združitvijo mariborskega in murskosoboškega okraja, zato se nanaša teritorialna omejitev »v mariborskem okraju« v naslovu dela na obseg okraja pred to združitvijo.

SEZNAM KRAJEV PO OBČINAH

DRAVOGRAD

Črneče	Selovec
Dravograd	Spodnji Vič
Kozji vrh	Sv. Boštjan
Libeliče	Šentjanž pri Dravogradu
Libeliška gora	Trbonje
Otiški vrh	Velka
Podklanc	

LENART

Črmljenšak	Osek
Gočova	Radehova
Gradišče v Slovenskih goricah	Selce
Lenart	Spodnja Voličina
Lormanje	Spodnji Žerjavci
Nadbišec	Zgornja Voličina

MARIBOR-CENTER

Bresternica	Leninov trg
Duh na Ostrem vrhu	Maistrova ulica
Gaj	Mariborski otok
Gradišče na Kozjaku	Meljska vojašnica
Jakobski dol	Meljski hrib
Jareninski dol	Mladinska ulica
Jelenče	Most čez Dravo
Jurski vrh	Muzej narodne osvoboditve
Kamnica	Oreško nabrežje
Kresnica	Partizanska cesta
Maribor:	Prisojna ulica
Aškerčeva ulica	Slovenska ulica
Cankarjeva ulica	Smetanova ulica
Einspielerjeva ulica	Trubarjeva ulica
Gregorčičeva ulica	Ulica kneza Koclja
Kersnikova ulica	Ulica kraljeviča Marka
Kidričev trg	Ulica Vita Kraigherja
Kolodvorska ulica	Vojašniški trg
Koroška cesta	Volkmerjev prehod

Pernica
 Pesnica
 Plodiršnica
 Selnica ob Dravi
 Slemen
 Šentilj v Slovenskih goricah
 Šober
 Tuzlov vrh

Vajgen
 Veliki Boč
 Vodole
 Vukovski dol
 Vurmat
 Zgornja Kungota
 Zgornja Velka
 Zgornji Boč

MARIBOR-TABOR

Bistrica
 Klopni vrh (Kumen)
 Kumen
 Kurja vas
 Limbuš
 Lobnica
 Lovrenc na Pohorju
 Maribor:

Cesta zmage
 Hrenova ulica
 Jocova ulica
 Klimetova ulica
 Leningrajska ulica
 Masarykova ulica
 Parmova ulica
 Pobreška cesta
 Raičeva ulica

Ruška cesta
 Sokolska ulica
 Spodnje Radvanje
 Studenški gozd
 Tržaška cesta
 Ulica heroja Zidanška
 Ulica pariške komune
 Wattova ulica
 Žolgerjeva ulica
 Planinski domovi na
 mariborskem Pohorju (delno)
 Puščava
 Rdeči breg — del
 Ruše
 Smolnik
 Šumik na Pohorju

MARIBOR-TEZNO

Bohova
 Ciglenca
 Čreta
 Dobrovce
 Dravski dvor
 Duplek (Zgornji in Spodnji)
 Dvorjane
 Fram
 Gris (otok na Dravi)
 Korena
 Loka
 Maribor:

Cesta XIV. divizije
 Geršakova ulica
 Gregorečeva ulica
 Kobalova ulica
 Mejna ulica

Mestno pokopališče
 Osojnikova ulica
 Poropatova ulica
 Ptujška cesta
 Ulica heroja Nandeta
 Zagrebška cesta
 Miklavž na Dravskem polju
 Morje
 Planica
 Planinski domovi na mariborskem
 Pohorju (delno)
 Rače
 Ranče
 Rogoza
 Skoke
 Slivnica
 Starše

ORMOŽ

Cvetkovci	Ormož
Hermanci	Podgorci
Ivanjkovci	Senčak
Jastrebc	Središče
Kog	Tomaž
Loperšice	Veličane
Mihalovci	Velika Nedelja
Miklavž pri Ormožu	Zasavci

PTUJ

Bolfenk	Ptuj:
Borl	Lackova ulica
Bratislavci	Ljutomerska cesta
Cirkovce	Masarykova
Cirkulane	Mestni muzej, oddelek ljudske
Dedni vrh	revolucije
Dežno	Mestno pokopališče
Desenci	Pletarna
Destrnik	Prešernova ulica
Dornava	Rogozniška cesta
Gorišnica	Slovenski trg
Grajena	Vičavska pot
Hajdina	Železniške delavnice
Janežovci	Železniški most
Janški vrh	Rabeljčja vas
Juršinci	Rogoznica
Kicar	Rotman
Kidričevo	Sela
Krčevina pri Vurbergu	Sestrže
Lešje	Skorba
Majšperk	Spodnji Velovlek
Markovci	Spuhlja
Mezgovci	Stogovci
Mostje	Stoperce
Moškanjci	Trnovska vas
Muretinci	Vintarovci
Nova vas pri Ptuju	Vitomarci
Podlehnik	Zavrč
Polenšak	Zgornji Velovlek
Prvenci	Žetale

RADLJE OB DRAVI

Branik	Josipdol
Brezni vrh	Lehen
Brezno	Mlake
Hudi kot	Orlica
Janževski vrh	Pernice
Jezerski vrh na Pohorju	Planina

Planinka	Spodnja Kapla
Planinski domovi na zahodnem Suhi vrh	
Pohorju (delno)	Sv. Primož
Podvelca	Sv. Vid
Radelca	Šentjanž nad Dravčami
Radlje	Vuhred
Rdeči breg — del	Vurmat
Remšnik	Vuzenica
Ribnica	Zgornja Kapla

RAVNE

Bistra	Navrški vrh
Breznica nad Prevaljami	Plat nad Mežico
Črna	Podgora
Dobrije	Podkraj pri Mežici
Jamnica	Podkraj pri Prevaljah
Javorje	Podpeca
Jazbina	Poljana
Kotlje	Prevalje
Kot pri Prevaljah	Ravne
Koprivna	Sele — del
Leše	Stražišče nad Prevaljami
Ludranski vrh	Topla
Mežica	Žerjav

SLOVENJ GRADEC

Brda	Razbor (Spodnji in Zgornji)
Dolič (Gornji in Spodnji)	Sele (del)
Dovže	Skrivni hriber
Golavabuka	Slovenj Gradec
Gradišče	Slovenj Gradec — Muzej ljudske
Graška gora	revolucije
Legen	Stari trg
Mala Mislinja	Šentilj pod Turjakom
Mislinja	Šmartno pri Slovenjem Gradcu
Paka	Šmiklavž pod Graško goro
Pameče	Tolsti vrh pri Mislinji
Paški Kozjak — del	Tomaška vas
Planinski domovi na zahodnem Troblje	
Pohorju (delno)	Turiška vas
Podgorje	Vodriž
Raduše	Završe
Razborca	

SLOVENSKA BISTRICA

Božje	Črne mlake na Pohorju
Brezje pri Oplotnici	Hošnica
Cezlak	Kot
Čadram	Koritno

Laporje	Poljčane
Lovnik	Pragersko
Lukanja	Rogla (delno)
Makole	Razgor
Okoška gora	Slovenska Bistrica
Oplotnica	Srece pri Makolah
Osankarica	Tinje
Pesek na Pohorju	Vinarje
Planina	Visole
Planinski domovi na maribor-	Zgornja Bistrica
skem Pohorju (delno)	Zgornja Polskava

IMENSKO KAZALO

Imensko kazalo upošteva tudi imena domačij, kadar so mišljene družine. Ne upošteva pa imen domačij, če so bolj krajevna določila.

A

Aberšek Ivan 317
 »Albo«, glej Vobovnik Alojz
 »Aleks« (Kramar Anton) 200
 Aleksander, general 30
 Alt Jože 173
 Andrej, kmet 101
 Antoličič Anica 176
 Antoličič Rudi 176
 Antoličičev oče 176
 Antoličičeva mati 176
 Antoličičevi 176
 Apih Milan 132, 155
 Apohalijska Mica 85
 Arahova domačija, glej Koširjeva
 domačija
 Arahova mati 202
 Arahova sinova 202
 Aram Rudi 28
 Artač Janez-Jan 181, 182

B

Babič Branko 132
 Bajde, družina 107
 Balgavi Štefan 228
 Ban Leopold 294
 Bantan Marjan-Stojan 314, 315
 Bedeković Janko 315
 Belšak Franc-Tone 53, 187
 Berce Leopold 15, 296, 297
 Berce Milena 15, 296, 297
 Berglez Franc 230
 Berglez Maks 230
 Besednjak Angel 122, 123, 154
 Bezjak Jože-Prlek 50
 Bizjak Franc 230
 Blažič Franc 263

Boček 83
 Bogatčev sin 35
 Bogatčeva domačija 95
 Bogatčeva družina 95
 »Bojan« 252
 Bokša Milena-Boža 297
 Borovnikova kmetija 323
 »Branko« 236
 Breznikova družina 43
 Bric Franc-Franjo 242
 Brkić Zvonimir 142
 Broz Josip-Tito 11, 130, 131, 141,
 142, 144, 281, 235
 Bučlerjev gospodar 304
 Bučlerjeva Cvetka 304
 Bučlerjeva domačija 304
 Bučlerjeva gospodinja 304
 Bukšek Ančka 169
 Bukšek Štefan 169
 Burjakovi 312
 Butara Aleks 284

C

Cebelj Uršula 43
 Cegnar Adam 65
 Celcer Ignac 96
 Cenc Štefan 26
 Cetinski Andrej-Lev 81
 »Ciril« 173
 Cizej Janko 226
 Cizelj Miran 124
 Cvahte 231

Č

Čas Albert 130
 Čebular Zdravko-Rado 179, 180,
 181, 200

Čeh 131
 Čepič Mara 120, 121
 Čepičevi 120, 169
 Černčeva žena 144
 Černčič Janko 44
 Černec Konrad 144, 145
 Černeželj Otmar 129, 154
 Černezljevi 154
 Čižmek Boris 125, 287
 Čižmekovi 125
 Čokl 26
 Čolaković Rodoljub 142
 Čolović Stevan 143
 Čop Leopold 230
 Črnivnikova domačija 51
 Čuček Vlado 27
 Čufar Tone 117
 Čuš Julijana 187, 188
 Čuš Marija 174

D

Destovnik Karel-Kajuh 59, 135, 319
 Dittinger Ivan 247
 Djaković Djuro 43, 44, 50, 130, 315, 316
 Dobaj Karel 50
 Dolinšek Tončka 287
 Domadenik 245
 Lorič Marica 205
 Dovič Rozalija 144
 Drnovšek Zora 91
 Drozg Janko 45
 Druzovič Antonija ml. 269
 Druzovič Antonija st. 269
 Druzovič Gregor 269
 Druzovič Jožefa 269
 Druzovičevi 268, 269
 Drvenik Niko 214
 Dular 294

E

Eberle Polde-Jamski 223
 Ebjenkova družina 214
 Ekart Franc 259
 Enci, glej Praper
 Ertl Mihael 120

F

Facinger 115
 Fajdiga Mirko 9

Fajs Sonja-Majda 260
 Fele Franc 43
 Ferle Franc 43
 Ferik Franc 304
 Ferlin 72
 Ferlinovi 72
 Filipič Bertl-Jakec 118
 Filipič France 9 332
 Finžgar Dušan-Fidži 173
 Fišerjeva hiša 293
 Flander Jožica 140
 Fuks Jože 164
 Fric Vincenc 318
 Fužir Angela 22

G

Gal Ivan 274
 »Gams« 89
 Gams Slavko-Lipe 98
 Garner Franc 305
 Geršak Miha 98
 Glazer Janko 332
 Golež Jadviga-Špela 64, 129, 147
 Golob Ernest-Peter 64, 65
 Golob Franjo 39
 Golob Jože 58
 Goršek Štefan-Čaki 52
 Gostenčnik Ferdinand ml. 219, 270
 Gostenčnik Ferdinand st. 219, 270
 »Gustl«, glej Kotnik Avgust
 Gracejeva kmetija 291
 Gradišnik Matija 246
 Grašič Anton 274
 Grčar Tone-Johan 102, 241, 274, 288
 Greif Avgust 173
 Grilova domačija 216
 Grof 17
 Grubelnik Edo 66, 67
 Grubelnik Franc 304
 Grubelnik Jože 304
 Gutovnik Jože 112
 Gutovnikova žena 112

H

Habermut Berta 53
 »Hanibal« 103
 Harič 321
 Hečimović Nikola, 43, 44, 50, 130, 315, 316, 317
 Hercog Jakob 240, 241

Hermanko Jože 117, 128, 133, 148,
149, 166, 167
Hermanova domačija 183
Hitler 126, 172
Hof, glej Navršnik
Hohkraut Dolf 284
Hojnik Franc 106
Horvat 293
Horvat Franc 115
Hren Ivan 226
Hribernik Blaž 190

I

Ilc Stane-Krištof 284, 303, 307
Ilec Rudi 59
Ilich Bojan 173
»Iks«, glej Knifič Jože ml.
Iršič Rado-Gregl 115, 131, 144, 178,
179, 277, 278, 297, 305
Iršič Stanko 180, 280
Iskra 274
»Ivan« iz Moskve 244

J

»Jaka« 268
Jakl 299
Jakob Marija 42
Jančar Lizika 139, 167
Jančarjeva družina 139,
»Janja« 202
»Janko« (Zevart) 178
Jaušnik 320
Jaušnikova družina 320
Jaut Ela-Tanja 91, 328
Jeršek Avgust-Smiljan 242
Jug, glej Štibler Ferdo
Jugov Franci 300
Jugova domačija 244
Junčkova domačija 95
Junčkova družina 95
Jurčkov oče, glej Gostenčnik Fer-
dinand st.
Jurčkov sin, glej Gostenčnik Fer-
dinand ml.

K

Kac 272
Kager Franc 274
Kancler Anton 263
Kerenčič Anton 213

Kerenčič Jože 67, 68, 80, 166, 212,
296, 297
Kerenčič Manica 213
Kerenčič Marica 138, 213
Kerenčič Pepček 213
Kerenčič Romana 213
Kerenčič Slavko 68, 213
Kerenčič Tonček 213
Kerenčičeva mati, glej Kerenčič
Romana
Kerenčičevi v Pesnici 68, 137, 138,
212, 213
Kerin Milka 288, 289
Kidrič Boris 5, 131, 142, 154
Kilibarda Mile 324
Kirbiš Julijana 178
Klavora Slava 120, 133, 166, 167,
168, 169
Klavževa domačija 57
Klinar Franc 45
Klinc Jože 72
Klinc Ludvik 72
Klinčevi 72
Klopčič France 130
Knez 298
Knežević Milenko 287
Knifič Jože ml.-Iks 263, 267, 288,
289, 290, 291
Knifič Jože st. 267
Kobal Drago 120
Kobalova družina 120
Kobolt Antonija 95
Kobolt Jože 95
Kobolt Marija 95
Koh Peterček 95
Kohova domačija 95
Kokalj Ivan-Ilija 118
Kokol Alojz 17
Kolar 328
Kolarič Mirko 320
Kolaričev sin 320
Kolaričeva domačija 22
Kolaričeva mati 320
Kolaričeve hčerke 320
Kolaričevi 320
Kolbl Ivanka 184
Kolbl Lojzek 184
Kolblovi sestri 184
Konečnik Albert-Modras 284
Konfidenti Jurij 72
Konšak Martin 146
Kopač Ivan-Pavček 54

Koprivnikar 324
 Koren Karel 231
 Koren Marija 21
 Kores Martin 134, 167, 168
 Kormonova gospodinja 49
 Koronek 45
 Korošec Rudi 62
 Kos Jakob 308
 Kosi Vida 102, 274
 Košakova mati 22
 Koširjeva domačija 202
 Kotnik Avgust 85, 219
 Kotnik Drežček 42
 Kovač Jože-Jakob 118
 Kovač Mima 45
 Kovač Štefan 311
 Kovačič 20, 332
 Kovačič (Skoke) 272
 Kovačič Ambrož 272, 274
 Kovačič Ivan-Efenka 256
 Kovačič Nada 272
 Kovačičeva družina 332
 Kovačičevi 272
 Kralj, glej Miklavc Gregor
 Kramberger Franc 96, 331
 Kramberger Franc (Nova vas)
 186, 189, 190
 Kranjc Marjan (Krivčev) 52
 Kranjčev oče 51
 Kranjčev sin 51
 Kranjčeva domačija 51
 Kranjčeva domačija (Gradišče na
 Kozjaku) 57
 Kranjčeva fanta 51
 Kranjčeva Lenčka, glej Marzel
 Helena
 Kranjčevi 118
 Kraus 17
 Krenkar 183
 Krenkarjeva domačija 183
 Krenker Jože 320
 Kresnik Jernej 293
 Kristl Ela-Tanja, glej Jaut Ela-
 Tanja
 Kristovičevi 150
 Krištof, glej Ilc Stane
 Kuhar Lovro-Prežihov Voranc 88,
 219, 220, 245, 246
 Kuhar Štefan 297
 Kukovec Robert 56
 Kukovič Anton 178
 Kukovič Rozalija in mož 45

Kukovičeva sestra Zofka 178
 Kunaver Franc-Sulc 197, 199
 Kušar Jurij 98
 Kutschera 41
 Kveder Dušan-Tomaž 71, 230, 247,
 250, 270, 271

L

Lacko Jože, 74, 186, 187, 189, 231,
 233, 236, 238, 239, 293, 296
 Lacko Milan 63
 Lah 112
 Lakovnikova domačija 306
 Lakovnikova mati 281, 306
 Lakovnikovi 306
 Landfridova kmetija 22
 Laufer 45
 Laufer Antonija 45
 Lavicki Mile 295
 Lazarjevi 21
 Ledinek Karl 315, 316
 Ledinek, župnik 323
 Ledinekova žena 316
 Legvart Mimica-Nataša 54, 174
 260
 Lenardon Stane 129
 Lep Rudolf 321
 Lepe 215
 Lepejeva družina 215
 Lesnikova domačija 269
 Lešnik Franc 176
 Lešnik Nestl 65
 Letnik Franc-Branko 209
 Levačič Marija-Rokova Mica 259,
 260
 Lipnikova kmetija 18
 »Lisjak«, glej Lepe
 Logar Jakob 247
 Lonhtar 316
 Lorgir Mirko 115
 Lovše Vojko 64
 Lubasova domačija 224
 Lubasova kmetija 224
 Lurker 115
 Lužnik 65
 Lužnikov sin 65

M

Macegojevo 88
 Mader Oto 136

Magerl 223
 Maister Rudolf 124
 Majerič Avgust 122, 135
 Malgaj 34
 Manfreda Janko 274
 Marčinko Anton 155
 »Marjan«, glej Zagožen
 Markič Albina 128
 Markovič Kristi 12
 Marn Jože 189
 Marzel Helena tudi Štajerska
 Lenčka 283, 285, 309
 Matavšek Jože 263, 289
 Matejka Evgen-Penc 155
 Mavsar Vlado-Ronko 61, 278, 282
 Mede Pavla-Katarina 195
 Mede Rudolf-Groga 195
 Medvedova domačija 202
 Megla Vinko 297, 310, 311
 Meglič Albin 237
 Meglič Olga 237, 240
 Megličevi 240
 Mejačeva hiša 255
 Melliwa Tone 212
 Menih Jože-Rajko 97, 226, 227, 304
 Mernik Anton 17
 Mernik Franc 17, 18
 Mernik Jurij 17
 Metarnik 245
 Mežnar 306
 Mihov Jožek 105
 Mihov Stanko 105
 Mihova domačija 105
 Mikejev brat 321
 Mikejeva družina 204
 Miklav Franjo 184
 Miklavc Gregor 64
 Miklavova domačija 184
 Mikličeva kmetija 273
 Miklošič Vinko 64
 Milekov brat 321
 Mišica Vlado-Miha 256, 257
 Močilnik Janko 329
 »Mojka« (Fischer Ferdo) 281
 Mravljak 89
 Mravljak Dušan-Mrož 23, 196, 331
 Mravljakovi 309
 Muc 26
 Muc Katarina 26
 »Murat«, glej Plešnik Anton
 Muršak Ivan 291
 Muršak Janez 101

Muršec Alojz 27, 313
 Muršec Janez 313

N

Namestnik 321, 322
 Naratovi 117
 Natlačen 152
 Navršnik 35

O

Oblovnik Jure 113
 Obretanova domačija 88
 Ocvirk 88
 Ocvirk Tončka-Mira 304
 Oder Ferdinand 42
 Ogrizek Oto-Bojan 98
 Ojcinger 190
 Okrogar Tone-Nestl 281
 Orozel Anton 274
 Osojnik Franc 33, 96, 187, 331
 Ostrovška Milica 9
 Ošlovnik Milan 232

P

Pačnik Lovro 280
 Paher Anton 43
 Pajtler Martin 308
 Pajtlerjeva kmetija 291
 Papičevi 124
 Pasterk Franc-Lenart 89, 90, 175,
 223, 224
 »Pavček«, glej Kopač Ivan
 Pečelova družina 69
 Pečovnikova domačija 317
 Pečovnikova hčerka 317
 Pečovnikova mati Terezija 317
 Penič Lojze 9
 Peršmanovi 42
 Petričeva hiša 70
 Petričeva Marica-Miška 70
 Pijade Moša 272
 Pintar Miha-Toledo 79, 258, 263,
 264, 267, 263, 288
 Pintarjeva družina 267
 Platinovšek 108, 229
 Plaznik 12
 Plaznikov oče 12
 Plaznikova mati 12
 Plaznikovi 12
 Plaznikovi otroci 12

Plešnik Anton-Murat 23, 298
 Podkubovšek Adolf 170
 Podjavoršek Mimika 282
 Polančič Ivo 121, 122
 Polančič Julka 121
 Polančič Lovro 121
 Polenik Jelka 226
 Pori Kristijan-Kristl 56
 Poropat Franc 144
 Potočnik 91
 Potočnik Franc 174
 Potrč Jože 74
 Praper 223
 Premrzi 25
 Prener Alojz 230
 Prevolnik Ernest-Miloš 181
 Prevolnikova domačija 251
 Prežihov Voranc, glej Lovro Ku-
 har
 Pridgerjeva domačija 51
 Pristovnik Franc 245
 Pristovnikova gospodinja 245
 Pristovnikovi otroci 245
 Pukšič Janez 186
 Pungartnik Peter 191

R

»Rado«, glej Čebular Zdravko
 »Rajko«, glej Menih Jože
 Rajšp 318
 Rajšpova žena 318
 Rakitnikovi 22, 42
 Ramšakovi 309
 Razbornikova hiša, glej Habermut
 Berta
 Rdečnik 250
 Remih Dušan-Duško 308
 Repnik Martin 243
 Repnikova gospodinja 243
 Repnikova hčerka 243
 Reš, bratje 260, 269
 Reš Ernest 318
 Reš Kostja 186, 318
 Reš Matilda (Mirkova žena) 318
 Reš Mirko 187, 318
 Reš Vinko 186, 238, 318
 Reševa družina 318
 Reševi starši 318
 Ribičeva domačija 43
 Rifelj-Marin 65
 Ritošek Avgust 43

Ritoškova žena 43
 Rizman 323
 Rizmanova hčerka 323
 Robič Pavla 102
 Robič Rado 102
 Robič Vlado 102, 287
 Robičevi 103
 Rogina Tone-Jager 220, 221
 Rogl Zdenka 9
 Rojic Vida 9
 Rojko Alojz 188
 Rojs Srečko-Niko 27, 64, 91, 101,
 291, 292
 Rokova Mica, glej Levačič Marija
 »Ronko«, glej Mavsar Vlado
 Rösener 159, 332
 Roškar Ančka-Lobnikova 102
 Rotovnik Karel-Gojko 98
 Rozman Franc-Stane 21, 32, 33, 51,
 59, 90, 133, 250, 270, 271, 281, 306,
 312
 Rožankov Anza 85, 87, 219
 Rožankov Joza, glej Rožankov Zep
 Rožankov Franc 219
 Rožankov hlapec Ivan 219
 Rožankov Maks 219
 Rožankov Zep 85, 219
 Rožankov Zorko 219
 Rožankova hiša 219
 Rožankovi 219
 Rudolf Branko 332

S

Sabodin Marica 102
 Sabodin Marija 102
 Sabodin Martin 102
 Sabodin Martinek 102
 Sabodin Matevž 102
 Sabodin Uršula 102
 Sabodin Valentin 102
 Sabodinovi 42, 102
 Sagadin Gojko 295
 Sagadin Jože-Očka 295
 Sagadin Ludvik 270, 295
 Sagadin Marija 295
 Sagadin Miran 295
 Sagadin Rožca 295
 Sagadin Zvonko 63, 295
 Satler Vladimir 133
 Sedovnik 304
 Segulin Franc 267

Sekalo Pavle 65
 Sernec Jože 105
 Simončič Franc 328
 Simončič Terezija 328
 Skerlovnik Anton 214
 Slokan Vida 172
 Slokan Zmago 54, 212
 Smogavec Ferdo 24, 83
 Smerdelj Franc-Zvasnik 327, 328
 Soklič Franc-Brko 79, 80
 Sovič Štefka 64
 Spolenjak Ivan 331
 Sršenova gospodinja 316
 Sršenova kmetija 316
 Stage Kurt 49, 118
 Stamenković Rajko 142
 »Stane«, glej Rozman Franc
 Stane, kmet 112
 Stante Peter-Skala 271
 Steindl 75, 282, 283
 Stojko Drago 186
 Strmčnik Ivan, p. d. Ebjenk 214, 215
 Strnad Ivan 190
 Strnad Viljem 183
 »Sulc«, glej Kunaver Franc
 Sušnik Fran 332
 Svenšek 287
 Svenškova žena 287
 Svršina Štefan 225

Š

Šabeder Ivan 314
 Šajtegl Franc 21
 Šarh Alfonz 104, 105, 200, 287, 288
 Šarh Lojzek 104, 263
 Šarh Pepček 104, 106,
 Šarh Vanček 104, 106
 Šarhova žena 104
 Šarhovi 104, 134
 Šarhovi sinovi 134, 200
 Šatorova viničarija 184
 Šega Matevž 24, 83
 Šifrer Lojzka 98
 Šisernik 98
 Škamlec Rudolf 319
 Škerjančeva domačija 183
 Škerjančeva družina 183, 210
 Škorjanc 26
 Škrofič Konrad-Krušnik 294

Šlander Slavko 120, 121, 142, 161, 166, 169
 Šnajder 323
 Šnajder Anton 322
 Šnajder Frančiška 322
 Šnajder Marija 322
 Šnajderjeva družina 322
 Šnofl Ernest-Vitez 140
 Šopar 90
 Španarjev Lojze 300
 Španarjeva domačija 300
 Španarjeva hčerka 300
 Španarjeva mati 300
 Špenga Jaka 263, 289, 291
 Špindler Bogdan 72, 73
 Špindler Metod 72
 Šprogar Krista 45
 Šrajber Ferdo 63
 Štajerska Lenčka, glej Marzel Helena
 Štajnerjev Lojz 85
 Štalekar-Sladki 55
 Štangler Franc 274
 Štercerjeva kmetija, glej Pajtlarjeva kmetija
 Štern, glej Hojnik Franc
 Štern Franc 280
 Šternov sin 106
 Šternova domačija 106
 Štibler 305
 Štibler Ferdo-Jug 313
 Štimec Stanko 98
 Štimečevi 98
 Štrafela Alojz 174
 Štramec Miha 19
 Štrauh Ivan in Marija 154
 Štuhec Anton 217
 Šumanova družina 242
 Šumelova domačija 91
 Šumnikov Jože 300
 Šumnikov oče 300
 Šumnikov sin 300
 Šumnikova domačija 300
 Šumnikova mati 300
 Šuper 292
 Šušmelj Lojze 19, 332
 Šušteršič J. 130

T

Tacer Rupert 255
 Tamše Ivan 176

Tarkuš Ljubo 173
 Tartinekova kmetija 325
 Tavčman 223
 Tekavčev oče 97
 Tekavčeva družina 97
 Tekavčeva mati 97
 Tekavčeva sestra 97
 Tekavec Jože-Pumi 97
 »Telin« 89
 Teršek Ignac 147, 148, 246
 Tisnik 324
 Tito, glej Broz Josip
 »Toledo«, glej Pintar Miha
 »Tomaž«, glej Kveder Dušan
 Tomšič Tone 189
 Toplak 186
 Toplak Franc 16, 185
 Toplak Karel 170
 Toplakovi 53
 Trbižarjeva domačija 50
 Trebušak Mirko 163
 Tujzlava kmetija 314
 Turičnikova domačija 51
 Tušek Jožefa 13
 Tušek Matija 13

U

Uiberreither 159
 Ul 213
 Ulrih Tone-Kristl 250
 Urbanc 99, 100

V

Vaupot 298
 Velušček Tone 166, 167
 Vernik Albin 173
 Veronik Janko 274
 Veronikovi dekleti 245
 Vidav Vlado 122
 Videčnikovi 112
 Vidmar Tone-Luka 60, 112, 135, 324
 Vidovič Miha 63
 Vinter Boris 35
 Visočnik 221
 »Vlado« 50
 Vobovnik Alojz-Albo 304, 305
 Vogrin Jože 27
 Volavec 52
 Vovk Marija 201
 Vračko Alojz 65
 Vranjek Alojzija 214

Vranjek Franc p. d. Baron 214
 Vrečkovi 129
 Vresk Franc-Gustl 197
 Vresnik Štefan 108, 109
 Vresnikova mati 109
 Vresnikova sestra 109
 Vrhnjak Ivan 203
 Vrhnjakova družina 203
 Vrhnjakova sinova 203
 Vrhovnik Majda-Lojzka 90
 Vrunč Franc-Buzdo 132, 155, 166,
 277, 278, 280
 Vujović Radomir 142
 Vute 242
 Vute Radko 242
 Vutejeva družina 242
 Vuzenik 243

W

Weber Franc, glej Slavko Šlander
 Weis Janez-Belač 61

Z

Zabernikovo 65
 Zagernik Anton-Vasja 129
 Zagernik Henrik 28, 280
 Zagernik Ivo-Joco 118
 Zagožen Marjan 250
 Zajc Ferdo 29
 Zalaznik Franc-Leon 91, 101, 250,
 292, 325
 Zalaznik Rezi 119
 Založnikovi 272
 Zangl Jožef 273
 Zavec Alojz 186
 Zavrl Franc 180
 Zdravko Franc 277
 Zelenko 25
 Zemljič Anton 294
 Zidanšek Miloš 142, 153, 167, 189
 230, 258
 Zorec Milka 274
 Zorko Alojz 144, 173
 Zorko Anton ml. 108
 Zorko Anton st. 108
 Zorko Franc 108
 Zorko Veronika 108
 Zorkova mati 108
 Zorkovi 108
 Zupaničevi 70

Zvasnik, glej Smrdelj Franc
»Zvonka« 50

Ž

Žampova Anica 105
Žampova Danica 105
Žampova mati 105
Žampova Milena 105
Žampovi 104, 105

Žaucer Pavle-Matjaž 87, 281, 312
Žerjal Tone 106
»Žetalski Jože« 300
Žigart Franc-Vitez 258
Žitnik Marko 98
Žnidarič Božo-Rastko 260
Žnidarič Tone 236
Žolnir Bogdan 9
Žvancarjev Lenček 303
Žunkovič Anton 268

KAZALO PARTIZANSKIH VOJAŠKIH ENOT

- Bračičeva brigada 23, 35, 38, 39, 47,
49, 69, 81, 82, 100, 109, 182, 202,
203, 206, 208, 248, 284, 286, 287,
306, 308, 314, 320, 323, 324, 325,
327
- Celjska četa 277
- Četrta operativna cona 30, 32, 33,
38, 45, 46, 90, 112, 135, 136, 196,
198, 203, 223, 252, 256, 259, 269,
271, 272, 286, 302, 313, 324
- Druga grupa odredov 21, 71, 89,
134, 195, 198, 200, 250, 281
- Enainpetdeseta divizija tretje ar-
made 228
- Enaintrideseta divizija tretje ar-
made 155
- Enajsta SNOUB, glej Zidanškova
brigada
- Haloška četa 235
- Haloški vod 268, 270
- Hotuljska četa, glej Koroška četa
- Koroški bataljon I 32, 87, 90, 175,
176, 223, 281, 291, 292, 312
- Koroška četa 87, 89, 281, 312
- Koroška četa I, glej Koroška četa
- Koroška grupa odredov 284, 312,
313
- Koroški odred 250, 251, 284, 313
- Kozjanski odred 14
- Kozjaška četa 57
- Krajnčev bataljon druge grupe
odredov 89, 195, 200
- Lackov bataljon 45, 57, 74, 234,
259, 268
- Lackov bataljon Pohorskega odre-
da 23, 243, 244, 254, 259, 322, 326
- Lackova četa (v letu 1944) 45, 241,
259
- Lackova četa, glej Slovenjegoriška
četa
- Lackov odred 13, 19, 20, 22, 23, 25,
44, 45, 46, 50, 57, 70, 72, 74, 95, 96,
97, 136, 183, 210, 213, 234, 235, 241,
243, 254, 259, 273, 284, 292, 299,
300, 314, 316, 317, 320, 321, 322,
326, 328
- Osojnikov vod Lackovega bataljo-
na 328
- Pohorski bataljon I 7, 23, 32, 34,
35, 38, 51, 64, 71, 96, 97, 93, 100,
104, 134, 181, 191, 195, 196, 197,
198, 199, 200, 201, 211, 214, 217,
218, 220, 226, 249, 250, 256, 258,
263, 266, 270, 278, 281, 288, 289,
303, 304, 306, 308, 323, 324, 325
- Pohorski bataljon II 33, 71, 80, 213,
256, 281, 282, 303, 322
- Pohorska brigada, glej Zidanško-
va brigada
- Pohorska četa I 59, 63, 76, 79, 80,
99, 104, 109, 123, 132, 173, 179, 199,
210, 211, 225, 230, 233, 255, 256,
258, 259, 266, 268, 288, 289, 294,
295, 304, 308
- Pohorska četa Lackovega odreda
13, 254
- Pohorski odred I 32, 33, 35, 38, 51,
67, 109, 129, 201, 214, 256, 269,
282, 298, 302, 313, 314, 320
- Pohorski odred II 13, 23, 45, 72, 97,
115, 241, 257, 258, 259, 269, 320
- Ptujski vod, glej Slovenjegoriška
četa
- Račka četa, glej Lackova četa (v
letu 1944)
- Revirska četa 59, 211
- Ruška četa 34, 47, 104, 105, 109, 132,
195, 241, 266, 267, 268, 274, 288,
289, 290, 325, 326
- Savinjska četa 59, 195, 211

Sedemnajsta divizija tretje
 armade 278
 Slovenjgoriška četa 15, 33, 66, 74,
 101, 186, 187, 190, 226, 233, 234,
 236, 260, 268, 318, 319, 328
 Šaleška četa 38, 59, 195
 Šaleška partizanska skupina 79,
 173, 258, 268
 Šercerjeva brigada 35, 38, 39, 43,
 46, 61, 62, 72, 82, 100, 111, 112,
 115, 182, 202, 205, 207, 212, 218,
 222, 225, 226, 248, 250, 251, 257,
 260, 271, 284, 289, 306, 313, 322,
 324
 Šlandrova brigada 29, 33, 112, 135,
 282
 Štajerski bataljon I 28, 59, 63, 102,
 123, 132, 133, 173, 179, 211, 268,
 288
 Štirinajsta divizija 11, 30, 35, 36,
 38, 39, 51, 52, 53, 59, 61, 90, 112,
 134, 135, 136, 181, 182, 202, 205,
 206, 207, 208, 209, 218, 221, 222,
 225, 248, 249, 251, 258, 271, 278,
 282, 283, 284, 305, 306, 307, 308,
 320, 323, 324, 325
 Tomšičeva brigada 35, 39, 52, 62,
 82, 100, 111, 112, 207, 208, 225,
 227, 228, 229, 250, 251, 253, 256,
 257, 258, 259, 266, 284, 298, 300,
 306, 308, 314, 320, 326
 Tretja armada 223, 228, 286
 Vojska državne varnosti 38, 102,
 106, 183, 285
 Vzhodnokoroški odred 12, 29, 30,
 69, 70, 87, 90, 91, 101, 112, 176,
 202, 224, 230, 231, 269, 284, 312,
 313
 Zahodnokoroški odred 284, 313
 Zidanškova brigada 23, 36, 37, 38,
 39, 46, 51, 52, 53, 56, 57, 81, 82,
 100, 134, 135, 181, 182, 191, 203,
 221, 225, 240, 248, 249, 253, 259,
 269, 271, 278, 283, 302, 303, 304,
 305, 313, 317, 320, 322

KAZALO BOLNIŠNIC IN BUNKERJEV ZA RANJENCE

- Avšjek 291
 B-11 285
 Bertl, glej Primož
 Čafa 227
 Centralni ekonomat pohorskih
 bolnišnic sektorja P 2, tudi Ko-
 šuta 113
 Čakijev bunker 52
 Dovže 56, 285
 Ekonomat Pavčkovih bolnišnic
 54, 55, 98
 Granit, centralna apoteka 113
 Jesen 7, 137, 215, 216, 217
 Košuta 113, 137, 211, 212
 Kozjak 54
 Kristl, glej Dovže
 Krn 55
 Leto, glej Košuta
 Lipa 221, 307
 Lisičja luknja 324
 Na Tolstem vrhu 309
 Pavčkove bolnišnice 52, 54, 285
 Pomlad 100, 182
 pri Bočku 83
 Glažarju 208
 Golobu 54
 Koronku 45
 Krenkerju 183
 Štrauhovih v Mariboru 154
 Primož 55
 Sektor P 1 pohorskih partizanskih
 bolnišnic, glej tudi Pavčkove
 bolnišnice 54, 55, 211, 214
 Sektor P 2 pohorskih partizanskih
 bolnišnic 17, 211, 218, 331
 Silvester, glej Kozjak
 Sladki, glej Trška gora
 Svoboda 56, 214
 Tevakin 57
 Tihi dol 218
 Trška gora 7, 55, 137, 284
 v Beli peči 312
 Bistri 11, 312
 Dobravi 221
 Križovnikovem gozdu 182
 Moškanjcih 187
 Postavkovem gozdu 221
 Spodnji Kapli 321
 Srecah 295
 Suhadolu 252
 Topli 312
 Vidmanovem gozdu 214, 215
 Vurmatu 321
 Žlebcih 182
 Zaklon 100, 182, 212, 331, 332
 Zima 331

KAZALO PARTIZANSKIH TEHNIK

- Drava 204, 285
 Kajuh 285, 307, 319
 Krištof-Stane Ilc 99, 215, 285, 303
 Lacko 235, 299
 Mernik 18, 19, 83, 106
 Mežica 88
 Miloš 112
 na Meljskem hribu 128
 Nataša, glej Reš
 Netopir 88, 89, 284
 pri Čepičevih 120, 168
 Kerenčičevih 137, 212, 213
 Koronku 45
 Krajnčevih 118
 Naratovih 117
 Potočniku 174
 Robičevih 102
 Ulu 213
 Vrečkovih 129
 Reš 260
 Sever 112, 203, 285
 Skovik 319
 Slava Klavora 272, 273
 Sova 271, 272, 285, 286
 Tehnika Lackovega odreda 273
 Tehnika okrožnega komiteja KPS
 za koroško okrožje 68, 112, 219,
 223, 312
 Tehnika okrožnega komiteja KPS
 za šaleško-mislinjsko okrožje 98,
 250, 307
 Tonček Žerjal 106
 v baraki ob Tržaški cesti 133, 168
 bunkerju Bojan 33, 252
 bunkerju Micka 133
 bunkerju Sevastopol 259, 260,
 272
 Jareninskem dolu 67
 Koreni 91
 Muretincih 187, 188
 Nadbišču 188
 Slivnici 274
 Spodnjem Razborju 250
 Stogovcih 188, glej tudi Lacko
 Stražah 180

KAZALO KURIRSKIH POSTAJ

- 8, 14, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 33,
 34, 45, 52, 53, 63, 67, 80, 82, 91, 97,
 100, 105, 106, 137, 140, 184, 187,
 208, 214, 221, 227, 244, 249, 251,
 274, 385, 295, 321, 322, 323

KAZALO OKUPATORJEVIH TABORIŠČ, ZAPOROV IN GESTAPOVSKIH MUČILNIC V MARIBORSKEM OKRAJU

- Borl 7, 14, 15, 16, 234
 Črneče 31, 42
 Dravograd 7, 30, 31, 39, 40, 41, 42,
 43, 285, 293
 Kidričevo 75, 234, 320
 Maribor 75, 115, 117, 119, 120, 125,
 126, 127, 132, 135, 140, 147, 159,
 168, 173, 263
 Ptuj 231, 238
 Radlje 244
 Slemen, grad Viltuš 273
 Šmartno pri Slovenjem Gradcu
 280, 305

KAZALO KRAJEV STRELJANJA TALCEV V MARIBORSKEM OKRAJU

Cirkovce 25, 114	Maribor, Spodnje Radvanje 138,
Cirkulane 26	150, 151, 152, 213
Čreta 27	Miklavž 35, 159, 176, 177
Črneče 30, 31	Pameče 203, 204, 283
Dravograd 40, 42, 301	Ptuj 236, 240
Fram 18, 47, 48	Rače 114, 241
Gaj pri Framu, glej Fram	Selovec 269, 270
Ivanjkovci 64, 65	Skoke 35, 272
Legensko polje, glej Šmartno pri	Spodnji Vič 293, 294
Slovenjem Gradcu	Starše 299
Makole 114	Stodrež, glej Makole
Maribor 14, 15, 52, 67, 68, 72, 113,	Šmartno pri Slovenjem Gradcu 99,
122, 134, 149, 159, 160, 161, 162,	283, 306
165, 166, 168, 173, 180, 230, 256,	Zgornja Polskava 327
259, 267, 277, 319, 328	

KAZALO REVOLUCIONARNEGA GIBANJA MED OBEMA VOJNAMA

8, 34, 38, 43, 44, 50, 58, 62, 66,	172, 174, 178, 179, 189, 226, 230,
67, 71, 74, 101, 117, 120, 122,	232, 233, 237, 239, 240, 245, 246,
125, 130, 131, 132, 139, 140, 142,	260, 263, 264, 267, 268, 277, 279,
146, 147, 148, 149, 151, 152, 153,	280, 287, 296, 310, 315, 316, 325
154, 155, 166, 167, 168, 170, 171,	

KAZALO VODIČEV PO MUZEJSKIH RAZSTAVAH

Razstava o borlskih gestapovskih zaporih na gradu Borlu . . .	15—16
Razstava o dravograjski gestapovski mučilnici v Dravogradu .	41—43
Razstava Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru	130—138
Spominska razstava Pohorskega bataljona na Osankarici . . .	199—201
Razstava oddelka ljudske revolucije Mestnega muzeja v Ptujju .	232—236
Razstava Muzeja ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu . . .	279—286
Krajevna muzejska zbirka v Srecah pri Makolah	295—296

K A Z A L O

	Stran
Uvodne besede	7
Bistra	11
Bistrica	13
Bohova	13
Bolfenk v Halozah	14
Borl	14
Božje	17
Branik	19
Bratislavci	20
Brda	21
Bresternica	21
Brezje pri Oplotnici	21
Breznica nad Prevaljami	22
Brezni vrh	22
Brezno	23
Cezlak	23
Ciglence	24
Cirkovce	25
Cirkulane	25
Cvetkovci	26
Čadram	26
Čreta	27
Črmljenšak	27
Črna	28
Črneče	30
Črne mlake na Pohorju	32
Dedni vrh	33
Desenci	33
Destrnik	34
Ležno	34
Dobrije	34
Dobrovce	35
Dolič, Gornji in spodnji	35
Dornava	38
Dovže	33
Dravograd	39
Dravski dvor	43
Duh na Ostrem vrhu	43
Duplek, Zgornji in Spodnji	44
Dvorjane	45

	Stran
Fala	46
Fram	47
Gaj na Kozjaku	49
Gočova	50
Golavabuka	51
Gorišnica	53
Gradišče — Mala kopa	54
Gradišče na Kozjaku	57
Gradišče v Slovenskih goricah	58
Grajena	58
Graška gora	59
Gris na Dravi	62
Hajdina	63
Hermanci	64
Hošnica	64
Hudi kot	64
Ivanjkovci	64
Jakobski dol	64
Jamnica	65
Janežovci	66
Janški vrh	66
Janževski vrh	66
Jareninski dol	67
Jastrebc pri Kogu	67
Javorje	68
Jazbina	70
Jelenče	70
Jezerski vrh	70
Josipdol	71
Jurski vrh	72
Juršinci	72
Kamnica	72
Kicar	74
Kidričevo	75
Klopni vrh	76
Kog	80
Kot	80
Kotlje	87
Kot pri Prevaljah	88
Koprivna	89
Korena	91
Kozji vrh	95
Krčevina pri Vurbergu	96
Kresnica	96
Kumen	97
Kurja vas na Pohorju	97
Laporje	98
Legen	98
Lehen	99
Lenart	101

	Stran
Leše	101
Lešje — Majšperk	101
Libeliče	102
Libeliška gora	102
Limbuš	102
Lobnica	104
Loka pri Framu	106
Loperšice	107
Lormanje	107
Lovnik	103
Lovrenc na Pohorju	103
Ludranski vrh	112
Lukanja	112
Makole	113
Maribor	115—174
Markovci	174
Mezgovci	174
Mežica	174
Mihalovci	176
Miklavž na Dravskem polju	176
Miklavž pri Ormožu	173
Mislinja — Mala Mislinja	173
Mlake	183
Morje	184
Mostje	186
Moškanjci	187
Muretinci	133
Nadbišec	133
Navrški vrh	133
Nova vas pri Ptuj	189
Okoška gora	190
Oplotnica	191
Orlica	191
Ormož	192
Osankarica na Pohorju	195
Osek	201
Otiški vrh	201
Paka	202
Pameče	203
Paški Kozjak	205
Pernica	209
Pernice	210
Pesek na Pohorju	210
Pesnica	212
Planica nad Framom	213
Planina na Pohorju, občina Radlje ob Dravi	214
Planina na Pahorju, občina Slovenska Bistrica	215
Planinka (Pohorje)	218
Plat nad Mežico	218
Plodršnica	213

	Stran
Podgora	218
Podgorci	220
Podgorje	220
Podklanc	223
Podkraj pri Mežici	223
Podkraj pri Prevaljah	223
Podlehnik	223
Podpeca	224
Podvelka	225
Pohorje — planinski domovi na vzhodnem (mariborskem)	
Pohorju	225
Pohorje — planinski domovi na zahodnem Pohorju	226
Polenšak	226
Poljana	227
Poljčane	228
Pragersko	230
Prevalje	230
Prvenci	231
Ptuj	231—240
Puščava	240
Rabeljčja vas	240
Rače	241
Radehova	242
Radelca	243
Radlje	244
Raduše	244
Ranče	244
Ravne	245
Razborca	248
Razbor, Spodnji in Zgornji	249
Razgor	253
Rdeči breg	253
Remšnik	254
Ribnica na Pohorju	255
Rogla	258
Rogoza	259
Rogoznica	260
Rotman	260
Ruše	263
Sela	268
Selce	268
Sele	269
Selnica ob Dravi	269
Selovec	269
Senčak	270
Sestrže	270
Skrivni hriber (mislinjsko Pohorje)	270
Skoke	272
Skorba	272
Slemen na Kozjaku, Zgornji in Spodnji	272

Slivnica	274
Slovenj Gradec	277—286
Slovenska Bistrica	286
Smolnik	287
Spodnja Kapla	291
Spodnja Voličina	291
Spodnji Velovlek	293
Spodnji Vič pri Dravogradu	293
Spodnji Žerjavci	294
Spuhlja	295
Srece pri Makolah	295
Središče	296
Stari trg	298
Starše	299
Stogovci	299
Stoperce	300
Stražišče nad Prevaljami	300
Suhi vrh	300
Sv. Boštjan	300
Sv. Primož na Pohorju	302
Sv. Vid	304
Šentilj pod Turjakom	304
Šentilj v Slovenskih goricah	305
Šentjanž nad Dravčami	305
Šentjanž pri Dravogradu	305
Šmartno pri Slovenjem Gradcu	305
Šmiklavž pod Graško goro	306
Šober	307
Šumik na Pohorju	308
Tinje	308
Tolsti vrh pri Mislinji	309
Tomaška vas	309
Tomaž pri Ormožu	310
Topla	312
Trbonje	313
Trnovska vas	313
Troblje	313
Tujzlov vrh	314
Turiška vas	314
Vajgen	314
Veličane	315
Velika Nedelja	315
Veliki Boč	315
Velka	316
Vinarje	317
Vintarovci	318
Vitomarci	319
Visole	319
Vodole	319
Vodriž	319

	Stran
Vuhred	320
Vukovski dol	320
Vurmat	321
Vuzenica	322
Zasavci	322
Zavrč	323
Završe	323
Zgornja Bistrica	325
Zgornja Kapla	325
Zgornja Kungota	326
Zgornja Polskava	326
Zgornja Velka	327
Zgornja Voličina	327
Zgornji Boč	328
Zgornji Velovlek	328
Zerjav	329
Zetale	329
Dopolnila in popravki	331
Pojasnila	332
Seznam krajev po občinah	333
Imensko kazalo	339
Kazalo partizanskih vojaških enot	349
Kazalo bolnišnic in bunkerjev za ranjence	351
Kazalo partizanskih tehnik	352
Kazalo kurirskih postaj	352
Kazalo okupatorjevih taborišč, zaporov in gestapovskih mučilnic v mariborskem okraju	352
Kazalo krajev streljanja talcev v mariborskem okraju	353
Kazalo revolucionarnega gibanja med obema vojnama	353
Kazalo vodičev po muzejskih razstavah	354

Milan Ževart: PO SLEDOVIH NARODNOOSVOBODILNE VOJNE V MARIBORSKEM OKRAJU — Opremil Janez Vidic — Založila Založba Obzorja Maribor — Za založbo Jože Košar — Natisnilo decembra 1962 ČP Mariborski tisk v Mariboru

za vsakogar, ki se bo želel seznaniti z lokalno zgodovino našega najpomembnejšega obdobja. Pri-tegnila bo tako tiste, ki so sami doživljali vojni čas, in mlajše, ki jih moramo seznaniti z bojem in žrtvami za našo svobodo. V delu je zbranih izredno veliko podatkov, mnoge teme so zgoščeno obdelane in tako bo lahko knjiga izhodišče za nadaljnje sistematično proučevanje posameznih problemov.

Avtor knjige profesor Milan Ževart, ravnatelj Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru, ni imel lahkega dela. Za posamezna gesla je moral proučiti in preveriti po izvoru zelo raznolike vire in jih dopolnjevati s preiskavami na terenu. Tako so mnoga gesla le povzetek obsežnejšega raziskovalnega dela. Raznovrstnost tem, ki jih avtor obdeluje, je spet zahtevala podrobnejše poznavanje ustreznega področja, saj je bilo npr. treba osvetliti zgodovino vojaškega upora v Mariboru 1919. leta, podati historiat mariborske kaznilnice glede na revolucionarno gibanje, proučiti prvo sabotažno akcijo v Mariboru, ugotoviti točne podatke o streljanju talcev, se spoznati z mrežo partizanske sanitete, zasledovati aktivnost partizanskih vojaških enot itd.

Ob prebiranju knjige se znova prepričamo, kako zares množičen je bil upor proti fašističnemu okupatorju in kako je revolucija rodila tisoče in tisoče znanih in neznanih junakov!

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

